

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Μεταπτυχιακή εργασία: «ΚΛΑΔΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ»

ΕΥΓΕΝΙΑ ΚΑΛΟΦΩΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια της μεταπτυχιακής μου διατριβής στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οργάνωση και Διοίκηση Δημοσίων Υπηρεσιών, Οργανισμών και Επιχειρήσεων στο τμήμα Οικονομικών Επιστημών της Σχολής Επιστημών, Διοίκησης και Οικονομίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Το αντικείμενο είναι : «Κλαδική διάρθρωση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και απασχόληση».

Αναλύθηκαν θέματα που αφορούν στη χωροθέτηση μιας επιχείρησης, στην επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, στη διάρθρωση των επιχειρήσεων-τομέων παραγωγής στις Διοικητικές Περιφέρειες της Ελλάδας, στην απασχόληση ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στις αντίστοιχες Περιφέρειες, καθώς και στη συμβολή της επιχειρηματικότητας στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Η συλλογή στοιχείων ξεκίνησε τον Μάιο του 2012 και η συγγραφή της εργασίας διήρκεσε έως τον Ιανουάριο του 2013.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής μου εργασίας κ. Φωτόπουλο για την καθοδήγησή του και την άριστη συνεργασία που είχαμε κατά την εκπόνηση της μελέτης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	σελ. i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	σελ. viii
ABSTRACT	σελ. ix
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄. ΤΟΠΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

1.1. Βασικές θεωρίες και προσεγγίσεις για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων.	σελ. 6
1.2. Κύκλος ζωής των προϊόντων και χωροθέτηση των επιχειρήσεων.	σελ. 18
<i>1.2.1. Οικονομίες συγκέντρωσης και χωροθέτησης επιχειρήσεων.</i>	σελ. 20
1.3. Παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων.	σελ. 26
1.4. Βιομηχανικές περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.)	σελ. 31
<i>1.4.1. Ο θεσμός των Οργανωμένων Βιομηχανικών Περιοχών.</i>	σελ. 31
<i>1.4.2. Ορισμός και τύποι Βιομηχανικών Περιοχών.</i>	σελ. 32
<i>1.4.3. Περιφερειακοί και αναπτυξιακοί στόχοι .</i>	σελ. 33
<i>1.4.4. Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης ΒΙ.ΠΕ. στην Ελλάδα.</i>	σελ. 36
<i>1.4.5. Κίνητρα για την εγκατάσταση εντός ΒΙ.ΠΕ.</i>	σελ. 42
<i>1.4.6. Εγκατεστημένες επιχειρήσεις και παραγωγικοί κλάδοι εντός ΒΙ.ΠΕ.</i>	σελ. 44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1. Εννοιολογική προσέγγιση.	σελ. 50
2.2. Επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα.	σελ. 56
2.2.1. <i>Ιστορική αναδρομή.</i>	σελ. 56
2.2.2. <i>Η εξέλιξη των βασικών δεικτών επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα.</i>	σελ. 59
2.2.3. <i>Η βιομηχανική ανάπτυξη στην Ελλάδα.</i>	σελ. 69
2.2.3.1. <i>Τάσεις βιομηχανικής ανάπτυξης πριν τη δημοσιονομική κρίση.</i>	σελ. 69
2.2.3.2. <i>Η επιχειρηματικότητα στη τρέχουσα περίοδο της οικονομικής κρίσης.</i>	σελ. 77
2.2.3.3. <i>Οι επιχειρήσεις σήμερα.</i>	σελ. 84
2.3. Διάρθρωση των επιχειρήσεων-τομέων παραγωγής στις Διοικητικές Περιφέρειες της Ελλάδας.	
2.3.1. <i>Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.</i>	σελ. 96
2.3.2. <i>Δείκτες κατάταξης μιας περιφέρειας ως προς την επιχειρηματικότητα.</i>	σελ. 110
2.3.3. <i>Κλαδική διάρθρωση των επιχειρήσεων.</i>	σελ. 115
2.3.4. <i>Χωροκατανομή βιομηχανικών δραστηριοτήτων ανά Διοικητική Περιφέρεια της Ελλάδας.</i>	σελ. 134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

3.1. Εννοιολογικές προσεγγίσεις της απασχόλησης.	σελ. 146
3.2. Διαστάσεις απασχόλησης.	σελ. 152
3.3. Κατανομή απασχόλησης ανά κλάδο	σελ. 158

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	σελ. 180
-------------------------------	----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 189
---------------------	----------

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ, ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ.

ΣΧΗΜΑΤΑ

- Σχήμα 1.** Απεικόνιση του χρόνου ανάπτυξης και του χρήσιμου χρόνου για διάφορα προϊόντα ευρείας χρήσης. σελ. 19
- Σχήμα 2.** Σχηματική απεικόνιση των βασικών στόχων των Βιομηχανικών Περιοχών. σελ. 36

ΧΑΡΤΕΣ

- Χάρτης 1.** ΒΙ.ΠΕ. στην Ελλάδα. σελ. 41
- Χάρτης 2.** Βαθμός πλήρωσης των εκτάσεων ΒΙ.ΠΕ. σελ. 47

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

- Γράφημα 1.** Ποσοστιαία κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων στην Ελλάδα, κατά τομέα . σελ. 76
- Γράφημα 2.** Ποσοστιαία κατανομή του μεγέθους των επιχειρήσεων στην Ευρώπη το 2005-2006. σελ. 101
- Γράφημα 3.** Αριθμός ΜΜΕ ανά χώρα σε Ευρώπη (15). σελ. 101
- Γράφημα 4.** Ποσοστιαία κατανομή των ΜΜΕ στην Ευρώπη-15. σελ. 102
- Γράφημα 5.** Ποσοστιαία κατανομή του αριθμού των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά περιφέρεια. σελ. 105
- Γράφημα 6.** Ποσοστιαία κατανομή του κύκλου εργασιών των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά περιφέρεια. σελ. 106
- Γράφημα 7.** Ποσοστό επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης στο σύνολο της χώρας. σελ. 107
- Γράφημα 8.** Μόνιμος Πληθυσμός . σελ. 110
- Γράφημα 9.** Εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων (2008-2012). σελ. 153
- Γράφημα 10.** Κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας κατά το Α τρίμηνο 2012. σελ. 154
- Γράφημα 11.** Ετήσιες μεταβολές απασχόλησης και εργατικού δυναμικού (2005-2012). σελ. 154
- Γράφημα 12.** Ποσοστά ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης. σελ. 155
- Γράφημα 13.** Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων κατά τομέα της οικονομίας, Γ' τρίμηνο 2012. σελ. 167
- Γράφημα 14.** Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων, κατά θέση στο επάγγελμα, Γ' τρίμηνο 2012. σελ. 168

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

- Διάγραμμα 1.** Ο αριθμός των εγκαθιστάμενων επιχειρήσεων μέσα στις Βιομηχανικές Περιοχές. σελ. 45
- Διάγραμμα 2.** Επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων και κατά κεφαλή ΑΕΠ (2010). σελ. 51
- Διάγραμμα 3.** Σχεδιάγραμμα επιχειρηματικότητας. σελ. 54
- Διάγραμμα 4.** Ποσοστό ατόμων ηλικίας 18-64 που εμπλέκονται σε επιχειρηματικότητα ανά χώρα το 2010. σελ. 63
- Διάγραμμα 5.** Βιομηχανική απασχόληση 1980-2004. σελ. 74
- Διάγραμμα 6.** Βιομηχανικό ΑΕΠ 1980-2004. σελ. 74
- Διάγραμμα 7.** Βιομηχανική παραγωγικότητα 1980-2004. σελ. 75
- Διάγραμμα 8.** Βιομηχανικές επενδύσεις 1980-2004. σελ. 75
- Διάγραμμα 9.** Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής και παραγωγής μεταποιητικών βιομηχανιών 2009-2012. σελ. 85
- Διάγραμμα 10.** Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής και κύκλου εργασιών στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο 2007 – 2011. σελ. 86
- Διάγραμμα 11.** Δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών στους βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας. σελ. 92
- Διάγραμμα 12.** Μεταβολή πωλήσεων/εσόδων και κερδών 2010 κατά κλάδο. σελ. 95
- Διάγραμμα 13.** Εργατικό δυναμικό, απασχολούμενοι, άνεργοι. σελ. 153
- Διάγραμμα 14.** Απασχόληση στην Ελλάδα (1998-2012). σελ. 155
- Διάγραμμα 15.** Εξέλιξη της απασχόλησης στους κλάδους ορυχείων-λατομείων (2000-2008). σελ. 159
- Διάγραμμα 16.** Εξέλιξη της απασχόλησης και του προϊόντος στη μεταποίηση (2000-2008). σελ. 161
- Διάγραμμα 17.** Απασχολούμενοι στην Ελλάδα, 2011-2012. σελ. 166
- Διάγραμμα 18.** Οικοδομική δραστηριότητα, Αριθμός οικοδομικών αδειών, ετήσια μεταβολή %. σελ. 173
- Διάγραμμα 19.** Δείκτες όγκου και απασχολουμένων στο λιανικό εμπόριο, ετήσια μεταβολή %. σελ. 173

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Ορολογία και βασικοί δείκτες επιχειρηματικότητας.	σελ. 62
Πίνακας 2. Εξέλιξη βασικών δεικτών επιχειρηματικότητας.	σελ. 64
Πίνακας 3. Συμμετοχή στην επιχειρηματική δραστηριότητα ανά χώρα, 2010.	σελ. 65
Πίνακας 4. Διακοπή της επιχειρηματικής δραστηριότητας ανά χώρα, 2010.	σελ. 66
Πίνακας 5. Ποσοστά διακοπής επιχειρηματικής δραστηριότητας: Λόγοι αποχώρησης από την επιχείρηση.	σελ. 67
Πίνακας 6. Λόγοι διακοπής ή αναστολής της λειτουργίας μιας επιχείρησης.	σελ. 68
Πίνακας 7. Βιομηχανικό ΑΕΠ., απασχόληση, παραγωγικότητα και επενδύσεις στην Ελλάδα, 1980-2005.	σελ. 70
Πίνακας 8. Κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας κατά τομέα.	σελ. 76
Πίνακας 9. Ετήσιες μεταβολές του δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα των υπηρεσιών 2007 – 2011.	σελ. 86
Πίνακας 10. Ετήσιες μεταβολές Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής. (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργάσιμων ημερών).	σελ. 88
Πίνακας 11. Μέσοι δείκτες περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου και ποσοστιαίες μεταβολές, μεταξύ των ετών 2010-2012, του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής.	σελ. 89
Πίνακας 12. Μηνιαίες μεταβολές Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργάσιμων ημερών). Έτος βάσης: 2005=100,0	σελ. 90
Πίνακας 13. Συγκρίσεις Γενικού Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργάσιμων ημερών). Έτος βάσης: 2005=100,0.	σελ. 91
Πίνακας 14. Κατηγορίες επιχειρήσεων.	σελ. 98
Πίνακας 15. Κατανομή μεγέθους επιχειρήσεων στην ΕΕ το 2003.	σελ. 100
Πίνακας 16. Κατανομή μεγέθους Ελληνικών Επιχειρήσεων.	σελ. 103
Πίνακας 17. Κατανομή κύκλου εργασιών Ελληνικών Επιχειρήσεων.	σελ. 104
Πίνακας 18. Κλαδική σύνθεση των ΜΜΕ με βάση τα ποσοστά απασχόλησης.	σελ. 108
Πίνακας 19. Κλαδική σύνθεση των ΜΜΕ με βάση την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία.	σελ. 109
Πίνακας 20. Σύνολο Αριθμού Οικοδομικών Αδειών.	σελ. 112
Πίνακας 21. Ανεργία (%), κατά Περιφέρεια.	σελ. 112

Πίνακας 22. Εκπαιδευτικό και Μορφωτικό Επίπεδο Απασχολουμένων στις ΜΜΕ.	σελ. 114
Πίνακας 23. Ονοματολογία κλάδων.	σελ. 116
Πίνακας 24: Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα ανά κλάδο. (μέσοι ετήσιοι δείκτες - έτος βάσης 2000 = 100,0)	σελ. 117
Πίνακας 25. Μητρώο επιχειρήσεων 2006.	σελ. 121
Πίνακας 26. Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών ανά νομό και ανά περιφέρεια στο σύνολο της Ελλάδας.	σελ. 123
Πίνακας 27. Αριθμός επιχειρήσεων ανά νομική μορφή στο σύνολο της Ελλάδας.	σελ. 123
Πίνακας 28. Αριθμός επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης στην Ελλάδα.	σελ. 124
Πίνακας 29. Αριθμός Επιχειρήσεων και τζίρος αυτών κατά περιφέρεια και οικονομική δραστηριότητα.	σελ. 133
Πίνακας 30. Εργατικό Δυναμικό (1998-2012).	σελ. 157
Πίνακας 31. Μεταβολές απασχόλησης κατά κλάδο βιομηχανικής δραστηριότητας στην Ελλάδα (2000-2008).	σελ. 160
Πίνακας 32. Μεταβολές απασχόλησης, Προστιθέμενης Αξίας και Παραγωγικότητας στους κλάδους του ηλεκτρισμού, της ύδρευσης και του φυσικού αερίου.	σελ. 165
Πίνακας 33. Απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας σε χιλιάδες.	σελ. 169
Πίνακας 34. Αναλογία % απασχολουμένων ηλικίας 15 ετών και άνω σε επίπεδο Περιφέρειας, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.	σελ. 172
Πίνακας 35. Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας. Χρήση 2009.	σελ. 174
Πίνακας 36. Χρήση 2009 με το κριτήριο του 2010 για τις οριακά κερδοφόρες.	σελ. 175
Πίνακας 37. Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας Χρήση 2010.	σελ. 175
Πίνακας 38. Βασικά μεγέθη 247 εταιριών εισηγμένων στο Χ.Α.	σελ. 176
Πίνακας 39. Κατανομή επιχειρήσεων κατά κλάδο και τάξεις απασχόλησης – Χρήση 2010	σελ. 178
Πίνακας 40. Κατανομή επιχειρήσεων, πωλήσεων, κερδών προ φόρων και απασχόλησης κατά κλάδο – Χρήση 2010	σελ. 178
Πίνακας 41. Κατανομή επιχειρήσεων κατά κλάδο και κατηγορία κερδοφορίας – Χρήση 2010 .	σελ. 179
Πίνακας 42. Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας – Χρήση 2010.	σελ. 179

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η επιλογή του τόπου εγκατάστασης μιας επιχείρησης επηρεάζει καθοριστικά την επιχείρηση στη γενικότερή της ανάπτυξη, αφού η βιωσιμότητά της εξαρτάται, μεταξύ των άλλων και από παράγοντες που έχουν σχέση με την περιοχή όπου αυτή είναι εγκατεστημένη, όπως είναι το μέγεθος, η εγγύτητα της επιχείρησης με την αγορά κ.λπ.

Η εγκατάσταση επιχειρήσεων σε μια περιφέρεια, δημιουργεί νέες θέσεις απασχόλησης, βοηθά στη διατήρηση ή αύξηση του πληθυσμού της και βελτιώνει το επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.

Η επιχειρηματικότητα συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη (αποτελεσματικότητα υφισταμένων επιχειρήσεων δημιουργία και ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων), άρα και στην επίτευξη του βασικού πολιτικού στόχου της βελτίωσης της ευημερίας στην περιφέρεια.

Η προσδοκώμενη δημιουργία θέσεων απασχόλησης από τις νέες επιχειρήσεις αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο σχετικά με τη συμβολή τους στην εθνική ανταγωνιστικότητα.

Σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, σημαντικές θέσεις στην οικονομική δραστηριότητα κατέχουν το Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, τα Ξενοδοχεία και Εστιατόρια, οι Μεταποιητικές Βιομηχανίες και οι Κατασκευές.

Ενώ το ποσοστό εργατικού παραμένει σχεδόν σταθερό από το 1998 έως σήμερα, ο αριθμός των απασχολούμενων στην Ελλάδα έχει μειωθεί δραματικά, με το ποσοστό ανεργίας να φθάνει το 23,6% το Β΄ Τρίμηνο του 2012. Για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες, όλοι οι κλάδοι της οικονομίας έχουν συρρικνωθεί.

Η δημιουργία θέσεων εργασίας, εξαρτάται από τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Η βελτίωση της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας, θα έχει πολλαπλασιαστικά αναπτυξιακά αποτελέσματα σε όρους ΑΕΠ, εμπορικού ισοζυγίου και απασχόλησης.

ABSTRACT

The choice of location of a business affects the operation of the overall development because its viability depends, among others, by factors related to the region where it is located, such as the size, the proximity of the business to market etc.

The establishment of enterprises in a region, creates jobs, helps maintain or increase its population and improve the level of economic and social prosperity.

Entrepreneurship contributes to job creation and growth (efficiency of existing business creation and growth of new businesses), and thus the achievement of key policy objectives of improving prosperity in the region.

The expected job creation by new firms is a particularly important element of their contribution to national competitiveness. In all regions of Greece, important positions in economic activities is wholesale and retail trade, hotels and restaurants, Manufacturing and Construction.

While the rate of labor remains almost constant from 1998 to today, the number of employees in Greece has fallen dramatically, with the unemployment rate reaching 23.6% in the second quarter of 2012.

For the first time in decades, all sectors of the economy have shrunk. Creating jobs depends on the modernization and development of entrepreneurship.

Improving business competitiveness, development will have multiplier effects in terms of GDP, trade balance and employment.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή έχει ως στόχο, να αναδείξει τη σχέση μεταξύ της κλαδικής διάρθρωσης των επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την απασχόληση.

Ο χωροταξικός σχεδιασμός για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια «βέλτιστη» βιομηχανική ανάπτυξη.

Στο Α΄ Κεφάλαιο αναλύονται οι βασικές θεωρίες και προσεγγίσεις για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων. Δεδομένου ότι στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, η δομή της Οργανωμένης Βιομηχανικής Περιοχής, όπως παραδοσιακά είχε επικρατήσει μετά τον Β΄ παγκόσμιο Πόλεμο, είχε μεταβληθεί σημαντικά, καθίσταται πλέον αναγκαίο οι περιοχές οργανωμένης χωροθέτησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις. Βασιζόμενη σε αυτό το γεγονός, επιχειρείται στο Α΄ Κεφάλαιο να γίνει ένας απολογισμός του θεσμού των Βιομηχανικών Περιοχών, εξετάζοντας τις επιπτώσεις και το βαθμό επιτυχίας που είχαν τα προγράμματα οργανωμένης χωροθέτησης των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια στο Β΄ Κεφάλαιο, έγινε προσπάθεια εννοιολογικής προσέγγισης της έννοιας «επιχειρηματικότητα». Αναλύθηκαν οι βασικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα. Ερμηνεύθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα και ομαδοποιήθηκαν οι Περιφέρειες της Ελλάδας. Έγινε επίσης αναφορά στις πολύ μικρές, μικρές και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής Οικονομίας και της κοινωνικής δομής, λόγω της ποσοτικής κυριαρχίας τους. Επίσης αναλύεται η οργάνωση της βιομηχανίας στο χώρο και πραγματοποιείται έτσι η αποτύπωση της κλαδικής διάρθρωσης των επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Στο Γ' Κεφάλαιο, αναλύθηκαν η έννοια της «απασχόλησης» και οι διαστάσεις της στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια ανάδειξης της κατανομής της απασχόλησης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας από το 2000 έως σήμερα.

Τέλος συνοψίζονται συμπεράσματα με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας και διατυπώνονται κατευθύνσεις πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄. ΤΟΠΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Κατά την έρευνα για τα αναπτυξιακά προβλήματα μιας χώρας και των περιφερειών της, μεταξύ των άλλων, αντικείμενο μελέτης είναι η επιλογή του τύπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων και των οικονομικών δραστηριοτήτων γενικότερα.

Η κατανόηση των μεταβλητών που επηρεάζουν την επιλογή του τύπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον, αφού παρέχει τη δυνατότητα για την αξιολόγηση πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης τόσο σε ex-post, όσο και σε ex-ante επίπεδο και επιδρά στη διαμόρφωση στρατηγικών για την επίτευξη των επιθυμητών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων.

Η επιλογή του τύπου εγκατάστασης μιας επιχείρησης επηρεάζει καθοριστικά την επιχείρηση στη γενικότερή της ανάπτυξη, αφού η βιωσιμότητά της εξαρτάται, μεταξύ των άλλων και από παράγοντες που έχουν σχέση με την περιοχή όπου αυτή είναι εγκατεστημένη, όπως είναι το μέγεθος, η εγγύτητα της επιχείρησης με την αγορά κ.λπ.

Μια περιφέρεια σε μια χώρα, διαφέρει από τις άλλες περιφέρειες στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως π.χ. στο υπάρχον εργατικό δυναμικό, στην ποιότητα και τη κατάρτιση του εργατικού δυναμικού, καθώς και στην οργάνωση και την διαπραγματευτική δύναμη των εργαζομένων, στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά κ.λπ.

Διαφορές υπάρχουν και στα οικονομικά δεδομένα μιας περιφέρειας, όπως είναι το μέγεθος της οικονομίας, η διάρθρωση και τα χαρακτηριστικά της ζήτησης, η προσφορά ενδιάμεσων προϊόντων και υπηρεσιών, το επίπεδο τεχνολογίας και καινοτομίας, η ένταση και η δομή του ανταγωνισμού, οι οικονομίες συγκέντρωσης, οι οικονομίες κλίμακας, καθώς και το επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας. Διαφορές επίσης υπάρχουν στη μορφολογία του εδάφους, στις κλιματολογικές συνθήκες, στις γεωγραφικές αποστάσεις, στις πηγές των πρώτων υλών, στις πηγές ενέργειας κ.λπ.

Σήμερα οι επιχειρήσεις αλλάζουν περισσότερο εύκολα σε σχέση με το παρελθόν τον χώρο που δραστηριοποιούνται, όχι μόνο την περιφέρεια μιας

χώρας, αλλά αλλάζουν χώρα ή ακόμα και ήπειρο. Οι περιορισμοί στην κινητικότητα των επιχειρήσεων συνεχώς χαλαρώνουν, οι γεωγραφικές αποστάσεις μειώνονται με την βελτίωση των υποδομών και των μεταφορικών μέσων και η εύκολη ροή πληροφοριών και τεχνολογίας διευκολύνει τη κινητικότητα κεφαλαίου και πληθυσμού.

Για την ανάπτυξη μιας περιφέρειας απαραίτητη είναι η ανάληψη νέων επενδυτικών πρωτοβουλιών και η ενίσχυση των υφισταμένων επενδύσεων.

Για αυτό το λόγο θεσμοθετούνται αναπτυξιακά κίνητρα στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, με στόχο την εγκατάσταση οικονομικών δραστηριοτήτων σε αυτές.

Η εγκατάσταση επιχειρήσεων σε μια περιφέρεια, δημιουργεί νέες θέσεις απασχόλησης, βοηθά στη διατήρηση ή αύξηση του πληθυσμού της και βελτιώνει το επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.

1.1.Βασικές θεωρίες και προσεγγίσεις για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων.

Χωροθέτηση είναι η επιλογή της βέλτιστης τοποθεσίας για την εγκατάσταση μιας λειτουργικής μονάδας μέσω κάποιων κριτηρίων, τα οποία ορίζονται ανάλογα με το είδος της μονάδας αυτής και τις ανάγκες της.

Η επιλογή της καταλληλότερης τοποθεσίας γίνεται μέσα από ένα εύρος εναλλακτικών τοποθεσιών για εγκατάσταση.

Η χωροθέτηση μιας επιχείρησης παίζει καθοριστικό ρόλο στην μετέπειτα πορεία και εξέλιξή της και γι' αυτό θεωρείται μια πολύ σημαντική απόφαση. Για την χωροθέτηση απαιτείται η δαπάνη αρκετού χρόνου και κόστους για τη συγκέντρωση των όλων των απαιτούμενων πληροφοριών και την επεξεργασία τους, μέχρι την έκβαση της τελικής- βέλτιστης λύσης.

Η σωστή χωροθέτηση μιας μονάδας μειώνει το κόστος λειτουργίας και εγκατάστασης και αυξάνει τα κέρδη ή οφέλη. Για παράδειγμα, η σωστή χωροθέτηση μιας μονάδας μπορεί να τη φέρει πιο κοντά στους πελάτες, να αυξήσει τη ζήτηση των προϊόντων που προσφέρει, να αυξήσει την πελατειακή της βάση, να αυξήσει την ικανοποίηση των πελατών από τη καλύτερη εξυπηρέτηση, να μειώσει τη φορολογία και να επιτύχει οικονομίες κλίμακας.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών σημειώθηκαν πολλές εξελίξεις και αλλαγές στο ευρύτερο περιβάλλον του επιχειρηματικού τομέα και όχι μόνο. Εξελίξεις όπως η παγκοσμιοποίηση, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, οι αλλαγές στον τρόπο ζωής και διασκέδασης των ανθρώπων κ.α. αναγκάζουν τις διάφορες επιχειρήσεις όχι μόνο να παρακολουθούν αυτές τις αλλαγές, αλλά και να προσαρμόζονται σε αυτές. Σε ένα τόσο δυναμικό περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από συχνές και γρήγορες αλλαγές, οι επιχειρήσεις για να επιβιώσουν θα πρέπει να προσαρμοστούν, να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, να διοικούν αποτελεσματικά τους πόρους τους και πολλές φορές να

καινοτομούν. Αυτές οι αλλαγές στο περιβάλλον των επιχειρήσεων έχουν επιπτώσεις και στις αποφάσεις σχετικά με τη χωροθέτησή τους, η οποία συμβάλλει στην ανταγωνιστικότητά τους, την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητά τους.

Οι επιχειρήσεις ακολουθούν διάφορες στρατηγικές τοποθέτησης των εγκαταστάσεών τους με στόχο είτε την εγγύτητα στις αγορές- στόχους, είτε την εγγύτητα σε προμηθευτές- πρώτες ύλες, είτε ακόμα και του κόστους εγκατάστασης και λειτουργίας τους.

Οι βασικές θεωρίες που αναλύουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων, συνοπτικά αναφέρονται παρακάτω:

➤ Η θεωρία του Thunen.

Είναι η πρώτη αναλυτική θεωρία που αναπτύχθηκε το 1826 με την οποία γίνεται διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ της γεωργικής παραγωγής, των αγορών και της απόστασης. Συγκεκριμένα διατυπώνονται οι κανόνες, βάσει των οποίων χωροθετούνται οι γεωργικές καλλιέργειες γύρω από μια υποθετική πόλη και ισχυρίζεται ότι η κατάληψη του χώρου από τις διάφορες αγροτικές χρήσεις, έχει σαν στόχο τη μεγιστοποίηση της γαιοπροσόδου, η οποία με τη σειρά της, σχετίζεται άμεσα με την απόσταση της συγκεκριμένης έκτασης από τον πλησιέστερο οικισμό.

Η προσέγγιση αυτή είχε μεγάλη επιρροή στους επόμενους ερευνητές και απετέλεσε την πρώτη προσπάθεια ανάπτυξης μιας συστηματικής μεθοδολογίας ανάλυσης του προβλήματος εγκατάστασης της οικονομικής δραστηριότητας. Τόσο ο ίδιος, όσο και κάποιοι άλλοι ερευνητές, προσπάθησαν αργότερα να βελτιώσουν την αρχική θεωρία προσθέτοντας παράγοντες, όπως η διαφοροποίηση της γονιμότητας των εδαφών σε μια χωρική οντότητα, η ύπαρξη φυσικών εμποδίων, καθώς και η ύπαρξη περισσοτέρων του ενός αστικών κέντρων.

Το υπόδειγμα του Thunen, παρά τα όποια προβλήματα, εξακολουθεί να αποτελεί μια χρήσιμη αναφορά για τη χωροθέτηση της γεωργικής παραγωγής.

Με αυτό το πολύ απλοποιημένο υπόδειγμα χωροθέτηση γεωργικών καλλιεργειών και γης, εισήχθη για πρώτη φορά η έννοια της απόστασης στην οικονομική ανάλυση.

➤ Η θεωρία Weber-Προσέγγιση του ελάχιστου κόστους.

Η βασική επιδίωξη της θεωρίας (1909) είναι η εύρεση του σημείου εκείνου στο χώρο, στο οποίο ελαχιστοποιείται το συνολικό κόστος προμήθειας και μεταφοράς των υλικών, των προϊόντων και των υπηρεσιών που συμμετέχουν στη διαδικασία παραγωγής και διανομής του παραγόμενου προϊόντος, όπως πρώτες ύλες, ενέργεια, τελικά προϊόντα, εργατικό δυναμικό και οικονομίες συγκέντρωσης.

Κατά την προσέγγιση του Weber, το κόστος μεταφοράς αποτελεί καθοριστικό παράγοντα χωροθέτησης της επιχείρησης και μεταβάλλεται ανάλογα με την απόσταση. Ο τόπος εγκατάστασης είναι το σημείο όπου το συνολικό κόστος ανά μονάδα απόστασης και βάρους μεταφοράς των υλικών προς το σημείο παραγωγής και του τελικού προϊόντος προς την αγορά είναι το ελάχιστο. Οι δυνατότητες για ερμηνεία της επιλογής του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων με χρήση του υποδείγματος Weber είναι σχετικά περιορισμένες. Ορισμένες επιχειρήσεις δεν μπορούν να χωροθετηθούν σε θέσεις στις οποίες η απόστασή τους από τους χρήστες ξεπερνά μια καθορισμένη τιμή, αφού η παροχή των υπηρεσιών τους δεν μπορεί να υπερβαίνει ένα χρονικό διάστημα. Ο Weber υπέθετε ότι σε κάθε σημείο του γεωγραφικού χώρου είναι επιτρεπτή η εγκατάσταση μιας επιχείρησης, αλλά στη πραγματικότητα υπάρχουν περιορισμοί που δεν επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να εγκατασταθούν όπου αυτές επιθυμούν, αφού αποκλείουν κάποιες περιοχές από τα αποτελέσουν εν δυνάμει θέσεις χωροθέτησης δραστηριοτήτων.

Η επίλυση του προβλήματος υποθέτει τη μεγιστοποίηση του οικονομικού οφέλους, ενώ αγνοούνται θέματα που σχετίζονται κυρίως με κοινωνικά οφέλη, καθώς επίσης δεν λαμβάνεται υπόψη το αποτέλεσμα που μπορεί να έχει η παρουσία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στην ίδια περιοχή και επομένως τις επιπτώσεις που θα έχει αυτό στην κερδοφορία ή τη βιωσιμότητα της επιχείρησης.

➤ Η προσέγγιση της χωροθετικής αλληλεξάρτησης-Ανάλυση της περιοχής αγοράς.

Μεταξύ των βασικών θεωρητικών αυτής της προσέγγισης, συγκαταλέγονται οι Hotelling (1929), Polander (1935) και (Losch (1954).

Στη προσέγγιση αυτή λαμβάνονται υπόψη βασικά ζητήματα που έχουν σημασία για τη χωροθέτηση της επιχείρησης, όπως είναι ο ανταγωνισμός στο χώρο μεταξύ των επιχειρήσεων και η χωρική διάσταση των αγορών. Με δεδομένο ότι οι καταναλωτές των προϊόντων που παράγουν οι επιχειρήσεις είναι κατανεμημένοι σε όλο τον γεωγραφικό χώρο, οι επιχειρήσεις επιδιώκουν να εγκατασταθούν σε διάφορες περιοχές, έτσι ώστε να ελέγχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς. Η υπόθεση αυτή οδηγεί τις επιχειρήσεις να μελετούν τις αντιδράσεις των επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου, οι οποίες τις ανταγωνίζονται και συναρτούν τις χωρικές τους επιλογές; από τις επιλογές των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων.

Από τη προσέγγιση αυτή προκύπτει ότι η σχέση κόστους παραγωγής και μεταφοράς του παραγόμενου προϊόντος καθορίζει την έκταση της περιοχής αγοράς της επιχείρησης, καθώς επίσης ότι το μέγεθος της αγοράς των επιχειρήσεων εξαρτάται από το κόστος παραγωγής και το κόστος μεταφοράς του παραγόμενου προϊόντος και τη θέση της επιχείρησης στο χώρο. Επομένως όσο μικρότερο είναι το κόστος μεταφοράς του παραγόμενου προϊόντος, τόσο μεγαλύτερη είναι η έκταση της αγοράς της επιχείρησης και το αντίθετο.

➤ Η προσέγγιση της κεντρικής θέσης του Christaller.

Η θεωρία της κεντρικής θέσης, ήταν η πρώτη γενική εξέταση του συστήματος των πόλεων, αναπτύχθηκε από τον Christaller (1933) και αργότερα βελτιώθηκε από τον Losch (1954). Στη πρώτη της μορφή αφορούσε τη γεωγραφική κατανομή των μικρών και μεγάλων πόλεων στη Ν. Γερμανία, ενώ αργότερα ασχολήθηκε με τον υπολογισμό του αριθμού, του μεγέθους και του ρόλου των πόλεων σε μια περιφέρεια ή χώρα.

Η θεωρία υποθέτει ότι η οργάνωση των κεντρικών θέσεων πραγματοποιείται με βάση κάποια δομημένη ιεραρχία, ενώ η σημασία του κάθε ιεραρχημένου επιπέδου, συνδέεται με την έκταση της ζώνης επιρροής του. Η θεωρία χρησιμοποιεί κάποιες παραδοχές, με τις οποίες διαμορφώνεται ένα υπόδειγμα, βάσει του οποίου γίνεται η χωροθέτηση των κεντρικών θέσεων όπου παρέχονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες.

Το υπόδειγμα του Christaller έδειξε πως ένα ιεραρχημένο σύστημα πόλεων μπορεί να λειτουργεί με αυτόματο τρόπο, περιλαμβάνοντας μια ποικιλία περιοχών πώλησης διαφορετικών διαστάσεων στο χώρο. Το υπόδειγμα σε πρακτικό επίπεδο υπήρξε εξαιρετικά χρήσιμο, αφού αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν μια σειρά από αλγόριθμους χωροθέτησης επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών και κατέδειξε τη μείωση της σημασίας των εμπορικών κέντρων των πόλεων, με ταυτόχρονη αύξηση της σημασίας εμπορικών κέντρων στα προάστια ή εκτός πόλης.

➤ Η προσέγγιση της κεντρικής θέσης του Losch.

Ο Losch (1954), ουσιαστικά συμπλήρωσε τη θεωρία του Christaller, δίνοντας σε αυτή μια μορφή που είναι περισσότερο κοντά στη πραγματικότητα.

Ο Losch θεώρησε ότι δεν ταυτίζεται πάντοτε το σημείο ελάχιστου κόστους με το σημείο του μέγιστου κέρδους για μια επιχείρηση, ενώ εκτός από το κόστος και η ζήτηση μεταβάλλεται από περιοχή σε περιοχή. Για κάθε θέση στο χώρο, μια επιχείρηση ασκεί μονοπωλιακό έλεγχο σε μια περιοχή, ενώ η

ενσωμάτωση του κόστους μεταφοράς στην τιμή πώλησης ενός προϊόντος μεταβάλλει την τιμή του ανάλογα με την απόσταση της επιχείρησης από την αγορά. Κάθε επιχείρηση, επιλέγοντας το τόπο εγκατάστασής της, επιδιώκει να ελέγξει το μεγαλύτερο δυνατόν τμήμα της περιοχής αγοράς, κάτι που εξαρτάται αφενός από τη συμπεριφορά του καταναλωτή, αλλά και από τις αποφάσεις χωροθέτησης άλλων επιχειρήσεων αφετέρου.

Με τη τήρηση κάποιων αποστάσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, επιτυγχάνεται η λειτουργία μεμονωμένων αγορών, στις οποίες κάθε επιχείρηση εκμεταλλεύεται τα μονοπωλιακά πλεονεκτήματα που δημιουργούνται.

Αν η περιοχή αγοράς μιας επιχείρησης αλληλεπικαλύπτεται με την αγορά άλλης επιχείρησης σε ένα τμήμα, τότε θα υπάρξουν σημεία στα οποία καμία από τις δύο δεν μπορεί να ασκήσει μονοπωλιακά πλεονεκτήματα. Η ανάγκη για επέκταση των επιχειρήσεων και η αύξηση της κερδοφορίας τους έχει σαν αποτέλεσμα τη μεγέθυνσή τους, η οποία συνοδεύεται από είσοδο νέων επιχειρήσεων στις περιοχές που δεν καλύπτεται από τις υπάρχουσες επιχειρήσεις. Ο ανταγωνισμός των επιχειρήσεων αυξάνεται και δημιουργούνται αλληλεπικαλυπτόμενες αγορές, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν μονοπωλιακά πλεονεκτήματα για τις επιχειρήσεις.

Με την υπόθεση της ύπαρξης αλληλεξάρτησης των επιχειρήσεων, ο Losch εισήγαγε τη χωρική διαφοροποίηση του κόστους και της ζήτησης του προϊόντος και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι κάθε επιχείρηση σε πρώτο στάδιο, λειτουργεί μέσα σε κυκλικές αγορές. Οι αγορές αυτές στη συνέχεια μετασχηματίζονται σε εξάγωνα, στην προσπάθεια κάθε επιχείρησης να αυξήσει το μέγεθος της αγοράς της και να καλύψει το σύνολο της γεωγραφικής επιφάνειας όπου είναι ανταγωνιστική. Συνδυάζοντας αυτά τα εξαγωνικά δίκτυα περιοχών της αγοράς για τα διάφορα προϊόντα ο Losch παρήγαγε ένα ημεραρχημένο σύστημα κέντρων, ανάλογα με τον αριθμό των προϊόντων που παρήγαγε κάθε κέντρο. Η προσέγγιση του Losch εξέτασε τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων από την πλευρά της ζήτησης,

δηλαδή την επίδραση της ζήτησης στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης των επιχειρήσεων.

Παράλληλα, αναλύθηκαν οι συνθήκες εξεύρεσης ισορροπίας στη χωρική κατανομή της αγοράς μεταξύ ανταγωνιστριών επιχειρήσεων.

Αποτέλεσε ένα βήμα προσέγγισης προς τη πραγματικότητα, σε σχέση με την προσέγγιση του ελάχιστου κόστους, αφού τόνισε την έλλειψη ανταγωνισμού και τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων σε σχέση με τη στρατηγική που ακολουθούν οι ανταγωνίστριες επιχειρήσεις.

➤ Η θεωρητική προσέγγιση του Smith.

Ο Smith (1966, 1981) εξετάζει τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων από τη σκοπιά της οικονομικής γεωγραφίας και ορίζει αντί ενός σημείου στο χώρο, μια ευρύτερη περιοχή, εντός της οποίας μια επιχείρηση μπορεί να λειτουργήσει επικερδώς. Συγχρόνως όρισε δύο έννοιες: τη καμπύλη του χωρικού κόστους και τα χωρικά περιθώρια του κέρδους.

Η προσέγγιση του Smith βρίσκεται πιο κοντά στη πραγματικότητα σε σχέση με εκείνη του Weber, αφού αναγνωρίζει ότι για κάθε επιχείρηση το άριστο σημείο χωροθέτησης δεν είναι η μοναδική επιλογή για την επιχείρηση.

➤ Συμπεριφορικές προσεγγίσεις.

Οι προσεγγίσεις της κατηγορίας αυτής εμφανίσθηκαν τη δεκαετία του '60 και στηρίζονται στην άποψη ότι οι ενέργειες των ανθρώπων διαμορφώνονται κυρίως από γνωστικές διαδικασίες.

Όπως για άλλες ατομικές ενέργειες, έτσι και για τις αποφάσεις που αφορούν τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων, η ερμηνεία τους πρέπει να στηρίζεται στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς των ατόμων. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται από τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων και κατά συνέπεια είναι πιο επιτυχές κατά τους Johnson and Cathcart (1979), να αναφερόμαστε σε «γεωγραφία βιομηχάνων» και όχι σε

«γεωγραφία της βιομηχανίας». Το επίπεδο των γνώσεων και της πληροφόρησης που έχει κάθε βιομήχανος, επηρεάζει καθοριστικά τις αποφάσεις του για το τόπο εγκατάστασης της επιχείρησής του.

Επομένως η χωροθέτηση των επιχειρήσεων εξαρτάται από προσωπικούς παράγοντες και όχι αποκλειστικά από τη λογική της μεγιστοποίησης των κερδών των επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με την κλασική θεωρία χωροθέτησης, ο επιχειρηματίας έχει τις απαιτούμενες γνώσεις που του επιτρέπουν να επιλέγει την άριστη θέση. Κατά τους Simon (1959), March και Simon (1958), όταν κάποιος αποφασίζει χωρίς να έχει αναγκαίες γνώσεις, υιοθετεί εκείνες τις κατευθύνσεις δράσης που αντιλαμβάνεται ως ικανοποιητικές, μια συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως ορθολογισμός υπό περιορισμούς.

Οι Συμπεριφορικές προσεγγίσεις ενσωμάτωσαν στην ανάλυσή τους την έννοια των μονοπωλιακών πλεονεκτημάτων, τα οποία επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν οι επιχειρήσεις χωροθετούμενες σε περιοχές χωρίς ανταγωνισμό, στο κλάδο στον οποίο οι επιχειρήσεις ανήκουν.

Κατά συνέπεια, το μέγεθος του ανταγωνισμού στη περιοχή, όπου οι επιχειρηματίες αποφασίζουν να ιδρύσουν μια νέα επιχείρηση, επηρεάζει τη γενικότερη στρατηγική τους.

Η εμπειρική παρακολούθηση των αποφάσεων για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων, μετά την δεκαετία του '60, οδήγησε σε δύο συμπεράσματα.

Το πρώτο αφορά στη μεγάλη σημασία που έχει η χωροθέτηση μιας νέας επιχείρησης για τους επιχειρηματίες που λαμβάνουν τις σχετικές αποφάσεις και συνεπώς οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται με ιδιαίτερη επιφύλαξη.

Το δεύτερο σχετίζεται με την επίδραση του μεγέθους της επιχείρησης στο βαθμό που η διαδικασία της χωροθέτησης μπορεί να χαρακτηριστεί ως ορθολογική, δηλαδή κατά πόσο αυτή αποσκοπεί στο μοναδικό στόχο της μεγιστοποίησης του κέρδους.

Οι εμπειρικές έρευνες έδειξαν ότι όσο αυξάνει το μέγεθος της επιχείρησης, τόσο οι αποφάσεις της χωροθέτησης βρίσκονται κοντά στον απόλυτο

ορθολογισμό των κλασικών προσεγγίσεων. Αντίθετα στις αποφάσεις για την χωροθέτηση μικρών επιχειρήσεων υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν τη τελική απόφαση καθοριστικά και σχετίζονται με ζητήματα συμπεριφοράς και προσωπικούς παράγοντες των επιχειρηματιών. Στις μικρές επιχειρήσεις, η διαδικασία χωροθέτησης είναι απλή, λαμβάνεται σχετικά εύκολα και πολλές φορές χωρίς προηγούμενη εμπειρία ή αναλυτική μελέτη εναλλακτικών τοποθεσιών.

Όσο αυξάνει το μέγεθος της επιχείρησης, τόσο η απόφαση χωροθέτησης της γίνεται περισσότερο υπεύθυνα, εξετάζονται εναλλακτικές θέσεις, μελετώνται διάφορες στρατηγικές, όπως η εξαγορά άλλων επιχειρήσεων, ζητούνται οι απόψεις έμπειρων μελετητών και αξιολογούνται περισσότερο ορθολογικά οι παράγοντες που επηρεάζουν βραχυπρόθεσμα τα κέρδη της επιχείρησης.

Η πιο σημαντική από τις συμπεριφορικές προσεγγίσεις είναι η προσέγγιση που ανέπτυξε ο Pred (1967), με τη δημιουργία του συμπεριφορικού διαγράμματος, όπου οι επιχειρήσεις, ανάλογα με τη ποσότητα των πληροφοριών που κατέχουν και τη δυνατότητα χρησιμοποίησής τους, επιλέγουν να χωροθετηθούν σε άριστες ή μη άριστες περιοχές.

➤ Οι μαρξιστικές προσεγγίσεις.

Οι προσεγγίσεις της κατηγορίας αυτής, συνέδεσαν τη διαδικασία της χωροθέτησης των επιχειρήσεων, με τις κοινωνικές δομές που επικρατούν σε μία χώρα και τον υφιστάμενο τρόπο παραγωγής. Βλέπουν τη χωροθέτηση και γενικότερα τη λειτουργία της οικονομίας υπό μια εντελώς διαφορετική θεώρηση σε σχέση με τη νεοκλασική θεωρία, αναλύοντας τη κοινωνική πραγματικότητα και το τρόπο λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος. Κάθε σχέδιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης συνδυάζεται με διαφορετική μορφή συστήματος παραγωγής, στην οποία κάποιοι κλάδοι κυριαρχούν έναντι άλλων, με διαφορετικές διαδικασίες ή τρόπους κατανομής της

εργασίας, ταξικές σχέσεις ή συμμαχίες και σχέσεις του περιφερειακού πληθυσμού με το κράτος.

Όλα αυτά δημιουργούν διαφορετικές μορφές χωρικής διαφοροποίησης.

Οι προσεγγίσεις που εστιάζονται στην αναδιάρθρωση του κεφαλαίου κατάφεραν να δουν τη συνολική διάρθρωση της χωροθέτησης της βιομηχανίας και την ανάλυση των αιτίων που την καθοδηγούν.

Όμως πέραν της διαδικασίας συσσώρευσης ως κινητήριας δύναμης της χωροθέτησης, αγνόησαν άλλους βασικούς παράγοντες, όπως πολιτικούς, ιδεολογικούς ή προσωπικούς (Λαμπριανίδης 2002). Επιπλέον αγνόησαν άλλες οικονομικές δραστηριότητες (γεωργικές, υπηρεσίες) και δεν κατάφεραν να αποδείξουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου και της χωροθέτησης.

Σε πολλές περιπτώσεις έχει υπάρξει μεταβολή των χωροθετικών επιλογών των βιομηχανικών επιχειρήσεων, χωρίς να συνδέεται με αναδιάρθρωση του κεφαλαίου. Στη κατηγορία των μαρξιστικών προσεγγίσεων συγκαταλέγονται και οι προσεγγίσεις που συνδέουν τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων με την εργατική δύναμη.

Κατά τον Friedman (1977), οι ανισότητες που υπάρχουν στην αντίσταση των εργατών απέναντι στο καπιταλιστικό σύστημα, ανάμεσα σε ειδικότητες, φυλές, εταιρείες και περιοχές, διαφοροποιούν τις στρατηγικές διακυβέρνησης των βιομηχανών και ευνοούν την εμφάνιση ανισοτήτων μεταξύ των περιοχών. Κατά τον Perrons (1979), οι μεταβολές στη χωροθέτηση είναι αποτέλεσμα των αλλαγών της εργασίας και οι ανάγκες των βιομηχανιών για χωροθέτηση συναρτώνται με αυτές.

Παρά το γεγονός ότι οι προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν την εργατική δύναμη ως βασικό παράγοντα χωροθέτησης ανέδειξαν ένα επιπλέον παράγοντα, εν τούτοις, η εστίαση σε αυτόν και η παραμέληση των υπολοίπων παραγόντων, έχει σαν αποτέλεσμα τη μονόπλευρη και όχι την ολιστική θεώρηση του φαινομένου και το δραστικό περιορισμό του. Τα χαρακτηριστικά της εργασίας επηρεάζουν τη χωροθέτηση των

επιχειρήσεων, αλλά η ανάλυσή τους δεν είναι ικανή να εξηγήσει επαρκώς τη διαδικασία χωροθέτησης, αφού υποβαθμίζονται παράγοντες όπως η ανθρώπινη συμπεριφορά, η χωρική αλληλεξάρτηση κλπ. Γενικότερα οι μαρξιστικές προσεγγίσεις επιδιώκουν να εξηγήσουν το φαινόμενο της χωροθέτησης από την οικονομική του πλευρά και να το κατανοήσουν με την ανάλυση της διαδικασίας της εργασίας και των σχέσεων κεφαλαίου-υπεραξίας, αναδιάρθρωσης κεφαλαίου-εργασίας κλπ. Παρά το γεγονός ότι ο ρόλος της εργασίας συνδέεται με τη χωροθέτηση, εντούτοις υπερτονίζεται η σημασία της συνεισφοράς της σε αυτή.

➤ Μέθοδοι ποσοτικής ανάλυσης.

Παρά το γεγονός ότι αναπτύχθηκαν αρκετές θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των οικονομικών δραστηριοτήτων, λίγες εμπειρικές διερευνήσεις έχουν εξετάσει το θέμα ποσοτικά και έχουν ελέγξει την ισχύ των θεωριών (Hansen 1987).

Οι ποσοτικές μέθοδοι οι οποίες έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί κατατάσσονται σε:

- Μεθόδους που αξιοποιούν συνεντεύξεις με ήδη εγκατεστημένες επιχειρήσεις.
- Μεθόδους μαθηματικού προγραμματισμού.
- Στατιστικές μεθόδους.

Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της πρώτης κατηγορίας, επιλέγεται αντιπροσωπευτικό δείγμα επιχειρήσεων, στις οποίες υποβάλλονται προεπιλεγμένες ερωτήσεις και μέσω αυτών ανιχνεύονται οι λόγοι εγκατάστασης στη θέση όπου βρίσκονται. Έτσι καταγράφεται ο τρόπος με τον οποίο οι επιχειρηματίες αξιολογούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της περιοχής και σταθμίζεται η βαρύτητα των παραγόντων, οι οποίοι επηρέασαν στην επιλογή του συγκεκριμένου τόπου εγκατάστασης και δίνεται η δυνατότητα πρόβλεψης μελλοντικής χωροθέτησης. Η

αξιολόγηση της έρευνας των συνεντεύξεων μπορεί να γίνει με παρατήρηση και ποιοτική ανάλυση των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων ή να χρησιμοποιηθούν στατιστικές μέθοδοι και εκθετικές αναλύσεις (Κώττης 1980, Hansen 1987, McQuaid et al 1995, Πετράκος και Σπανός 1996).

Με τις μεθόδους της δεύτερης κατηγορίας υιοθετούμε ότι κάθε επιχειρηματίας επιδιώκει τη μεγιστοποίηση των κερδών του. Έτσι δημιουργούμε μια συνάρτηση κέρδους, μια συνάρτηση κόστους ή μια συνάρτηση συνολικών εσόδων και επιβάλλουμε τους αντικειμενικούς περιορισμούς (φυσικοί περιορισμοί, κόστος μεταφοράς κ.λπ.) Η αριστοποίηση της συνάρτησης μας δίνει την άριστη τοποθεσία για την εγκατάσταση μιας επιχείρησης (Hopkins 1972, Alexakis and Maggina 1988).

Τέλος οι στατιστικές και οικονομετρικές μελέτες αξιοποιούν διαστρωματικά ή διαχρονικά εμπειρικά στοιχεία και προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις σχέσεις ανάμεσα στους συντελεστές χωροθέτησης καθώς και τη βαρύτητα του καθενός για κάθε ομάδα επιχειρήσεων (Czamanski 1981, Weat 1986, Πετράκος κ.α. 1993). Κατόπιν ο υπολογισμός των παραμέτρων και η προβολή στο μέλλον, δίνει τη δυνατότητα για νέες χωροθετήσεις.

1.2. Κύκλος ζωής των προϊόντων και χωροθέτηση των επιχειρήσεων.

Η συσχέτιση της διαδικασίας της χωροθέτησης με τον κύκλο ζωής των προϊόντων, ξεκίνησε από τις παρατηρήσεις που αφορούσαν τις ροές των διεθνών επενδύσεων.

Οι προσεγγίσεις αυτής της κατηγορίας και ειδικά του Vernon (1960), χρησιμοποιούνται συχνά για να περιγράψουν τις ποιοτικές πλευρές ανάπτυξης των σχημάτων ανάπτυξης των επενδύσεων στο χώρο.

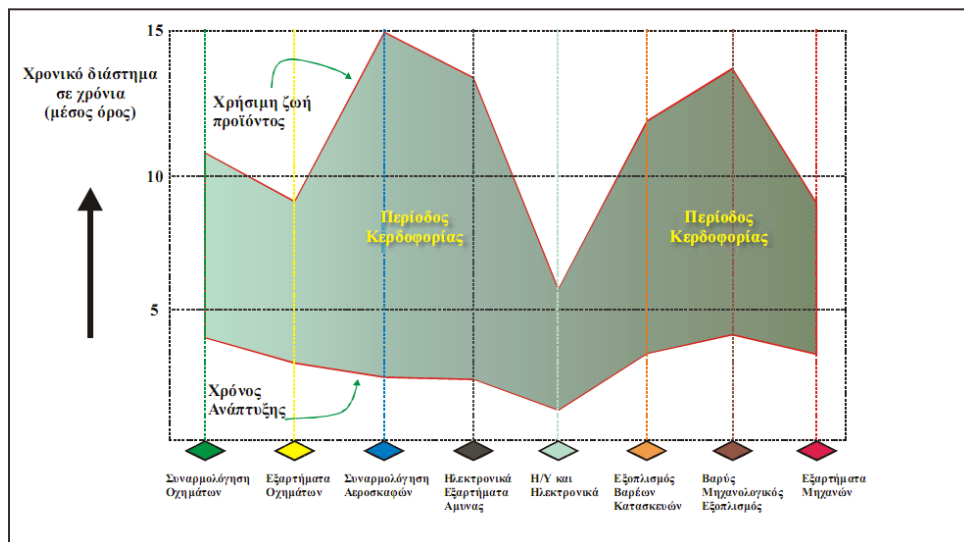
Η γενική άποψη που υποστηρίζουν οι προσεγγίσεις αυτές είναι ότι οι επιχειρήσεις διαφοροποιούν τη θέση που επιλέγουν να εγκαταστήσουν τις δραστηριότητές τους, ανάλογα με το στάδιο του κύκλου ζωής του προϊόντος τους. Ο κύκλος ζωής των προϊόντων, αποτελεί ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία ανάλυσης της στρατηγικής των επιχειρήσεων.

Κάθε προϊόν διέρχεται στη διάρκεια ζωής του από διάφορα στάδια, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά το καθένα. Τα στάδια αυτά είναι:

- Το στάδιο έρευνας και εισαγωγής του προϊόντος στην αγορά, στο οποίο η επιχείρηση «ανακαλύπτει» ή «δημιουργεί» το προϊόν και αρχίζει τη δοκιμαστική του προώθηση στην αγορά.
- Το στάδιο της ανάπτυξης, κατά το οποίο αρχίζει η εισαγωγή του προϊόντος, εφόσον αυτό «επιβιώσει» στο προηγούμενο στάδιο.
- Το στάδιο της ωρίμανσης, κατά το οποίο το προϊόν καθιερώνεται στην αγορά, οι πωλήσεις του αυξάνονται και φθάνουν στο υψηλότερό τους σημείο, ενώ ανάλογα κινείται η κερδοφορία των επιχειρήσεων από την παραγωγή του.
- Το στάδιο της παρακμής, κατά το οποίο οι πωλήσεις του προϊόντος φθίνουν, έως το σημείο όπου το προϊόν αποσυρθεί από την αγορά και η παραγωγή του σταματήσει.

Η διάρκεια του κύκλου ζωής των διαφόρων καταναλωτικών προϊόντων διαφέρει από προϊόν σε προϊόν. Υπάρχουν προϊόντα τα οποία εντός 2-3

ετών εκτοπίζονται από την αγορά λόγω τεχνολογικής απαξίωσής τους και άλλα των οποίων η παραγωγή συνεχίζεται για πολλές δεκαετίες.

Σχήμα 1. Απεικόνιση του χρόνου ανάπτυξης και του χρήσιμου χρόνου για διάφορα προϊόντα ευρείας χρήσης.

Η πρώτη προσέγγιση, η οποία προσέγγισε την χωροθέτηση των επιχειρήσεων με το κύκλο ζωής των προϊόντων που παράγουν, αναπτύχθηκε από το Hoover (1948) και συνεχίστηκε από το Vernon (1966), ο οποίος υποστήριξε ότι ο βαθμός συγκέντρωσης των επιχειρήσεων, εξαρτάται από το στάδιο του κύκλου ζωής στο οποίο βρίσκονται τα προϊόντα που παράγουν.

Στα δύο πρώτα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος, οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη χωροθέτησή τους στις μεγάλες πόλεις, κοντά σε ερευνητικά κέντρα, όπου παράγεται ή βελτιώνεται η τεχνολογία, ώστε να περιοριστεί η αβεβαιότητα για την ανταπόκριση της αγοράς στην εμφάνιση του νέου προϊόντος. Υπάρχει επίσης, η ανάγκη χρησιμοποίησης ειδικευμένου προσωπικού για τη παραγωγή του, κάτι που διασφαλίζεται καλύτερα στις μεγάλες πόλεις.

Στο τρίτο στάδιο, όταν πλέον το προϊόν έχει καθιερωθεί στην αγορά και αποκτήσει τα καλύτερα χαρακτηριστικά του (τυποποίηση, ποιότητα κ.λπ.), υπάρχει η δυνατότητα μεταφοράς ή ίδρυσης νέων μονάδων παραγωγής της αρχικής επιχείρησης σε άλλες περιφέρειες. Πλέον, οι ανάγκες για πολύ εξειδικευμένο προσωπικό έχουν περιοριστεί, οι απαιτήσεις για συντονισμό της παραγωγής είναι λιγότερες σε σχέση με το δεύτερο στάδιο και συνεπώς η παραγωγή του μπορεί να πραγματοποιηθεί σε πιο απομακρυσμένες περιφέρειες. Στο στάδιο αυτό οι επιχειρήσεις δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη μείωση του κόστους παραγωγής, τη τυποποίηση της παραγωγής και στη πραγματοποίησή της με χρήση τεχνολογιών μαζικής παραγωγής.

Το ίδιο ισχύει και στο τελευταίο στάδιο του κύκλου ζωής του προϊόντος, κατά το οποίο η επιχείρηση έχει καλύψει όλες τις δυνατές αγορές και το προϊόν δέχεται τον οξύ ανταγωνισμό από άλλα εναλλακτικής χρήσης προϊόντα. Στη φάση αυτή, η επιχείρηση ακολουθεί μείωση της παραγωγής και κλείσιμο μονάδων παραγωγής που παράγουν το εν λόγω προϊόν.

Η σημαντική παρατήρηση των υποδειγμάτων του κύκλου ζωής είναι ότι μπορεί να εμφανίζεται σε κάθε ευρύτερη γεωγραφική περιοχή μια ποιοτική διαφορά ανάμεσα στους τύπους δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται στο οικονομικό κέντρο, όπου βρίσκεται η βασική μητρική επιχείρηση και στις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στις περιφέρειες.

1.2.1. Οικονομίες συγκέντρωσης και χωροθέτηση επιχειρήσεων.

Στα αρχικά στάδια δημιουργίας των θεωριών χωροθέτησης, οι Weber (1929), Hoover (1937), Isard (1967) και Pred (1977), ενσωμάτωσαν στις προσεγγίσεις τους τα οφέλη που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις, από τη συγκέντρωσή τους σε συγκεκριμένα σημεία στο χώρο, σε αντίθεση με τη χωρική τους διασπορά.

Οι συγκεντρώσεις αυτές είναι δυνατόν να γίνουν αντιληπτές ύστερα από μια γενική θεώρηση του περιφερειακού χώρου, αλλά ακόμα και του αστικού χώρου.

Οι επιχειρήσεις προτιμούν τη συγκέντρωσή τους σε περιοχές που υπάρχουν άλλες επιχειρήσεις, αλλά και μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις, ενώ εντός των ορίων μιας πόλης παρατηρούμε συγκεντρώσεις ομοειδών επιχειρήσεων σε ορισμένες περιοχές (δρόμοι, συνοικίες). Οι συγκεντρώσεις των επιχειρήσεων δημιουργούν οικονομίες διαφόρων μορφών (κλίμακας, συγκέντρωσης, αστικοποίησης, γειτνίασης), οι οποίες πολλές φορές είναι ίσες ή μεγαλύτερες από το κόστος που επιφέρουν στις επιχειρήσεις. Επιπλέον η συγκέντρωση των επιχειρήσεων ενθαρρύνεται από την αβεβαιότητα που επικρατεί στο επιχειρησιακό περιβάλλον.

Σύμφωνα με το διάγραμμα του Weber, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να χωροθετηθούν σε κοινές περιοχές, όταν τα οφέλη συγκέντρωσης υπερβαίνουν το κόστος απομάκρυνσής τους από τις άριστες θέσεις. Οι επιχειρήσεις εμφανίζουν τη γενική τάση να συγκεντρώνονται σε γεωγραφικά περιορισμένες περιοχές, οι οποίες εμφανίζουν κάποια ιδιαίτερα φυσικά και οικονομικά πλεονεκτήματα (φυσικοί πόροι, εγκατάσταση άλλων επιχειρήσεων, προσφορά εργασίας κ.λπ.), δημιουργώντας χωρικές συγκεντρώσεις.

Οι συγκεντρώσεις αυτές είναι μεγάλου ή μικρού μεγέθους, ανάλογα από τους διαθέσιμους συντελεστές παραγωγής και το μέγεθος των αστικών κέντρων κοντά στα οποία δημιουργούνται.

Συνήθως υπάρχει μια πόλωση της βιομηχανίας στη πρωτεύουσα πόλη κάθε χώρας, ενώ υπάρχουν στη περιφέρεια διασκορπισμένες μικρότερες συγκεντρώσεις, οι οποίες όμως δεν ακολουθούν ούτε τον ίδιο ρυθμό ανάπτυξης, ούτε έχουν τις ίδιες οικονομικές αποδόσεις.

Οι βιομηχανικές συγκεντρώσεις λοιπόν, δείχνουν να ακολουθούν την ιεραρχία των αστικών κέντρων (McCann 2001).

Οι περιοχές συγκέντρωσης βιομηχανίας ακολουθούν μια διαδικασία ωριμότητας, γήρανσης, παρακμής και τέλος ανανέωσης. Ουσιαστικά βασίζονται στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να προσαρμοστούν στις οικονομικές συνθήκες, καθώς και να καινοτομήσουν. Τα βήματα ανάπτυξης μιας περιοχής, βασίζονται στη θεωρία της κυκλικής σωρευτικής αιτιότητας του Myrdal (1956), όπου αρχικά με την εγκατάσταση λίγων επιχειρήσεων έχουμε αύξηση του εισοδήματος στην περιοχή, στη συνέχεια νέες βιομηχανίες έρχονται στην περιοχή δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας καθώς και πηγή έμπειρου και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Κατόπιν συνεργάζονται μεταξύ τους οι επιχειρήσεις για την παροχή ενδιάμεσων προϊόντων ή πρώτων υλών και τέλος αναπτύσσονται οι καθαρά εξωτερικές οικονομίες, με την εγκατάσταση παροχής υπηρεσιών στην περιοχή.

Κατά τον Aydalot (1984, 1985), έχουμε τις παρακάτω περιοχές βιομηχανικής ανάπτυξης:

- Τις μητροπολιτικές περιφέρειες, όπου έχουμε υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, υψηλές οικονομίες αστικοποίησης και μεγάλη διαφοροποίηση της παραγωγής.
- Τις επιτυχείς βιομηχανικές περιφέρειες, με υψηλές οικονομίες γειννίασης, χαμηλότερες οικονομίες αστικοποίησης και έντονους ρυθμούς ανάπτυξης.
- Τις φθίνουσες βιομηχανικές περιφέρειες, με φθίνουσες οικονομίες συγκέντρωσης, αλλά αυξανόμενη διάσταση των παρεχόμενων υπηρεσιών εκπαίδευσης και έρευνας.
- Τις ανερχόμενες περιφέρειες στις οποίες έχουμε κυρίως συγκέντρωση νέων κλάδων και υψηλό βαθμό δημιουργίας επιχειρήσεων.

- Τις περιμετρικές αναπτυσσόμενες περιφέρειες, με παρουσία μεγάλης ποικιλίας κλάδων στο στάδιο της ωριμότητας, αλλά απουσία οικονομιών συγκέντρωσης.
- Τις περιμετρικές περιφέρειες ελλιπούς ανάπτυξης με σχετικά χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης.
- Τις περιμετρικές υπανάπτυκτες περιφέρειες, με περιορισμένη παρουσία της μεταποίησης και χαμηλό ή μηδενικό ρυθμό ανάπτυξης (Walker και Chapman 1988).

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες θεωρίες, η υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων σε μια γεωγραφικά περιορισμένη περιοχή, θα οδηγούσε σε υψηλό επίπεδο επένδυσης, καθώς και σε εξάντληση των διαθέσιμων για βιομηχανική χρήση εκτάσεων.

Το αποτέλεσμα θα ήταν η τιμή του παραγωγικού συντελεστή γη, να αυξάνεται λόγω της υψηλής ζήτησης. Έτσι οι επιχειρήσεις που θα ήθελαν να επεκταθούν περαιτέρω στην ίδια περιοχή, αντιμετωπίζουν μείωση της κερδοφορίας τους και κατ' επέκταση μείωση της ανταγωνιστικότητάς τους σε σχέση με άλλες ανταγωνιστικές επιχειρήσεις της ίδιας περιφέρειας, εξαιτίας της αυξημένης τιμής των παραγωγικών συντελεστών (McCann 2001). Ωστόσο στην πραγματικότητα, η γεωγραφική συγκέντρωση των επιχειρήσεων, τους παρέχει πλήθος πλεονεκτημάτων, οι οποίες τους επιτρέπουν να λειτουργούν κερδοφόρα και ανταγωνιστικά. Ο Marshall έδωσε μια αναλυτική περιγραφή των οικονομιών αυτών το 1920, θεωρώντας τις ως εξωτερικές οικονομίες. Έτσι από τις οικονομίες χωρικής συγκέντρωσης προκύπτει μεταξύ άλλων το όφελος της διάχυσης της πληροφορίας ανάμεσα στις εγκατεστημένες στην περιοχή επιχειρήσεις. Αυτό συμβαίνει συνήθως μέσω της προσωπικής επαφής των εργαζομένων των επιχειρήσεων σε κοινωνικά, επαγγελματικά ή αθλητικά γεγονότα.

Η μεγιστοποίηση της πρόσβασης στην πληροφορία, οδηγεί στη μείωση του κόστους παραγωγής των επιχειρήσεων, στη βελτίωση του τρόπου

παραγωγής, καθώς και στη δημιουργία περισσότερο ποιοτικών και καινοτόμων προϊόντων.

Φυσικά ο βαθμός πληροφόρησης εξαρτάται από το συνολικό αριθμό των επιχειρήσεων που βρίσκονται στην περιοχή (McCann 2001).

Οι ευρισκόμενες εντός της συγκέντρωσης επιχειρήσεις, ωφελούνται επίσης από τη προσέλκυση ειδικευμένων εισροών που σε διαφορετική περίπτωση βρίσκονται διασκορπισμένες στο χώρο.

Οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, καθώς και η εξειδικευμένη τοπική υποδομή είναι μερικές από αυτές τις εισροές. Μέσω της χωρικής συγκέντρωσης συνεπώς, το κόστος παροχής των υπηρεσιών αυτών, δεν μοιράζεται στις επιχειρήσεις,

Ανάλογες υπηρεσίες θα ήταν αδύνατον να παρέχονται στις επιχειρήσεις αν αυτές λειτουργούσαν μεμονωμένα, καθώς το κόστος θα ήταν αρκετά υψηλό. Ασφαλώς και στην περίπτωση αυτή, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των εγκατεστημένων επιχειρήσεων, τόσο μικρότερο είναι το μεμονωμένο κόστος παροχής υπηρεσιών (McCann 2001).

Ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε χωρικής συγκέντρωσης, υπάρχουν και διαφορετικές οικονομίες χωρικής συγκέντρωσης. Αυτές είναι σύμφωνα με τον Hoover (1937, 1942) οι οικονομίες εντοπιότητας, οι εσωτερικές οικονομίες κλίμακας και οι οικονομίες αστικοποίησης. Αναλυτικότερα οι οικονομίες γειννίας ή οικονομίες εντοπιότητας, είναι κυρίως εξωτερικές οικονομίες και αφορούν περισσότερο μικρές επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο.

Σημαντικό ρόλο στις οικονομίες αυτού του τύπου, κατέχει η συνεργασία μεταξύ των μικρών και των μεγάλων επιχειρήσεων, η ανταλλαγή πληροφοριών και προσωπικού μεταξύ τους καθώς και η αμοιβαία κατανόηση και οικειότητα που αναπτύσσεται ανάμεσά τους.

Η ύπαρξη μιας πηγής εργατικού δυναμικού, καθώς και ο επιμερισμός του μικρού κόστους (μεταφοράς προϊόντων, και πρώτων υλών, παροχής υπηρεσιών κ.λπ.), δημιουργούν ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης για

τις νεοϊδρυόμενες και τις μικρές επιχειρήσεις (McCann 2001, Walker και Chapman 1992).

Η ιδεολογία των βιομηχανικών περιοχών ως οργανωμένοι χώροι παραγωγικών δραστηριοτήτων έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο ανάπτυξης των οικονομιών εντοπιότητας (Fujita και Tisse 2002).

1.3. Παράγοντες χωροθέτησης των επιχειρήσεων

Η χωροθέτηση των επιχειρήσεων είναι αποτέλεσμα αποφάσεων που λαμβάνονται από τους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής και προϊόν μιας ποικιλίας παραγόντων, όπως οικονομικές, πολιτικές, ιδεολογικές και πολιτιστικές συνθήκες της χώρας στην οποία οι επιχειρήσεις ανήκουν.

Το φαινόμενο της χωροθέτησης είναι πολύπλοκο και δεν είναι εύκολο να προβλεφτεί στο πλαίσιο μιας θεωρητικής βάσης.

Κατά τον Λαμπριανίδη (2002), αποτελεί το αποτέλεσμα μιας κοινωνικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων από τους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, οι οποίοι λειτουργούν υπό την επήρεια πολλών παραγόντων, όπως οικονομικών, πολιτικών, ιδεολογικών, πολιτιστικών, συναισθηματικών κ.λπ.

Οι εμπειρικές αναλύσεις έδειξαν ότι οι θεωρητικές προσεγγίσεις δίνουν ένα γενικό πλαίσιο ανάλυσης της χωροθέτησης, αλλά έχουν περιορισμένη χρησιμότητα στη διαδικασία επίλυσης πρακτικών προβλημάτων. Συνήθως, η μορφολογία-πρότυπο της χωροταξικής κατανομής που δίνουν οι σχετικές θεωρίες, διαφέρουν από τη πραγματική μορφολογία.

Σύμφωνα με την εμπειρική διερεύνηση για την χωροθέτηση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα (Πολύζος και Πετράκος 2001), οι βασικοί παράγοντες χωροθέτησης, ανάλογα με την προέλευσή τους, μπορούν να καταταγούν ως προς την εξεταζόμενη περιφέρεια σε δύο κατηγορίες: τους εξωγενείς και τους ενδογενείς.

- Εξωγενείς είναι οι παράγοντες των οποίων η προέλευση είναι ανεξάρτητη από τα χαρακτηριστικά της εξεταζόμενης περιφέρειας. Δεν έχουν δηλαδή σχέση με τα πληθυσμιακά, οικονομικά και φυσικά της πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα, αλλά είναι κυρίως αποτέλεσμα της κρατικής πολιτικής ή των πληθυσμιακών και οικονομικών μεγεθών των περιφερειών που τη περιβάλλουν και των

δυνατοτήτων σύνδεσης και επικοινωνίας με αυτές. Στην κατηγορία αυτή μπορούν να συμπεριληφθούν για κάθε περιφέρεια:

1. Το πληθυσμιακό ή οικονομικό δυναμικό.

Ως παράγων χωροθέτησης, το πληθυσμιακό δυναμικό σχετίζεται με την επιλογή των επιχειρηματιών για την εγκατάσταση των επιχειρήσεών τους σε περιοχές υψηλού δυναμικού και συνεπώς με την εξασφάλιση μεγάλου όγκου οικονομικών δραστηριοτήτων ή πληθυσμού, τα οποία η περιοχή έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει. Η εξίσωση υπολογισμού του δυναμικού εμπεριέχει το μεταφορικό κόστος ή τη γεωγραφική απόσταση και διασφαλίζει την ύπαρξη της χωρικής διάστασης στην ανάλυση.

2. Η χωροθέτηση, οργάνωση και λειτουργία Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙΠΕ).

Σύμφωνα με έναν γενικό ορισμό, ως βιομηχανική περιοχή ορίζεται η έκταση που αποκτάται από το φορέα ανάπτυξής της, οργανώνεται με ρυθμιστικό-ρυμοτομικό σχέδιο, εφοδιάζεται με όλα τα δίκτυα υποδομής και διατίθεται σε μορφή γηπέδων και κτιρίων για την εγκατάσταση βιομηχανικών ή βιοτεχνικών επιχειρήσεων, στις οποίες παρέχει πρόσθετες υπηρεσίες και κίνητρα. Είναι αναμενόμενο επομένως, οι βιομηχανικές περιοχές να επηρεάζουν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης της βιομηχανίας, αφού αποτελούν τη βιομηχανική υποδομή των αστικών κέντρων.

3. Η κρατική πολιτική, με τη θεσμοθέτηση επενδυτικών κινήτρων.

Πολλές αναπτυγμένες χώρες και όλες οι αναπτυσσόμενες, προκειμένου να επιτύχουν την ανάπτυξη της οικονομίας τους, χρησιμοποιούν ορισμένα κίνητρα, θεσπίζοντας νόμους επιδοτήσεων ή αναπτυξιακούς νόμους, για τη πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων. Η παράλληλη άσκηση της αναπτυξιακής με τη περιφερειακή πολιτική, οδηγεί στο καθορισμό διαφορετικών ζωνών κινήτρων ανάλογα με τις περιφερειακές ανισότητες και τη γεωγραφική θέση κάθε περιφέρειας. Συνεπώς, τα διαφορετικά για κάθε

περιοχή κίνητρα, ευνοούν την αύξηση της σχετικής ελκυστικότητας ορισμένων περιοχών, των οποίων η επιδότησή τους είναι μεγαλύτερη.

4. Η ανάπτυξη βασικών υποδομών.

Οι βασικές υποδομές ευνοούν τη χωροθέτηση επιχειρήσεων, επειδή βοηθούν τις εμπορευματικές ή επιβατικές μεταφορές και αυξάνουν την προσιτότητα και το δυναμικό κάθε περιοχής. Εκτός από τις οδικές διαπεριφερειακές υποδομές, τη χωροθέτηση επιχειρήσεων επηρεάζει η ύπαρξη αεροδρομίου ή λιμένα.

5. Η θέση του αστικού κέντρου, πρωτεύουσας του νομού ή της περιφέρειας, στη διοικητική ιεραρχία της χώρας.

Πόλη με υψηλή θέση στη διοικητική κλίμακα, εξασφαλίζει τη συγκέντρωση εξουσιών, με αποτέλεσμα να δημιουργεί λειτουργική αυτοτέλεια. Αυτό παράγει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι πόλεων με χαμηλότερη θέση, κάτι που επηρεάζει τη λειτουργία επιχειρήσεων, αφού μειώνεται το συνολικό κόστος των σχέσεων και της εξάρτησής τους από το κράτος.

- Ενδογενείς είναι οι παράγοντες, των οποίων η προέλευση σχετίζεται με την ίδια την περιφέρεια και έχουν σχέση με τα οικονομικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά καθώς και με τα χαρακτηριστικά του φυσικού της περιβάλλοντος. Στη κατηγορία αυτή μπορούν να υπαχθούν για κάθε περιφέρεια:

1. Τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά της.

Ο πληθυσμός αποτελεί πρωταρχικό και κύριο παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης μιας περιοχής και επομένως επηρεάζει τη χωροθέτηση και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του αφορούν τη συνολική διαχρονική μεταβολή του, το βαθμό της οικιστικής του συγκέντρωσης, τη πεδινή ή ορεινή συγκέντρωσή του, τη δημογραφική ευρωστία και το μορφωτικό επίπεδο.

2. Τα χαρακτηριστικά του φυσικού της περιβάλλοντος και των φυσικών της πόρων.

Σε πολλές περιπτώσεις η ύπαρξη φυσικών πόρων, αποτελεί αναγκαίο παράγοντα χωροθέτησης. Ένας ικανοποιητικός δείκτης φυσικών πόρων μιας περιοχής, μπορεί να συγκροτείται από τους τουριστικούς πόρους οι οποίοι περιλαμβάνουν τους σημαντικότερους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους του τουρισμού, το ποσοστό των δασικών εκτάσεων που υπάρχουν σε ένα νομό, καθώς και το ποσοστό των διαθέσιμων γεωργικών αρδευόμενων και μη αρδευόμενων εκτάσεων.

3. Η οικονομική ευημερία και η σχετική θέση της στον οικονομικό χάρτη της χώρας.

Τα πληθυσμιακά δεδομένα μιας περιοχής, σε συνδυασμό με την επικρατούσα οικονομική κατάσταση και το επίπεδο ευημερίας, διαμορφώνουν την ελκυστικότητα μιας περιοχής.

4. Ο παραγωγικός δυναμισμός της, όπως αυτός εμφανίζεται στη συνολική διαχρονική εξέλιξη του παραγόμενου προϊόντος και της απασχόλησης.

Ο παραγωγικός δυναμισμός, μπορεί να αποτελέσει προϋπόθεση για την ανάπτυξη και διεύρυνση επιχειρήσεων στον ίδιο γεωγραφικό χώρο. Οι παράγοντες ζήτησης, οι παράγοντες κόστους και οι προσωπικοί παράγοντες, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις επιχειρήσεις, ως προς την επιλογή του τόπου εγκατάστασής τους, όπως προκύπτει και από εμπειρική έρευνα από τους Walker και Chapman (1992). Συγκεκριμένα οι παραπάνω παράγοντες περιλαμβάνουν:

- ✓ Το μέγεθος της ζήτησης του παραγόμενου προϊόντος στη περιοχή της επιχείρησης και η επίδραση που προκαλεί στη ζήτηση ή εγκατάσταση άλλων συναφών επιχειρήσεων.
- ✓ Την εγγύτητα με τις αναγκαίες υπηρεσίες στο χώρο και η ταχύτητα παροχής αυτών των υπηρεσιών.
- ✓ Τη δυνατότητα προσωπικής επαφής της επιχείρησης με τους καταναλωτές και το προσδοκώμενο ύψος των πωλήσεων.

- ✓ Τη βεβαιότητα ή αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει τις αποφάσεις της επιχείρησης για τα δεδομένα της περιοχής και η δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων σε ανταγωνιστικές τιμές.
- ✓ Το κόστος γης, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι γενικές δαπάνες που σχετίζονται με τη περιοχή.
- ✓ Το κόστος κεφαλαίου, το κόστος των ασφαλίσεων και οι εξυπηρετήσεις που παρέχουν οι Τράπεζες.
- ✓ Το κόστος εργασίας, διοίκησης και διαβίωσης.
- ✓ Το κόστος των πρώτων υλών, καυσίμων και ενέργειας.
- ✓ Το μεταφορικό κόστος, το οποίο επηρεάζεται από τη τοπογραφία της περιοχής, τα δίκτυα μεταφορών και τα ειδικά χαρακτηριστικά του προϊόντος.
- ✓ Τη σημασία του φυσικού εισοδήματος.
- ✓ Τις περιβαλλοντικές προτιμήσεις.
- ✓ Την ύπαρξη ασφάλειας και ποιότητας ζωής στην περιοχή.

1.4. Βιομηχανικές περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.)

Οι βιομηχανικές περιοχές αποτέλεσαν ένα σημαντικό μέσο εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής παγκοσμίως. Αν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους διαφέρουν από χώρα σε χώρα, το θεωρητικό πλαίσιο ανάπτυξής τους και η βασική δομή τους είναι κοινά. Ο ρόλος των Βιομηχανικών Περιοχών είναι συχνά πολλαπλός, καθώς δεν περιορίζεται μόνον στη περιφερειακή ανακατανομή της βιομηχανίας και του εισοδήματος, αλλά επιτυγχάνεται πολλές φορές και η ανακατανομή του εγχώριου πληθυσμού. Μεγάλη είναι η συμβολή των οργανωμένων Βιομηχανικών Περιοχών στη προστασία και αναβάθμιση του αστικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Επίσης ιδιαίτερο ρόλο παίζει στην ανακούφιση των κορεσμένων βιομηχανικών πόλεων, καθώς απομακρύνεται και οργανώνεται η βιομηχανική δραστηριότητα σε οριοθετημένους χώρους, στους οποίους παρέχονται υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις και εφοδιάζονται με σημαντικές υποδομές.

1.4.1. Ο θεσμός των Οργανωμένων Βιομηχανικών Περιοχών.

Ο θεσμός των Βιομηχανικών Περιοχών, ως δημιουργία χώρων οργανωμένης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων, εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Manchester της Μεγάλης Βρετανίας το 1896 με την ίδρυση της Trafford Park Estate Ltd., ενώ ακολούθησε με ιδιωτική πρωτοβουλία η ίδρυση της Chicago Cleaning District στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Η πρώτη βιομηχανική περιοχή υπό κρατικό έλεγχο, δημιουργήθηκε το 1904 στη Νάπολη της Ιταλίας. Ωστόσο μέχρι το 1934, ο ρόλος των βιομηχανικών περιοχών ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος. Αργότερα, η οικονομική κρίση (1927-1933), οδήγησε στην αναβάθμιση της σημασίας της, με αποτέλεσμα η Βρετανική Κυβέρνηση να ιδρύσει Βιομηχανικές Περιοχές, προκειμένου να καταπολεμήσει την ανεργία και να

βοηθήσει καθυστερημένες περιφέρειες να βελτιώσουν την οικονομική τους δραστηριότητα.

Οι Βιομηχανικές Περιοχές στη μορφή που τις ξέρουμε σήμερα, εξελίχθηκαν μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν δημιουργήθηκαν Βιομηχανικές Ζώνες, τις οποίες ανέλαβαν να εφοδιάσουν με υποδομές οι Δήμοι των αντίστοιχων περιοχών. Σε γενικές γραμμές, η εξάπλωση του θεσμού των Βιομηχανικών Περιοχών παγκοσμίως, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, αποδεικνύει ότι αποτέλεσε ένα σημαντικό μέσο άσκησης περιφερειακής πολιτικής (Βλιάμος 1988, Κόνσολας 1970).

1.4.2. Ορισμός και τύποι Βιομηχανικών Περιοχών.

Ως βιομηχανική περιοχή ορίζουμε «μια έκταση με καθορισμένα όρια, κατάλληλα διαρρυθμισμένη και εξοπλισμένη με έργα υποδομής (δίκτυα κ.λπ.), προοριζόμενη για την εγκατάσταση βιομηχανικών και βιοτεχνικών επιχειρήσεων. Τα όριά της προσδιορίζονται και η έκτασή της οργανώνεται με βάση Ρυμοτομικό Σχέδιο. Τα δε δίκτυα υποδομής αφορούν αφενός στα έργα οδοποιίας, ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτροφωτισμού των δρόμων και αφετέρου σε έργα παροχής ηλεκτρικής ενέργειας μεσαίας και υψηλής τάσης, τηλεφώνου καθώς και σύστημα καθαρισμού υγρών βιομηχανικών αποβλήτων. Τέλος παρέχονται διάφορες εξυπηρετήσεις (τράπεζες, Ιατρεία, Ταχυδρομείο κ.λπ.)». (Βλιάμος 1988).

Ανάλογα με το σκοπό που εξυπηρετούν, ορίζονται και διαφορετικοί τύποι Βιομηχανικών Περιοχών. Συνήθως έχουμε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές (βιοτεχνικές) περιοχές, ανάλογα με την εγγύτητά τους σε σημαντικά αστικά κέντρα. Όσον αφορά στην αδειοδοτούμενη βιομηχανική δραστηριότητα, οι περιοχές ταξινομούνται ως:

- Σύνθετες, στις οποίες επιτρέπεται κάθε είδους βιομηχανική χρήση.

- Κλαδικές, στις οποίες επιτρέπεται η εγκατάσταση επιχειρήσεων συγκεκριμένων κλάδων.
- Συμπληρωματικές, όταν λειτουργούν ως βοηθητικές των κύριων βιομηχανικών περιοχών, έχοντας μικρότερες υπεργολαβικές επιχειρήσεις.
- Συντονιστικές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλή εξειδίκευση και μεγάλες οικονομίες κλίμακας.
- Αναπτυξιακές, στις οποίες παρέχονται προκατασκευασμένα μεγάλα εργοστασιακά κτίρια, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων.

Τέλος, ο φορέας διαχείρισης των Βιομηχανικών Περιοχών, μπορεί να είναι δημόσιος (Υπουργεία, Κρατικές Τράπεζες), ή ιδιωτικός (ιδιωτικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί επιχειρήσεων κ.λπ.) .(Κόνσολας 1970).

1.4.3. Περιφερειακοί και αναπτυξιακοί στόχοι.

Οι βιομηχανικές περιοχές αποτελούν τμήμα της τεχνικής, οικονομικής και κοινωνικής υποδομής μιας περιοχής και συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη των αστικών περιφερειακών κέντρων. Ευνοούν τη μετακίνηση του πληθυσμού προς τις αναπτυσσόμενες πόλεις, οι οποίες αποτελούν αστικά κέντρα χαμηλού κοινωνικού κόστους και υψηλών λειτουργικών αποδόσεων. Αναλυτικότερα οι περιφερειακοί στόχοι των βιομηχανικών Περιοχών είναι: (Κόνσολας 1970).

- Η εξασφάλιση εκτάσεων γης για βιομηχανική χρήση, κατάλληλου εμβαδού και γεωλογίας, με χαμηλή τιμή απόκτησης.
- Η προώθηση της βιομηχανικής αποκέντρωσης , κυρίως για ανακούφιση των κορεσμένων αστικών κέντρων από ρυπάνσεις βιομηχανίες, αλλά και για την εφαρμογή πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης.
- Η δημιουργία ή ο εκσυγχρονισμός βιομηχανικής υποδομής βραδύτερα αναπτυσσόμενων περιφερειών.

- Η δημιουργία οικονομιών κλίμακας και εξωτερικών οικονομιών μεταξύ των εγκαθιστάμενων επιχειρήσεων.
- Η δημιουργία οικονομιών αστικής συγκέντρωσης και η προσέλκυση υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων στις ευρύτερες περιοχές της Βιομηχανικής Περιοχής.
- Η παρέμβαση στη δημογραφική πολιτική, μέσω της συγκράτησης του πληθυσμού στην περιφέρεια.
- Η ενίσχυση της εθνικής άμυνας, μέσω της επέκτασης των βιομηχανικών συγκεντρώσεων σε ολόκληρο τον εθνικό χώρο.
- Η εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πόρων των περιφερειών, για την αύξηση των εισοδημάτων τους.
- Η δημιουργία κινήτρων για την εγκατάσταση στην περιφέρεια, όπως φορολογικές ελαφρύνσεις και μείωση της αξίας της γης.
- Η προστασία των οικισμών και του φυσικού περιβάλλοντος.
- Η ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς των προϊόντων και πρώτων υλών.

Οι περιφέρειες στις οποίες εγκαθίστανται Βιομηχανικές Περιοχές είναι συχνά προβληματικές, με χαμηλό επίπεδο αποταμίευσης, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, κοινωνικές και οργανωτικές αδυναμίες κ.λπ. Οι παρεμβάσεις της περιφερειακής πολιτικής με τη δημιουργία των Βιομηχανικών Περιοχών, αμβλύνουν συχνά τα προβλήματα αυτά. Έτσι τέθηκαν συγκεκριμένοι αναπτυξιακοί στόχοι, οι οποίοι έχουν να κάνουν με: (Κόνσολας 1970, Βλιάμος 1988).

- Τη προώθηση βιομηχανιών διαφόρων μεγεθών και κλάδων και την επιτάχυνση των ρυθμών βιομηχανικής ανάπτυξης του τόπου, μέσω διαφόρων τακτικών, όπως ο εφοδιασμός της Βιομηχανικής Περιοχής με προκατασκευασμένα βιομηχανικά κτίρια.
- Την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και ειδικότερα το τεχνολογικό εκσυγχρονισμό της, τη παροχή εργοστασιακής στέγης και συμβουλευτικών υπηρεσιών, καθώς και τη μαζική αγορά, μεταφορά και αποθήκευση πρώτων

υλών και ημικατεργασμένων προϊόντων, ώστε να αυξήσουν οι επιχειρήσεις αυτές το μέγεθος της παραγωγής τους και να μεταβληθούν σταδιακά σε βιομηχανικές μονάδες.

➤ Την ανάδειξη νέων επιχειρηματιών, μέσω της επιτάχυνσης των διαδικασιών πραγματοποίησης των επιχειρηματικών σχεδίων και τα μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους.

➤ Την αύξηση της απασχόλησης στη βιομηχανία κυρίως, μέσω των διαρθρωτικών μεταβολών στην απασχόληση με την εφαρμογή προγραμμάτων εντατικής επιμόρφωσης, την ανάπτυξη υπηρεσιών ψυχαγωγίας, εξυπηρέτησης κ.λπ.

➤ Τη προσέλκυση ξένων επενδύσεων, μέσω της παροχής οικονομικών κινήτρων προς τους αλλοδαπούς επιχειρηματίες.

➤ Την ανάπτυξη μεγάλων βιομηχανικών συμπλεγμάτων.

➤ Την οργάνωση και συγκέντρωση βιομηχανιών, κυρίως μέσω του φορέα των Βιομηχανικών Περιοχών, ο οποίος ασκεί διοικητικά καθήκοντα σε τομείς εξυπηρέτησης των επιχειρήσεων, επέκτασης και συντήρησης των δικτύων υποδομής, ενώ μεριμνά επίσης για τη τήρηση και εφαρμογή των όρων και των κανονισμών που έχουν τεθεί.

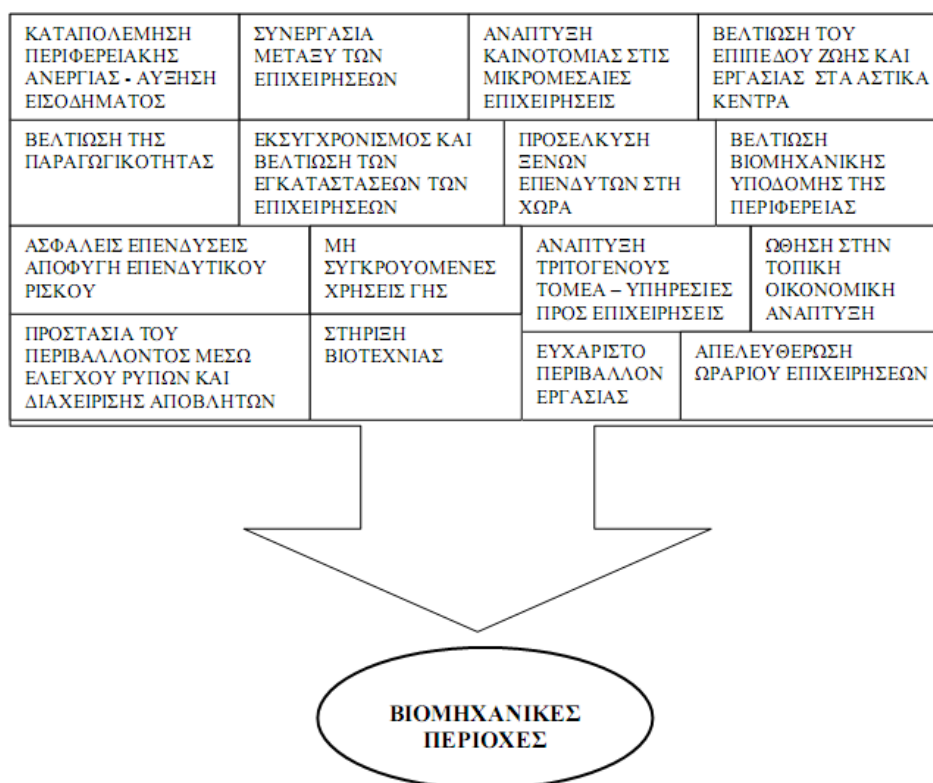
➤ Και τέλος για τις ιδιωτικές Βιομηχανικές Περιοχές, κυρίως η δημιουργία εμπορικού κέρδους από τη πώληση ή ενοικίαση των κτιρίων και των γηπέδων, κέρδος όμως το οποίο δεν καταπατά τους στόχους που έχουν τεθεί από τον περιφερειακό προγραμματισμό της περιφέρειας.

Τέλος εκπληρώνονται και κάποιοι κοινωνικοί στόχοι, με την εγκατάσταση οργανωμένων χώρων παραγωγικών δραστηριοτήτων σε μια περιφέρεια, όπως;

➤ Η βελτίωση των συνθηκών υγείας και περιβάλλοντος στα αστικά κέντρα, μέσω της μετεγκατάστασης των βιομηχανιών έξω από αυτά, στην ευρύτερη περιοχή της.

➤ Η βελτίωση των συνθηκών κατοικίας των εργαζομένων.

- Η αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος και η πιο ομοιόμορφη κατανομή του στη περιφέρεια.
- Η παροχή υπηρεσιών προς τους εργαζόμενους, όπως η δημιουργία χώρων ψυχαγωγίας, παιδικών σταθμών κοντά στις Βιομηχανικές Περιοχές κ.λπ.

Σχήμα 2: Σχηματική απεικόνιση των βασικών στόχων των Βιομηχανικών Περιοχών.

1.4.4. Ιστορικό και θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης ΒΙ.ΠΕ. στην Ελλάδα.

Το Ελληνικό Πρόγραμμα Βιομηχανικών Περιοχών, ξεκίνησε το 1962 με τον Οργανισμό Βιομηχανικής Ανάπτυξης. Βασικός στόχος ήταν η αποκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων από το πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας, από το κέντρο της Θεσσαλονίκης και από τα κέντρα των μικρότερων περιφερειακών πόλεων. Συγχρόνως αποσκοπούσε

στη δημιουργία βιομηχανικών υποδομών στη περιφέρεια της χώρας, στη βελτίωση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεών της, στη προσέλκυση ξένων επενδύσεων και στον εκσυγχρονισμό της βιοτεχνίας. Το αποτέλεσμα θα ήταν η αύξηση των εισοδημάτων στη Περιφέρεια, η ανακούφιση των μεγάλων αστικών κέντρων, καθώς και η πολική αρχικά και ολοκληρωμένη αργότερα ανάπτυξη του περιφερειακού χώρου, μέσω της οργάνωσης των Βιομηχανικών Περιοχών. Ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε στη προστασία του περιβάλλοντος, κυρίως μετά το 1986, όταν τέθηκε σε ισχύ ο σχετικός Νόμος (Κόνσολας 1970, Βλιάμος 1988).

Ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ο.Β.Α.), ανέθεσε το 1962 μελέτες στο Stanford Research Institute, για τις δυνατότητες ανάπτυξης Βιομηχανικής Περιοχής πλησίον της Θεσσαλονίκης. Το 1963 ανατέθηκε στη γαλλική SCET μελέτη για τη δυνατότητα δημιουργίας ΒΙ.ΠΕ. σε πέντε (5) μεγάλες πόλεις της χώρας.(Θεσσαλονίκη, Βόλο, Πάτρα, Καβάλα, Ηράκλειο).

Το 1964 δημιουργείται η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (ΕΤΒΑ), με την οποία συγχωνεύεται ο Ο.Β.Α. Συγκεντρώνονται στοιχεία για την επιλογή κατάλληλης τοποθεσίας για τη δημιουργία ΒΙ.ΠΕ. στις πέντε (5) πόλεις.

Το 1965 τέθηκε το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης των Βιομηχανικών Περιοχών, μέσω του Ν. 4458/65 περί Βιομηχανικών Περιοχών στον οποίο αποφασίστηκε η ανάπτυξη 30.000 στρεμμάτων γης για τη δημιουργία ΒΙ.ΠΕ, ενώ ορίστηκαν ως πόλεις-έδρες για την ανάπτυξη ΒΙ.ΠΕ. η Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο, ο Βόλος, η Πάτρα, η Καβάλα, η Κομοτηνή, τα Χανιά, η Πρέβεζα, η Λάρισα και η ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας (Κόνσολας 1985, Βλιάμος 1988).

Το 1966, ιδρύθηκε από την ΕΤΒΑ η Ανώνυμη Εταιρεία Οργάνωσης και Εκμετάλλευσης Βιομηχανικών Περιοχών Ελλάδος, η οποία έβαλε τα θεμέλια για τη δημιουργία του δικτύου ΒΙ.ΠΕ. της χώρας.

Το 1968 έπαψε να λειτουργεί η εταιρεία και οι αρμοδιότητές της περιήλθαν και πάλι στην ΕΤΒΑ. Παράλληλα ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με τον Οργανισμό Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων εθνών (U.N.I.D.O.), για τη παροχή βοήθειας για την αποπεράτωση της ΒΙ.ΠΕ. Θεσσαλονίκης.

Με Βασιλικό Διάταγμα το 1971 (Β.Δ. 1078/1971), καθορίστηκαν τα οικονομικά κίνητρα φορολογικών απαλλαγών και ελαφρύνσεων, καθώς και επιδοτήσεις για την εγκατάσταση παραγωγικών δραστηριοτήτων στις αποκεντρωμένες περιφέρειες της χώρας. Τα κίνητρα αυτά τροποποιήθηκαν αργότερα με το Ν. 1116/1981.

Η ανάπτυξη των Βιομηχανικών Περιοχών χαρακτηρίστηκε τα πρώτα χρόνια από έλλειψη μακροπρόθεσμου χωροταξικού σχεδιασμού και μη συντονισμό της δράσης των κρατικών φορέων (Μαγγανά-Κακαουνάκη 1992). Ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1960, χωρίς να υπάρχει ολοκληρωμένο μοντέλο περιφερειακής και βιομηχανικής ανάπτυξης, εφαρμόστηκε πολιτική αποτροπής εγκατάστασης επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας, αλλά και η μη επαρκώς υποστήριξη του θεσμού τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του, οδήγησαν σε ένα μη δυναμικό ξεκίνημα, καθώς τα πρώτα πέντε (5) χρόνια του θεσμού είχαν ιδρυθεί μόλις τρεις (3) ΒΙ.ΠΕ.

Το 1977 με το Ν. 742/1977, παρατείνεται η ισχύς των διατάξεων του Ν. 4458/1965 περί Βιομηχανικών Περιοχών, δίνεται έμφαση στο χωροταξικό σχεδιασμό και στη προστασία του περιβάλλοντος, ενώ καταργούνται οι βιομηχανικές ζώνες, οι οποίες μετατρέπονται σε βιομηχανικές περιοχές και απλουστεύονται οι διαδικασίες ίδρυσης ΒΙ.ΠΕ. Ακόμα προστέθηκαν οι πόλεις-έδρες: Φλώρινα, Ιωάννινα, Κιλκίς, Ξάνθη, Σέρρες, Δράμα, Αλεξανδρούπολη, Λαμία, Καλαμάτα, Τρίπολη, Ηγουμενίτσα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Έδεσσα, Άρτα, Κόρινθος, Αίγιο, Πύργος Ηλείας, Σπάρτη, Ρόδος (Βλιάμος 1988, Κόνσολας). Επίσης με τον ίδιο νόμο, καθορίζεται η ΕΤΒΑ ως η μοναδική δικαιούχος για την οργάνωση ΒΙ.ΠΕ.

Το 1979, δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της ΕΤΒΑ η ΒΙΠΕ.-ΕΤΒΑ Α.Ε., η οποία ανέλαβε το τεχνικό σκέλος της ανάπτυξης των ΒΙ.ΠΕ.

Με νόμο το 1982 (Ν.1262/1982), καθορίζεται το ύψος των ενισχύσεων προς τις επιχειρήσεις, ανάλογα με την περιφέρεια στην οποία εγκαθίστανται.

Το 1986 με το Π.Δ. 136/1986, καθορίστηκε η ίδρυση μιας τουλάχιστον ΒΙ.ΠΕ. σε κάθε νομό της χώρας, αλλάζοντας την ακολουθούμενη περιφερειακή πολιτική, από πολιτική συγκροτημένης ανάπτυξης, σε πολιτική καθολικής διασποράς.(Μαγγανά-Κακαουνάκη 1992).

Το 1997 με το Ν. 2547/1997, ορίστηκαν οι Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές, οι οποίες μπορούν να λαμβάνουν τη μορφή Βιομηχανικής Περιοχής, Βιομηχανικού Πάρκου, Βιοτεχνικού Πάρκου ή Τεχνόπολης. Συνεπώς καταργείται ο περιορισμός που όριζε την ΕΤΒΑ, ως τη μοναδική δικαιούχο για την ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία ΒΙ.ΠΕ.

Τέλος το 2003 καθορίζεται το ύψος των περιφερειακών ενισχύσεων για τις ΒΕΠΕ και τις ΒΙ.ΠΕ. της ΕΤΒΑ. Την ίδια χρονιά η ΕΤΒΑ εξαγοράστηκε από την Τράπεζα Πειραιώς. Οι ΒΙ.ΠΕ. της ΕΤΒΑ, περιήλθαν κατά 65% στη Τράπεζα Πειραιώς, ενώ το υπόλοιπο 35% παρέμεινε στο Κράτος. Για τη διαχείριση των Βιομηχανικών Περιοχών της ΕΤΒΑ, αλλά και την ανάπτυξη νέων περιοχών οργανωμένης χωροθέτησης παραγωγικών δραστηριοτήτων, ιδρύθηκε η ΕΤΒΑ Βιομηχανικές Περιοχές Α.Ε. Ήταν η πρώτη φορά που ανέλαβε ιδιωτικός φορέας το πρόγραμμα των ΒΙ.ΠΕ. στη χώρα μας.

Η ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Α.Ε. το 2005 απορρόφησε με εξαγορά τη θυγατρική Ανώνυμη Εταιρεία Μελετών και Διοίκησης Αναπτυξιακών Έργων του Ομίλου Πειραιώς ΒΙΠΕΤΒΑ Α.Ε.

Η ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Α.Ε. συνεχίζει το έργο της μέχρι σήμερα.

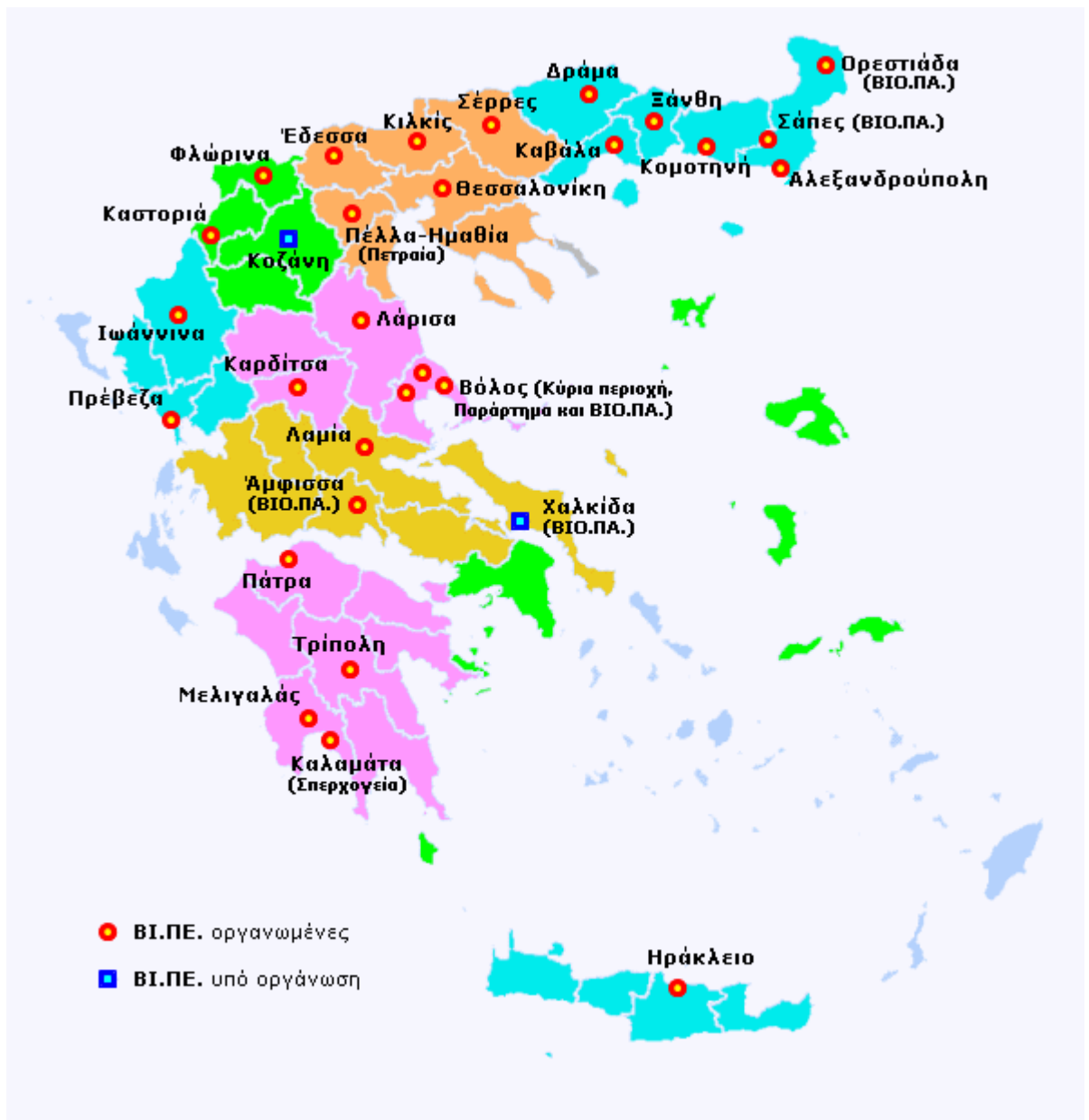
Κύριο αντικείμενο της ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. είναι ο σχεδιασμός, ανάπτυξη, εκμετάλλευση και διαχείριση Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙ.ΠΕ. – ΒΕ.ΠΕ. – ΒΙΟΠΑ) και Επιχειρηματικών πάρκων (Ε.Π.)

Η Εταιρεία σήμερα έχει αναπτύξει τις εξής δραστηριότητες, σε όλη την Ελληνική Επικράτεια:

- Εκμετάλλευση και διαχείριση 31 Βιομηχανικών Περιοχών

- Εκμετάλλευση με εκχώρηση της διαχείρισης σε άλλους φορείς σε 2 ΒΙ.ΠΕ.
- Κατασκευή Νέων Βιομηχανικών Περιοχών
- Διοίκηση κατασκευαστικών έργων.

Εντός των ΒΙ.ΠΕ. είναι εγκατεστημένες 2.500 μεταποιητικές επιχειρήσεις με 40.000 εργαζόμενους και 2,5€ δις επενδεδυμένα κεφάλαια. Η πλειονότητα των ΒΙΠΕ ιδρύθηκε, οργανώθηκε και λειτούργησε μέσα στο διάστημα της εικοσαετίας 1975-1995.

Πηγή: ΕΤΒΑ-ΒΙ.ΠΕ. Α.Ε.
 Χάρτης 1 : ΒΙ.ΠΕ. στην Ελλάδα

1.4.5. Κίνητρα για την εγκατάσταση εντός ΒΙ.ΠΕ.

Σύμφωνα με το Ν.4458/1965 «Περί βιομηχανικών Περιοχών», ορίστηκαν συγκεκριμένες απαλλαγές και ελαφρύνσεις για τη προσέλκυση βιομηχανικών δραστηριοτήτων εντός των ΒΙ.ΠΕ.

Μέσα στις Βιομηχανικές Περιοχές οι επιχειρήσεις βρίσκουν έτοιμη, ρυμοτομούμενη και οριοθετημένη γη, εξοπλισμένη με τις αναγκαίες υποδομές, με χαμηλό κόστος απόκτησης γης, ενώ τους παρέχονται δάνεια με ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής και χαμηλό επιτόκιο. Ακόμη, δεν επιβαρύνεται η αγορά ενός γηπέδου με φόρους και λοιπές προστιθέμενες δαπάνες, ενώ καθορίζεται ανώτατο όριο στα συμβολαιογραφικά έξοδα και στα έξοδα υποθηκοφυλακείου. Παράλληλα, όλα τα τέλη, εισφορές, δικαιώματα κ.λπ. που θα πληρώσει στο μέλλον η επιχείρηση περιορίζονται στο ένα πέμπτο. Ακόμα οι επιχειρήσεις των ΒΙ.ΠΕ. απαλλάσσονται από τους φόρους μεταβίβασης και εισοδήματος. Τέλος το προϊόν της εκποίησης των προηγούμενων εγκαταστάσεων της επιχείρησης, χρησιμοποιείται εξ ολοκλήρου για την μετεγκατάστασή της εντός της Βιομηχανικής Περιοχής. Οι διευκολύνσεις αυτές ισχύουν εφόσον δεν παύσει η λειτουργία της επιχείρησης εντός πενταετίας από την εγκατάστασή της στη ΒΙ.ΠΕ.

Η οικονομική ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των επιχειρήσεων των ΒΙ.ΠΕ., χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους (Ν. 1262/1982). Ακόμα καταργήθηκαν το 1981 (Π.Δ. 279/81), οι άδειες επέκτασης-εγκατάστασης μέσα στις ΒΙ.ΠΕ. της ΕΤΒΑ, γεγονός που απλοποίησε τη διαδικασία επέκτασής τους. Ωστόσο, είναι απαραίτητη η άδεια λειτουργίας για τις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις ΒΙ.ΠΕ.

Για τις βιοτεχνικές επιχειρήσεις δίδονται υψηλά δάνεια, για την αγορά έτοιμου εργαστηρίου εντός των ΒΙ.ΠΕ., τα οποία όμως δεν μπορεί να υπερβαίνουν το 70% της συνολικής δαπάνης. Σε περίπτωση ανέγερσης κτιριακών εγκαταστάσεων, τα συγκεκριμένα δάνεια μπορούν να καλύπτουν το 80% της συνολικής δαπάνης. Η εξόφληση γίνεται εντός 15ετίας, με τη

πρώτη δόση να ορίζεται δέκα οκτώ (18) μήνες μετά την έναρξη της λειτουργίας της επιχείρησης στις ΒΙ.ΠΕ.

Πρόσφατα, με την Απόφαση ΠΟΛ 1092/29-3-2012 του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομικών και Αναπληρωτή Υπουργού Ανάπτυξης, καθορίζονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία χορήγησης των κινήτρων, καθώς και οι συνέπειες παραβίασης των όρων χορήγησής τους, σε όσες επιχειρήσεις εγκατασταθούν ή μετεγκατασταθούν εντός ΒΙ.ΠΕ. και ασκούν ή πρόκειται να ασκήσουν επιχειρηματική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, δίνεται απαλλαγή από το φόρο μεταβίβασης ακινήτων και δωρεών, κάθε σύμβασης αγοραπωλησίας ή δωρεάς έκτασης που βρίσκεται εντός ΒΙ.ΠΕ., καθώς και απαλλαγή από φόρο εισοδήματος της υπεραξίας που προκύπτει από την πώληση ακινήτων και λοιπών εγκαταστάσεων των επιχειρήσεων που μετεγκαθίστανται σε ΒΙ.ΠΕ., κατά το μέρος που αντιστοιχεί στο κόστος μετεγκατάστασής τους.,

Τέλος η χρηματοδότηση του προγράμματος των Βιομηχανικών Περιοχών, τα πρώτα χρόνια (πριν την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ και μετέπειτα Ευρωπαϊκή Ένωση), γινόταν εξ ολοκλήρου από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Αργότερα υπήρξε συγχρηματοδότηση του Προγράμματος από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) και από Εθνικούς Πόρους (Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων). Ωστόσο το ποσοστό της κοινοτικής Συμμετοχής, δεν μπορεί να υπερβεί σε καμία περίπτωση το 70% των συνολικών δαπανών του έργου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η εγκατάσταση σε Βιομηχανική Περιοχή προσφέρει πολλά τεχνικά και επιχειρηματικά πλεονεκτήματα στον υποψήφιο επενδυτή με κυριότερα τα εξής:

- Ευνοϊκοί όροι δόμησης.
- Αναπτυγμένο δίκτυο τεχνικών υποδομών.
- Υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας (φυσικό αέριο, ευρυζωνικά δίκτυα,

πυροσβεστικός σταθμός) σε επιλεγμένες ΒΙ.ΠΕ.

- Βέλτιστη συνδυασμένη συγκοινωνιακή πρόσβαση.
- Εύκολη εγκατάσταση με μειωμένες γραφειοκρατικές απαιτήσεις.
- Προνομιακή επιδότηση μέσω Αναπτυξιακού Νόμου και Δράσεων στις Ε.Ε.
- Δυνατότητα ανάπτυξης επιχειρηματικών συνεργιών και επιλεγμένου πελατολογίου.
- Δεν απαιτείται άδεια εγκατάστασης.

Όλα τα παραπάνω πλεονεκτήματα καθιστούν την επιλογή στις εγκατάστασης επιχειρήσεων στις Βιομηχανικές Περιοχές ως την πιο ελκυστική και ασφαλή λύση για τον επενδυτή.

1.4.6. Εγκατεστημένες επιχειρήσεις και παραγωγικοί κλάδοι εντός ΒΙ.ΠΕ.

Στις βιομηχανικές περιοχές, λειτουργούν σήμερα 2.500 περίπου επιχειρήσεις, με διαφορετικά χαρακτηριστικά σε κάθε περιοχή.

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες μέσα σε ΒΙ.ΠΕ., δραστηριοποιούνται στον κλάδο των τροφίμων, ενώ ακολουθούν οι επιχειρήσεις κατασκευής μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού. Τα αντίστοιχα ποσοστά των κλάδων αυτών ως προς το σύνολο των επιχειρήσεων είναι 17,42% για τα τρόφιμα και 12,35% για τη κατασκευή μεταλλικών προϊόντων.

Η μέση έκταση γηπέδου που ζητούν οι επιχειρήσεις είναι 9,1 στρέμματα.

Παρατηρώντας διαχρονικά την εξέλιξη της εγκατάστασης των επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη την ίδρυση των νέων Βιομηχανικών Περιοχών, αλλά και τις αλλαγές στη Περιφερειακή Πολιτική της Ελλάδας, διαπιστώνεται ότι μεγαλύτερη ζήτηση στις ΒΙ.ΠΕ. άρχισε μετά το 1982, όταν θεσπίστηκαν νέα οικονομικά κίνητρα για τις παραγωγικές επιχειρήσεις μέσα στις ΒΙ.ΠΕ., αλλά και για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό ήδη υπάρχοντων επιχειρήσεων,

πάντα βάσει συγκεκριμένης περιφερειακής πολιτικής (Ν. 1262/1982).

Σημαντικό ρόλο έπαιξε επίσης η δημιουργία Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου για τις ΒΙ.ΠΕ., με το οποίο περιορίζονταν οι πλεονάζουσες εκτάσεις σε πολλές ΒΙ.ΠΕ., αλλά και η επέκταση των ΒΙ.ΠΕ. σε κάθε νομό της χώρας (Π.Δ. 136/1986).

Ο ολοένα αυξανόμενος ρυθμός εγκατάστασης επιχειρήσεων μέσα στις ΒΙ.ΠΕ. (διάγραμμα 1), ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1990, οφείλεται συντοίς άλλους και στις οικονομικές μεταβολές που συνέβησαν στη χώρα μας, με τη χρηματοδότηση από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, αλλά και τις γενικότερες μεταβολές στην Ευρώπη (συνθήκη του Μάαστριχτ).

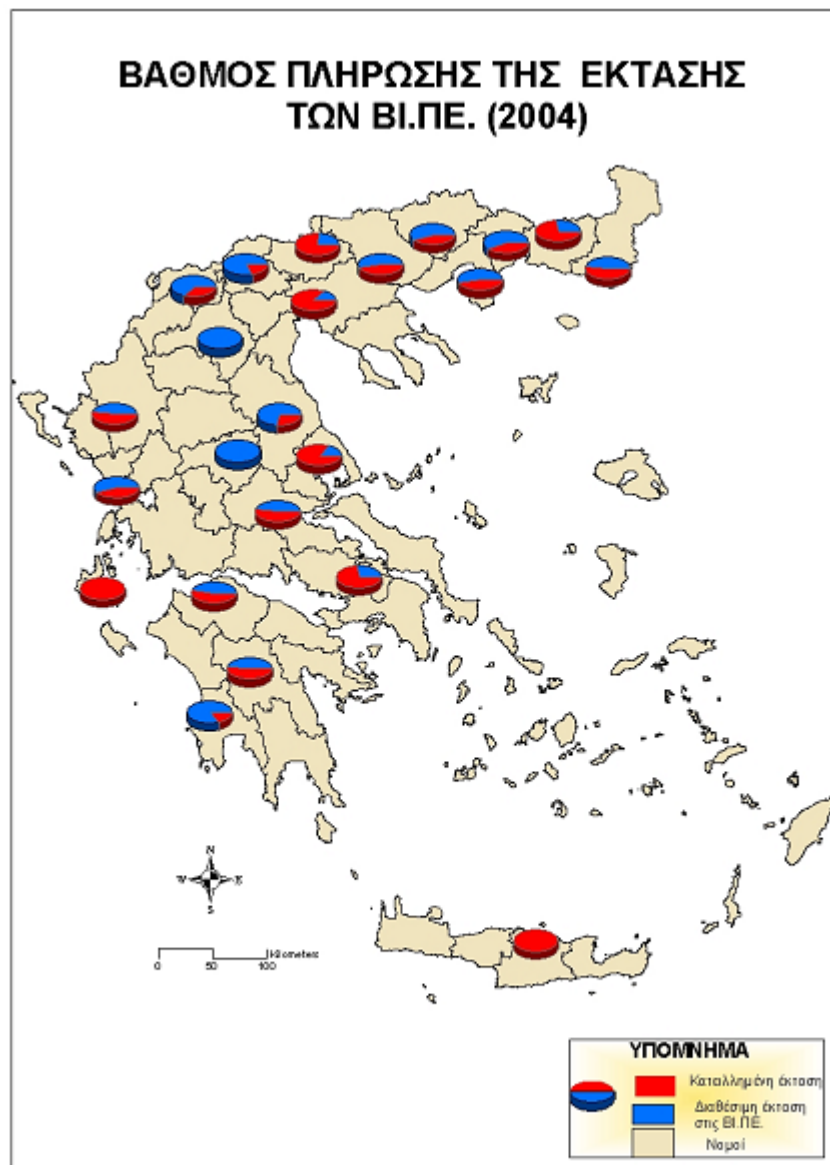
Πηγή: ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Α.Ε.

Διάγραμμα 1. Ο αριθμός των εγκαθιστάμενων επιχειρήσεων μέσα στις Βιομηχανικές Περιοχές.

Από τα στοιχεία του διαγράμματος προκύπτει ότι ο μέσος ρυθμός εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων είτε μετεγκατάστασης επιχειρήσεων μέσα στις ΒΙ.ΠΕ., κυμαίνεται στις 65 περίπου επιχειρήσεις ετησίως.

Το σύνολο των εκτάσεων που έχουν δεσμευτεί σε ΒΙ.ΠΕ. σε όλη τη χώρα , έχει πληρωθεί κατά το ήμισυ περίπου.

Πηγή: ΕΤΒΑ ΒΙ.ΠΕ. Α.Ε.

Χάρτης 2. Βαθμός πλήρωσης των εκτάσεων ΒΙ.ΠΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η Επιχειρηματικότητα αποτελεί μια έννοια ρευστή και σύνθετη, επηρεαζόμενη από πολλές μεταβλητές και παράγοντες. Για μια χώρα ή μια Περιφέρεια αποτελεί ένα δείκτη για την επικρατούσα κατάσταση αλλά και όρο νευραλγικής σημασίας δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για βιώσιμη και δυναμική ανάπτυξη. Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σωρεία προκλήσεων και προβλημάτων. Η επιχειρηματικότητα είναι ενδογενές χαρακτηριστικό της κοινωνίας, για αυτό το λόγο είναι πρωτίστως μια κοινωνική διεργασία. Αναφέρεται σε αυτούς που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα αλλά και τους εν δυνάμει επιχειρηματίες.

Είναι νοοτροπία και τρόπος δημιουργίας και ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας μέσω του συνδυασμού της ανάληψης κινδύνου, της δημιουργικότητας και καινοτομικότητας στο πλαίσιο ενός νέου ή υφιστάμενου οργανισμού (επιχείρησης), εντός μιας περιφέρειας, ή ενός ευρύτερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

2.1. Εννοιολογική προσέγγιση

Ο IOBE έχει υιοθετήσει μια ενδιαφέρουσα οπτική, σύμφωνα με την οποία η επιχειρηματικότητα χωρίζεται στην «επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων» και τη «καθιερωμένη επιχειρηματικότητα». Αντικείμενο του ορισμού του IOBE (Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών) και του G.E.M. (Global Entrepreneurship Monitor, εταίρος του οποίου είναι ο IOBE), είναι ο πληθυσμός από 18 έως 64 ετών.

Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων περιλαμβάνει δύο κατηγορίες επιχειρηματιών, τους «επίδοξους επιχειρηματίες» και τους «νέους επιχειρηματίες». Οι επίδοξοι επιχειρηματίες είναι όσοι ενδιαφέρονται να ξεκινήσουν επιχειρηματική δραστηριότητα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

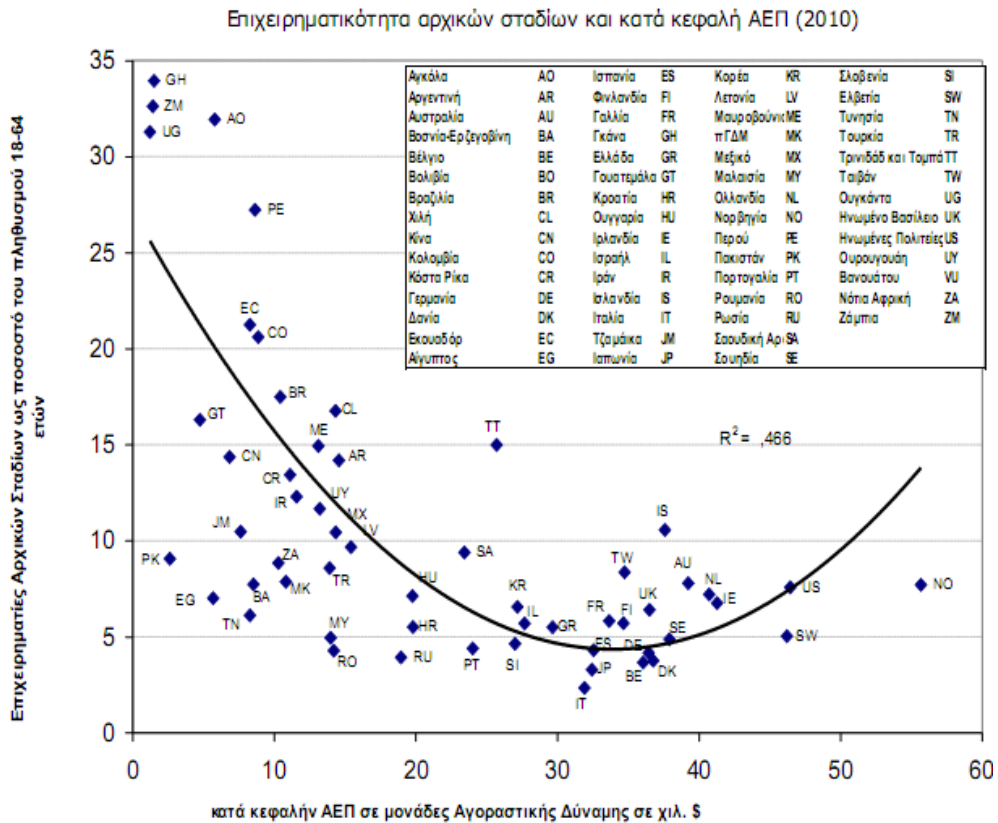
Οι νέοι επιχειρηματίες είναι όσοι βρίσκονται στα αρχικά στάδια της επιχειρηματικής δράσης τους, συμπεριλαμβανομένης της αυταπασχόλησης.

Η καθιερωμένη επιχειρηματικότητα συμπεριλαμβάνει επιχειρηματίες οι οποίοι συμμετέχουν σε επιχειρηματική δραστηριότητα, είτε τους ανήκει μια επιχείρηση, είτε συμμετέχουν στην ιδιοκτησία μιας επιχείρησης πάνω από 3,5 χρόνια. Αυτό το είδος επιχειρηματικότητας τροφοδοτείται από την επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων (IOBE, 2008).

Ο GEM ορίζει ως κίνητρα ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων, την επιχειρηματικότητα ανάγκης και την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας. Η πρώτη, εμπερικλείει την επιχειρηματική απασχόληση είτε εξαιτίας του φόβου απολύσεως, είτε την ανάγκη βελτίωσης του εισοδήματος, είτε από μια σειρά λόγους που αναγράφει ο IOBE ανά τις μελέτες του. Η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας έχει ως κίνητρο την αξιοποίηση μιας ευκαιρίας, και σχετίζεται περισσότερο με το διαθέσιμο εισόδημα παρά με την εργασιακή ανεξαρτησία.

Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχουν μια ιδιαίτερη σχέση, σχήματος U. Καθώς όταν μια χώρα είναι αναπτυσσόμενη, τόσο περισσότερες επιχειρήσεις εμφανίζονται. Σε δεύτερο

χρόνο, όσο η ανάπτυξη προχωράει, η οικονομική δραστηριότητα παίρνει χαρακτηριστικά αναπτυγμένων χωρών. Σε τρίτο χρόνο, όσο προχωράει η εκβιομηχάνιση επιτρέπεται σε περισσότερα άτομα να εισχωρήσουν στον επιχειρηματικό στίβο.

Πηγή: IOBE, επεξεργασία στοιχείων GEM.

Διάγραμμα 2. Επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων και κατά κεφαλή ΑΕΠ (2010).

Η συμβολή της επιχειρηματικής δραστηριότητας γεννά ιδιαίτερα οφέλη για το κοινωνικό σύνολο τόσο όσον αφορά τις οικονομικές επιδόσεις, αλλά και ευρύτερα οφέλη. Το γεγονός ότι μέσα από τη λειτουργία των επιχειρήσεων γεννώνται καινοτόμες ιδέες, η εξωστρέφεια του οικονομικού κόσμου και ο υγιής ανταγωνισμός που αναθερμαίνεται προσδίδει πρόσθετη αξία στην επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η Ελλάδα παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες αναφορικά με το προφίλ της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, καθώς, σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρώπη, εμφανίζει ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό άτυπων επενδυτών τόσο κατά το στάδιο έναρξης όσο και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας μιας επιχείρησης. Ιδιαίτερα ανασταλτικός παράγοντας για τους επίδοξους επιχειρηματίες είναι ο φόβος της αποτυχίας. Τα ανωτέρω επαληθεύονται και από το γεγονός ότι οι νέοι επιλέγουν την επιχειρηματική δραστηριότητα και την αυταπασχόληση που προκύπτει από τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στο ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον, «επιχειρηματικότητα ευκαιρίας», και αναλαμβάνουν επιχειρηματική δράση εξαιτίας της ανάγκης για αύξηση του εισοδήματος, καθώς και μια σειρά από άλλους λόγους, όπως ο φόβος απόλυσης και άλλοι.

Στο πλαίσιο αυτό διακρίνονται ορισμένοι επιβραδυντικοί παράγοντες της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα σημεία αναφοράς της ανασταλτικής πορείας της επιχειρηματικότητας σχετίζονται με τα ευρύτερα ζητήματα της χρηματοδότησης, της επενδυτικής και ευρύτερης αναπτυξιακής πολιτικής, της ενσωμάτωσης της καινοτομίας στη παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων και τα προβλήματα που δημιουργεί το ίδιο το Κράτος.

Εξ ορισμού όσο λιγότερα είναι τα εμπόδια στην άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας τόσο περισσότερες είναι οι ευκαιρίες για ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ενώ όσο πληρέστερο είναι το περιβάλλον (όπως για παράδειγμα η ύπαρξη χρηματοδοτικών εργαλείων για επιχειρηματικά σχέδια αυξημένου ρίσκου, το επίπεδο εκπαίδευσης ή το ευρύτερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης) στο οποίο εντοπίζεται η επιχειρηματική δραστηριότητα τόσο πιο εύκολο είναι να δημιουργηθούν νησίδες αγοράς και να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που παρέχονται. Η ποσότητα αλλά και η ποιότητα αυτών των ευκαιριών όμως εξαρτώνται και από το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον και επομένως ως μεγέθη μπορούν να βελτιωθούν σε ένα μακροοικονομικό περιβάλλον οικονομικής μεγέθυνσης, πολιτικής σταθερότητας και ευνοϊκού κλίματος.

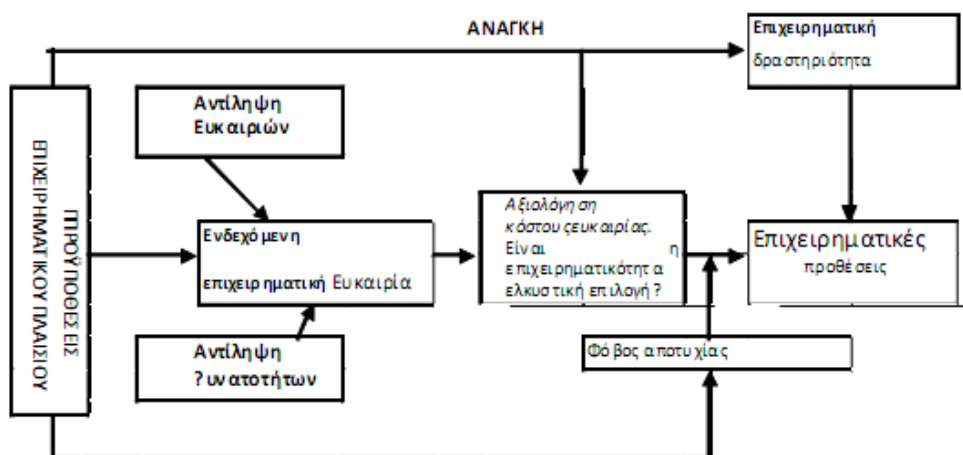
Δεν παραλείπονται και οι περισσότερο προσωπικοί παράγοντες που αφορούν το ειδικότερο προφίλ των εργοδοτών και εργαζομένων, καθώς το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον και οι άτυπες σχέσεις και πεποιθήσεις των επιχειρηματιών επηρεάζουν τη στάση τους απέναντι στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Τα στοιχεία αυτά είναι δύσκολα μετρήσιμα, αν και θεωρούνται «επίδοξοι δείκτες» και επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα, ωστόσο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν proxy μεταβλητές.

Δεν θα πρέπει να συγχέεται, το οικονομικό περιβάλλον και η επιχειρηματικότητα. Το πρώτο είναι υποσύνολο της επιχειρηματικότητας. Η επιχειρηματικότητα επηρεάζεται και από ευρύτερα σύνολα αξιών, όπως η κουλτούρα και οι κοινωνικές νόρμες, οι προσδοκίες, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα και η διάχυση της καινοτομίας στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Σαφέστατα, οι οικονομικοί δείκτες, η δημογραφική διάρθρωση και μια σειρά από στοιχεία επηρεάζουν σε πολύ σημαντικό βαθμό την επιχειρηματικότητα, ωστόσο δεν εξαντλούν την έννοιά της.

Σε ένα περισσότερο στενό ορισμό που δίνει η Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του Πανεπιστημίου Πειραιώς, *επιχειρηματικότητα είναι η διαδικασία δημιουργίας κάτι καινοτόμου, με προστιθέμενη αξία για τον ίδιο τον επιχειρηματία και την κοινωνία, ύστερα από την αφιέρωση του απαραίτητου χρόνου και προσπάθειας και την ανάληψη των συνοδευόμενων οικονομικών, ψυχολογικών και κοινωνικών κινδύνων που λαμβάνει τις προκύπτουσες ανταμοιβές. Η διαδικασία αυτή συμβαίνει μέσα από την διάγνωση και εκμετάλλευση των ευκαιριών που ανακύπτουν από μια οργάνωση.*

Σύμφωνα με το Κέντρο Επιχειρηματικότητας του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης, η επιχειρηματικότητα αναφέρεται στην:

- Παραγωγή αξιών για άλλες παραγωγικές μονάδες ή για καταναλωτές.
- Ανάλυση επιχειρηματικού κινδύνου.
- Μετατροπή των συντελεστών της παραγωγής σε προϊόντα.
- Ορθολογική διάθεση των στοιχείων παραγωγής.
- Πραγματοποίηση νέων συνδυασμών συντελεστών παραγωγής και στη συνεισφορά τους στην οικονομική πρόοδο της επιχείρησης.

Πηγή: IOBE
 Διάγραμμα 3. Σχεδιάγραμμα επιχειρηματικότητας.

Το πολυδιάστατο νόημα της επιχειρηματικότητας αποδεικνύεται και από την διαφορετικότητα των πολιτικών που υιοθετούνται ανά κράτος μέλος. Σύμφωνα με την ΓΣΕΒΕΕ οι στόχοι και οι πολιτικές για την επιχειρηματικότητα διαφέρουν σε τέτοιο βαθμό εξαιτίας των διαφορετικών πολιτικών αναγκών και της ερμηνείας της επιχειρηματικότητας.

Σε ορισμένες χώρες, η επιχειρηματικότητα συνδέεται με περιφερειακά προγράμματα ανάπτυξης και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων υποκινείται για την ενίσχυση της απασχόλησης και της παραγωγής σε μειονεκτικές περιοχές. Σε άλλες, η επιχειρηματικότητα αποτελεί βασικό στοιχείο των στρατηγικών που έχουν σχεδιαστεί για να διευκολύνουν τη συμμετοχή ορισμένων ομάδων-στόχων, όπως οι γυναίκες ή οι μειονότητες, στην

οικονομία. Ορισμένες χώρες απλά προσπαθούν να αυξήσουν τη δημιουργία επιχειρήσεων ως τέτοια μέσα, ενώ άλλες προωθούνται για να υποστηρίξουν τις εταιρείες υψηλής ανάπτυξης (τις λεγόμενες «γαζέλες»).

Η σύγχυση του όρου ενδεχομένως να έχει τροφοδοτηθεί ακόμα και από τον ίδιο τον ΟΟΣΑ, καθότι σε διαφορετικές μελέτες έχει προσδώσει διαφορετικό νόημα στον όρο. Το 1997 ορίζει την επιχειρηματικότητα ως «η δυναμική διαδικασία στην αναγνώριση των οικονομικών ευκαιριών και η λήψη των απαραίτητων αποφάσεων για την ανάπτυξη, παραγωγή και πώληση αγαθών και υπηρεσιών». Στο «Fostering Entrepreneurship» ορίστηκε ως «... η δυνατότητα να συγκεντρώσει πόρους για να αξιοποιήσουν νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες». Σε μια δημοσίευση του 2001, για το «Youth Entrepreneurship», ο όρος ταυτίζεται με την αυταπασχόληση: «...επιχειρηματίας είναι κάποιος που εργάζεται για τον εαυτό του αλλά όχι για κάποιον άλλον». Τέλος, σε μια άλλη έκδοση του 2001 με τίτλο Drivers of Growth, αναφέρεται, « Η έννοια της επιχειρηματικότητας αναφέρεται γενικά στην επιχειρηματική δραστηριότητα των ατόμων που διατίθενται να αναλάβουν κινδύνους με νέες ή καινοτόμες ιδέες για να δημιουργούν νέων προϊόντων ή υπηρεσιών». Το 2003 δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένας ορισμός προκειμένου να δημιουργηθεί μια κοινή βάση ερμηνείας του όρου. Σύμφωνα με την Επιτροπή: ***«Η επιχειρηματικότητα είναι η νοοτροπία και τρόπος δημιουργίας και ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας μέσω του συνδυασμού της ανάληψης κινδύνου, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας με τη χρηστή διαχείριση, στο πλαίσιο ενός νέου ή υφιστάμενου οργανισμού».***

2.2. Επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα.

2.2.1. Ιστορική αναδρομή.

Η βιομηχανία αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης και του ανεπτυγμένου κόσμου παρά το γεγονός ότι σήμερα η σχετική της θέση έχει υποχωρήσει λόγω της ταχύτερης ανάπτυξης των υπηρεσιών.

Λόγω ιστορικών συγκυριών η Ελλάδα δεν συμμετείχε ή συμμετείχε οριακά στο πρώτο κύμα βιομηχανικής ανάπτυξης του 19ου και των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια περίοδο έντονης βιομηχανικής ανασυγκρότησης και ανάπτυξης, οι συνθήκες ήταν πλέον ώριμες, από την άποψη της εθνικής συγκρότησης, για τη συμμετοχή της χώρας στο δεύτερο κύμα βιομηχανικής ανάπτυξης.

Ο χωροταξικός σχεδιασμός εμφανίστηκε στην Ελλάδα συνδεδεμένος με τον εθνικό οικονομικό προγραμματισμό στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, όταν άρχισαν να διαφαίνονται τα προβλήματα της μεταπολεμικής οικιστικής ανάπτυξης. Σε αυτή τη περίοδο όμως και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η Ελλάδα βρέθηκε σε μια ιδιότυπη κατάσταση με σημαντικές επιπτώσεις στο παραγωγικό της σύστημα καθώς τα βόρεια σύνορα της αποτελούσαν το όριο μεταξύ των δύο πολιτικών και στρατιωτικών μπλοκ της Ευρώπης. Το μοντέλο κεντρικού οικονομικού σχεδιασμού των γειτονικών χωρών, της απέτρεπε την ανάπτυξη σημαντικών οικονομικών σχέσεων ενώ ήταν γεωγραφικά απομονωμένη από τις ανεπτυγμένες αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι, η βιομηχανία στην Ελλάδα αναπτύχθηκε σε ένα ιδιότυπο περιβάλλον χωρίς γειτονικές αγορές και στην ουσία χωρίς ενδοχώρα αντίστοιχου επιπέδου ανάπτυξης. Οι οικονομικές σχέσεις με τις μεγάλες και σχετικά ελεύθερες αγορές των χωρών της Δυτικής Ευρώπης με τις οποίες θα μπορούσε να αναπτύξει σημαντικές οικονομικές σχέσεις περιορίζονταν από δύο στοιχεία:

α) Το σημαντικό κόστος μεταφοράς, το οποίο περιόριζε το εύρος και τις δυνατότητες ανάπτυξης επωφελών σχέσεων και

β) το γεγονός ότι επρόκειτο για οικονομικές σχέσεις μεταξύ άνισων εταίρων καθώς μια σειρά από ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά έδιναν στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης μια σχετική υπεροχή. Οι χώρες αυτές είχαν τη δυνατότητα αξιοποίησης οικονομιών κλίμακας στην παραγωγή και επίσης είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις με τις (παρόμοιου επιπέδου ανάπτυξης) γειτονικές τους χώρες.

Έτσι η υστέρηση στις αρχικές συνθήκες βιομηχανικής ανάπτυξης, η περιμετρική της θέση ως προς τις μεγάλες αγορές της Δύσης, το μικρό μέγεθος της εγχώριας αγοράς και η αδυναμία πρόσβασης στις γειτονικές αγορές είχαν ως αποτέλεσμα την υστέρηση της βιομηχανικής ανάπτυξης της Ελλάδας σε σχέση με το μέσο Ευρωπαϊκό πρότυπο. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα αφενός η βιομηχανική δραστηριότητα να είναι συνολικά περιορισμένη ως μέγεθος και αφετέρου τα μεγέθη των βιομηχανικών μονάδων να είναι σχετικά μικρά.

Ο Άνταμ Σμίθ είχε γράψει στον «Πλούτο των Εθνών» ότι ο βαθμός εξειδίκευσης μιας οικονομίας εξαρτάται από το μέγεθος της αγοράς στην οποία απευθύνεται. Το γεγονός ότι οι Ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις απευθύνονταν, τουλάχιστον ως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 κατά κύριο λόγο σε μια περιορισμένη εθνική αγορά, εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και την ανυπαρξία ή την ισχνή παρουσία μιας σειράς κλάδων (μικρής παραγωγικότητας) της μεταποίησης από την εθνική οικονομία.

Η περιορισμένη ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα, όλη αυτή την περίοδο, είχε ως αποτέλεσμα οι όποιες χωροταξικές ρυθμίσεις να διέπονται από μια αντίληψη αποσπασματικής ρύθμισης του χώρου, σε τοπικό πολεοδομικό επίπεδο αδυνατώντας να αντιμετωπίσουν ουσιαστικά τα προβλήματα και δημιουργώντας μια διαδικασία αυθόρμητων, ασχεδιάστων ή και αυθαίρετων οικιστικών αναπτύξεων.

Την τελευταία εικοσαετία η ελληνική βιομηχανία έχει βρεθεί αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις όπως το άνοιγμα των βορείων συνόρων της χώρας και την κατάργηση κάθε περιορισμού στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελλών της Ένωσης.

Έτσι, από τη μία, η διαδικασία της μετάβασης στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης δημιούργησε και εξακολουθεί να δημιουργεί μια σειρά επενδυτικές ευκαιρίες για την Ελληνική βιομηχανία γεγονός που συντελεί στη διεθνοποίηση του βιομηχανικού κεφαλαίου της χώρας χωρίς όμως τη μαζική έξοδο του. Και από την άλλη η ελεύθερη πλέον κυκλοφορία των προϊόντων και των υπηρεσιών οδήγησε σε ευκαιρίες για τις πιο εξωστρεφείς βιομηχανίες αλλά και σε πιέσεις λόγω του ανταγωνισμού της ελληνικής βιομηχανίας με τις πιο έμπειρες και τεχνολογικά πιο προηγμένες βιομηχανίες της Δυτικής Ευρώπης.

Ενώ, στις προηγούμενες περιόδους οικονομικής ανάπτυξης, η δομή του χώρου δεν εμφάνιζε ιδιαίτερα οξυμμένα προβλήματα, η σημερινή κατάσταση πολλών περιοχών της χώρας δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις σύγχρονες επιχειρηματικές και περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Έτσι, η χωρική οργάνωση της χώρας έχει αρχίσει προοδευτικά να προβάλλει σημαντικά εμπόδια στην πραγματοποίηση επενδύσεων σχεδόν σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας (ενέργεια, εξόρυξη, βιομηχανία, τουρισμός) και σχεδόν σε κάθε Περιφέρεια. Για το λόγο αυτό στις δεκαετίες του 1990 και του 2000, θεσπίστηκαν ισχυρά θεσμικά πλαίσια πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού (Ν. 2742/99) ενώ τη τρέχουσα περίοδο αναπτύσσεται ένα νέο πλαίσιο ρυθμίσεων χωροταξικού σχεδιασμού, που παρακολουθεί τις ευρωπαϊκές εξελίξεις για την χωρική ανάπτυξη και εδαφική συνοχή.

Οι αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον αλλά και η ανάγκη των τοπικών οικονομιών να αναπτυχθούν μέσα σε αυτό, επιβάλλουν μια πιο σαφή και αποτελεσματική σύνδεση του χωροταξικού με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να στηριχθούν η καινοτομία και η

επιχειρηματικότητα, τα δίκτυα επιχειρήσεων, η σύνδεση της βιομηχανίας με τον τουρισμό, τις υπηρεσίες και την γεωργία σε ένα ποιοτικό σύνολο και να αξιοποιηθούν οι εισροές των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων της χώρας.

2.2.2. Η εξέλιξη των βασικών δεικτών επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα.

Όλοι οι διεθνείς οργανισμοί αναγνωρίζουν σήμερα ότι το επίπεδο επιχειρηματικότητας μιας χώρας αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που καθορίζουν την οικονομική ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση, τη κοινωνική της ευημερία. Ωστόσο, το ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα συνιστά ένα μάλλον πρόσφατο φαινόμενο, αφού η σχετική συζήτηση και έρευνα σε παγκόσμιο επίπεδο απογειώνεται μόλις κατά την δεκαετία του 1990.

Δύο φαίνεται ότι είναι οι λόγοι που εξηγούν αυτή την καθυστέρηση. Από τη μια πλευρά, η κατάρρευση των καθεστώτων που βασιζόνταν στον απόλυτο κεντρικό σχεδιασμό της οικονομίας, αναδείκνυε τα αδιέξοδα ενός συστήματος το οποίο απαγόρευε την επιχειρηματικότητα. Από την άλλη, η οικονομική ανάπτυξη αυτής της περιόδου βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στη δυναμική εμφάνιση και εμπορευματοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, που συνήθως γινόταν στα πλαίσια μικρών αλλά δυναμικών νέων επιχειρήσεων, αντί των βιομηχανικών γιγάντων που γνώριζε ο κόσμος, φέρνοντας έτσι στο προσκήνιο το φαινόμενο που έχει γίνει ευρύτατα γνωστό με τον όρο «νέα οικονομία».

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν σε ραγδαία αύξηση του ενδιαφέροντος για την επιχειρηματικότητα. Σχετικοί προβληματισμοί, τόσο σε ερευνητικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο της πολιτικής, έχουν ξεκινήσει και στην Ελλάδα. Η συζήτηση όμως, βρίσκεται ακόμα πολύ πίσω σε σχέση με τους διεθνείς προβληματισμούς. Μία από τις αιτίες αυτής της κατάστασης είναι ότι μέχρι

πριν το 2003, όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της πρώτης έκθεσης του IOBE, η οποία εντάσσεται κάθε χρόνο (από το 2003 μέχρι σήμερα) στο διεθνές πρόγραμμα του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου για την Επιχειρηματικότητα GEM, δεν είχε εφαρμοστεί στην Ελλάδα ένα σύστημα μέτρησης της επιχειρηματικότητας, και μάλιστα ένα σύστημα βασισμένο σε διεθνή πρότυπα οπότε και ικανό να προσφέρει συγκριτικά δεδομένα, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να συγκριθεί η επιχειρηματική επίδοση της Ελλάδας με την επίδοση άλλων χωρών του πλανήτη.

Η ανάλυση του επιπέδου της επιχειρηματικότητας σε μια χώρα είναι υπόθεση δύσκολη για δύο κυρίως λόγους:

α) Υπάρχουν πολλά επιμέρους χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας, άρα η μελέτη του φαινομένου πρέπει να βασιστεί στη συλλογή, την επεξεργασία και την ανάλυση ενός μεγάλου αριθμού ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών.

β) Υπάρχουν σημαντικότερες εθνικές διαφορές, πράγμα που σημαίνει ότι η μελέτη έχει νόημα μόνον αν είναι σε θέση να συγκρίνει τις διαφορές των δεικτών ανάμεσα σε χώρες.

Το 2003 είναι το πρώτο έτος κατά το οποίο υπήρξε ελληνική συμμετοχή σε διεθνές πρόγραμμα μέτρησης της επιχειρηματικότητας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το IOBE, με χρηματοδότηση από το Υπουργείο Ανάπτυξης και ιδιώτες χορηγό του ιδρύματος.

Η διετία 2009-2010, χαρακτηρίστηκε από σημαντικές μεταβολές και αναταράξεις στη παγκόσμια οικονομία. Η Ελλάδα ήταν η χώρα που επικράτησε στις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις, αφού από το φθινόπωρο του 2009, η ελληνική κρίση χρέους ταλανίζει την εγχώρια αλλά και την ευρωπαϊκή οικονομία.

Ο βασικός δείκτης μέτρησης της επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με την έρευνα του GEM, αφορά στο επίπεδο της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, που εκδηλώνεται σε μια οικονομία. Ο δείκτης αυτός περιλαμβάνει

δύο κατηγορίες ατόμων: τους επίδοξους επιχειρηματίες και τους νέους επιχειρηματίες.

Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, παρουσιάζονται συνοπτικά οι ορισμοί για τους βασικούς δείκτες.

<p>Επίδοξοι Επιχειρηματίες (% του πληθυσμού 18-64 ετών)</p>	<p>Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που – κατά το τελευταίο 12-μηνο από τη στιγμή της έρευνας - είχαν ξεκινήσει κάποιες προκαταρκτικές ενέργειες στην κατεύθυνση έναρξης ενός νέου εγχειρήματος (συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης), στο οποίο θα είναι ιδιοκτήτες είτε του συνόλου, ή κάποιου μέρους του («συνεταίρος»). Οι ενέργειες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν από τη συγκέντρωση κεφαλαίου και την αναζήτηση χώρων εγκατάστασης και απαραίτητου εξοπλισμού, έως τη σύνταξη ενός επιχειρηματικού σχεδίου για αναζήτηση χρηματοδότη, κ.α. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ωστόσο και όσοι/όσες έχουν προχωρήσει πράγματι στην έναρξη λειτουργίας της επιχείρησης και έχουν ήδη πληρώσει μισθούς ή έχουν έναν κύκλο εργασιών από αυτή τη δραστηριότητα, όχι όμως για διάστημα μεγαλύτερο των τελευταίων τριών μηνών. Επιπροσθέτως, αυτή η ενέργεια ενδεχομένως να εντάσσεται στην υπάρχουσα εργασία του στόμου και να πραγματοποιείται για λογαριασμό του εργοδότη, με τη συμμετοχή του ερωτώμενου να αφορά έτσι έναν διοικητικό / διευθυντικό ρόλο και όχι απαραίτητα ιδιοκτησία.</p>
<p>Νέοι Επιχειρηματίες (% του πληθυσμού 18-64 ετών)</p>	<p>Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που τη στιγμή της έρευνας ήταν ιδιοκτήτες – συμμετείχαν στην ιδιοκτησία ενός νέου εγχειρήματος / δραστηριότητας για το οποίο έχουν ήδη πληρώσει μισθούς και έχουν καταγράψει ένα κύκλο εργασιών για τουλάχιστον τρεις, αλλά όχι περισσότερους από 42 μήνες</p>
<p>Επιχειρηματίες Αρχικών Σταδίων (% του πληθυσμού 18-64 ετών)</p>	<p>Τα άτομα που εντάσσονται στις δύο παραπάνω κατηγορίες σύμφωνα με του αντίστοιχους ορισμούς</p>
<p>Καθιερωμένοι Επιχειρηματίες (% του πληθυσμού 18-64 ετών)</p>	<p>Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που κατά τη στιγμή της έρευνας ήταν ιδιοκτήτες – συμμετείχαν στην ιδιοκτησία μιας καθιερωμένης επιχείρησης, δηλαδή μιας επιχείρησης που έχει πραγματοποιήσει αμοιβές, πληρωμές ή οποιαδήποτε άλλες πληρωμές στους ιδιοκτήτες για περισσότερους από 42 μήνες.</p>
<p>Συνολική Επιχειρηματική Δραστηριότητα (% του πληθυσμού 18-64 ετών)</p>	<p>Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που είτε εμπλέκονται σε επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων είτε είναι καθιερωμένοι επιχειρηματίες (βλ. παραπάνω)</p>
<p>Επιχειρηματική Δραστηριότητα Αρχικών Σταδίων Υψηλών</p>	<p>Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που είναι επιχειρηματίες αρχικών σταδίων (όπως ορίστηκαν παραπάνω) και αναμένουν ότι το εγχείρημά τους θα απασχολεί τουλάχιστον 20 εργαζομένους σε πέντε χρόνια από τώρα</p>

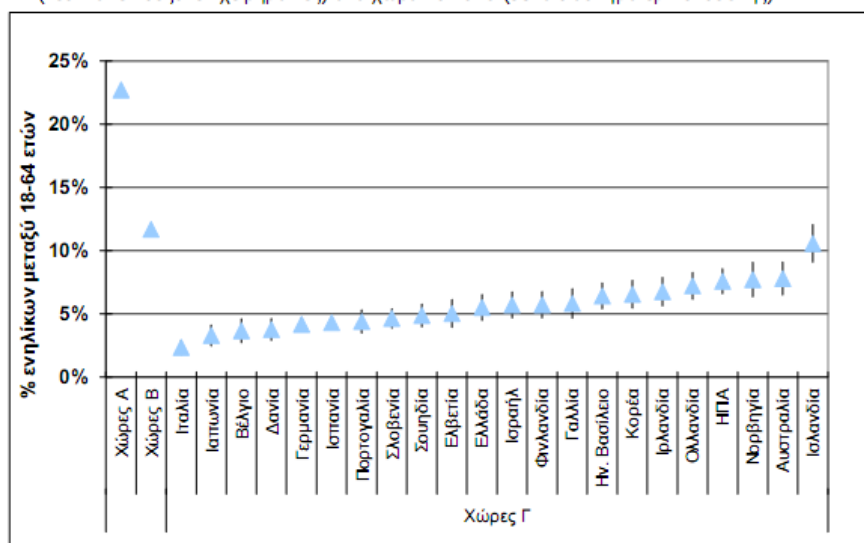
Προσδοκίων Μεγέθυνσης (% του πληθυσμού 18-64 ετών)	
Ποσοστό Αναστολής Επιχειρηματικής δραστηριότητας (% του πληθυσμού 18-64 ετών)	Τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών που κατά τους τελευταίους 12 μήνες από τη στιγμή της έρευνας ανέστειλαν τη λειτουργία μιας επιχείρησης, εξαγόρασαν το μερίδιό τους και παρατήθηκαν, πούλησαν την επιχείρηση εγχείρημα ή/ και γενικά έπαψαν να συμμετέχουν στη λειτουργία της ανεξάρτητα από το αν αυτή συνέχισε ή όχι τη λειτουργία της.
Χαρακτηριστικά της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας Αρχικών Σταδίων	
Επιχειρηματικότητα ευκαιρίας	Ποσοστό αυτών που εμπλέκονται σε επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικών σταδίων (όπως αυτή ορίστηκε παραπάνω) οι οποίοι: (α) δηλώνουν ότι ασχολήθηκαν επιχειρηματικά με κίνητρο την αξιοποίηση μιας ευκαιρίας και όχι από την έλλειψη εναλλακτικών επιλογών απασχόλησης και (β) δηλώνουν ότι βασική αιτία για να αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία είναι η διάθεση εργασιακής ανεξαρτησίας ή η αύξηση του εισοδήματός τους και όχι απλώς η συντήρηση του εισοδήματός τους στα ίδια επίπεδα
Επιχειρηματικότητα Αρχικών Σταδίων με Υψηλές Προσδοκίες Μεγέθυνσης	Ποσοστό των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων (όπως ορίστηκαν παραπάνω) που αναμένουν να απασχολήσουν τουλάχιστον 20 απασχολούμενους στα επόμενα πέντε χρόνια.
Επιχειρηματική Δραστηριότητα Αρχικών Σταδίων, με Προσανατολισμό Νέα Προϊόντα-Υπηρεσίες	Ποσοστό των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων (όπως ορίστηκαν παραπάνω) που εκτιμούν ότι το προϊόν ή η υπηρεσία τους είναι καινούργιο για κάποιους πελάτες και θεωρούν ότι δεν προσφέρουν πολλές επιχειρήσεις το ίδιο προϊόν ή υπηρεσία.
Επιχειρηματική Δραστηριότητα Αρχικών Σταδίων, με Εξωστρεφή Προσανατολισμό	Ποσοστό των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων (όπως ορίστηκαν παραπάνω) που εκτιμούν ότι τουλάχιστον 25% της πελατείας τους προέρχεται από ξένες χώρες.

Πίνακας 1. Ορολογία και βασικοί δείκτες επιχειρηματικότητας.

Στο διάγραμμα 4 απεικονίζεται το επίπεδο του δείκτη που προαναφέρθηκε.

Ποσοστό ατόμων ηλικίας 18-64 ετών που εμπλέκεται σε επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων (νέοι και επίδοχοι επιχειρηματίες) ανά χώρα το 2010 (95% διάστημα εμπιστοσύνης)

Χώρες Α: χαμηλού κόστους, Χώρες Β: βελτίωσης αποτελεσματικότητας, Χώρες Γ: καινοτομίας⁴
 Πηγή: IOBE, Επεξεργασία στοιχείων GEM

Διάγραμμα 4. Ποσοστό ατόμων ηλικίας 18-64 που εμπλέκονται σε επιχειρηματικότητα ανά χώρα το 2010.

Ο υψηλός δείκτης επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, δεν είναι αναγκαστικά συνώνυμος της οικονομικής ανάπτυξης. Το είδος, τα κίνητρα και η ποιότητα της επιχειρηματικότητας, αποτελούν σημαντικότερα κριτήρια, συγκριτικά με την ποσότητα. Για παράδειγμα σε οικονομίες που βασίζονται στην εκμετάλλευση συντελεστών, η μείωση της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων, ενδεχομένως να συνιστά θετική εξέλιξη, καθώς μπορεί να δημιουργούνται επαρκείς θέσεις εργασίας σε υφιστάμενες επιχειρήσεις, σαφής ένδειξη μιας περισσότερο αναπτυξιακής δυναμικής της αντίστοιχης οικονομίας.

Οι σχετικοί δείκτες του 2010 για την Ελλάδα, αποτυπώνουν τις αρχικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής κρίσης της χώρας: η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων φθάνει στο χαμηλότερο ποσοστό της πενταετίας (Πίνακας 2), με τους επίδοχους επιχειρηματίες να αποτελούν την κυριότερη αιτία της πτώσης (2,00% έναντι 4,50% το 2009).

Εξέλιξη βασικών δεικτών επιχειρηματικότητας (% πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών)

	Επίδοξη επι/κότητα	Νέα Επι/κότητα	Επι/κότητα αρχικών σταδίων	Καθιερωμένη επι/κότητα	Συνολική Επι/κότητα	Πρόθεση έναρξης επι/τικής δραστηριότητας
2006	5,6	2,3	7,9	8,2	16,2	14,1
2007	4,6	1,1	5,7	13,3	18,7	13,7
2008	5,3	4,6	9,9	12,6	22,0	16,6
2009	4,5	4,7	8,8	15,1	23,6	17,2
2010	2,0	3,5	5,3	14,2	18,8	14,4
M.O.	4,4	3,2	7,5	12,7	19,9	15,2

Πηγή: GEM, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πίνακας 2. Εξέλιξη βασικών δεικτών επιχειρηματικότητας.

Το γεγονός ότι η καθιερωμένη επιχειρηματικότητα συρρικνώνεται, όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, αντικατοπτρίζει τη τάση εξόδου κάποιων επιχειρήσεων από την αγορά. Ακόμα και το ποσοστό των ατόμων 18-64 ετών που δηλώνει ότι σκέφτεται να ξεκινήσει επιχειρηματική δράση τους επόμενους 36 μήνες, μειώνεται (14,4% έναντι 17,2% το 2009). Η εξέλιξη αυτή είναι πολύ ενδιαφέρουσα, επειδή συνήθως σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η επιχειρηματικότητα, κυρίως με τη μορφή της αυτοαπασχόλησης, αποτελεί επαγγελματικό «καταφύγιο».

Γενικότερα προκύπτει ότι σχεδόν το 19% του πληθυσμού της Ελλάδας, ηλικίας 18-64 ετών, δηλαδή λίγο περισσότερο από 1,2 εκατ. άτομα, είχαν κάποιου τύπου επιχειρηματική δραστηριότητα το 2010.

Συμμετοχή στην επιχειρηματική δραστηριότητα
ανά χώρα, 2010(% πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών)

	Επίδοξοι επιχειρηματίες	Νέοι επιχειρηματίες	Επιχ/ κότητα αρχικών σταδίων	Καθιερωμένοι επιχειρηματίες	Συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα
Χώρες Α	11,8	12,3	22,8	12,6	35,4
Χώρες Β	6,7	5,2	11,7	7,6	19,3
Αυστραλία	3,9	4,0	7,8	8,5	16,3
Βέλγιο	2,3	1,4	3,7	2,7	6,4
Δανία	1,8	2,2	3,8	5,6	9,3
Φινλανδία	2,4	3,4	5,7	9,4	15,2
Γαλλία	3,7	2,3	5,8	2,4	8,3
Γερμανία	2,5	1,8	4,2	5,7	9,9
Ελλάδα	2,0	3,5	5,3	14,2	18,8
Ισλανδία	7,4	3,3	10,6	7,4	18,0
Ιρλανδία	4,4	2,6	6,8	8,6	15,3
Ισραήλ	3,2	2,6	5,7	3,1	8,8
Ιταλία	1,3	1,0	2,3	3,7	6,1
Ιαπωνία	1,5	1,8	3,3	7,4	10,7
Κορέα	1,8	4,8	6,6	11,2	17,8
Ολλανδία	4,0	3,4	7,2	9,0	16,2
Νορβηγία	4,4	3,4	7,7	6,7	14,4
Πορτογαλία	1,8	2,8	4,5	5,4	10,0
Σλοβενία	2,2	2,4	4,7	4,9	9,6
Ισπανία	2,2	2,1	4,3	7,7	12,0
Σουηδία	2,3	2,6	4,9	6,4	11,3
Ελβετία	2,0	3,1	5,0	8,7	13,7
Ην. Βασίλειο	3,2	3,3	6,4	6,4	12,8
ΗΠΑ	4,8	2,8	7,6	7,7	15,3
Χώρες Γ	3,0	2,8	5,6	6,9	12,6
M.O. GEM	7,5	7,0	13,9	9,3	23,0

*Εάν και εφόσον το άτομο εμπλέκεται σε δύο επιχειρήματα και λογίζεται τόσο ως επίδοξος, όσο και νέος επιχειρηματίας, στο άθροισμα προσμετράται μόνο μία φορά, γι' αυτό και παρατηρούνται αποκλίσεις.

Σημ.: Χώρες Α: χαμηλού κόστους, Χώρες Β: βελτίωσης αποτελεσματικότητας, Χώρες Γ: καινοτομίας

Πηγή: IOBE, Επεξεργασία στοιχείων GEM

Πίνακας 3. Συμμετοχή στην επιχειρηματική δραστηριότητα ανά χώρα, 2010.

Παρά τη συρρίκνωση, συγκριτικά με παλαιότερα έτη, το ποσοστό αυτό συνεχίζει να είναι το υψηλότερο, ανάμεσα στις χώρες καινοτομίας.

Το 2010, στο πλαίσιο της αποτίμησης των επιπτώσεων της κρίσης, οι δείκτες διακοπής και αναστολής της επιχειρηματικής δραστηριότητας, παρατίθενται στον πίνακα 4.

Επιχειρηματικός κύκλος: Διακοπή της επιχειρηματικής δραστηριότητας ανά χώρα, 2010

	Διακοπή επιχειρηματικής δραστηριότητας
Χώρες Α	12,5
Χώρες Β	4,4
Αυστραλία	2,7
Βέλγιο	2,0
Δανία	1,7
Φινλανδία	1,8
Γαλλία	2,5
Γερμανία	1,5
Ελλάδα	3,3
Ισλανδία	3,4
Ιρλανδία	2,3
Ισραήλ	3,8
Ιταλία	1,6
Ιαπωνία	1,5
Κορέα	1,6
Ολλανδία	1,4
Νορβηγία	2,6
Πορτογαλία	2,6
Σλοβενία	1,6
Ισπανία	1,9
Σουηδία	2,9
Ελβετία	2,4
Ην. Βασίλειο	1,8
ΗΠΑ	3,8
Χώρες Γ	2,3
Μ.Ο. GEM	3,6

Σημ.: Χώρες Α: χαμηλού κόστους, Χώρες Β: βελτίωσης αποτελεσματικότητας, Χώρες Γ: καινοτομίας

Πηγή: IOBE, Επεξεργασία στοιχείων GEM

Πίνακας 4. Διακοπή της επιχειρηματικής δραστηριότητας ανά χώρα, 2010.

Το 2010, το 3.3% του πληθυσμού 18-64 ετών, διέκοψε την επιχειρηματική δραστηριότητα που ασκούσε. Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, σχεδόν σε όλες τις υπόλοιπες χώρες καινοτομίας, που αντιμετώπισαν και αυτές τις επιπτώσεις της παγκόσμιας κρίσης, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι ηπιότερα. Επιπλέον, ενδεικτικό της επιδείνωσης της εγχώριας οικονομίας

είναι το γεγονός, ότι ο εν λόγω δείκτης καταγράφει ανοδική τροχιά από το 2008. Συγκεκριμένα, λιγότερο από το ¼ των επιχειρήσεων συνέχισαν τη λειτουργία τους μετά από την αποχώρηση του επιχειρηματία, γεγονός που υπογραμμίζει το σημαντικό αριθμό των επιχειρήσεων που διέκοψαν πλήρως τη λειτουργία τους, μετά την αποχώρηση του επιχειρηματία. Το ποσοστό αναστολής της λειτουργίας επιχείρησης, από την άλλη πλευρά, παραμένει σταθερό.

Ποσοστά διακοπής και αναστολής επιχειρηματικής δραστηριότητας:
Λόγοι αποχώρησης από την επιχείρηση

	% του συνολικού πληθυσμού 18-64 ετών		Λόγοι αποχώρησης από επιχείρηση (%)			
	Διακοπή λειτουργίας	Αναστολή επιχειρηματικής δραστηριότητας	Μη κερδοφόρα επιχείρηση	Προβλήματα χρημα/σης	Συνταξιο- δότηση	Λοιποί λόγοι
Ελλάδα	3,3	0,8	71,9	5,2	5,1	17,8
Χώρες Γ	2,3	0,9	32	9	6	54
Μ.Ο. GEM	3,6	1,4	31	17	3	68

Πηγή: IOBE, Επεξεργασία στοιχείων GEM, Χώρες Γ: καινοτομία

Πίνακας 5. Ποσοστά διακοπής επιχειρηματικής δραστηριότητας: Λόγοι αποχώρησης από την επιχείρηση.

Η συντριπτική πλειοψηφία (7 στους 10) των επιχειρηματιών που αποχώρησαν από τον επιχειρηματικό στίβο, είχαν σαν κύρια αιτία αποχώρησης την έλλειψη κερδοφορίας. Βέβαια από το 2007, η έλλειψη κερδοφορίας αποτελούσε το βασικό λόγο διακοπής της εγχώριας επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, αλλά το ποσοστό του 2010 είναι σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο του 2007 και σίγουρα το υψηλότερο που έχει καταγραφεί.

Λόγοι διακοπής ή αναστολής της λειτουργίας μιας επιχείρησης

	% πληθυσμού 18-64 ετών		% διάσπαση απών αναστολής επιχειρηματικής δραστηριότητας							
	Διακοπή λειτουργίας επιχείρησης	Αναστολή λειτουργίας επιχείρησης	Ευκαιρία για πώληση	Μη κερδοφόρα επιχείρηση	Προβλήματα χρηματοδότησης	Εύρεση άλλης εργασίας	Προγραμματισμένη αποχώρηση	Συνταξιοδότηση	Προσωπικοί λόγοι	Περιστασιακοί λόγοι
2007	1,8	0,8	8,9	40,4	11,6	8,2	7,8	3,2	15,9	4,0
2008	1,8	0,8	10,0	45,0	12,0	9,0	5,0	4,0	11,0	4,0
2009	2,6	0,8	5,8	45,7	5,6	18,4	4,9	4,9	12,4	2,3
2010	3,3	0,8	0,0	71,9	5,2	2,5	0,0	5,1	15,3	0,0

Πηγή: ΙΟΒΕ, Επεξεργασία στοιχείων GEM

Πίνακας 6. Λόγοι διακοπής ή αναστολής της λειτουργίας μιας επιχείρησης.

Ενδιαφέρον είναι επίσης το ποσοστό όσων συνταξιοδοτούνται (5,2% από 3,2% το 2007), το οποίο υπογραμμίζει την εργασιακή ωρίμανση σημαντικού μέρους του ανθρώπινου δυναμικού. Το διογκούμενο κύμα συνταξιοδότησης, αποτελεί μια άλλη πρόκληση για τον εγχώριο επιχειρηματικό κόσμο, αφού η συνταξιοδότηση της λεγόμενης γενιά των «baby boomers», αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην απασχόληση στην Ελλάδα, αλλά και σε όλη την Ευρώπη.

2.2.3. Η βιομηχανική ανάπτυξη στην Ελλάδα.

2.2.3.1. Τάσεις βιομηχανικής ανάπτυξης πριν τη δημοσιονομική κρίση.

Η εξέταση τεσσάρων βασικών παραμέτρων όπως το ΑΕΠ, η απασχόληση, η παραγωγικότητα και οι επενδύσεις στον τομέα της βιομηχανίας και η εξέλιξη τους στο χρόνο αποτυπώνουν την εικόνα της βιομηχανικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Έτσι σύμφωνα με τον πίνακα 7 παρατηρούμε ότι το βιομηχανικό ΑΕΠ στη περίοδο 1980-2005 αυξήθηκε σε σταθερές τιμές κατά 26% περίπου, η βιομηχανική απασχόληση μειώθηκε κατά 30% περίπου, η παραγωγικότητα της βιομηχανίας αυξήθηκε κατά 82% περίπου και οι βιομηχανικές επενδύσεις υπερδιπλασιάστηκαν.

Η αύξηση της παραγωγικότητας στην περίοδο αυτή συνδυάζεται με παράλληλη μείωση της απασχόλησης γεγονός που εξηγείται από την εισαγωγή στην παραγωγική δραστηριότητα τεχνολογιών εργασίας ή έντασης κεφαλαίου. Θα μπορούσαμε να πούμε μάλιστα ότι η μικρή σχετικά αύξηση του ΑΕΠ στη Ελλάδα οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στην μείωση της απασχόλησης. Προαπαιτούμενο για την αύξηση της απασχόλησης θα ήταν αν τα μεγέθη ύψος των επενδύσεων και η αύξηση του προϊόντος ήταν αρκετά μεγαλύτερα.

	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΑΕΠ		ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ		ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	
	ΕΚ. €	1980=100	ΑΠΑΣΧ.	1980=100	€/ ΑΠΑΣΧ.	1980=100	ΕΚ. €	1980=100
1980	9.962	100,00	724.142	100,00	13757	100,00	1.306	100,00
1981	9.480	95,16	737.531	101,85	12854	93,44	1.034	79,14
1982	9.641	96,78	732.595	101,17	13160	95,66	948	72,58
1983	9.214	92,49	712.429	98,38	12933	94,01	918	70,23
1984	9.678	97,15	703.266	97,12	13762	100,03	870	66,56
1985	10.292	103,31	697.801	96,36	14749	107,21	891	68,23
1986	10.354	103,94	684.799	94,57	15120	109,91	1.014	77,62
1987	10.378	104,18	640.307	88,42	16208	117,82	1.086	83,14
1988	11.060	111,02	633.656	87,50	17454	126,87	1.184	90,63
1989	11.063	111,05	641.649	88,61	17241	125,32	1.374	105,18
1990	10.544	105,84	645.793	89,18	16327	118,68	1.425	109,11
1991	11.700	117,44	623.198	86,06	18774	136,47	2.038	155,96
1992	10.677	107,17	662.010	91,42	16128	117,23	1.669	127,73
1993	10.395	104,34	678.406	93,68	15322	111,38	1.691	129,47
1994	11.141	111,83	609.361	84,15	18283	132,90	1.910	146,22
1995	10.802	108,43	624.780	86,28	17289	125,68	1.751	134,01
1996	11.147	111,90	625.211	86,34	17829	129,60	2.129	162,99
1997	10.748	107,89	606.299	83,73	17726	128,85	2.318	177,45
1998	11.429	114,72	620.766	85,72	18411	133,83	2.553	195,44
1999	11.451	114,95	613.738	84,75	18658	135,62	2.556	195,65
2000	11.632	116,76	602.674	83,23	19300	140,29	2.921	223,59
2001	11.953	119,99	598.983	82,72	19956	145,06	2.958	226,40
2002	12.121	121,68	541.805	74,82	22372	162,62	2.996	229,32
2003	12.277	123,24	519.849	71,79	23617	171,67	3.080	235,77
2004	12.419	124,67	508.839	70,27	24407	177,42	3.138	240,22
2005	12.623	126,71	502.641	69,41	25114	182,55	3.224	246,78

Πηγή: Cambridge Econometrics / Ειδικό Χοροταξικό για τη Βιομηχανία

Πίνακας 7. Βιομηχανικό ΑΕΠ, απασχόληση, παραγωγικότητα και επενδύσεις στην Ελλάδα, 1980-2005.

Σύμφωνα με τα διαγράμματα (5 έως 8) τάσεων βιομηχανικής εξέλιξης στην Ελλάδα και την ΕΕ-15 το ΑΕΠ, η παραγωγικότητα και οι βιομηχανικές επενδύσεις στην Ελλάδα αυξάνονται σε μικρότερο ποσοστό από ότι ο μέσος όρος της ΕΕ-15, ενώ αντιθέτως η απασχόληση μειώνεται αντίστοιχα για την Ελλάδα και την ΕΕ.

Το ΑΕΠ που παράγει η βιομηχανία στην Ελλάδα είναι σχετικά μικρό και σύμφωνα με το διάγραμμα 2 του ΑΕΠ παρατηρείται μια αυξανόμενη απόκλιση με τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ-15. Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευτεί από μια σειρά παραμέτρους και ιδιαιτερότητες της Ελλάδας που αναφέρθηκαν παραπάνω, όπως η υστέρησή της στις αρχικές συνθήκες βιομηχανικής ανάπτυξης, η περιμετρική της θέση ως προς τις μεγάλες

αγορές της Δύσης, το μικρό μέγεθος της εγχώριας αγοράς, η αδυναμία πρόσβασης στις διεθνείς και γειτονικές αγορές, η περιορισμένη σχετικά βιομηχανική δραστηριότητα και τα σχετικά μικρά μεγέθη βιομηχανικών μονάδων. Επιπλέον όλων αυτών θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ανταγωνισμός της Ενιαίας Αγοράς λειτουργεί πειστικά για την Ελληνική βιομηχανία και παρότι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) λειτούργησαν θετικά για τη βιομηχανία, με αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγικότητας (διαγράμματα 7 και 8), δεν φαίνεται να καταφέρνουν μείωση της απόκλισης.

Ακόμα μεγαλύτερη απόκλιση παρατηρείται στις βιομηχανικές επενδύσεις (διάγραμμα 8) όπου παρότι η πορεία των Ελληνικών επενδύσεων είναι μεν ανοδική, αυξάνεται όμως με πολύ χαμηλότερο ρυθμό σε σχέση με την ΕΕ-15. Η μετριοπαθής αυτή άνοδος των βιομηχανικών επενδύσεων οφείλεται κυρίως στην ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, ο οποίος αναπτύσσεται κατά πολύ μεγάλο ποσοστό για να καλύψει τις ανάγκες του δευτερογενούς τομέα. Έτσι πραγματοποιούνται πολλές επενδύσεις στο εμπόριο, τις παραγωγικές υπηρεσίες, την εκπαίδευση και την έρευνα. Εδώ αξίζει να επισημανθεί ότι η ανοδική αυτή πορεία των επενδύσεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ-15 συμπίπτει με τις περιόδους των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (ΚΠΣ).

Οι επενδύσεις στην Ελλάδα, διαφέρουν από αυτές της ΕΕ, αφορούν κυρίως παραγωγικές μονάδες μικρής κλίμακας και συνεπώς με περιορισμένη δυνατότητα αύξησης της παραγωγικότητας, γεγονός που ερμηνεύει την απόκλιση στην παραγωγικότητα, από το 1991, μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ-15 (διάγραμμα 7).

Τέλος τόσο η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στη παραγωγική διαδικασία όσο και η στροφή των επενδύσεων προς τον τριτογενή τομέα ερμηνεύουν την σημαντική μείωση της απασχόλησης όπως απεικονίζεται στο σχετικό διάγραμμα 5. Το ζήτημα εδώ, όπως προαναφέρθηκε, είναι ότι πολλές επενδύσεις και μεγάλο ποσοστό του τριτογενούς τομέα και καλύπτουν ανάγκες του δευτερογενούς τομέα.

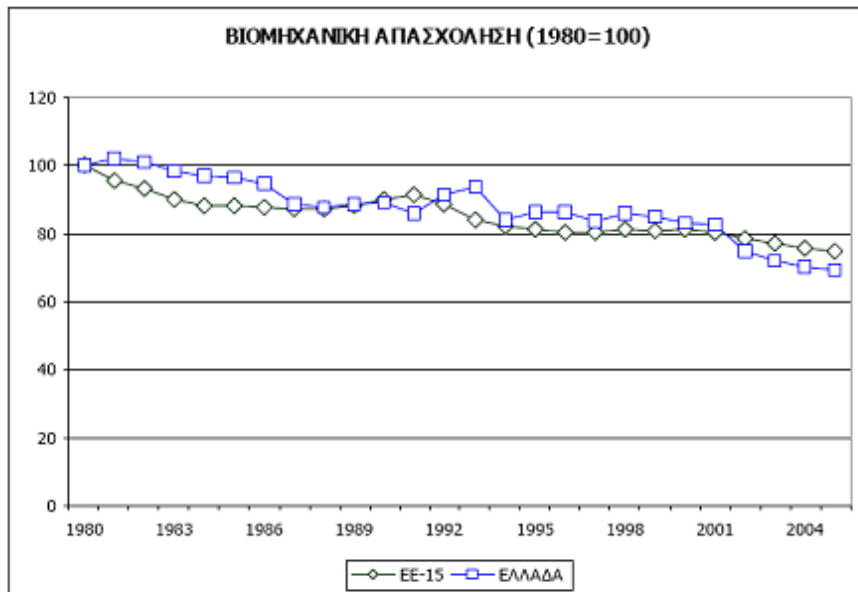
Σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας (GEM) για την ποσοστιαία κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων στην Ευρώπη (πίνακας 8) φαίνεται να αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό των νέων εγχειρημάτων προς τις «υπηρεσίες για επιχειρήσεις» ενώ αντιθέτως μειώνεται το ποσοστό των εγχειρημάτων για «προϊόντα και υπηρεσίες προς τους καταναλωτές». Έτσι στην Ελλάδα το ποσοστό εγχειρημάτων για τις υπηρεσίες προς επιχειρήσεις αυξάνει από 8,3 το 2005 σε 23,5 το 2007 και το ποσοστό εγχειρημάτων για προϊόντα και υπηρεσίες προς τους καταναλωτές μειώνεται από 69,4 το 2005 σε 51,3 το 2007 ενώ την ίδια ακριβώς πορεία ακολουθεί και ο μέσος όρος στην ΕΕ από 27,3 το 2005 σε 30,0 το 2007 για τις υπηρεσίες προς επιχειρήσεις και από 40,8 το 2005 σε 35,0 το 2007 για «προϊόντα και υπηρεσίες προς τους καταναλωτές. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας και την στασιμότητα της πρωτογενούς δραστηριότητας (πίνακας 8), δείχνει ότι η βιομηχανία αποτελεί θεμέλιο λίθο για την ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα εφόσον οι υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις αυξάνουν ενώ οι υπηρεσίες και τα προς τους καταναλωτές συρρικνώνονται. Αυτά τα δεδομένα έρχονται να επιβεβαιώσουν τον Walker & Chapman σύμφωνα με τους οποίους η αυξανόμενη απασχόληση στις υπηρεσίες επεκτείνεται αναπόφευκτα σε βάρος της βιομηχανίας όταν η απασχόληση στη γεωργία φτάσει σε ένα σημείο όπου περαιτέρω μείωση είναι αδύνατη.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα παρατηρείται μια αύξηση του φαινομένου της μετανάστευσης των επιχειρήσεων κυρίως σε γειτονικές χώρες. Οι επιχειρήσεις ωθούνται στην μετανάστευση κυρίως από δύο παράγοντες, το ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς και το χαμηλό εργατικό κόστος που επικρατεί σε άλλες χώρες. Έτσι υπολογίζεται πως υπάρχουν σήμερα περισσότερες από 1200 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων στις χώρες της Βαλκανικής (κυρίως στη Βουλγαρία) στις οποίες απασχολούνται 40.000 εργαζόμενοι. Εκτός από τις χώρες της Βαλκανικής σημαντική

φαίνεται να είναι και η προτίμηση της Κύπρου ως προορισμός για μετανάστευση επιχειρήσεων. Έτσι σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, το 2009 οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Κύπρο έφτασαν στα 710, 2 εκ. ευρώ από 200 εκατομμύρια το 2008. Ενώ οι κύριοι λόγοι που επιλέγεται η Κύπρος είναι το μηδενικό ελάχιστο κεφάλαιο, η χρήση της ελληνικής γλώσσας, η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η φορολόγηση των εταιρειών με φορολογικό συντελεστή 10%.

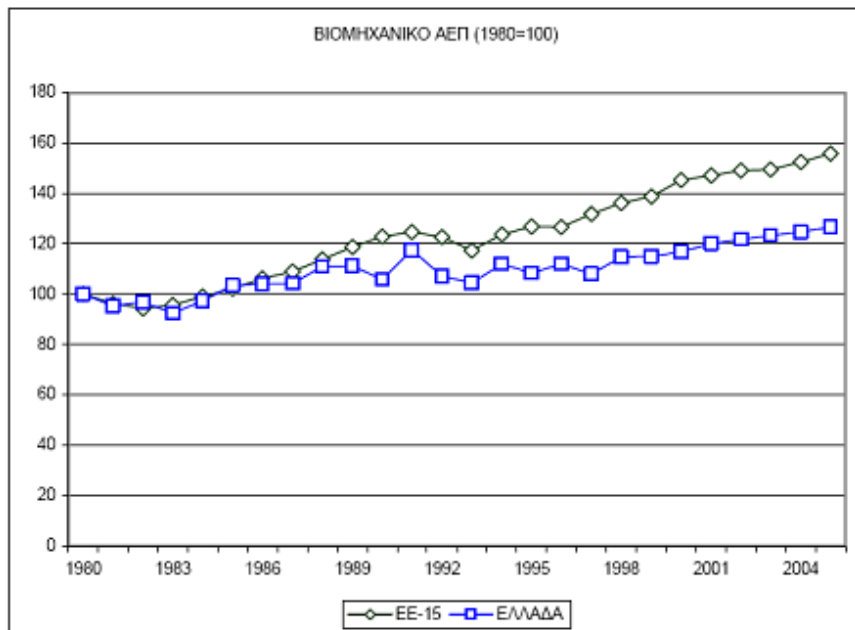
Η μεγαλύτερη μετανάστευση επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη μεταποίηση παρατηρείται κυρίως στον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας όπου μία στις δύο επιχειρήσεις σκέφτεται να μεταφέρει την παραγωγική της δραστηριότητα στο εξωτερικό. Οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποβιομηχάνισης τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι αυτές της Schiesser Pallas (παραγωγή εσωρούχων), το εργοστάσιο Τρικολάν της Φάνκο του ομίλου Λαναρά, η Rilken και η Henkel Hellas (απορρυπαντικά, καλλυντικά και συγκολλητικές τεχνολογίες), η L'Oreal Hellas (παραγωγή καλλυντικών), Procter & Gamble (παραγωγή απορρυπαντικών προϊόντων με το σήμα Tide) και η Unilevere (απορρυπαντικά).

Η μετανάστευση των επιχειρήσεων δεν είναι ελληνικό προνόμιο αλλά αφορά τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του βρετανικού ομίλου συμβούλων ανάπτυξης ακινήτων Cushman & Wakefield (2009), το 25% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων εξετάζει το ενδεχόμενο μετεγκατάστασης. Από το ποσοστό αυτό το 25% επιθυμούν να εγκατασταθούν σε άλλες χώρες της δυτικής Ευρώπης, το 23% στην Ινδία, το 10% στη Λατινική Αμερική, το 3% στη Νότια Αφρική, ενώ οι υπόλοιπες δεν έχουν ακόμα καταλήξει. Οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων που σχεδιάζουν μετεγκατάσταση αφορούν τη μεταποίηση (κυρίως κλάδοι κλωστοϋφαντουργίας) αλλά και τις παραγωγικές μονάδες επιχειρήσεων, όπως η αυτοκινητοβιομηχανία.

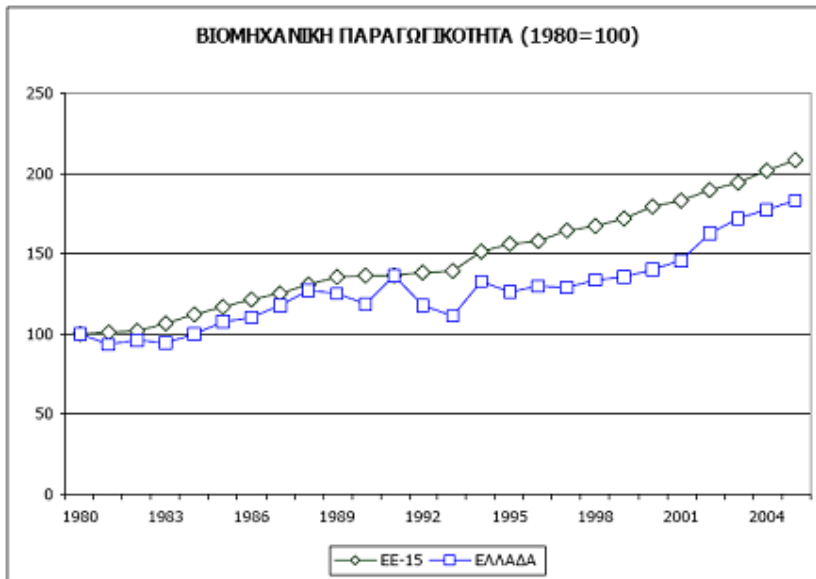
Πηγή: Cambridge Econometrics / Ειδικό Χωροταξικό για τη Βιομηχανία

Διάγραμμα 5. Βιομηχανική απασχόληση 1980-2004.

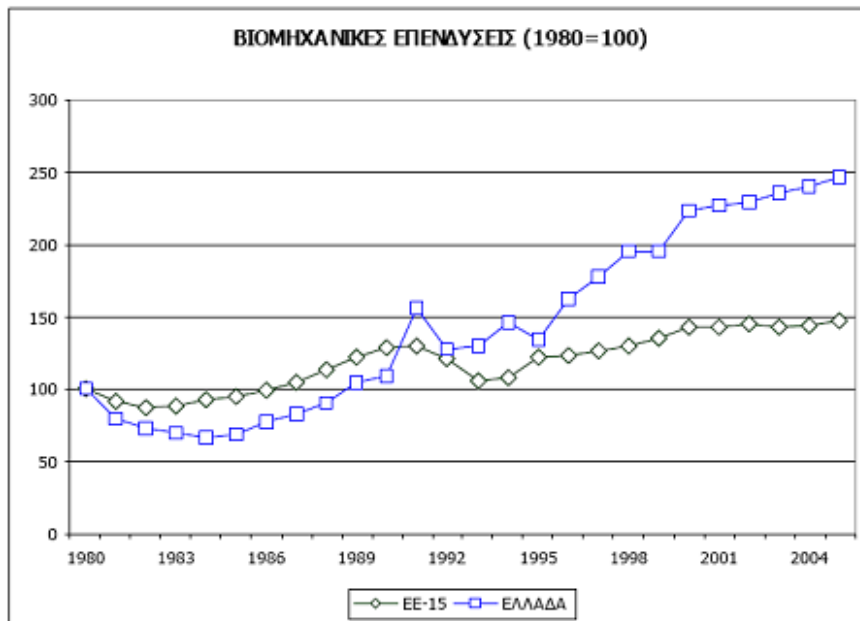
Πηγή: Cambridge Econometrics / Ειδικό Χωροταξικό για τη Βιομηχανία

Διάγραμμα 6. Βιομηχανικό ΑΕΠ 1980-2004.

Πηγή: Cambridge Econometrics / Ειδικό Χωροταξικό για τη Βιομηχανία

Διάγραμμα 7. Βιομηχανική παραγωγικότητα 1980-2004.

Πηγή: Cambridge Econometrics / Ειδικό Χωροταξικό για τη Βιομηχανία

Διάγραμμα 8. Βιομηχανικές επενδύσεις 1980-2004.

*Ποσοστιαία κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων στην
Ευρώπη κατά τομέα*

Χώρα	Πρωτογενής δραστηριότητα			Βιομηχανική δραστηριότητα			Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις			Προϊόντα / υπηρεσίες προς καταναλωτές		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Αυστρία	7,0	:	3,4	24,4	:	20,7	24,5	:	44,4	44,2	:	23,5
Βέλγιο	7,1	5,3	11,0	16,8	39,7	11,1	32,2	28,1	33,4	44,0	26,9	44,5
Γαλλία	13,4	16,0	1,3	22,1	23,8	37,4	21,3	20,7	32,0	43,2	39,5	29,2
Δανία	5,9	7,2	1,5	23,9	28,2	26,1	40,3	30,4	35,1	29,9	34,2	37,3
Ελβετία	8,0	:	8,8	21,6	:	19,9	25,7	:	25,0	44,7	:	46,3
Γερμανία	3,6	6,9	:	20,4	23,6	:	31,2	25,5	:	44,7	44,0	:
Ελλάδα	0,6	0,8	0,5	21,7	23,0	24,7	8,3	12,7	23,5	69,4	63,5	51,3
Ην.Βασίλειο	3,1	0,9	3,1	26,9	17,9	25,5	31,1	41,4	31,1	39,0	39,7	40,3
Ιρλανδία	5,1	5,7	1,5	36,4	30,3	20,5	27,8	32,1	34,3	30,7	31,9	43,7
Ιταλία	10,7	8,3	7,5	43,2	34,6	29,4	18,2	17,9	32,6	27,9	39,3	30,6
Ισπανία	0,0	6,4	4,7	23,9	29,9	28,0	25,6	24,8	26,0	50,5	39,0	41,3
Ιταλία	1,0	4,5	3,9	23,7	37,5	27,2	22,1	22,5	33,5	53,3	35,5	35,4
Κροατία	15,3	9,8	10,4	46,6	34,3	30,5	14,0	16,6	24,9	24,2	39,4	34,2
Λετονία	9,7	9,4	5,6	25,0	34,3	44,3	22,5	18,8	26,1	42,8	37,5	24,0
Νορβηγία	5,5	6,9	3,9	27,2	28,2	30,2	34,8	29,3	37,9	32,4	35,6	28,0
Ολλανδία	5,2	3,8	9,4	24,4	12,3	21,8	28,3	31,9	40,4	42,1	52,0	28,4
Ουγγαρία	6,0	4,1	5,8	16,0	37,8	42,1	22,6	26,1	30,6	55,5	32,0	21,5
Ρουμανία	:	:	3,8	:	:	35,2	:	:	25,1	:	:	35,9
Σλοβενία	1,5	1,4	10,0	32,2	33,3	21,8	36,0	31,3	31,1	30,3	34,0	37,1
Σουηδία	7,7	4,7	8,2	18,5	35,1	36,9	32,2	22,2	22,2	41,6	38,0	32,7
Σουηδία	10,0	6,3	8,4	27,9	35,9	30,3	34,9	22,4	28,1	27,2	35,4	33,2
Σερβία	0,7	:	18,1	14,0	:	31,8	23,1	:	13,6	62,2	:	36,5
Χώρας GEM (μ.σ) Ευρώπης (μ.σ)	5,3	5,3	5,5	24,5	31,6	27,4	22,6	18,2	24,3	47,6	44,9	42,8
	6,2	6,0	6,2	25,8	31,0	28,7	27,3	24,5	30,0	40,8	38,5	35,0

Πηγή: ΚΟΒΕ

Πίνακας 8. Κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας κατά τομέα.

Γράφημα 1 από Πίνακα 8. Ποσοστιαία κατανομή της επιχειρηματικής δραστηριότητας αρχικών σταδίων στην Ελλάδα, κατά τομέα.

2.2.3.2. Η επιχειρηματικότητα στη τρέχουσα περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Η επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών και η αβεβαιότητα για την έκβαση της δημοσιονομικής κρίσης επηρέασαν αποφασιστικά την επιχειρηματική δράση, όπως καταγράφεται στην ετήσια έκθεση του IOBE για την Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα (2010-2011) στο πλαίσιο της συμμετοχής του στο ερευνητικό πρόγραμμα του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου για την Επιχειρηματικότητα (GEM). Αναλυτικότερα, τα αποτελέσματα για την εγχώρια επιχειρηματικότητα υποχωρούν αισθητά και υπογραμμίζουν το κλίμα αβεβαιότητας που επικρατεί στην πραγματική οικονομία. Η επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων φτάνει στο χαμηλότερο ποσοστό της πενταετίας (5,3% από 8,8% το 2009), με τους επίδοξους επιχειρηματίες να αποτελούν τη κυριότερη αιτία της πτώσης (2,0% έναντι 4,5% το 2009). Από τα ευρήματα της έκθεσης προκύπτει ότι οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και η αβεβαιότητα για το μέλλον απέτρεψαν σημαντικό ποσοστό ατόμων με επιθυμία έναρξης επιχειρηματικής δραστηριότητας να υλοποιήσουν το σχέδιό τους. Σύμφωνα με την έκθεση του IOBE, το γεγονός ότι η καθιερωμένη επιχειρηματικότητα συρρικνώνεται αντικατοπτρίζει την τάση εξόδου κάποιων επιχειρήσεων από την αγορά, που τον Ιούνιο του 2010, άρχισε να γίνεται αισθητή. Το ποσοστό των ατόμων του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών που δηλώνει πως σκέφτεται να ξεκινήσει επιχειρηματική δράση τους επόμενους 36 μήνες μειώνεται (14,4% έναντι 17,2% πέρυσι), φτάνοντας στη δεύτερη χαμηλότερη επίδοση από το 2006. Η εξέλιξη αυτή είναι πολύ ενδιαφέρουσα, αφού συνήθως σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η επιχειρηματικότητα αποτελεί «καταφύγιο» επαγγελματικής στέγης.

Περίπου 1,2 εκατ. άτομα, που αντιστοιχεί στο 19% του πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών αναπτύσσουν κάποιου τύπου επιχειρηματική δραστηριότητα και παρά τη συρρίκνωση συγκριτικά με το 2009, το ποσοστό αυτό συνεχίζει να

είναι το υψηλότερο ανάμεσα στις χώρες καινοτομίας, αλλά και το μέσο όρο των χωρών του GEM. Παράλληλα, το 2010, το 3,3% του πληθυσμού δήλωσε πως διέκοψε την επιχειρηματική δραστηριότητα που ασκούσε. Η συντριπτική πλειοψηφία (7 στους 10) των επιχειρηματιών που αποχώρησαν από τον επιχειρηματικό στίβο δηλώνουν πως κύρια αιτία αποτέλεσε η έλλειψη κερδοφορίας και όχι η έλλειψη χρηματοδότησης (μόλις 5,2%), όπως θα ήταν αναμενόμενο σε μια περίοδο χρηματοπιστωτικής στενότητας.

Τα κίνητρα της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης.

Το ποσοστό των ατόμων στο σύνολο του πληθυσμού που δηλώνουν πως το βασικό τους κίνητρο για την έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας ήταν η ανάγκη περιορίζεται στο 1,5%, έναντι 2,3% το 2009 (27,4% ανάμεσα στους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, 26% το 2009). Ο δείκτης αυτός καταγράφει για τρίτη χρονιά πτώση, ενώ το 2008 έφτανε το 3%. Παρά δηλαδή την κρίση, η επιχειρηματικότητα ανάγκης στο σύνολο του πληθυσμού έχει μειωθεί, ενώ ανάμεσα στους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων δεν έχει ενισχυθεί σημαντικά, γεγονός που ως ένα βαθμό σημαίνει ότι ενδεχομένως η κρίση έχει αποκαλύψει κάποιες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

Η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας μειώνεται για άλλη μια χρονιά, ως ποσοστό στο σύνολο του πληθυσμού (3,8% έναντι 6,4% το 2009 και 6,8% το 2008).

Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων που δηλώνουν ως κίνητρο την ευκαιρία προσεγγίζει το 38,6% (47% το 2009 και 39,5% το 2008). Ενδιαφέρουσα εξέλιξη στα αποτελέσματα του 2010 είναι ότι, για πρώτη φορά η ανεξαρτησία κινητοποιεί μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρηματικών αρχικών σταδίων με κίνητρο την ευκαιρία (20,2%), ενώ η αύξηση του εισοδήματος, που αποτελούσε παραδοσιακά τον κινητήριο μοχλό αυτών των επιχειρηματιών στην Ελλάδα, αφορά στο 18,6% έναντι 26,8% το 2009.

Δεδομένης της υφιστάμενης κρίσης, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η αυτονομία αποτελεί ενδεχομένως την απάντηση αυτών των ατόμων στην αβεβαιότητα και τις δυσχέρειες που επικρατούν στην αγορά εργασίας.

✚ Η κλαδική διάσταση της επιχειρηματικότητας.

Ο πρωτογενής τομέας και τα προϊόντα/υπηρεσίες προς καταναλωτές κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα με το 2009 (1,9% και 46,3% αντιστοίχως). Τα προϊόντα/ υπηρεσίες προς καταναλωτές απορροφούν, ως συνήθως, το υψηλότερο μερίδιο νέων εγχειρημάτων στην Ελλάδα, αλλά το ποσοστό αυτό έχει μειωθεί σημαντικά σε σύγκριση με προηγούμενα έτη (58,0% το 2008, 63,0% το 2006) . Επιπλέον, διατηρείται η αυξητική τάση του ποσοστού των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών προς άλλες επιχειρήσεις (28,1% από 15,2%). Η εξέλιξη αυτή κρίνεται ενθαρρυντική, αφού αυτές οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν θετικά την προστιθέμενη αξία και την καινοτομικότητα μιας σύγχρονης οικονομίας και άρα είναι περισσότερο επιθυμητές.

✚ Ποιοτικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας.

Σε ότι αφορά τα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας, τα οποία διερευνώνται στο πλαίσιο του GEM, η έκθεση του IOBE καταγράφει τις παρακάτω εξελίξεις:

- Προοπτικές δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας: Το 2010, 4,4% των εγχώριων επιχειρήσεων αρχικών σταδίων προσδοκούν να αυξήσουν τις θέσεις εργασίας τους τουλάχιστον κατά 20, ενώ το 2009 καμία επιχείρηση δεν έκανε τέτοιου είδους προβλέψεις. Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός πως, παρά την κρίση χρέους που είχε οδηγήσει στην υπογραφή του Μνημονίου Ι με την Τρόικα, επτά στις δέκα επιχειρήσεις αρχικών σταδίων στην Ελλάδα προέβλεπαν τη δημιουργία έως πέντε νέων θέσεων εργασίας, και το 13,3% δήλωσε πως αναμένει 6-19 νέες θέσεις.

- Βαθμός καινοτομίας προϊόντος: Περίπου το 13% των επιχειρήσεων αρχικών σταδίων κρίνουν πως τα προϊόντα / υπηρεσίες που θα προσφέρουν είναι εντελώς νέα για όλους τους πελάτες στους οποίους θα απευθύνονται, ενώ σχεδόν δύο στις τρεις επιχειρήσεις θεωρούν πως τα προϊόντα/οι υπηρεσίες τους δε θα αποτελέσουν καινοτομία/πρωτοτυπία για κανέναν πελάτη.
- Βαθμός εξωστρέφειας: Το 2010, καταγράφεται ύφεση στην ένταση του εξαγωγικού προσανατολισμού των εγχώριων επιχειρήσεων. Σχεδόν οι μισές επιχειρήσεις συναλλάσσονται μόνο με εγχώριους πελάτες. Ισχυρή εξαγωγική δραστηριότητα εμφανίζει το 4,8% των επιχειρήσεων αυτών (6,6% το 2009). Συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες που βασίζονται στην καινοτομία, η Ελλάδα απέχει πολύ από χώρες όπως η Νορβηγία, η Ισλανδία και η Σλοβενία που καταγράφουν τις υψηλότερες σχετικές επιδόσεις.
- Επίπεδο της τεχνολογίας: Οι σχετικές επιδόσεις των επιχειρήσεων αρχικών σταδίων στην Ελλάδα είναι εντυπωσιακές, αφού πάνω από το 1/3 αυτών δηλώνει πως χρησιμοποιεί τεχνολογίες που είναι διαθέσιμες στην αγορά λιγότερο από ένα έτος, όταν το αντίστοιχο ποσοστό το 2009 μόλις που ξεπερνούσε το 10,3% και το 22,7% το 2008. Αντιστοίχως, η μεταστροφή αυτή αντικατοπτρίζεται μερικώς και στο ποσοστό αυτών που αρκούνται στη χρήση παλαιάς τεχνολογίας (54,7%, έναντι 58,1% το 2009 και 59,4% το 2008).

Χρηματοδότηση νέων εγχειρημάτων.

Το ποσοστό των άτυπων επενδυτών στην Ελλάδα το 2010 αποτυπώνει πλήρως το πρόβλημα ρευστότητας και άντλησης τραπεζικού δανεισμού που άρχισε να διαφαίνεται ξεκάθαρα το 2010. Το ποσοστό του πληθυσμού που δηλώνει πως έχει χρηματοδοτήσει κατά την τελευταία τριετία με προσωπικά κεφάλαια ένα νέο εγχείρημα που ξεκίνησε κάποιος άλλος φτάνει το 5,3%, ιστορικό υψηλό, αφού το 2009 το ποσοστό έφτανε το 2,3% και το 2008 μόλις το 1,8%. Σχεδόν ένας στους δύο άτυπους επενδυτές

ανήκε στην οικογένεια του επιχειρηματία (40% το 2009), ενώ το 27% χαρακτηρίζεται ως φίλος ή γείτονας. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των άτυπων επενδυτών δηλώνει πως δεν αναμένει κέρδος από την επένδυσή του αυτή, γεγονός που ερμηνεύεται από την προσωπική σχέση μεταξύ των δύο μερών.

🏠 Δημογραφικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων.

Το 3,7% του πληθυσμού αφορά σε γυναίκες επιχειρηματίες αρχικών σταδίων. Το εν λόγω ποσοστό κατατάσσει την Ελλάδα στην 8η θέση ανάμεσα στις χώρες που βασίζονται στην καινοτομία. Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το μερίδιο της γυναικείας επιχειρηματικότητας αρχικών σταδίων ως ποσοστό του συνολικού δείκτη επιχειρηματιών αρχικών σταδίων αυξήθηκε οριακά συγκριτικά με το 2009 (34,9% έναντι 34% το 2009 και 39% το 2008). Η γυναικεία επιχειρηματικότητα ανάγκης φτάνει στο 33,7%, μια από τις υψηλότερες επιδόσεις ανάμεσα στις χώρες καινοτομίας. Θα πρέπει, όμως, να σημειωθεί πως σημαντικά ποσοστά επιχειρηματικότητας ανάγκης για τις γυναίκες καταγράφονται και σε χώρες που δεν αντιμετωπίζουν οικονομικές/δημοσιονομικές προκλήσεις, όπως η Γερμανία και η Νορβηγία. Σημαντικές μεταβολές καταγράφονται στο προφίλ του μέσου επιχειρηματία αρχικών σταδίων, γεγονός που φαίνεται να αντικατοπτρίζει τις επιπτώσεις της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, αυξάνεται ο μέσος όρος ηλικίας, αλλά και το εκπαιδευτικό επίπεδο, ενώ δραστηριοποιούνται εξίσου και τα τρία εισοδηματικά κλιμάκια. Το γεγονός ότι η ηλικιακή ομάδα 45-54 ετών ήταν η πιο δραστήρια επιχειρηματικά, ενώ τα προηγούμενα έτη αυτό αφορούσε στην ομάδα 25-34 ετών, μπορεί να αποδοθεί στην ανεργία που πλήττει πλέον όλες τις ηλικίες, και τις δυσχέρειες εύρεσης εργασίας για τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Ενδεικτικές των επιπτώσεων της κρίσης και της ανεργίας θεωρούνται και οι μεταβολές στο επίπεδο εκπαίδευσης, όπου παρατηρείται εκτίναξη των αποφοίτων

μετα-λυκειακής εκπαίδευσης και ιδιαίτερα τριτοβάθμιας, καθώς και η ισόποση παρουσία των τριών εισοδηματικών κλιμακίων.

Προσωπικοί παράγοντες.

Το 2010, τα 2/3 των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων 2010 δηλώνει πως συναναστρέφεται άλλους επιχειρηματίες, επίδοση εξαιρετικά υψηλή συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες καινοτομίας. Βέβαια, η υψηλή αυτή επίδοση είναι αναμενόμενη, λόγω του αντιστοίχως υψηλού ποσοστού αυτοαπασχόλησης στη χώρα. Όσον αφορά στην αναγνώριση επιχειρηματικών ευκαιριών, η επίδοση της Ελλάδας είναι η 3η χαμηλότερη ανάμεσα στις χώρες καινοτομίας και η χαμηλότερη, συγκριτικά με τις ευρωπαϊκές χώρες. Δεν είναι τυχαίο πως οι Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία και Ιταλία συμπληρώνουν τις υπόλοιπες κατώτερες επιδόσεις στην Ευρώπη. Έτσι, θετικές προβλέψεις εκφράζει μόλις το 15,9% του πληθυσμού 18-64 ετών (28% το 2009), και το 23,3% των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων (33,8% το 2009 και 28,1% το 2008). Ένας άλλος παράγοντας που εξετάζεται στο πλαίσιο της έρευνας του GEM είναι το επίπεδο αυτοπεποίθησης του πληθυσμού όσον αφορά στις γνώσεις, τα προσόντα και την απαιτούμενη εμπειρία του για την έναρξη μιας επιχείρησης. Οι Έλληνες παραδοσιακά καταγράφουν πολύ υψηλά ποσοστά θετικών απαντήσεων στο συγκεκριμένο ερώτημα, συχνά μάλιστα, φτάνουν στη δεύτερη ή/και πρώτη θέση για το σύνολο των χωρών του GEM. Το 2010 το 52,2% των Ελλήνων θεωρούν πως έχουν τις επαρκείς γνώσεις και προσόντα για την έναρξη μιας επιχείρησης (58% το 2009). Το αντίστοιχο ποσοστό για τους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων είναι ακόμα πιο υψηλό (77%), αν και χαμηλότερο του περυσινού (90%), εξέλιξη που αντικατοπτρίζει ενδεχομένως τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες αυτοί. Το 2010 καταγράφεται για άλλη μια χρονιά το παράδοξο της αυτο-αξιολόγησης των Ελλήνων που αφορά σε υψηλότερα ποσοστά αυτοπεποίθησης για τις γνώσεις/τα προσόντα τους, και ταυτόχρονα την παραδοχή για έντονο φόβο αποτυχίας

του εγχειρήματός τους, γεγονός που δρα ανασταλτικά στην έκφραση επιχειρηματικότητας. Έτσι, το 2010 οι Έλληνες βρίσκονται στην κορυφή της σχετικής κατάταξης, αφού και λίγοι περισσότεροι από τους μισούς δηλώνουν την επίδραση του φόβου της αποτυχίας στις αποφάσεις τους. Όσον αφορά στους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, ο φόβος της αποτυχίας εδράζει τουλάχιστον στο 55% αυτών, όταν το αντίστοιχο ποσοστό το 2009 μόλις που ξεπερνούσε το 1/3.

Οι επιπτώσεις της κρίσης στην επιχειρηματικότητα.

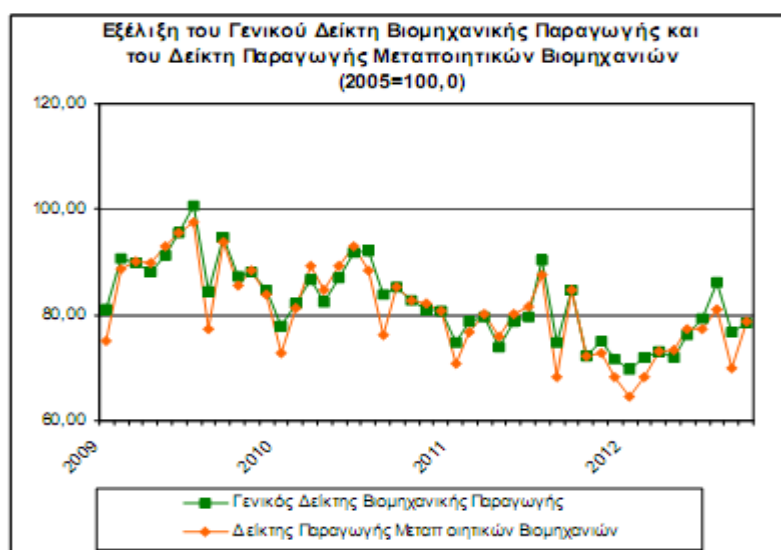
Τα έτη 2010 και 2011, το επιχειρηματικό κλίμα επιδεινώνεται συγκριτικά με το 2009. Οι καθιερωμένοι επιχειρηματίες είναι περισσότερο συγκρατημένοι και απαισιόδοξοι στις εκτιμήσεις και προβλέψεις τους, γεγονός που αποδίδεται στη βαθύτερη αντίληψη του τρόπου λειτουργίας μιας επιχείρησης συγκριτικά με τους επίδοξους και νέους επιχειρηματίες αρχικών σταδίων. Σχετικά με τις δυσκολίες ίδρυσης μιας επιχείρησης, οι εγχώριοι επιχειρηματίες αρχικών σταδίων ήταν το 2010 οι περισσότερο απαισιόδοξοι σχετικά με τις δυσκολίες ίδρυσης μιας νέας επιχείρησης. Υπογραμμίζεται ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα από όσες συμμετείχαν στο ερευνητικό πρόγραμμα του GEM το 2010, η οποία παρουσιάζει σαφή επιδείνωση αυτού του δείκτη ανάμεσα στο 2010 και στο 2009. Σύμφωνα με την έκθεση, ενώ η βελτίωση του δείκτη σε όλες τις χώρες μεταξύ των δύο ετών μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη εξόδου από την ύφεση και ανάκαμψης, στην Ελλάδα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Από την πλευρά της ανάπτυξης μιας επιχείρησης, δύο στους πέντε επιχειρηματίες αρχικών σταδίων εκτιμούν ότι οι σχετικές δυσκολίες ήταν εντονότερες το 2010 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (50% το ποσοστό το 2009, επομένως πρόκειται για σαφή επιδείνωση του δείκτη). Και πάλι, οι καθιερωμένοι επιχειρηματίες είναι περισσότερο απαισιόδοξοι (70% από 62,2% το 2009). Τέλος, αξιολογώντας τις επιπτώσεις της κρίσης στις επιχειρηματικές ευκαιρίες, οι καθιερωμένοι επιχειρηματίες εμφανίζονται και πάλι πιο

συγκρατημένοι σε σύγκριση με εκείνους που βρίσκονται στα πρώτα στάδια επιχειρηματικής δραστηριοποίησης. Εντούτοις, παρ' όλο που η απαισιοδοξία των καθιερωμένων εντείνεται το 2010 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, οι επιχειρηματίες αρχικών σταδίων εμφανίζονται πιο αισιόδοξοι. Σχεδόν ένας στους τέσσερις αναγνωρίζει περισσότερες επιχειρηματικές ευκαιρίες από το 2009, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το προηγούμενο έτος ήταν μόλις ένας στους δέκα.

2.2.3.3. Οι επιχειρήσεις σήμερα.

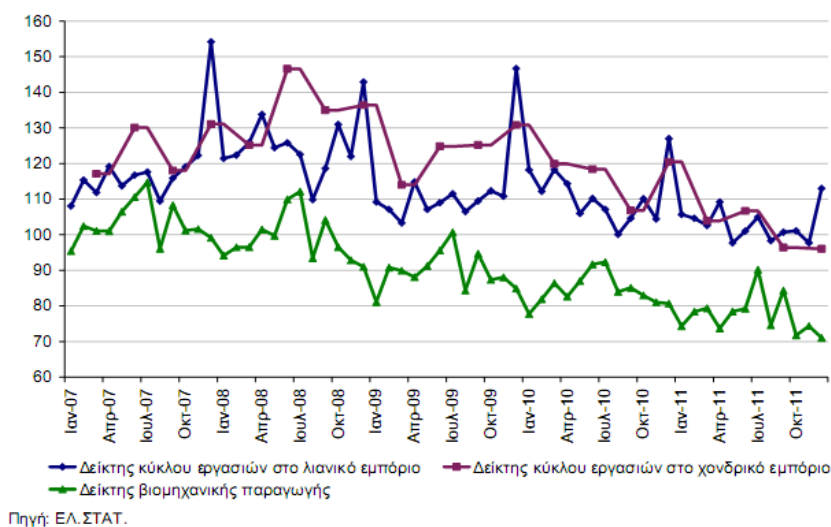
Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε ύφεση από το πρώτο τρίμηνο του 2009. Για τρίτη συνεχή χρονιά οι επιχειρήσεις υφίστανται τα δεινά της κρίσης, την ύφεση, την ανυπαρξία χρηματοδότησης, τις πολλαπλές φορολογίες, το προβληματικό διεθνές περιβάλλον και το κυρίαρχο κλίμα αβεβαιότητας. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το ΑΕΠ μειώθηκε το 2011 κατά 6,9%, έπειτα από μείωση 3,5% το 2010, αρκετά περισσότερο από ότι είχε προβλεφθεί. Η ΤτΕ αναφέρει (Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, Απρίλιος 2012) ότι η διαφορά ανάμεσα στις πραγματοποιήσεις και τις προβλέψεις των περισσότερων οργανισμών (αρχικά για μείωση της τάξεως του 3% και αργότερα πλησίον του 4%) εντοπίζεται κυρίως στην υποεκτίμηση της μείωσης της τελικής εγχώριας ζήτησης (τόσο οι επενδύσεις όσο και η κατανάλωση, ιδιωτική και δημόσια, υποχώρησαν περισσότερο από ότι αναμενόταν), καθώς και στη μικρότερη της αναμενόμενης (θετική) συμβολή των καθαρών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Οι αποκλίσεις αυτές οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη λήψη νέων μέτρων αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής, στη διάχυτη αβεβαιότητα, στον εντονότερα (από ότι αναμενόταν) αρνητικό ρυθμό πιστωτικής επέκτασης, καθώς και στην επιβράδυνση της ανάπτυξης διεθνώς.

Εξετάζοντας την πορεία των δεικτών στους βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας διαφαίνεται μια πτωτική πορεία από το 2007 με χαρακτηριστική υποχώρηση του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής (Διαγράμματα 9, 10), η οποία επεκτείνεται σε όλο και περισσότερους κλάδους με σημαντικές απώλειες στην κλωστοϋφαντουργία, στα είδη ένδυσης και υπόδησης, στην κατεργασία δέρματος και στη βιομηχανία ξύλου. Αντίστοιχη περίπου εικόνα καταγράφεται και στους δείκτες κύκλου εργασιών στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο, ενώ και στον τομέα των υπηρεσιών ο δείκτης υποχωρεί σε όλους σχεδόν τους κλάδους με τις σημαντικότερες μειώσεις να εμφανίζονται στις εκδοτικές δραστηριότητες, τις υπηρεσίες διαφήμισης και στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων και μηχανικών (Πίνακας 9).

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 9. Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής και παραγωγής μεταποιητικών βιομηχανιών 2009-2012.

Διάγραμμα 10. Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής και κύκλου εργασιών στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο 2007 – 2011.

	2007	2008	2009	2010	2011
Υπηρεσίες ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων	-0,8	3,9	-3,2	-7,2	-4,4
Υπηρεσίες εκδοτικών δραστηριοτήτων	3,4	-5,3	-12,5	-16,6	-26,8
Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών	-1,5	-1,0	-8,9	-11,4	-8,9
Υπηρεσίες πληροφορικής	6,6	9,2	-12,8	-31,9	-7,1
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και παροχής πληροφορίας	16,9	18,9	15,3	-10,3	1,3
Υπηρεσίες νομικών και λογιστικών δραστηριοτήτων	14,2	13,4	-8,6	6,1	2,1
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων παροχής συμβουλών διαχείρισης	10,5	9,6	-14,4	-14,9	-7,4
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων, μηχανικών και συναφών δραστηριοτήτων	13,9	9,0	-18,6	-20,4	-19,2
Υπηρεσίες διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης	4,7	2,6	-18,4	-23,8	-21,1
Υπηρεσίες άλλων επαγγελματιών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων	2,2	0,6	-18,4	-34,1	-20,7
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	27,6	20,5	-16,5	-5,3	-4,0
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την παροχή προστασίας και τη διενέργεια έρευνας	15,9	13,5	13,3	1,4	-6,7
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων καθαρισμού	9,8	8,2	18,4	1,2	-16,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Πίνακας 9. Ετήσιες μεταβολές του δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα των υπηρεσιών 2007 – 2011 .

Η εξέλιξη του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής, με βάση το έτος 2005=100,0, για το μήνα Σεπτέμβριο 2012, σύμφωνα με προσωρινά και διορθωμένα, ως προς τον τυπικό μήνα, στοιχεία, έχει ως εξής: Ο Γενικός

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής του μηνός Σεπτεμβρίου 2012, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του Σεπτεμβρίου 2011, παρουσίασε μείωση κατά 7,3%, έναντι μείωσης 0,4% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2011 προς το 2010 (Πίνακας 10). Ο μέσος Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2012, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη της περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2011, παρουσίασε μείωση κατά 4,5%, έναντι μείωσης 6,9% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2011 προς το 2010 (Πίνακας 11).

Έτος βάσης: 2005=100,0

Κωδικός Κλάδου	Όνομασία Κλάδου	Επτέμβριος			Μεταβολή (%)	
		2012*	2011	2010	2012/2011	2011/2010
	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	78,6	84,7	85,1	-7,3	-0,4
B	ΟΡΥΧΕΙΑ – ΛΑΤΟΜΕΙΑ	84,3	85,2	75,0	-1,0	13,6
05	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	97,3	88,6	79,7	9,7	11,2
06	Αιχλήση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	84,4	74,7	116,0	12,9	-35,6
07	Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	83,0	113,9	69,1	-27,1	67,2
08	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	62,1	71,7	66,3	-13,3	8,1
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	78,9	84,7	85,0	-6,9	-0,3
10	Τρόφιμα	105,7	112,3	103,7	-6,9	8,3
11	Ποτά	71,3	60,7	88,8	-21,3	2,1
12	Καπνός	78,0	66,6	92,8	-19,1	4,3
13	Κλωστοϋφαντουργικές υφές	26,6	28,7	40,3	-7,9	-28,6
14	Είδη ένδυσης	33,1	32,7	46,9	1,1	-30,3
15	Δέρματα - είδη υπόδησης	38,1	52,6	59,0	-27,6	-6,0
16	Ξύλο και φελός	68,4	101,8	69,2	-13,2	47,1
17	Χαρτί και προϊόντα από χαρτί	85,1	68,1	95,7	-13,2	2,5
18	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγραμμένων μέσων	41,0	49,4	68,4	-16,9	-27,8
19	Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα	129,3	109,1	114,1	18,5	-4,4
20	Χημικά προϊόντα	77,8	90,0	85,9	-13,5	4,7
21	Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα	128,0	180,8	149,2	-15,1	1,0
22	Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη	74,6	85,5	85,7	-12,8	-0,2
23	Μη μεταλλικά ορυκτά	37,2	40,4	47,0	-8,0	-14,1
24	Βασικά μέταλλα	99,1	104,2	99,2	-4,9	5,1
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων	74,1	81,0	83,0	-8,5	-2,4
26	Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα	21,6	25,8	33,1	-19,8	-19,0
27	Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός	67,3	81,5	79,3	-17,4	2,8
28	Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	45,4	54,6	48,6	-16,8	12,3
29	Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, ημιρυμουλκούμενα	69,4	69,8	45,5	15,1	28,7
30	Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	32,4	49,4	77,9	-34,4	-36,6
31	Ήπιπλα	42,0	62,7	69,0	-33,0	-8,1
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	51,3	54,1	62,8	-6,2	-13,9
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	49,7	66,9	66,6	-25,7	0,4
Δ	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ	70,1	79,6	84,3	-11,9	-5,5
35	Παράγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος ¹	70,1	79,6	84,3	-11,9	-5,5
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ	114,6	116,3	111,1	-1,4	4,7
36	Επέργασια και παροχή φυσικού νερού	114,6	116,3	111,1	-1,4	4,7
	ΚΥΡΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ					
1	Ενέργεια	90,0	90,4	93,0	-0,4	-2,8
2	Ενδιάμεσα αγαθά	69,7	79,0	76,6	-10,6	2,0
3	Κεφαλαιουχικά αγαθά	45,0	55,7	59,0	-20,7	-2,2
4	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	55,2	67,3	73,5	-17,9	-8,4
5	Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	85,4	85,5	93,7	-10,5	1,9

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 10: Ετήσιες μεταβολές Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργασιμων ημερών).

Έτος βάσης: 2005=100,0

Κωδικός Κλάδου	Όνομασία Κλάδου	Μέσοι δείκτες περιόδου Ιαν. – Σεπ.			Μεταβολή (%)	
		2012*	2011	2010	2012/2011	2011/2010
	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	76,0	79,5	86,4	-4,5	-6,9
B	ΟΡΥΧΕΙΑ – ΛΑΤΟΜΕΙΑ	77,8	77,8	77,7	0,0	0,2
05	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	93,3	86,8	83,0	7,6	4,5
06	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	86,2	88,3	127,4	-2,4	-30,7
07	Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	78,2	88,6	70,3	-11,7	26,1
08	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	50,2	88,6	87,6	-14,3	-13,3
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	73,8	78,5	84,3	-6,0	-7,0
10	Τρόφιμα	95,8	100,4	100,2	-4,5	0,2
11	Ποτά	86,2	96,3	102,7	-10,5	-6,3
12	Καπνός	75,7	80,7	74,3	-5,1	8,6
13	Χημειούφαινοιοργικές ύλες	26,7	33,1	42,0	-19,5	-21,1
14	Είδη ένδυσης	33,4	37,0	49,4	-9,8	-25,1
15	Δέρματα - είδη υπόδησης	28,7	46,0	52,9	-36,3	-14,9
16	Ξύλο και φελιός	68,0	77,3	63,6	-12,0	21,7
17	Χαρτί και προϊόντα από χαρτί	77,9	87,7	95,3	-11,3	-8,0
18	Εκτύπωσης και αναπαραγωγή προεγγραμμένων μέσων	44,5	68,9	76,4	-24,4	-21,9
19	Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα	111,6	94,7	111,4	17,9	-15,0
20	Χημικά προϊόντα	73,8	85,3	86,8	-13,6	-1,7
21	Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα	141,4	151,5	149,0	-6,7	1,7
22	Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη	71,8	81,6	87,1	-11,9	-6,4
23	Μη μεταλλικά ορυκτά	32,4	39,9	60,2	-18,9	-33,7
24	Βασικά μέταλλα	92,9	98,2	91,6	-5,4	7,2
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων	68,9	77,4	78,5	-11,0	-1,4
26	Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα	21,9	23,1	27,8	-5,0	-16,8
27	Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός	65,6	71,5	77,6	-8,3	-7,8
28	Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	46,4	60,8	61,3	-23,7	-0,7
29	Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, ημιρυμουλκούμενα	45,4	47,3	49,7	-4,0	-4,8
30	Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	23,6	34,5	49,2	-31,6	-29,8
31	Έπιπλα	34,4	50,3	61,6	-31,6	-18,3
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	47,1	66,0	66,9	-14,4	-17,0
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	46,1	53,4	53,8	-13,7	-0,6
Δ	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ	78,0	79,6	87,8	-2,0	-6,4
35	Παράγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος ¹	78,0	79,6	87,8	-2,0	-6,4
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ	104,5	103,4	106,0	1,1	-2,5
36	Επέξεργασία και παροχή φυσικού νερού	104,5	103,4	106,0	1,1	-2,5
	ΚΥΡΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ					
1	Ενέργεια	89,4	85,9	94,4	4,1	-9,0
2	Ενδιάμεσα αγαθά	64,3	72,6	78,4	-11,4	-7,4
3	Κεφαλαίουχικά αγαθά	40,5	48,1	50,0	-15,9	-3,8
4	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	46,3	57,7	67,1	-19,8	-14,0
5	Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	84,4	91,1	94,1	-7,4	-3,2

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 11. Μέσοι δείκτες περιόδου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου και ποσοστιαίες μεταβολές, μεταξύ των ετών 2010-2012, του Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής.

Έτος βάσης: 2005=100,0

Κωδικός Κλάδου	Όνομασία Κλάδου	Σεπτέμβριος 2012*	Αύγουστος 2012**	Μεταβολή (%) Σεπ12/ Αυγ12
	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	78,6	76,9	2,2
B	ΟΡΥΧΕΙΑ - ΛΑΤΟΜΕΙΑ	84,3	83,9	0,7
05	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	97,3	101,5	-4,2
06	Απλήσση οργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	84,4	89,4	-5,6
07	Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	83,0	75,2	10,4
08	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	62,1	54,9	13,2
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	78,9	69,9	12,8
10	Τρόφιμα	105,7	120,2	-12,0
11	Ποτά	71,3	109,1	-34,6
12	Καπνός	79,0	62,4	25,1
13	Κλωστούφαντουργικές ύλες	26,5	10,3	167,4
14	Είδη ένδυσης	33,1	22,3	48,3
15	Δέρματα - είδη υπόδησης	38,1	11,7	226,5
16	Ξύλο και φελός	88,4	44,9	96,9
17	Χαρτί και προϊόντα από χαρτί	85,1	71,4	19,2
18	Βιτυπίσιες και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μίσων	41,0	35,1	17,0
19	Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα	129,3	120,0	7,7
20	Χημικά προϊόντα	77,8	50,1	55,3
21	Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα	128,0	91,5	57,1
22	Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη	74,6	52,8	41,2
23	Μη μεταλλικά ορυκτά	37,2	29,6	25,7
24	Βασικά μέταλλα	99,1	71,1	39,3
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων	74,1	62,5	41,2
26	Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα	21,5	15,2	41,2
27	Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός	67,3	40,6	65,6
28	Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	45,4	36,5	24,6
29	Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, ημιρυμουλκούμενα	69,4	39,9	79,1
30	Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	32,4	9,4	244,1
31	Έπιπλα	42,0	21,7	93,6
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	51,3	33,6	52,5
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	49,7	36,3	37,2
Δ	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ	70,1	90,9	-22,9
35	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος ^Δ	70,1	90,9	-22,9
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ	114,6	112,2	2,2
36	Επεξεργασία και παροχή φυσικού νερού	114,6	112,2	2,2
	ΚΥΡΙΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΛΑΔΩΝ			
1	Ενέργεια	90,0	100,4	-10,3
2	Ενδιάμεσα αγαθά	69,7	51,9	34,4
3	Κεφαλαίουχικά αγαθά	45,0	29,9	50,4
4	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	55,2	25,8	113,9
5	Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	85,4	91,4	-6,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 12. Μηνιαίες μεταβολές Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργάσιμων ημερών)
Έτος βάσης: 2005=100,0

Έτος βάσης: 2005=100,0

Έτος και μήνας	Γενικός δείκτης	Μεταβολή (%) από μήνα σε μήνα (μηνιαίες μεταβολές)	Μεταβολή (%) με αντίστοιχο δείκτη προηγούμενου έτους (ετήσιες μεταβολές)	Μέσος δείκτης δωδεκαμήνου (κίνητος μέσος)	Μεταβολή (%) μέσου δείκτη δωδεκαμήνου με αντίστοιχο δείκτη προηγούμενου δωδεκαμήνου (μέσες ετήσιες μεταβολές)	
2009:	1	81,1	+10,9	+13,8	87,9	-8,0
	2	90,9	11,9	+8,9	87,5	-8,0
	3	89,9	-1,0	+6,9	86,9	-8,2
	4	88,1	-2,0	+13,2	85,9	-8,3
	5	91,2	3,5	+8,8	85,1	-8,5
	6	95,9	4,8	+13,0	83,9	-7,6
	7	100,7	5,4	+10,2	82,9	-8,3
	8	84,3	-16,3	+9,7	82,2	-8,9
	9	94,7	12,2	+9,1	81,4	-9,4
	10	87,3	-7,7	+9,8	80,6	-9,8
	11	88,0	0,8	+5,2	80,2	-9,5
	12	84,9	-3,6	+6,7	89,7	-9,4
	Μέσος ετήσιος	89,7	-	-	89,7	-9,4
2010:	1	77,7	-8,4	+4,2	89,4	-8,7
	2	81,9	5,4	+9,8	88,7	-9,0
	3	86,4	5,5	+3,9	88,4	-8,8
	4	82,8	-4,4	+6,2	87,9	-8,2
	5	87,0	5,3	+4,8	87,6	-7,9
	6	91,7	5,4	+4,1	87,3	-7,1
	7	92,3	0,7	+8,4	86,6	-6,9
	8	83,9	-9,1	+0,8	86,5	-6,1
	9	85,1	1,4	+10,1	85,7	-6,2
	10	82,9	-2,8	+5,0	85,4	-6,6
	11	81,0	-2,3	+8,0	84,8	-6,0
	12	80,7	-0,4	+4,9	84,4	-5,9
	Μέσος ετήσιος	84,4	-	-	84,4	-5,9
2011:	1	74,8	-7,3	+3,8	84,2	-6,9
	2	78,8	5,4	+3,8	83,9	-5,4
	3	79,7	1,2	+7,7	83,4	-6,7
	4	74,1	-7,1	+10,3	82,7	-6,0
	5	78,9	6,5	+9,3	82,0	-6,4
	6	79,8	0,8	+13,3	81,0	-7,2
	7	90,0	13,8	+1,9	80,8	-6,6
	8	74,8	-17,4	+10,9	80,1	-7,6
	9	84,7	13,2	+0,4	80,0	-6,6
	10	72,2	-14,8	+13,0	79,1	-7,3
	11	75,0	3,9	+7,4	78,6	-7,2
	12	71,8	-4,7	+11,3	77,9	-7,8
	Μέσος ετήσιος	77,9	-	-	77,9	-7,8
2012:	1	69,7	-2,6	+6,8	77,5	-8,0
	2	72,0	3,3	+8,6	76,9	-8,4
	3	73,1	1,6	+8,3	76,3	-8,4
	4	71,9	-1,7	+3,0	75,2	-7,9
	5	76,4	6,2	+3,2	75,9	-7,4
	6	79,3	3,9	+0,3	75,9	-6,2
	7	88,2	8,7	+4,8	75,9	-6,6
	8	76,9	-10,9	2,7	75,7	-8,4
	9*	78,9	2,2	+7,3	75,2	-6,0

* Προσωρινά στοιχεία

Σημείωση :

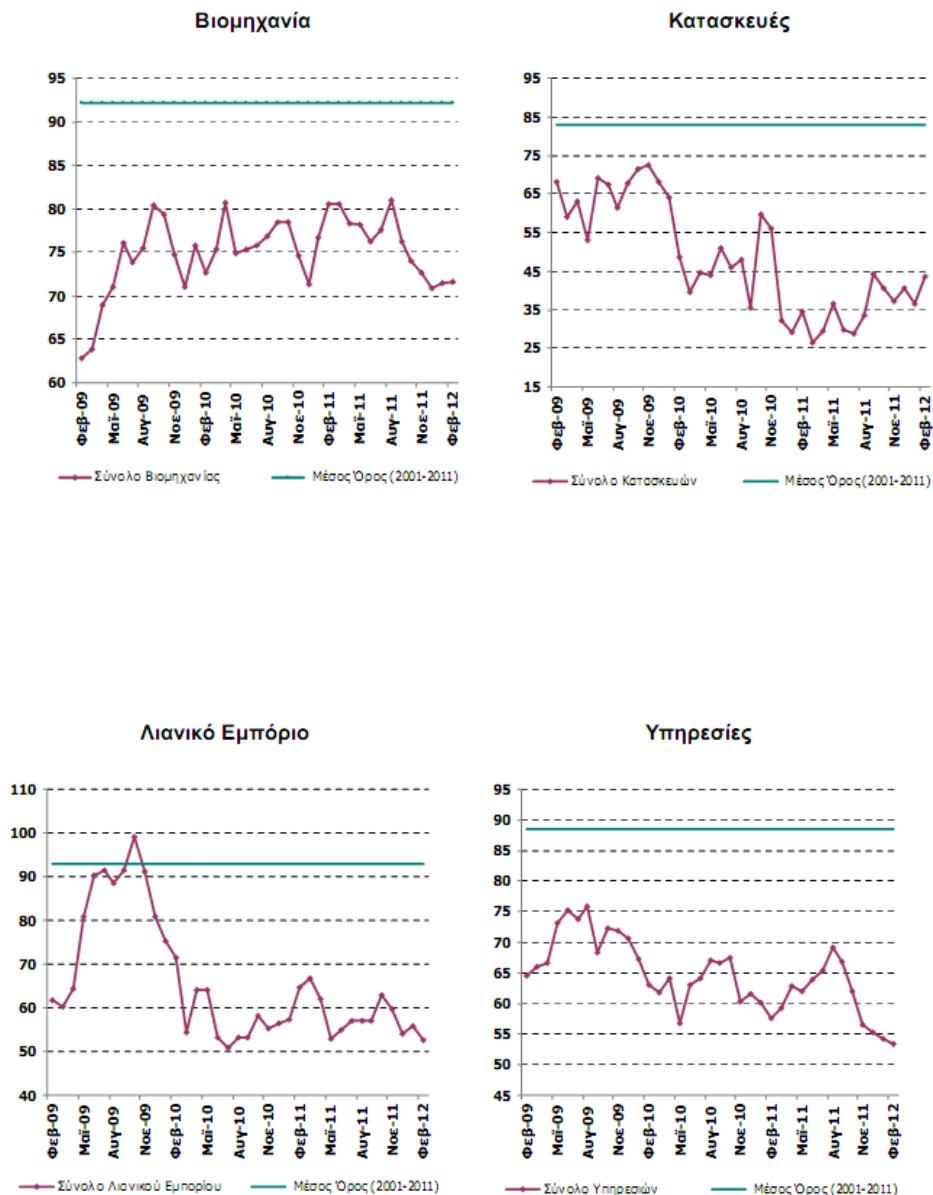
- Ο δείκτης υπολογίζεται με άπειρα δεκαδικά ψηφία και δημοσιεύονται με στρογγυλοποίηση ενός δεκαδικού ψηφίου.
- Οι ποσοστιαίες μεταβολές υπολογίζονται βάσει δεικτών με άπειρα δεκαδικά ψηφία και δημοσιεύονται με στρογγυλοποίηση ενός δεκαδικού ψηφίου.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 13. Συγκρίσεις Γενικού Δείκτη Βιομηχανικής Παραγωγής (διορθωμένα στοιχεία, με βάση τον τυπικό μήνα, δηλ. τον πραγματικό αριθμό εργάσιμων ημερών) Έτος βάσης: 2005=100,0.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΙΟΒΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2012 παρατηρείται υποχώρηση του δείκτη επιχειρηματικών

προσδοκιών σε όλους τους τομείς, πλην των κατασκευών που όμως, παρά την οριακή βελτίωση στις αρχές του 2012 σε σχέση με τα τέλη του 2011, παραμένουν εξαιρετικά υποτονικές.

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 11: Δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών στους βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Στον **πρωτογενή** τομέα το 2010 παρατηρείται μια σχεδόν στάσιμη εικόνα σε σχέση με το 2009 αναφορικά με τις πωλήσεις και τα μικτά κέρδη. Ειδικότερα, οι πωλήσεις αυξήθηκαν κατά 7,6%, από 1,5 δις ευρώ το 2009 σε 1,6 δις ευρώ περίπου το 2010, ενώ τα μικτά κέρδη αυξήθηκαν κατά 2,3%, από 327 εκ. ευρώ το 2009 σε 335 εκ. ευρώ το 2010. Παρόλα αυτά, οι ζημιές διευρύνονται κατά 70% περίπου, από 17,4 εκ. ευρώ το 2009 σε 29,7 εκ. ευρώ το 2010, ως αποτέλεσμα της αύξησης των λειτουργικών εξόδων κυρίως των επιχειρήσεων που δημοσίευσαν ισολογισμό σύμφωνα με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα.

Στο σύνολο της **μεταποίησης**, αν και σημειώνεται αύξηση των πωλήσεων το 2010 κατά 3,6%, τα μικτά κέρδη μειώνονται κατά 2,2%. Αυτό οφείλεται κυρίως στα αποτελέσματα των επιχειρήσεων που δημοσίευσαν ισολογισμό σύμφωνα με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα, όπου η αύξηση των μικτών κερδών είναι αναλογικά μικρότερη από την αύξηση των πωλήσεων, γεγονός το οποίο καταδεικνύει τις πιέσεις που δέχονται οι επιχειρήσεις της μεταποίησης στο κόστος. Το μικτό περιθώριο κέρδους διαμορφώνεται περίπου στο 25%, ενώ τα καθαρά αποτελέσματα της μεταποίησης το 2010 κλείνουν με αρνητικό πρόσημο συνεχίζοντας τη δραματική επιδείνωση των τελευταίων χρόνων. Έτσι, από 1 δις περίπου κέρδη προ φόρων το 2009, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις αθροίζουν το 2010 ζημιές ύψους 1,2 δις. Από τους 24 κλάδους της μεταποίησης, οι 17 είναι ζημιογόνοι ενώ τις μεγαλύτερες ζημιές συγκεντρώνουν οι κλάδοι παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων (890 εκ. ευρώ), τροφίμων (250 εκ. ευρώ), βασικών μετάλλων (145 εκ. ευρώ) και κατασκευής λοιπού εξοπλισμού μεταφορών (112 εκ. ευρώ). Αντίθετα, κέρδη εμφανίζουν οι κλάδοι πετρελαίου (379 εκ. ευρώ), ποτών (72 εκ. ευρώ), καπνού (35 εκ. ευρώ) και χημικών (33 εκ. ευρώ), τα οποία όμως είναι σημαντικά μειωμένα, ειδικά στους τρεις τελευταίους κλάδους όπου η μείωση σε σχέση με το 2009 ξεπερνά το 70%.

Αξιοσημείωτος είναι ο περιορισμός των ζημιών στους κλάδους κατασκευής μεταλλικών προϊόντων (από 83 εκ. ευρώ το 2009 σε 34 εκ. ευρώ το 2010), επισκευής και εγκατάστασης μηχανημάτων (από 79 εκ. ευρώ σε 42 εκ. ευρώ) και της κλωστοϋφαντουργίας (από 114 εκ. ευρώ σε 60 εκ. ευρώ). Ωστόσο, τα αποτελέσματα μετά από φόρους διαμορφώνουν μια ακόμα πιο απογοητευτική εικόνα. Από τους 24 κλάδους της μεταποίησης μόνο 2 βελτιώνουν τα αποτελέσματά τους (μείωση ζημιών ή αύξηση κερδών), ενώ οι 21 είναι ζημιογόνοι.

Στις **κατασκευές** οι πωλήσεις το 2010 μειώνονται κατά 21,5%, παρόλα αυτά όμως το μικτό περιθώριο κέρδους διευρύνεται από 22,9% το 2009 σε 25,7% το 2010. Η αύξηση όμως των λειτουργικών εξόδων είχε ως αποτέλεσμα την τεράστια διόγκωση των ζημιών από 27 εκ. ευρώ το 2009 σε 516 εκ. ευρώ το 2010.

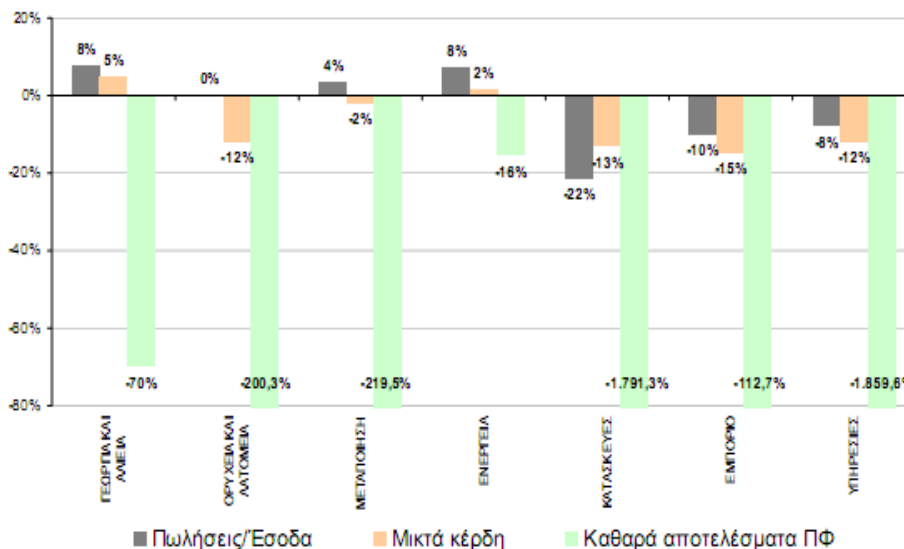
Στον τομέα της **ενέργειας** η αύξηση των πωλήσεων κατά 7,8% δεν οδήγησε σε αύξηση των κερδών καθώς το μικτό περιθώριο κέρδους υποχώρησε σχεδόν 2 εκατοστιαίες μονάδες από 21,7% στο 19,9%, γεγονός που καταδεικνύει αύξηση του κόστους παραγωγής. Παράλληλα, η διόγκωση των λειτουργικών εξόδων οδήγησε σε μείωση των καθαρών κερδών προ φόρων κατά 19% περίπου από 1 δις ευρώ το 2009 στα 882 εκ. ευρώ το 2010.

Στο **εμπόριο** το μικτό περιθώριο κέρδους το 2010 παραμένει περίπου στα ίδια επίπεδα με το 2009, κοντά στο 24%, ενώ το καθαρό περιθώριο κέρδους μειώνεται από 2,2% το 2009 σε -0,3% το 2010. Αναλυτικότερα, στις πωλήσεις καταγράφεται μείωση 10% (από 76 εκ. ευρώ το 2009 σε 68,4 εκ. ευρώ το 2010), τα μικτά κέρδη περιορίζονται στα 16,3 εκ. ευρώ από 19,1 εκ. ευρώ το 2009 ενώ η αύξηση τόσο των λειτουργικών όσο και των μη λειτουργικών εξόδων είχε ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση ζημιών

ύψους 215 εκ. ευρώ το 2010 από κέρδη προ φόρων 1,7 δις ευρώ το 2009.

Τέλος, στον τομέα των **υπηρεσιών** η μείωση των πωλήσεων κατά 8% περίπου (από 43,7 δις ευρώ το 2009 σε 40,2 δις ευρώ το 2010) σε συνδυασμό με την αύξηση του κόστους πωληθέντων αλλά και των λειτουργικών και μη λειτουργικών εξόδων οδήγησε σε ζημιές ρεκόρ ύψους 5,5 δις περίπου. Αξιοσημείωτη είναι η διόγκωση των ζημιών στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων (των επιχειρήσεων που δημοσίευσαν ισολογισμό σύμφωνα με τους λογαριασμούς εμποροβιομηχανικών επιχειρήσεων, δηλαδή όχι των τραπεζών) στα 1,8 δις ευρώ περίπου, όπως επίσης και η αρνητική πορεία των αποτελεσμάτων των τηλεπικοινωνιών (από 622 εκ. ευρώ κέρδη το 2009 σε 806 εκ. ευρώ ζημιές το 2010) και των υπηρεσιών εστίασης (διόγκωση ζημιών από 8 εκ. ευρώ το 2009 σε 72 εκ. ευρώ το 2010) και καταλυμάτων (διπλασιασμός σχεδόν των ζημιών από 235 εκ. ευρώ το 2009 σε 404 εκ. ευρώ το 2010). Γενικά, από τους 41 κλάδους των υπηρεσιών μόνο οι 10 κατέγραψαν αύξηση κερδών ή μείωση ζημιών.

Πηγή: ΣΕΒ – Επεξεργασία στοιχείων ICAP

Διάγραμμα 12: Μεταβολή πωλήσεων/εσόδων και κερδών 2010 κατά κλάδο.

2.3. Διάρθρωση επιχειρήσεων-τομέων παραγωγής στις Διοικητικές Περιφέρειες της Ελλάδος.

2.3.1. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Η στρατηγική που καθιερώθηκε από το Ευρωπαϊκό συμβούλιο στη σύνοδο της Λισσαβόνας το Μάρτιο του 2000 έχει κεντρικό σημείο αναφοράς τις επιχειρήσεις. Ο στόχος που έθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση συνίσταται στη δημιουργία της πιο ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας που βασίζεται στη δημιουργία και μετάδοση γνώσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο ρόλος των επιχειρήσεων και κυρίως των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την επίτευξη αυτού του διττού στόχου, είναι κεντρικός, καθώς μέσα από τη λειτουργία τους η οικονομία μιας χώρας αναπτύσσεται, δημιουργούνται νέες και καλύτερες θέσεις εργασίας και εν τέλει ενισχύεται η κοινωνική συνοχή (SMEs Observatory, 2003).

Μέσα στο ευρύτερο σύνολο των επιχειρήσεων, οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις μπορούν να θεωρηθούν ως ένα ετερογενές υποσύνολο το οποίο μετέχει σε όλους τους τομείς της οικονομίας, πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή. Οι επιχειρήσεις αυτές ανήκουν σε ένα μεγάλο εύρος εξειδίκευσης και δεξιοτήτων (Lukacs, 2005). Μερικές από αυτές έχουν δυναμικό χαρακτήρα και είναι καινοτόμες, ενώ κάποιες άλλες παραμένουν στατικές και σε πολλές περιπτώσεις διατηρούν τον οικογενειακό χαρακτήρα της επιχείρησης (Kets de Vries, 1993).

Συνήθως οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατηγοριοποιούνται είτε με βάση τον αριθμό των απασχολούμενων είτε με βάση την αξία των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Αυτή όμως η κατηγοριοποίηση διαφέρει ανάμεσα σε ευρύτερες περιοχές και μεταξύ χωρών, αφού εξαρτάται κυρίως

από το μέγεθος της εκάστοτε οικονομίας και των πόρων που είναι διαθέσιμοι.

Η Bolton Committee (1971) σε μια πρώιμη προσπάθεια να καταγραφούν τα χαρακτηριστικά των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων ανέφερε ότι μια μικρή επιχείρηση θεωρείται μια ανεξάρτητη επιχείρηση που διοικείται από έναν ιδιοκτήτη ή από συν-ιδιοκτήτες και κατέχει ένα μικρό μερίδιο αγοράς . Η σημασία αυτής της μελέτης έγκειται στο ότι αναγνώρισε ότι το μέγεθος της επιχείρησης σχετίζεται με το μέγεθος του κλάδου, δηλ. μια επιχείρηση με ένα δεδομένο μέγεθος μπορεί να θεωρείται μικρή ή μεγάλη και αυτό εξαρτάται από το αν υπάρχουν πολλοί ή λίγοι ανταγωνιστές στον ίδιο κλάδο και από το μέγεθος της αγοράς. Επιπλέον, η ίδια επιτροπή θεωρεί ότι το μέγεθος της επιχείρησης σε μερικές περιπτώσεις είναι καταλληλότερο να ορίζεται από τον αριθμό των απασχολούμενων υπαλλήλων, ενώ σε κάποιες άλλες τα κέρδη της είναι πιο κατάλληλα μέτρα.

Σύμφωνα με την σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2003, ο ορισμός για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ο ακόλουθος: Ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ορίζονται οι επιχειρήσεις οι οποίες:

- Απασχολούν λιγότερους από 250 εργαζομένους,
- Έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 50 εκατ. € ή έχουν ετήσιο συνολικό ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 43 εκατ. €
- και πληρούν το κριτήριο ανεξαρτησίας, δηλαδή δεν ανήκουν, κατά ποσοστό 25% ή περισσότερο του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφου, σε μια επιχείρηση ή, από κοινού, σε περισσότερες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στους ορισμούς της ΜΜΕ ή της μικρής επιχείρησης (ανάλογα με την περίπτωση).

Η διάκριση μεταξύ πολύ μικρών, μικρών και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων γίνεται ως ακολούθως (Πίνακας 14):

ΠΙΝΑΚΑΣ			
Κατηγορίες Επιχειρήσεων	Αριθμός εργαζομένων (αμετάβλητος)	Κύκλος εργασιών	Συνολικός Ισολογισμός
Μεσαίες	< 250	< 50 εκατ. €	< 43 εκατ. €
Μικρές	< 50	< 10 εκατ. €	< 10 εκατ. €
Πολύ μικρές	< 10	< 2 εκατ. €	< 2 εκατ. €

Πηγή: Παρατηρητήριο, Μ.Μ.Ε.
Πίνακας 14. Κατηγορίες επιχειρήσεων.

Εκτός από το μέγεθός τους, οι ΜΜΕ κατέχουν και κάποια άλλα χαρακτηριστικά που τις κάνει να ξεχωρίζουν από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά, όπως η δυσκολία εξεύρεσης πόρων, σε σχέση με τη διοίκηση, με το ανθρώπινο δυναμικό αλλά και με τη χρηματοδότησή τους, καθορίζουν τις ΜΜΕ, ενώ παράλληλα τις διαχωρίζουν από τις μεγάλες επιχειρήσεις (Burns, 1996). Σύμφωνα με τον Burns (1996), κάποια επιπλέον στοιχεία, χαρακτηριστικά των ΜΜΕ είναι τα παρακάτω:

➤ Η προσωποποιημένη διοίκηση της επιχείρησης. Ο ιδιοκτήτης / διαχειριστής μιας μικρής επιχείρησης είναι σε όλες τις περιπτώσεις υπεύθυνος για τις αποφάσεις της επιχείρησής του. Ένας τέτοιος βαθμός ανάμειξης στις αποφάσεις της επιχείρησης είναι πολύ πιθανό να σηματοδοτήσει την επιχειρηματική της κουλτούρα. Πολύ συχνά, η λειτουργία της επιχείρησης εξαρτάται αποκλειστικά από τον ιδιοκτήτη / διαχειριστή και στην πιθανότητα της απομάκρυνσής του από την επιχείρηση, θα έχει ως αποτέλεσμα την αποτυχία της επιχείρησης.

➤ Το μικρό μερίδιο αγοράς .

Οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, εξαιτίας του πολύ μικρού μεγέθους τους, δεν είναι σε θέση να επηρεάσουν ούτε την τιμή πώλησης των προϊόντων ή υπηρεσιών τους ούτε να διαμορφώσουν την ποσότητα που

παράγουν. Η δύναμη αγοράς που κατέχουν είναι μειωμένη, καθώς δεν αγοράζουν σε μεγάλες ποσότητες και έτσι αναγκάζονται να αγοράζουν σε μεγαλύτερη τιμή. Οι μικρές επιχειρήσεις πρέπει, λοιπόν, να πωλούν σε ακριβότερη τιμή και γίνονται λιγότερο ανταγωνιστικές. Γι' αυτό το λόγο, οι μικρές επιχειρήσεις πολύ συχνά ειδικεύονται σε συγκεκριμένες αγορές .

➤ Η αφοσίωση των καταναλωτών.

Οι ΜΜΕ, ιδιαίτερα εκείνες που λειτουργούν σε συγκεκριμένες αγορές, αποκτούν συχνά ένα μικρό αλλά αφοσιωμένο αριθμό καταναλωτών. Σε μερικές περιπτώσεις που κάποιοι από αυτούς τους αφοσιωμένους καταναλωτές «εγκαταλείπουν» την επιχείρηση, τότε η τελευταία μπορεί να αποτύχει να επιβιώσει.

➤ Η χρηματοδότηση.

Οι ΜΜΕ πολύ συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες να συγκεντρώσουν χρήματα προκειμένου να μπορέσουν να επεκταθούν και η επιβίωσή τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις συναλλαγές των πελατών τους. Συχνά, εάν οι πελάτες της επιχείρησης αδυνατούν να αποπληρώσουν τα χρέη τους προς την επιχείρηση, η επιχείρηση αδυνατεί να επιβιώσει.

Πρόσφατα, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις ΜΜΕ (SMEs Observatory, 2003) αναγνώρισε τρία νέα χαρακτηριστικά των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, τα οποία σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα των ΜΜΕ. Κομβικά στοιχεία στη δημιουργία και ανάπτυξη των ΜΜΕ αποτελούν η γνώση, ο αυξημένος ανταγωνισμός και η ποικιλία των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών.

Ο ρόλος των ΜΜΕ στην ελληνική οικονομία κατέχει σημαντικότερη θέση. Ειδικά για την Ελληνική πραγματικότητα, οι ΜΜΕ και ειδικότερα οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της ανάπτυξης της εθνικής και περιφερειακής οικονομίας αφού το κύριο επιχειρηματικό μοντέλο των ελληνικών επιχειρήσεων είναι και θα είναι η πολύ μικρή επιχείρηση που απασχολεί λιγότερους από 10 υπαλλήλους. Επομένως, η συνεχής αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου σε όρους γνώσεων και

δεξιοτήτων είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία και την ανάπτυξη των ΜΜΕ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 15, το 2003 οι ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούσαν το 99% περίπου των συνολικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη και απασχολούσαν το 69% περίπου των θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αποτελούσαν το 98% του συνόλου των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και απασχολούσαν το 57% περίπου του συνολικού εργατικού δυναμικού στον ιδιωτικό τομέα.

	Πολύ μικρές	Μικρές	Μεσαίες	Σύνολο	Μεγάλες	Σύνολο
Αριθμός επιχειρήσεων (χιλ.)	17.820	1.260	180	19.270	40	19.310
Απασχολούμενοι (χιλ.)	55.040	24.280	18.100	97.420	42.300	139.710
Απασχολούμενοι ανά επιχείρηση	3	19	98	5	1.052	7

Πηγή: Observatory of European SMEs, SMEs in Europe 2003, Vol. 7, 2003

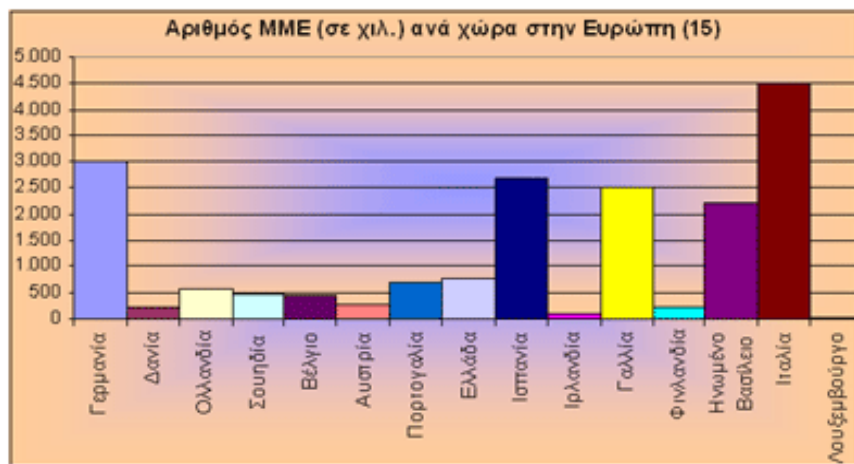
Πίνακας 15. Κατανομή μεγέθους επιχειρήσεων στην ΕΕ το 2003.

Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η σημαντικότητα των ΜΜΕ προκύπτει από το ποσοστό τους επί των συνολικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη που ανέρχεται στο 95% και οι οποίες απασχολούν σχεδόν 95 εκατομμύρια άτομα, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούν το 55% των θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Όπως φαίνεται και από το Γράφημα 2, από αυτές τις ΜΜΕ το 60% περίπου απασχολεί λιγότερους από δέκα υπαλλήλους, ενώ το υπόλοιπο 35% απασχολούν περισσότερους από 10 υπαλλήλους.

Πηγή: Observatory of European SMEs, SMEs in Europe2007, Gallup Survey σε δείγμα 17.283 επιχειρήσεων.

Γράφημα 2. Ποσοστιαία κατανομή του μεγέθους των επιχειρήσεων στην Ευρώπη το 2005-2006.

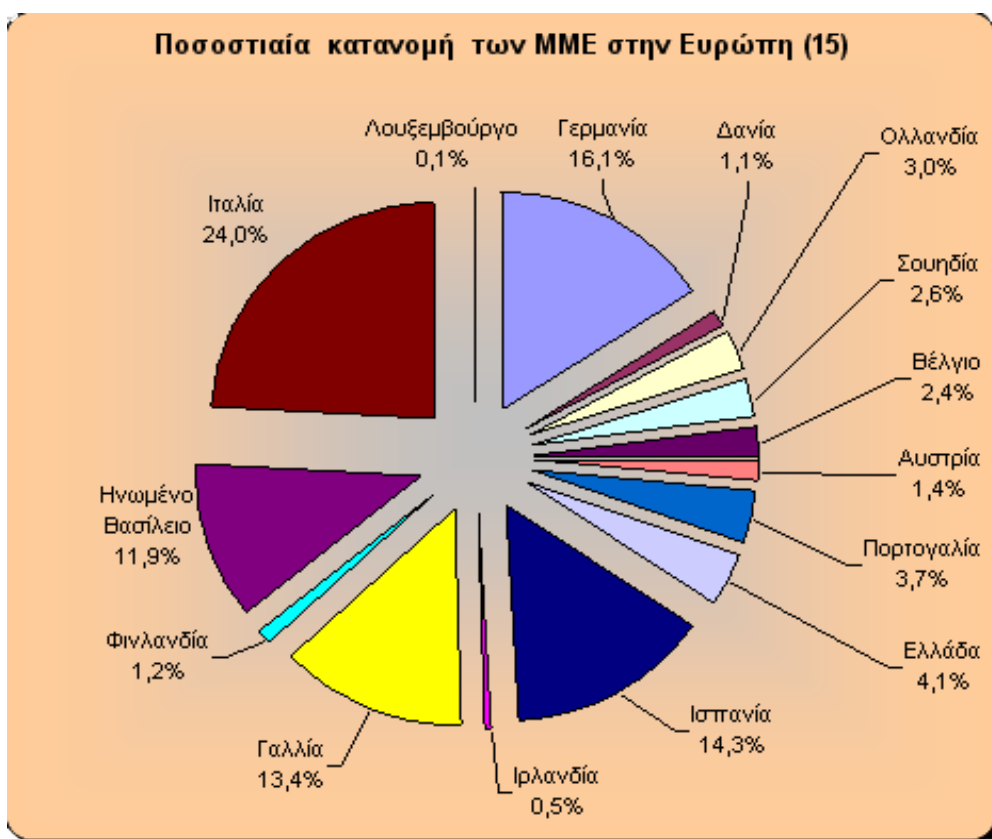

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2006.

Γράφημα 3. Αριθμός ΜΜΕ ανά χώρα σε Ευρώπη (15).

Στο Γράφημα 3 παρουσιάζεται η κατανομή των ΜΜΕ στην Ευρώπη των 15. Η Γερμανία με 16,1% κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ακολουθούν η Ισπανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με ποσοστά που κυμαίνονται από 14,3% έως 11,9%. Για τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, το κύριο στοιχείο που

επικρατεί είναι ότι τα ποσοστά της κατανομής των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δεν ξεπερνούν το 5%. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα κατέχει το 4,1% των ΜΜΕ στην Ευρώπη και είναι η πέμπτη χώρα στην Ευρώπη με τις περισσότερες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όσον αφορά στον απόλυτο αριθμό μικρών επιχειρήσεων, ενώ τελευταία είναι η χώρα του Λουξεμβούργου με 0,1%.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2006.

Γράφημα 4. Ποσοστιαία κατανομή των ΜΜΕ στην Ευρώπη-15.

Στην Ελλάδα ο ρόλος των ΜΜΕ αποκτά ιδιαίτερη σημασία γιατί, όπως αποτυπώνεται από τον επιχειρηματικό χάρτη της Ελλάδας από την επίσημη απογραφή του 2002 (ΕΣΥΕ, 2002), οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αποτελούν το 98% των συνολικών επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 16, το σύνολο σχεδόν των ελληνικών επιχειρήσεων (96%) απασχολούν έως 4 εργαζόμενους, το 2% των

επιχειρήσεων απασχολούν έως 9 άτομα, ενώ οι υπόλοιπες υποκατηγορίες που συμπληρώνουν το χάρτη των ΜΜΕ και απασχολούν από 10-250 άτομα ανέρχονται στο 2% του συνόλου των επιχειρήσεων.

	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσοστό
0-4	844.917	96%
5-9	17.713	2%

	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσοστό
10-19	8.588	1%
20-29	2.908	0,4%
30-49	2.335	0,2%
50-99	1.534	0,2%
100 και άνω	1.323	0,2%
Σύνολο	879.318	100%

Πηγή: Μητρώο Επιχειρήσεων, ΕΣΥΕ (2002).

Πίνακας 16. Κατανομή μεγέθους Ελληνικών Επιχειρήσεων.

Ενώ μια τυπική ευρωπαϊκή επιχείρηση απασχολεί έως 7 υπαλλήλους, συμπεριλαμβανομένου και του ιδιοκτήτη (Eurostat, 2003), η ελληνική πραγματικότητα αποκαλύπτει ότι το μέσο μέγεθος της απασχόλησης μιας ελληνικής επιχείρησης μόλις που αγγίζει τους 2 εργαζόμενους. Το μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων μπορεί επίσης να αποτυπωθεί από τα αποτελέσματα των συνολικών κύκλων εργασιών τους, όπως παρουσιάζεται και στον Πίνακα 17. Στο σύνολο των επιχειρήσεων το 92% παρουσιάζει

συνολικό κύκλο εργασιών μέχρι 0,3 εκατομμύρια ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιχειρήσεις των οποίων ο κύκλος εργασιών είναι παραπάνω από 1,5 εκατομμύρια ευρώ είναι σε ποσοστό επί του συνόλου των επιχειρήσεων μικρότερες από 2%.

Κύκλος εργασιών (σε εκατομ. Ευρώ)	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσοστό
0 - 0,15	743.817	85%
0,15 - 0,3	61.910	7%
0,3 - 0,5	28.852	3%

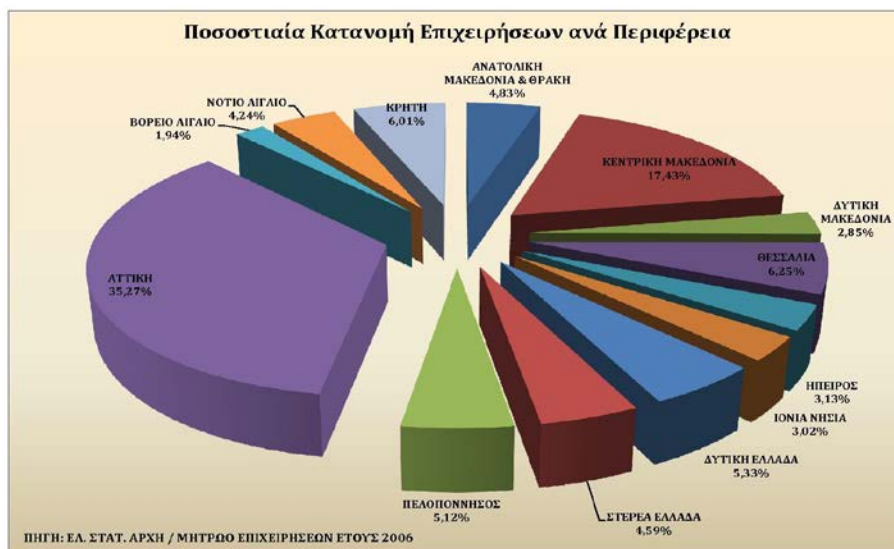
Κύκλος εργασιών (σε εκατομ. Ευρώ)	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσοστό
0,5 - 1,5	30.123	3,3%
1,5 - 5	10.399	1,2%
5 - 15	2.867	0,4%
15 - 50	1.003	0,1%
50 - 100	196	0,02%
100+	203	0,02%
Σύνολο	879.377	100%

Πηγή: Μητρώο Επιχειρήσεων, ΕΣΥΕ (2002)

Πίνακας 17. Κατανομή κύκλου εργασιών Ελληνικών Επιχειρήσεων.

Σε επίπεδο περιφέρειας, η κατανομή των ΜΜΕ φαίνεται να είναι εξαιρετικά άνιση (Γράφημα 5). Η περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει το 35,27% του συνόλου των ΜΜΕ και ακολουθεί δεύτερη και με μεγάλη διαφορά η περιφέρεια της Κ. Μακεδονίας με ποσοστό 17,43%. Η πιο σημαντική αιτία για τη συγκέντρωση των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων σε αυτές τις

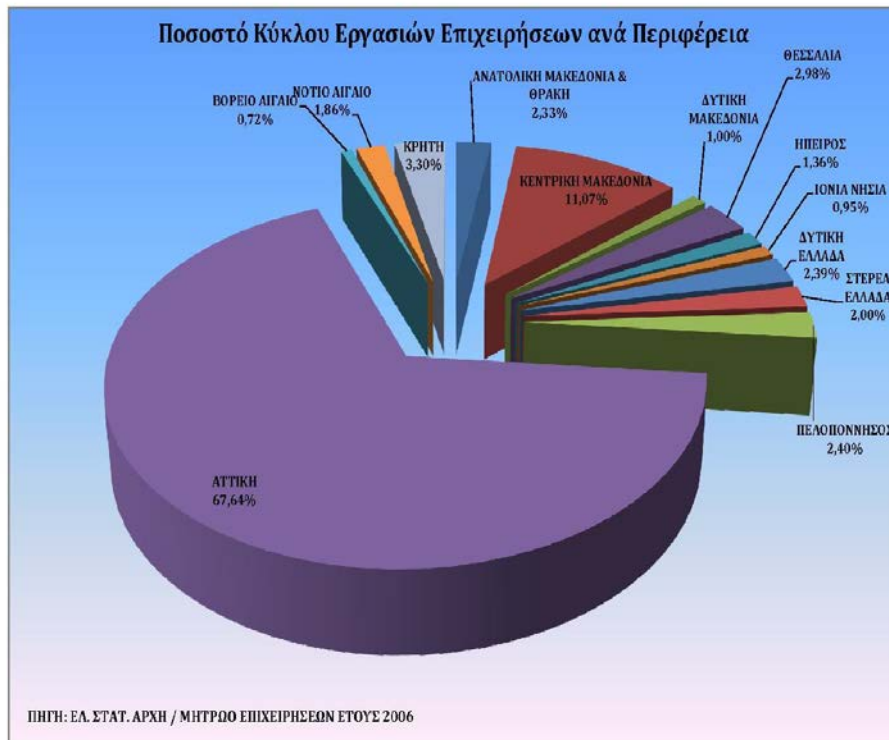
περιφέρειες έγκειται στο γεγονός ότι σε αυτές τις δύο περιφέρειες περιλαμβάνονται και οι δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Ακολουθούν με πολύ μικρότερα ποσοστά οι περιφέρειες Θεσσαλίας, Κρήτης και Δυτικής Ελλάδας, με ποσοστά που κυμαίνονται από 6,25 έως 5,33% και όπως και προηγουμένως, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Λάρισα, το Ηράκλειο και η Πάτρα, αντίστοιχα, συμπεριλαμβάνονται σε αυτές τις περιφέρειες. Η μικρότερη συμμετοχή των ΜΜΕ σε επίπεδο περιφέρειας παρατηρείται από την περιφέρεια Βορείου Αιγαίου με ποσοστό 1,94%. Στις υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας οι ΜΜΕ παρουσιάζουν ποσοστά από 6,01 έως 2,85%.

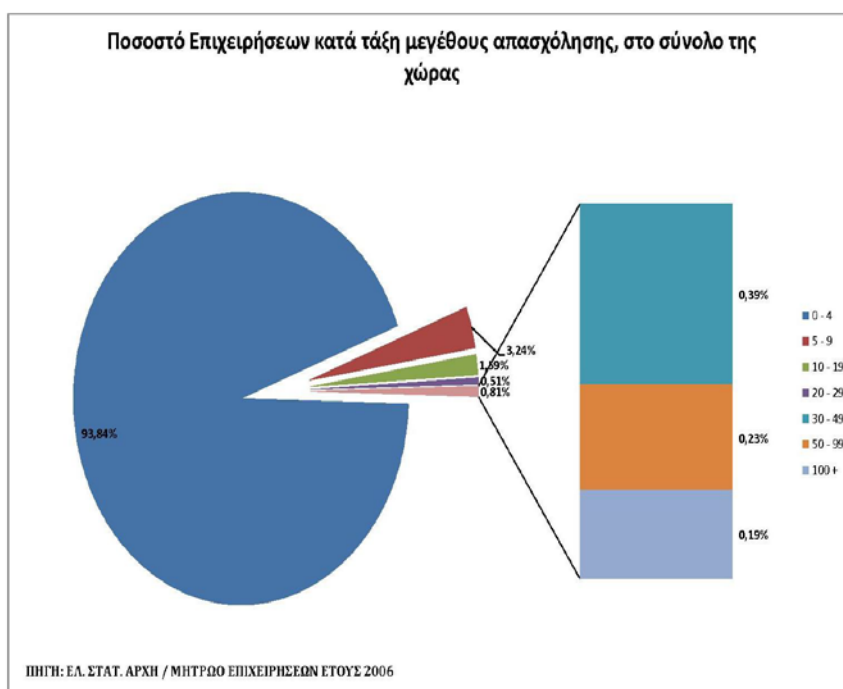
Γράφημα 5. Ποσοστιαία κατανομή του αριθμού των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά περιφέρεια.

Η ανισότητα μεταξύ των περιφερειών περιγράφεται πιο έντονα στο Γράφημα 6, όπου παρουσιάζεται το ποσοστό του κύκλου εργασιών των ΜΜΕ ανά περιφέρεια. Οι μικρές επιχειρήσεις που βρίσκονται στην περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνουν σε ποσοστό το 67,4% του συνολικού

τζίρου των ΜΜΕ σε όλη την Ελλάδα. Ακολουθεί η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 11,07%. Ακολουθούν οι περιφέρειες Κρήτης, Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Θεσσαλίας με ποσοστά 3,30%, 2,33% και 2,90% αντίστοιχα. Οι υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας καταλαμβάνουν ποσοστά από 2,40% έως 0,72%.

Γράφημα 6. Ποσοστιαία κατανομή του κύκλου εργασιών των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά περιφέρεια.

Γράφημα 7. Ποσοστό επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης στο σύνολο της χώρας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κλαδική σύνθεση των ΜΜΕ στην Ελληνική Επικράτεια, όπως παρουσιάζεται στους Πίνακες 18 και 19. Στην πρώτη περίπτωση, η ανάλυση της κατανομής γίνεται με βάση το μέγεθος της απασχόλησης, ενώ στη δεύτερη περίπτωση με βάση την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (Α.Π.Α.).

Σύμφωνα με τον Πίνακα 18, οι ΜΜΕ διαχρονικά συγκεντρώνονται ως επί το πλείστον στον Τριτογενή τομέα της Οικονομίας, ακολουθεί ο Δευτερογενής τομέας και τελευταίος ο Πρωτογενής. Πιο συγκεκριμένα, ο Τριτογενής Τομέας της οικονομίας διαχρονικά παρουσιάζει αύξηση, ενώ αντίθετα ο Δευτερογενής, με εξαίρεση τις κατασκευές, και ο Πρωτογενής τομέας της οικονομίας παρουσιάζουν μείωση. Σε ότι αφορά στον Τριτογενή

τομέα, οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις διαχρονικά φαίνεται να αυξάνουν τη συμμετοχή τους στους κλάδους του Χονδρικού και Λιανικού Εμπορίου και των Ξενοδοχείων και Εστίασης. Οι υπόλοιποι κλάδοι που συγκαταλέγονται στον Τριτογενή Τομέα παρουσιάζουν μια σταθερότητα στη διάρκεια του χρόνου και ειδικά τη διετία 2004-2005. Η συμμετοχή των ΜΜΕ στον Δευτερογενή τομέα παρουσιάζει μείωση τη διετία 2004-2005 σε σχέση με τη διετία 2000-2001. Ο κλάδος των κατασκευών είναι ο μοναδικός που φαίνεται να παρουσιάζει αύξηση διαχρονικά. Οι υπόλοιποι κλάδοι παρουσιάζουν αυξομειώσεις. Ο Πρωτογενής τομέας παρουσιάζει σημαντική μείωση διαχρονικά όσον αφορά στο επίπεδο απασχόλησης των ΜΜΕ και κατά συνέπεια τις ίδιες τις ΜΜΕ.

Απασχόληση	2000	2001	2004	2005
Πρωτογενής Τομέας	18,0	16,1	12,5	12,4
Δευτερογενής Τομέας	23,3	23	22,4	22,4
Ορυχεία και Λατομεία	0,5	0,5	0,3	0,4
Μεταποιητικές Βιομηχανίες	14,5	14,1	13,1	12,8
Ηλεκτρισμός - Φυσικό Αέριο	0,9	0,9	0,9	0,9
Κατασκευές	7,4	7,5	8,1	8,3
Τριτογενής Τομέας	58,7	60,9	65	65,2
Χονδρικό κ Λιανικό Εμπόριο	16,8	17,2	17,5	17,8
Ξενοδοχεία και Εστίαση	6,2	6,6	6,4	6,8
Μεταφορές κ Αποθήκευση	6,1	6,3	6,2	6,2
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	2,3	2,6	2,6	2,6
Άλλοι	27,3	28,2	32,3	32,3

Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Ανταγωνιστικότητα 2007-2013' (Πηγή: ΕΣΥΕ)

Πίνακας 18. Κλαδική σύνθεση των ΜΜΕ με βάση τα ποσοστά απασχόλησης.

Η κλαδική κατανομή με βάση την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία παρουσιάζεται στον Πίνακα 19. Παρόλο που οι τάσεις είναι οι ίδιες για τους τρεις τομείς της οικονομίας, τα επιμέρους ποσοστά παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Ειδικά όσον αφορά στον Πρωτογενή τομέα, η διαφορά στη σύνθεση των ΜΜΕ είναι σημαντική μετρούμενη σε όρους απασχόλησης και Α.Π.Α. Μόνο ο Τριτογενής τομέας παρουσιάζει αύξηση σε σχέση με την κατανομή της απασχόλησης. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, στα πλαίσια της ελληνικής οικονομίας, συγκεντρώνονται στον Τριτογενή τομέα, ενώ όσον αφορά στο Δευτερογενή τομέα της οικονομίας, οι ΜΜΕ συγκεντρώνονται ως επί το πλείστον στους κλάδους της Μεταποιητικής Βιομηχανίας και των Κατασκευών.

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (Α.Π.Α.)	2000	2001	2004	2005
Πρωτογενής Τομέας	5,4	5,3	4,2	3,9
Δευτερογενής Τομέας	20	20,9	19,5	18,7
Ορυχεία και Λατομεία	0,4	0,4	0,4	0,3
Μεταποιητικές Βιομηχανίες	9,8	9,9	8,6	9,2
Ηλεκτρισμός-Φυσικό Αέριο	2	2,3	2,2	2,1
Κατασκευές	7,8	8,3	8,3	7
Τριτογενής Τομέας	69,1	68,5	72,1	73,6
Χονδρικό κ Λιανικό Εμπόριο	11,7	12	12,3	13
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	8,7	9,4	9,6	9,9
Μεταφορές κ Αποθήκευση	8	7	8,4	8
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	5,1	4,1	3,6	4
Άλλοι	35,7	36	38,1	38,7

Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Ανταγωνιστικότητα 2007-2013' (Πηγή: ΕΣΥΕ)

Πίνακας 19. Κλαδική σύνθεση των ΜΜΕ με βάση την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία.

2.3.2. Δείκτες κατάταξης μιας περιφέρειας ως προς την επιχειρηματικότητα.

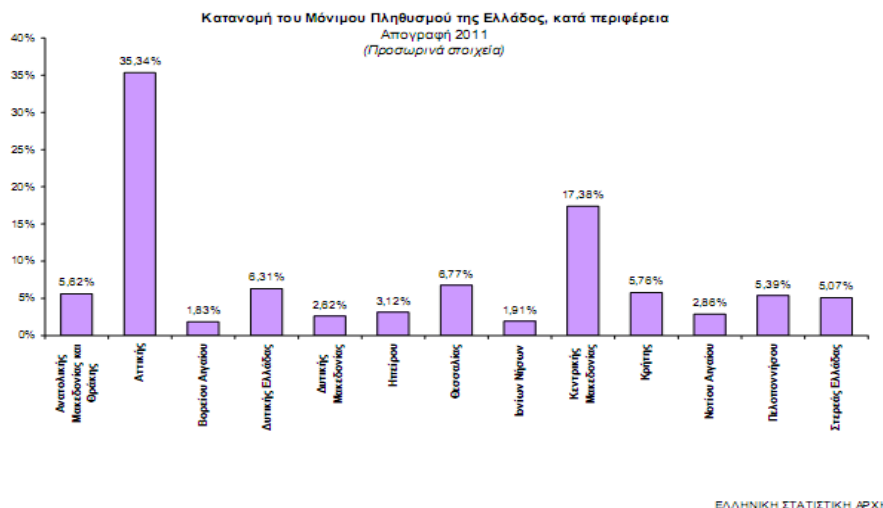
Προκειμένου να καταταγεί μια περιφέρεια ως προς την επιχειρηματικότητα, πρέπει να ληφθούν υπόψη πλήθος δεικτών.

Υψηλές όμως συσχετίσεις μεταξύ συγκεκριμένων δεικτών είναι πιθανό να εντοπίζουν διαφορετικές διαστάσεις- παράγοντες της έννοιας της επιχειρηματικότητας.

Στη συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια επεξεργασίας και παρουσίασης των στοιχείων σε επίπεδο περιγραφικό. Δίνονται συγκεντρωτικά στοιχεία σε πίνακες, ποσοστιαίες κατανομές, καταγράφονται τάσεις και πιθανές συσχετίσεις μέσω διαγραμμάτων.

Πληθυσμός.

Παρατηρείται ισχυρή συσχέτιση του πληθυσμού στις Περιφέρειες που υπάρχει αυξημένη οικονομική δραστηριότητα, πλην της γεωργικής. Όπως είναι αναμενόμενο, εμφανίζεται συγκέντρωση του πληθυσμού στις περιοχές με υψηλό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Η ίδια τάση παρουσιάζεται και στις περιοχές με έντονη επενδυτική δραστηριότητα.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.
Γράφημα 8. Μόνιμος Πληθυσμός.

Η συγκέντρωση του πληθυσμού πυροδοτεί τον κύκλο ανάπτυξης της περιφερειακής οικονομίας. Το στοιχείο αυτό επαληθεύεται τόσο από την ισχυρή συσχέτιση που έχει ο αριθμός των επιχειρήσεων και ο κύκλος εργασιών, αλλά και η δυναμική για συνέχεια και βιωσιμότητα που προσδίδουν οι επενδύσεις σε μια οικονομία.

Μια μεγάλη αγορά αναμφίβολα αποτελεί πόλο έλξης των επιχειρήσεων, ιδιαιτέρως των Μικρομεσαίων (ΜΜΕ), που καλούνται να ανταποκριθούν στις αυξημένες ανάγκες του αγοραστικού κοινού. Η τάση που επικρατεί για αυξημένες ανάγκες σε μια πολυπληθή κοινωνία διαφαίνεται και από την συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στις επενδύσεις για Έρευνα και Ανάπτυξη, αλλά και τις εισαγωγές.

Οι μικρότερες πληθυσμιακά Περιφέρειες εμφανίζονται να είναι περισσότερο αυτάρκειες ή λιγότερο απαιτητικές.

Οι Περιφέρειες με μεγάλο πληθυσμό παρουσιάζουν τάσεις αύξησης της οικοδομικής δραστηριότητας. Η οικοδόμηση νέων κτιρίων ανατροφοδοτεί την οικονομία. Παράλληλα, ο κύκλος της αυξημένης οικονομικής δραστηριότητας και της συγκέντρωσης του πληθυσμού ενισχύεται από την τάση της φυσικής αύξησης του πληθυσμού.

Πίνακας 1. Συνολική Οικοδομική Δραστηριότητα (Ιδιωτική-Δημόσια), κατά Περιφέρεια, για το μήνα Ιανουάριο των ετών 2011 και 2012 *

Περιφέρεια	Αριθμός αδειών			Επιφάνεια (σε χιλ. m ²)			Όγκος (σε χιλ. m ³)		
	Ιανουάριος		Μεταβολή (%)	Ιανουάριος		Μεταβολή (%)	Ιανουάριος		Μεταβολή (%)
	2011	2012		2011	2012		2011	2012	
Αν. Μακεδονία & Θράκη	111	94	-15,3	27,6	17,8	-35,5	91,3	63,6	-30,3
Κεντρική Μακεδονία	159	275	73,0	24,2	61,2	152,9	89,5	330,3	268,8
Δυτική Μακεδονία	34	35	2,9	13,2	14,7	11,4	42,1	53,6	27,2
Θεσσαλία	123	150	22,0	20,7	26,7	28,7	74,7	86,8	16,3
Ήπειρος	45	67	48,9	8,4	16,4	96,3	27,5	52,1	89,6
Ιόνια Νησιά	52	98	88,5	10,1	12,3	21,1	36,4	41,3	13,5
Δυτική Ελλάδα	108	171	58,3	16,3	18,5	13,6	56,9	67,5	18,5
Στερεά Ελλάδα	114	161	41,2	34,5	26,1	-24,5	126,7	108,4	-14,4
Πελοπόννησος	139	237	70,5	31,9	52,6	64,8	149,2	201,2	34,9
Αττική	561	609	8,6	108,7	94,9	-12,7	423,2	341,9	-19,2
Βόρειο Αιγαίο	33	62	87,9	1,7	6,5	281,3	5,9	22,3	277,0
Νότιο Αιγαίο	81	152	87,7	30,8	23,2	-24,8	104,8	76,9	-26,6
Κρήτη	77	116	50,6	16,9	31,2	85,0	56,3	103,7	84,3
Σύνολο Χώρας	1.637	2.227	36,0	345,1	402,1	16,5	1.284,5	1.549,7	20,6

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 20. Σύνολο Αριθμού Οικοδομικών Αδειών

Περιφέρειες	Β' Τρίμηνο	
	2011	2012
Σύνολο Χώρας	16,3	23,6
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	20,7	24,0
Κεντρική Μακεδονία	18,8	25,1
Δυτική Μακεδονία	23,1	30,0
Ήπειρος	16,1	22,1
Θεσσαλία	15,4	21,9
Ιόνιοι Νήσοι	14,0	14,3
Δυτική Ελλάδα	16,1	24,6
Στερεά Ελλάδα	16,9	28,4
Αττική	15,6	23,8
Πελοπόννησος	13,1	19,9
Βόρειο Αιγαίο	14,1	21,7
Νότιο Αιγαίο	13,7	15,3
Κρήτη	13,4	22,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 21. Ανεργία (%), κατά Περιφέρεια.

Ο αυξημένος ανταγωνισμός και η πληθώρα των επιχειρηματικών ευκαιριών στα μεγάλα αστικά κέντρα οδηγεί και στη μεγαλύτερη συγκέντρωση του εργατικού δυναμικού, σε όλους τους κλάδους, και ιδίως σε όσους δίνουν δυναμική για περεταίρω μεγέθυνση, καθώς επίσης αποτελούν πόλο έλξης για το εξειδικευμένο προσωπικό που μπορεί να αποτελέσει κινητήριο δύναμη για την ανάπτυξη.

Η έκταση της Αγοράς και η αδυναμία προβολής των επιχειρήσεων στο αγοραστικό κοινό με τα παραδοσιακά μέσα, σε αντίθεση με την τάση που παρουσιάζεται στις Περιφέρειες με μικρό πληθυσμό, εξηγεί και τη συσχέτιση που εμφανίζεται ανάμεσα στον πληθυσμό και τις επιχειρήσεις με κατοχή εταιρικής ιστοσελίδας.

Από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται ότι υπάρχουν ενδείξεις ότι ο πληθυσμός επηρεάζει την επιχειρηματικότητα σε πολλά επίπεδα, πρωτογενώς, ως αγοραστικό κοινό, και δευτερογενώς, λειτουργώντας σαν κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη και τον ανταγωνισμό. Η διευρυμένη Αγορά παρέχει δυνατότητες/ ευκαιρίες και δημιουργεί ανάγκες για ανάπτυξη των επιχειρήσεων, εξ' ου και οι πολλές συσχετίσεις με δευτερογενή αποτελέσματα (όπως για παράδειγμα η αυξημένη ανάγκη για marketing μέσα από τη χρήση εταιρικών ιστοσελίδων).

Είναι γεγονός ότι ένα τόσο κρίσιμο μέγεθος για την επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να μεταβληθεί άμεσα, αλλά μέσα από μια μακρόπνοη και επιμελή ανάπτυξη πολιτικών.

Εκπαίδευση.

Σύμφωνα με το ΕΟΜΜΕΧ, στην ετήσια Έκθεσή του για την «Κατάσταση και τις Προοπτικές των ελληνικών Μικρομεσαίων επιχειρήσεων», για το 2006, δεν υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ των επιχειρηματιών αρχικών σταδίων και του μορφωτικού επιπέδου. Το επιχειρείν αποτελεί μια διαδικασία ανεξάρτητη από το εκπαιδευτικό επίπεδο και περισσότερο

συνδεδεμένη με την προσωπική κλίση του ατόμου και της υφιστάμενης κουλτούρας στην κοινωνία.

	Εκπαιδ_Επίπ _Απασχολούμ ενων στις ΜΜΕ_PhD	Εκπαιδ_Επί π_Απασχολ ούμενων στις ΜΜΕ_Τριτο βάθμια	Εκπαιδ_Επί π_Απασχολ ούμενων στις ΜΜΕ_Δευτε ροβάθμια	Εκπαιδ_Επίπ _Απασχολούμ ενων στις ΜΜΕ_Πρωτοβ άθμια
ΑΤΤΙΚΗ	7,00%	0,25	49,00%	19,00%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	4,00%	0,14	56,00%	26,00%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	3,00%	0,20	58,00%	19,00%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	1,00%	0,15	50,00%	0,00%
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	1,00%	0,09	65,00%	25,00%
ΚΡΗΤΗ	4,00%	0,19	54,00%	23,00%
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2,00%	0,13	42,00%	20,00%
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0,00%	0,23	63,00%	14,00%
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1,00%	0,19	52,00%	28,00%
ΗΠΕΡΟΥ	1,00%	0,18	56,00%	25,00%
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	3,00%	0,20	52,00%	25,00%
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	3,00%	0,19	55,00%	23,00%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ Υ	4,00%	0,15	53,00%	28,00%
Πηγή Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Έρευνα Προσδιορισμού της επιχειρηματικής φυσιογνωμίας και των Δεικτών Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των ΜΜΕ, 2008				

Πίνακας 22. Εκπαιδευτικό και Μορφωτικό Επίπεδο Απασχολούμενων στις ΜΜΕ.

Από τον παραπάνω πίνακα, προκύπτει ότι όσον αφορά τους εργαζόμενους που έχουν λάβει πρωτοβάθμια εκπαίδευση, τα μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται στις περισσότερο πολυπληθείς Περιφέρειες και στο Βόρειο Αιγαίο, ενώ για τις υπόλοιπες Περιφέρειες δεν εμφανίζονται σημαντικές διαφορές.

2.3.3. Κλαδική διάρθρωση των επιχειρήσεων.

Οι κλάδοι των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. είναι οι παρακάτω (πίνακας 23).

Ονοματολογία κλάδων (Nace rev.2) ΣΤΑΚΟΔ-2008

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
01	Φυτική και ζώικη παραγωγή, θήρα και συνάρσεις δραστηριότητες
02	Δασοκομία και υλοτομία
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια
05	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη
06	Ανίχνευση ορυχών πετρελαίου και φυσικού αερίου
07	Εξόρυξη μεταλλευμάτων
08	Λοπάριωσεις και λατομεία
09	Υπαστρακτικές δραστηριότητες εξόρυξης
10	Βιομηχανία τσιμέντων
11	Πατατοία
12	Παραγωγή προϊόντων κτηνοτρόφου
13	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υφών
14	Κατασκευή ειδών ένδυσης
15	Βιομηχανία δέρματος και δερμαθινών ειδών
16	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα
17	Χαρτοποιία και κατασκευή χαρτίων προϊόντων
18	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων
19	Παραγωγή από νάφθα και προϊόντων βύλισης πετρελαίου
20	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων
21	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών ουσιών
22	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικά (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες
23	Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ανόξυδων προϊόντων
24	Παραγωγή βασικών μετάλλων
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού
26	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων
27	Κατασκευή ηλεκτρολογικών εξοπλισμών
28	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.
29	Κατασκευή μηχανολογικών αγγείων, ρυθμιζόμενων και ημιρυθμιζόμενων αγγείων
30	Κατασκευή λοιπών εξοπλισμού μεταφορών
31	Κατασκευή επίπλων
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού
35	Παράγν ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού
36	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού
37	Επεξεργασία λυμάτων
38	Συλλογή, επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων, ανάκτηση υλικών
39	Δραστηριότητες εξυπηρέτησης και άλλες υπηρεσίες για τη θάλασσα από βλήτων
41	Κατασκευές κτιρίων
42	Έργο πολιτικού μηχανικού
43	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες
45	Χαυδοκός και λιανικός εμπόρος, επισκευή μηχανολογικών αγγείων και μεταλλικών
46	Χαυδοκός εμπόρος, εκτός από το εμπόριο μηχανολογικών αγγείων και μεταλλικών
47	Λιανικός εμπόρος, εκτός από το εμπόριο μηχανολογικών αγγείων και μεταλλικών
49	Χειριστές μεταφορών και μεταφορές μέσω αεροπλάνων
50	Πλωτές μεταφορές
51	Αεραπορικές μεταφορές
52	Αποθήκευση και υποστηρικτικές δραστηριότητες μεταφορών δραστηριότητες
53	Ταχυδρομικές και τηλεπικοινωνιακές δραστηριότητες
55	Καταλύματα
56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
58	Εκδοτικές δραστηριότητες
59	Παραγωγή κινητικών ταινιών/βινυλίου/οπτικών παραγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις
60	Δραστηριότητες παραγρομψισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών
61	Τηλεπικοινωνίες
62	Δραστηριότητες παραγρομψισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, παραγωγή συμβουλών
63	Δραστηριότητες υπηρεσιών πληροφορίας
64	Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών
65	Ασφαλιστικά, επενδυτικά και συντάξια ταμεία, εκτός από την υπαρκτική κοινωνική ασφάλιση
66	Δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις ασφαλιστικές δραστηριότητες
68	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
69	Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες

70	Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων, δραστηριότητες παραγωγής συμβουλών, διαχείρισης
71	Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών τεχνικής δοκιμής και αναλύσεως
72	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη
73	Διαφήμιση και έρευνα αγοράς
74	Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες
75	Κινησιολογικές δραστηριότητες
77	Δραστηριότητες ανακρίσεως και επιβίβασης
78	Δραστηριότητες αποσκόλησης
79	Δραστηριότητες τσίφουλων πρακταίων
80	Δραστηριότητες παραγωγής προσαρμοσμένων και έρευνας
81	Δραστηριότητες παραγωγής υπηρεσιών και κτήρια και εξωτερικού χώρου
82	Διακινητικές δραστηριότητες γραφείου και άλλες δραστηριότητες παραγωγής υπηρεσιών παραρτήσεων επιχειρήσεων
84	Δημόσια διοίκηση και έμφυλα, υπαρκτωτική κοινωνική ασφάλιση
85	Εκπαίδευση
86	Δραστηριότητες ανθράκωνης υγιεινής
87	Δραστηριότητες βοήθειας κατ'οίκον
88	Δραστηριότητες κοινωνικής φιλανθρωπίας, παραγωγή καταλύματος
90	Δημοσιονομικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση
91	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχαιομνημειακών, μουσείων και λοιπών πολιτιστικών δραστηριοτήτων
92	Τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα
93	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας
94	Δραστηριότητες αργαλειών
95	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και κέντρα επικοινωνίας, ησυχαστική ή οικιακή χρήση
96	Άλλες δραστηριότητες παραγωγής προσωπικών υπηρεσιών
97	Δραστηριότητες ναυπηγικών εργασιών αεροσπυαίων
98	Δραστηριότητες φυτικών ναυπηγικών, για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση
99	Δραστηριότητες επεξεργασίας αγροτικών και αλιείων

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 23. Ονοματολογία κλάδων.

Η ελληνική βιομηχανία αποτελείται από 23 μεταποιητικούς κλάδους καθώς ορισμένους κλάδους για τα ορυχεία - λατομεία και τον ηλεκτρισμό - φυσικό αέριο - νερό όπως αυτοί αναγράφονται και αριθμούνται στον πίνακα 24.

Κωδικός Κλάδου	Όνομασία Κλάδου	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	98,2	99	99,3	102,5	100	100	102,2	98,5
Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ - ΛΑΤΟΜΕΙΑ	102,4	112,3	106,4	111,1	99,1	98	97,1	92,9
10	Εξόρυξη άνθρακα & λιγνίτη	104,5	111,3	107,4	111,9	104,7	98	99,4	99,7
11	Άντληση αργού πετρελαίου & φυσικού αερίου	74,1	66,7	51,9	63,5	41,1	34	28,5	23,6
13	Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	113,2	136,5	105,5	106,3	105,3	89	86,7	90,7
14	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες	100,3	112,4	113,5	118,6	98	108	107,6	94,6
Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	97,5	97,4	97	100	97,9	98	99,9	95,7
15	Τρόφιμα - ποτά	102,2	104,2	101,3	103,6	100,4	106	109,8	111
16	Καπνός	101,5	103,4	105,9	117,3	106,2	99	104	104,6
17	Κλωστοϋφαντουργικές ύλες	92,5	90,2	87,2	84,5	70,3	55	57,2	40,7
18	Είδη ενδυμασίας	93,1	87,8	87,3	93,6	77,8	61	67,6	60,3
19	Δέρματα - είδη υπόδησης	95,1	90	80,9	82,9	68,4	61	62,7	60,5
20	Ξύλο και φελός	89,3	88,1	83,5	83,8	86,9	77	76	70,4
21	Χαρτί και προϊόντα από χαρτί	90,7	87,7	86,5	91,3	93,6	94	94,4	92,2
22	Εκτυπώσεις - εκδόσεις	99	100,4	103,3	107,3	122,8	127	126,8	126,4
23	Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα	98,7	100,6	101,1	102,6	97,3	107	110,9	105,8
24	Χημικά προϊόντα	102,4	108,7	110,9	122,3	125,1	112	121	117,9
25	Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη	102,1	100,7	100	101,1	94,1	97	100,4	99,2
26	Μη μεταλλικά ορυκτά	102,2	104,8	106,7	107,4	104,9	109	103	95,5
27	Βασικά μέταλλα	103	109,8	108,8	114,6	117	118	119,4	110,4
28	Κατασκευή τελικών προϊόντων εκ μετάλλου	91,4	92,4	97,7	115,4	116,4	116	107,7	96,4
29	Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	82,5	90	88,2	96,2	101,6	109	102,7	101,9
30	Μηχανές γραφείου - ηλεκτρον. υπολογιστές	89,7	172,2	18,4	54,8	12	211	20,9	16,4

31	Ηλεκτρικές μηχανές, συσκευές κλπ	95,7	82	95,2	107,3	108,6	112	117,3	119,4
32	Συσκευές ραδιοφωνίας, τηλεόρασης & επικοινωνιών	74,8	53,2	46,4	46,7	31,9	9	17,6	12,7
33	Ιατρικά όργανα ακριβείας	136,8	11,7	145,8	117,5	110,6	151	184,8	154,1
34	Μεταφορικά μέσα	79,3	61,5	70,4	70,2	44,9	43	57,6	55,8
35	Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	102,9	98,4	96	92,9	90,1	93	91,7	92,2
36	Έπιπλα - λοιπές βιομηχανίες	81,5	67,9	61,4	61,9	68	73	75,2	68,8
37	Ανακύκλωση	98,8	123,5	134,1	135,9	127,1	115	130,8	137,5
Ε	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ - ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ - ΝΕΡΟ	99,9	101,7	107,6	107,8	110,2	109	115,1	113,5
401	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρ. Ρεύματος	99,1	100,5	107,3	107,3	109,6	106	110,7	107,6
402	Παραγωγή και διανομή φυσικού αερίου	100,4	105,1	119,1	124	132	162	199	209,4
41	Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	104,4	107,3	104,3	105	104,7	106	108	110,9

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 24: Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα ανά κλάδο. (μέσοι ετήσιοι δείκτες - έτος βάσης 2000 = 100,0)

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων της μεταποίησης είναι μικρομεσαίες, γεγονός που συνεπάγεται χαμηλές οικονομίες κλίμακας, αδυναμία εφαρμογής τεχνολογικών καινοτομιών, ισχνά κονδύλια σε έρευνα και ανάπτυξη κ.α. Η ελληνική οικονομία μέχρι σήμερα παρουσιάζει χαμηλή τεχνολογική επίδοση και δεν εξειδικεύεται στην παραγωγή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 1/4 περίπου των δαπανών σε έρευνα και ανάπτυξη της χώρας πραγματοποιείται από τις επιχειρήσεις, ενώ οι υπόλοιπες υλοποιούνται από θεσμικούς φορείς και Κοινοτικές χρηματοδοτήσεις. Παρότι το μερίδιο των επιχειρηματικών επενδυτικών δαπανών έρευνας και τεχνολογίας έχει αυξηθεί σημαντικά στην Ελλάδα δεν αντιστοιχεί παρά στο 1/10 του αντίστοιχου Κοινοτικού μέσου όρου στοιχείο που επιβεβαιώνει την μεγάλη τεχνολογική απόκλιση της χώρας από το σύνολο των χωρών της ΕΕ.

Η απόκλιση αυτή σε μεγάλο βαθμό ερμηνεύεται από τη διάρθρωση της ελληνικής μεταποίησης, που συνίσταται κατά πλειοψηφία σε μικρές μονάδες παραδοσιακών κλάδων. Έτσι το 65% της παραγωγής και το 60% της απασχόλησης προέρχεται από τους κλάδους των τροφίμων, ενδύματος και μεταλλουργίας οι οποίοι χρησιμοποιούν συνήθως αντιγράψιμη τεχνολογία και δέχονται ισχυρές πιέσεις από τον ανταγωνισμό χωρών φθηνού εργατικού κόστους εργασίας.

Σημαντικός παράγοντας για το μέλλον της Ελληνικής βιομηχανίας (ειδικότερα της μεταποίησης) αποτελεί η τεχνολογική αναβάθμιση των επιμέρους κλάδων παραγωγής, με έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικής τους ικανότητας.

Ο αριθμός των επιχειρήσεων και ο κύκλος εργασιών κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, φαίνονται στον πίνακα 25.

Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών (εξίτρος σε εκατομμύρια ευρώ) κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

ΣΤΑΚΟΔ-08	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ/Σ ΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
0	Άγνωστη Δραστηριότητα	16.039	552.184.251,33
01	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	20.446	2.109.371.687,55
02	Δασοκομία και υλοτομία	1.240	64.432.662,05
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια	1.503	774.853.343,11
05	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη	13	0,00
06	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου	2	0,00
07	Εξόρυξη μεταλλευμάτων	39	372.933.651,48
08	Λοιπά ορυχεία και λατομεία	1.033	500.287.346,00
09	Υποστηρικτικές δραστηριότητες εξόρυξης	33	77.396,82
10	Βιομηχανία τροφίμων	15.914	10.577.470.817,97
11	Ποτοποιία	896	1.982.039.801,45
12	Παραγωγή προϊόντων καπνού	16	353.058.930,36
13	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	2.819	1.444.157.932,33
14	Κατασκευή ειδών ένδυσης	11.786	2.889.926.903,36
15	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτινων ειδών	1.451	374.351.268,90
16	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα, κατασκευή ειδών καθαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	6.040	861.991.507,16
17	Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	920	1.196.092.510,74
18	Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	3.502	1.165.834.420,32
19	Παραγωγή οπτανθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	104	16.163.876.646,11
20	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	972	3.281.940.725,23
21	Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων	130	3.298.651.475,06
22	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	1.467	1.636.012.449,74
23	Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	4.936	4.296.359.639,13
24	Παραγωγή βασικών μετάλλων	1.269	4.645.968.954,81
25	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού	13.760	4.091.692.366,55
26	Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	644	1.014.366.936,89
27	Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	1.490	2.485.582.200,56
28	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	2.948	1.412.362.665,05
29	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	397	709.799.489,58
30	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	491	688.077.838,62

ΣΤΑΚΟΔ-08	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ/Σ ΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
31	Κατασκευή επίπλων	7.033	1.246.200.461,63
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	4.723	946.139.332,00
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	4.192	705.744.055,83
35	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	1.075	6.922.312.334,33
36	Σύλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	601	706.066.541,65
37	Επεξεργασία λυμάτων	597	134.462.588,87
38	Σύλλογή, επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων, ανάκτηση υλικών	582	348.388.238,06
41	Κατασκευή κτιρίων	38.984	8.327.792.138,40
42	Έργα πολιτικού μηχανικού	9.267	2.537.741.094,83
43	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	69.132	4.048.089.561,67
45	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	31.676	14.834.247.134,88
46	Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	77.136	69.749.698.783,41
47	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	197.949	46.715.692.785,56
49	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	29.805	4.672.147.502,16
50	Πλωτές μεταφορές	2.914	1.721.795.500,96
51	Αεροπορικές μεταφορές	107	1.907.746.481,36
52	Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	8.462	2.896.048.612,34
53	Ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες	1.088	942.531.280,98
55	Καταλύματα	18.507	3.659.724.407,06
56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	86.382	6.145.428.284,19
58	Εκδοτικές δραστηριότητες	3.596	2.557.511.985,52
59	Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	2.300	796.861.335,29
60	Δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών	1.184	1.388.204.840,89
61	Τηλεπικοινωνίες	2.548	9.653.601.180,13
62	Δραστηριότητες προγραμματισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, παροχής συμβουλών και συναφείς δραστηριότητες	5.907	1.080.503.105,61
63	Δραστηριότητες υπηρεσιών πληροφορίας	2.187	145.242.024,33
64	Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, με εξίρεση τις ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία	573	21.823.739.234,89
65	Ασφαλιστικά, αντασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	492	59.536.691,91
66	Δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις ασφαλιστικές δραστηριότητες	3.077	873.846.881,24
68	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	6.359	511.877.020,36

Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών (τζίρος σε εκατομμύρια ευρώ) κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

ΣΤΑΚΟΔ-08	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΛΑΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ/Σ ΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
69	Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες	17.094	741.497.879,77
70	Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων, δραστηριότητες παραχής συμβουλών διαχείρισης	11.238	2.001.697.480,65
71	Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών, τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις	57.836	2.938.097.092,42
72	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη	4.222	523.093.165,31
73	Διαφήμιση και έρευνα αγοράς	6.439	2.297.565.504,13
74	Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	10.640	1.030.472.501,11
75	Κινηματικές δραστηριότητες	1.025	46.521.623,35
77	Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης	7.271	1.421.921.457,53
78	Δραστηριότητες απασχόλησης	703	94.305.030,25
79	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	3.451	1.870.232.212,69
80	Δραστηριότητες παραχής προστασίας και έρευνας	1.198	308.949.776,51
81	Δραστηριότητες παραχής υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους	7.629	538.388.189,60
82	Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παραχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	4.981	542.460.896,90
84	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	693	407.545.910,25
85	Εκπαίδευση	7.197	499.247.974,27
86	Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	1.837	769.609.714,80
87	Δραστηριότητες βοήθειας κατ'οίκον	732	157.952.676,03
88	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παραγωγή καταλύματος	1.015	30.033.285,19
90	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	9.555	380.960.700,87
91	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχαιοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες	936	227.860.362,03
92	Τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα	728	5.426.634.923,53
93	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	3.542	511.585.846,23
94	Δραστηριότητες οργανώσεων	3.292	1.009.198.261,50
95	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών ατομικής ή οικιακής χρήσης	9.506	427.443.658,31
96	Άλλες δραστηριότητες παραχής προσωπικών υπηρεσιών	24.359	944.087.722,50
97	Δραστηριότητες νοκακυριών ως εργοδοτών οικιακού προσωπικού	25	37.350,18
99	Δραστηριότητες ετερόδκιων οργανισμών και φορέων	11	1.093.816,57
ΣΥΝΟΛΟ:		927.870	312.331.172.251,08

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.
Πίνακας 25.Μητρώο επιχειρήσεων 2006.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα τον μεγαλύτερο αριθμό των επιχειρήσεων στην Ελλάδα κατέχουν το λιανικό εμπόριο και ακολουθούν οι δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης, χονδρικό εμπόριο, εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητας, αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών κ.λπ.

Η Περιφέρεια Αττικής προηγείται με μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων στο σύνολο των περιφερειών της Ελλάδας και ακολουθούν η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Κρήτης και Δυτικής Ελλάδας. (Πίνακας 26)

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων ως προς τη νομική τους μορφή είναι προσωπικές και ακολουθούν οι Ο.Ε. (Πίνακας 27).

Τέλος η πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, απασχολεί 0-4 άτομα (Πίνακας 28).

Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών (τζίρος σε εκατομμύρια ευρώ) ανά Νομό και ανά Περιφέρεια στο σύνολο Ελλάδας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡ.ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	ΔΡΑΜΑΣ	8.205	1.214.357.395,67		
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	ΚΑΒΑΛΑΣ	12.821	1.857.558.950,74		
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	ΕΒΡΟΥ	10.969	1.852.186.851,56		
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	ΞΑΝΘΗΣ	6.808	1.293.196.970,47		
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	ΡΟΔΟΠΗΣ	6.222	1.046.348.346,93	44.825	7.263.648.515,37
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΗΜΑΘΙΑΣ	10.740	1.985.959.446,13		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΘΕΣΣΛΙΚΗΣ	95.097	24.885.601.284,62		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΚΙΛΙΚΙΑΣ	6.505	1.465.975.991,56		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΠΕΛΛΑΣ	11.754	1.567.351.607,94		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΠΙΕΡΙΑΣ	11.565	1.494.527.169,25		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΣΕΡΡΩΝ	14.507	1.757.544.516,54		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	11.535	1.427.268.115,76	161.703	34.584.228.131,80
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΓΡΕΒΕΝΩΝ	3.011	284.474.315,73		
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	6.256	741.806.581,93		
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΚΟΖΑΝΗΣ	12.894	1.742.286.985,60		
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΦΛΩΡΙΝΑΣ	4.267	365.050.002,39	26.428	3.133.617.865,65
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	8.388	1.067.475.043,12		
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΛΑΡΙΣΣΑΣ	21.196	4.031.087.161,83		
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	17.544	2.665.484.403,81		
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	10.835	1.546.282.014,84	57.963	9.310.328.623,60
ΗΠΕΙΡΟΣ	ΑΡΤΑΣ	5.289	776.832.401,43		
ΗΠΕΙΡΟΣ	ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	4.331	468.422.420,33		
ΗΠΕΙΡΟΣ	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	13.905	2.392.094.919,31		
ΗΠΕΙΡΟΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ	5.540	621.677.906,09	29.065	4.259.027.647,16
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	5.683	661.500.181,91		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	14.009	1.529.777.150,86		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	4.897	497.724.035,13		
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	3.416	283.564.538,90	28.005	2.972.565.906,80
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	15.015	1.877.166.336,39		
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	ΑΧΑΪΑΣ	23.657	4.220.156.571,94		
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	ΗΛΕΪΑΣ	10.779	1.356.751.566,23	49.451	7.454.074.474,56
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΒΟΙΩΤΙΑΣ	7.883	1.442.446.023,21		
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΥΒΟΙΑΣ	18.397	2.711.121.508,44		
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	1.372	108.637.543,92		
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	11.840	1.694.961.791,03		
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	ΦΩΚΙΔΑΣ	3.089	296.620.605,66	42.581	6.253.787.472,26

ΠΗΓΗ: ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΑΡΧΗ / ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΤΟΥΣ 2006

ΣΕΛ. 1 ΑΠΟ 2

Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών (εζίρος σε εκατομμύρια ευρώ) ανά Νομό και ανά Περιφέρεια στο σύνολο Ελλάδος

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΝΟΜΟΣ	ΑΡ.ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡ.ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	9.159	1.570.806.469,13		
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΑΡΚΑΔΙΑΣ	6.835	910.267.152,78		
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	11.927	2.369.762.484,97		
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΛΑΚΩΝΙΑΣ	7.042	938.975.322,61		
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	12.586	1.695.558.387,18	47.549	7.485.369.816,67
ΑΤΤΙΚΗ	ΑΤΤΙΚΗΣ	327.224	211.246.319.610,38	327.224	211.246.319.610,38
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΛΕΣΒΟΥ	8.293	1.126.492.761,01		
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΣΑΜΟΥ	5.016	515.028.134,64		
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΧΙΟΥ	4.678	609.767.418,71	17.987	2.251.288.314,36
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	21.809	3.668.920.694,02		
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	ΚΥΚΛΑΔΩΝ	17.555	2.139.565.525,89	39.364	5.808.466.219,91
ΚΡΗΤΗ	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	26.685	5.291.015.114,05		
ΚΡΗΤΗ	ΛΑΣΙΘΙΟΥ	6.751	1.006.248.956,27		
ΚΡΗΤΗ	ΡΕΘΥΜΝΗΣ	7.985	1.307.669.078,47		
ΚΡΗΤΗ	ΧΑΝΙΩΝ	14.304	2.703.296.463,77	55.725	10.308.429.632,56
ΣΥΝΟΛΟ		927.870	312.331.172.251,08	927.870	312.331.172.251,08

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 26. Αριθμός επιχειρήσεων και κύκλος εργασιών ανά νομό και ανά περιφέρεια στο σύνολο της Ελλάδας.

Αριθμός επιχειρήσεων σε μονοψήφια ανάλυση κατά ΣΤΑΚΟΔ-08 και νομική μορφή, στο σύνολο της χώρας

ΣΤΑΚΟΔ 08	ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ									
			ΑΕ	ΕΕ	ΕΠΕ	ΚΟΙΝΟΠΡΑΣΙΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΛΟΙΠΕΣ	ΟΕ	ΣΥΜΠΛΟΚΤΗΘΕΙΑ & ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΕΣ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ	
A	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΛΙΒΙΑ	23.189	535	112	194	40	89	1.178	858	362	19.821	
B	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	1.120	203	68	63	14	5	29	283	1	474	
Γ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	87.900	5.873	1.499	2.166	91	126	594	13.942	12	63.597	
Δ	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, ΑΤΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	1.075	424	94	73	9	1	15	216	0	243	
E	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΥΜΑΤΩΝ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ	1.760	109	21	60	66	36	208	113	1	1.148	
Z	ΧΩΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΧΕΥΗ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΗΤΩΝ	306.782	8.716	6.422	8.354	64	402	2.058	36.640	22	244.058	
H	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	42.376	915	301	1.204	744	3.309	2.000	1.440	1.268	31.195	
Θ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	104.889	4.763	1.837	1.309	29	550	155	10.084	2	86.160	
I	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	17.722	1.413	658	1.148	38	15	363	1.785	0	12.322	
K	ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4.142	352	57	153	1	1	264	95	0	3.219	
Λ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	6.359	864	190	277	10	24	57	405	1	4.531	
M	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ	108.492	2.001	1.214	2.011	392	18	979	3.109	23	98.745	
M	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	25.233	826	555	1.434	104	34	566	2.251	230	19.233	
E	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ, ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	693	55	9	14	3		381	15	0	218	
O	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	7.197	154	194	211	8		240	646	1	5.743	
Π	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	3.584	121	47	98	3	2	479	122	1	2.711	
P	ΤΕΧΝΕΣ, ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	14.761	272	226	238	38	7	1.385	621	2	11.972	
Σ	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	37.157	161	450	251	13	17	3.086	2.016	3	31.160	
ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	117.384	3.235	2.480	1.065	12.859	143	431	7.396	1	89.774	
T	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΩΣ ΕΡΓΟΔΩΤΩΝ, ΜΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ, ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ-ΓΙΑ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	25			1						24	
Y	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΤΕΡΩΔΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΕΩΝ	11				1		4	1		5	
0	ΑΓΝΩΣΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	16.039	246	320	304	467	68	719	1.446	16	12.423	

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ 2006

Πίνακας 27. Αριθμός επιχειρήσεων ανά νομική μορφή στο σύνολο της Ελλάδας.

Αριθμός επιχειρήσεων σε μονοψήφια ανάλυση κατά ΣΤΑΚΟΔ-08 και τάξη μεγέθους απασχόλησης, στο σύνολο της χώρας

ΣΤΑΚΟΔ 08	ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΤΑΞΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ						
			0 - 4	5 - 9	10 - 19	20 - 29	30 - 49	50 - 99	100 +
A	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	23.189	22.298	446	262	70	56	37	20
B	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	1.120	874	80	85	35	23	12	11
Γ	ΜΕΤΑΛΟΙΝΣΗ	87.900	75.763	5.602	3.337	1.160	988	548	502
Δ	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, ΑΤΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	1.075	997	39	21	7	5	3	3
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΥΜΑΤΩΝ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ	1.760	1.509	80	67	25	37	18	24
Z	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ	306.762	289.970	9.559	4.249	1.233	875	500	376
H	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	42.376	39.672	1.380	737	229	166	104	88
Θ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	104.889	95.232	5.586	2.452	699	489	257	174
I	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	17.722	16.091	711	411	165	136	100	106
K	ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4.142	3.873	93	53	27	26	29	41
Λ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	6.359	6.180	102	43	12	11	6	5
M	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	108.492	105.882	1.474	607	195	157	85	92
M	ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	25.233	23.331	962	477	157	131	88	87
Ξ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ, ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	693	421	74	63	21	51	30	33
Ο	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	7.197	6.554	321	168	64	41	26	23
Π	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	3.584	3.238	129	97	35	24	24	37
P	ΤΕΧΝΕΣ, ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	14.761	14.002	338	212	110	48	28	25
Σ	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	37.157	35.521	904	398	163	99	49	23
ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	117.384	113.429	2.046	1.017	313	279	195	105
T	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΩΣ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ, ΜΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ, ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΑΘΩΝ -ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ- ΓΙΑ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	25	25						
Υ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΤΕΡΟΔΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΕΩΝ	11	11						
0	ΑΓΝΩΣΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	16.039	15.845	170	24				
	ΣΥΝΟΛΟ	927.870	870.718	30.094	14.780	4.720	3.642	2.139	1.771

ΠΗΓΗ: ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΑΡΧΗ / ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΤΟΥΣ 2006

Πίνακας 28. Αριθμός επιχειρήσεων κατά τάξη μεγέθους απασχόλησης στην Ελλάδα.

Στον Πίνακα 29 που ακολουθεί, παρατηρούμε ότι σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, σημαντικές θέσεις στην οικονομική δραστηριότητα κατέχουν το Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, τα Ξενοδοχεία και Εστιατόρια, οι Μεταποιητικές Βιομηχανίες και οι Κατασκευές.

Γ.Γ. ΕΣΥΕ / ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 2002

Αριθμός επιχειρήσεων και τζίρος αυτών (σε εκατομμύρια ευρώ) κατά Περιφέρεια και κατηγορία οικονομικής δραστηριότητας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΡ.ΕΠΙΧ	ΤΖΙΡΟΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	Α ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	18124	1655,64
	Β ΑΛΙΕΙΑ	1598	539,74
	Γ ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	1141	757,28
	Δ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	97011	53234,33
	Ε ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	1128	7746,64
	ΣΤ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	98926	13786,03
	Ζ ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	307324	99757,79
	Η ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	103971	8053,86
	Θ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	46959	18654,95
	Ι ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	3640	15638,36
	Κ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	112336	11181,63
	Λ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ: ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	846	649,81
	Μ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	4817	314,67
	Ν ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	3408	677,22
	Ξ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Η ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	42814	6186,59
	Ο ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	43	0,48
	Π ΕΤΕΡΟΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ	17	1,03
	Χ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	35274	2049,14
	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	Α ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1693
Β ΑΛΙΕΙΑ		107	16,95
Γ ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ		150	148,58
Δ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ		3910	2499,55
Ε ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ		26	20,05
ΣΤ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ		4756	273,53
Ζ ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ		15845	2998,8
Η ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ		6247	266,9
Θ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ		2099	226,74
Ι ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ		133	3,93
Κ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		3656	161,02

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	36	18,41	
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	185	8,15	
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	93	3,42	
	Ε	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	1711	78,16	
	Ο	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	14	0,13	
	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	1001	37,87	
	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	4684	480,86	
	Β	ΑΛΙΕΙΑ	277	36,23	
	Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	97	42,93	
	Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	19240	7188,48	
	Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	147	45,13	
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	11710	1150,58	
	Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	55864	13958,21	
	Η	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	15913	956,61	
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	7831	1146,04	
	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	596	250,02
		Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	17620	1046,8
Λ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	117	21,32	
Μ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	791	35,89	
Ν		ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	582	56,5	
Ε		ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	6298	390,5	
Ο		ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	5	0,05	
Χ		ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	6153	386,91	
Α		ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1784	56,41	
Β		ΑΛΙΕΙΑ	10	0,06	
Γ		ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	40	13,26	
Δ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	4975	440,19	
Ε		ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	10	8,51	
ΣΤ		ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	3021	224,98	
Ζ		ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	8127	1209,77	
Η		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	3331	102,84	
Θ		ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	1016	109,81	

ΘΕΣΣΑΛΙΑ	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	65	1,2
	Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	1847	85,27
	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ-ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	22	9,8
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	93	5,16
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	36	5,3
	Ε	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	966	46,54
	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	778	33,26
	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1507	122,46
	Β	ΑΛΙΕΙΑ	56	5,11
	Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	154	22,35
	Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	5186	1539,99
	Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	76	25,99
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	5606	324,29
	Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Ή ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	18988	3548,65
	Η	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	6947	318,9
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	2514	254,24
	ΗΠΕΙΡΟΣ	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	248
Κ		ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4899	183,65
Λ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ-ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	43	16,35
Μ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	232	9,99
Ν		ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	156	11,07
Ε		ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	2099	63,03
Ο		ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	2	
Χ		ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	2333	130,84
Α		ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1610	155,14
Β		ΑΛΙΕΙΑ	99	21,47
Γ		ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	112	13,82
Δ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	2517	459,81
Ε		ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	23	18,74
ΣΤ		ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	4038	233,66
Ζ		ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Ή ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	8605	1752,65
Η		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	4109	180,46

ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	1536	159,38
	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	69	1,26
	Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	2398	97,71
	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	31	1,41
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	129	5,92
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	86	3,23
	Ε	ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	990	36,59
	Ο	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	2	
	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	635	20,47
	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	301	5,33
	Β	ΑΛΙΕΙΑ	80	15,46
	Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	32	8,29
	Δ	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	1625	111,77
	Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	56	8,42
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	3002	100,99
	Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Ή ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	7491	1338,87
	Η	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	7842	466,32
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	1364	144,29
	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	65	1,17
	Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	2099	77,67
	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	28	0,9
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	111	2,9
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	54	1,51
	Ε	ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	1105	27,66
	Ο	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	2	
	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	1027	30,2
	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	904	46,92
Β	ΑΛΙΕΙΑ	97	35,42	
Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	38	19,8	
Δ	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	4168	841,83	
Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	45	29,17	
ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	6044	315,42	

ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	Z	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	16972	3419,9
	H	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	5727	288,57
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	2374	332,9
	I	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	178	3,25
	K	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4085	174,01
	L	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ: ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	20	7,5
	M	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	229	8,87
	N	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	86	4,45
	E	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Η ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	1707	114,88
	O	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	4	0,04
	P	ΕΤΕΡΟΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ	1	
	X	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	2478	148,03
	A	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1032	160,05
	B	ΑΛΙΕΙΑ	141	48,61
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	114	19,61
	Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	3372	927,47
	E	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	40	7,65
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	5888	303,19
	Z	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	13152	2454,22
	H	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	5216	252,21
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	2476	269,61
	I	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	102	7,32
	K	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	2961	110,28
	L	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ: ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	48	11,58
	M	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	173	6,4
	N	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	78	3,08
	E	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΆΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Η ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	1326	37,9
	O	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	1	
X	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	3339	183,17	
A	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1065	87,34	
B	ΑΛΙΕΙΑ	75	36,04	
Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	69	16,56	

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	4337	822	
	Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	120	21,69	
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	6608	387,57	
	Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	15203	3133,95	
	Η	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	5862	321,67	
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	2357	208,21	
	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	128	3,04	
	Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	3296	124,39	
	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ-ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	41	1,4	
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	218	8,64	
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	97	2,48	
	Ε	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωτικού σύνολου και άλλων υπηρεσιών κοινωτικού ή ατομικού χαρακτήρα	1756	57,47	
	Ο	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	2		
	Π	ΕΤΕΡΩΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ	1		
	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	1063	43,75	
	ΑΤΤΙΚΗ	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1195	175,54
		Β	ΑΛΙΕΙΑ	259	196,23
Γ		ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	174	406,1	
Δ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	37127	36446,8	
Ε		ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	365	7519,74	
ΣΤ		ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	31691	9592,92	
Ζ		ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	107720	57951,55	
Η		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	17898	2778,8	
Θ		ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	17707	14699,58	
Ι		ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	1686	15350,33	
Κ		ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	57863	8229,83	
Λ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ-ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	296	541,19	
Μ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	2056	200,56	
Ν		ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	1794	561,77	
Ε		Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωτικού σύνολου και άλλων υπηρεσιών κοινωτικού ή ατομικού χαρακτήρα	19355	4879,45	
Ο		ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	7	0,08	
Π		ΕΤΕΡΩΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ	14	0,92	

ΒΟΡΕΙΟ ΛΙΓΑΔΟ	Χ	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	9700	740,14
	Α	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	210	7,8
	Β	ΑΛΕΙΑ	73	83,28
	Γ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	18	8,59
	Δ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	1286	227,74
	Ε	ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	30	3,02
	ΣΤ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	2218	100,83
	Ζ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	5047	950,82
	Η	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	2835	144,81
	Θ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	693	61,85
	Ι	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	44	0,9
	Κ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	1495	120,72
	Λ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	30	9,92
	Μ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	98	2,91
	Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	47	1,39
	ΝΟΤΙΟ ΛΙΓΑΔΟ	Ε	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	607
Ο		ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	1	
Χ		ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	1855	70,81
Α		ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	366	30,17
Β		ΑΛΕΙΑ	168	33,78
Γ		ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	55	19,28
Δ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	2196	299,47
Ε		ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	113	14,82
ΣΤ		ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	4848	234,65
Ζ		ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	11127	2438,33
Η		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	10029	909,46
Θ		ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	1773	195,79
Ι		ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	95	3,4
Κ		ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	3254	129,13
Λ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ:ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	72	1,53
Μ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	147	5,8
Ν	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	74	4,08	

ΚΡΗΤΗ	E	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	1623	58,82
	X	Άγνωστος κλάδος	561	28,83
	A	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	1165	92,79
	B	Αλιεία	104	3,78
	Γ	Ορυχεία και λατομεία	35	15,5
	Δ	Μεταποιητικές βιομηχανίες	4433	905,24
	E	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	57	21,81
	ΣΤ	Κατασκευές	6658	415,08
	Z	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο: επίσκεψη αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών προσωπικής ή οικιακής χρήσης	16254	3841,77
	H	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	8837	895,05
	Θ	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	2071	687,16
	I	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	156	4,8
	K	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθώσεις και εμπορικές δραστηριότητες	5003	259,01
	Λ	Δημόσια διοίκηση και αμύνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	53	7,87
	M	Εκπαίδευση	269	11,19
	N	Υγεία και κοινωνική μερίμνα	163	11,12
	ΆΓΝΩΣΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	E	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου και άλλων υπηρεσιών κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	2222
O		Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	1	
Π		Ετεροδικοί οργανισμοί και όργανα	1	
X		Άγνωστος κλάδος	735	40,14
A		Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και δασοκομία	608	19,98
B		Αλιεία	52	7,33
Γ		Ορυχεία και λατομεία	53	2,62
Δ		Μεταποιητικές βιομηχανίες	2639	523,98
E		Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	20	1,89
ΣΤ		Κατασκευές	2838	128,35
Z		Χονδρικό και λιανικό εμπόριο: επίσκεψη αυτοκινήτων οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών προσωπικής ή οικιακής χρήσης	6929	760,31
H		Ξενοδοχεία και εστιατόρια	3178	171,26
Θ		Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	1148	159,34
I		Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	75	1,01
K		Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθώσεις και εμπορικές δραστηριότητες	1860	382,12
Λ		Δημόσια διοίκηση και αμύνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	9	0,65

M	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	86	2,26
N	ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	62	7,81
E	ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Ή ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	1049	112,31
O	ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	2	
X	ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	3616	154,72

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 29. Αριθμός Επιχειρήσεων και τζίρος αυτών κατά περιφέρεια και οικονομική δραστηριότητα.

2.3.4.Χωροκατανομή βιομηχανικών δραστηριοτήτων ανά διοικητική περιφέρεια της χώρας.

Περιφέρεια Αττικής.

Στην περιφέρεια Αττικής είναι εγκατεστημένο το 45 % περίπου των μεταποιητικών επιχειρήσεων της χώρας. Στους Δήμους Ελευσίνας, Ασπροπύργου και Μάνδρας συγκεντρώνεται το 66% του συνόλου της βιομηχανίας Αττικής και των απασχολούμενων στο δευτερογενή τομέα. Σύμφωνα και με μελέτη του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Θριάσιου Πεδίου λειτουργούν περί τις 2200 επαγγελματικές εγκαταστάσεις (συμπεριλαμβάνονται βιομηχανίες και βιοτεχνίες). Ειδικότερα, το Θριάσιο πεδίο, συγκεντρώνει μεγάλο τμήμα της βαριάς βιομηχανίας, όπως διυλιστήρια πετρελαίου (ΕΛ.Δ.Α., ΠΕΤΡΟΛΑ), χαλυβουργία (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ, ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ), τσιμεντοβιομηχανίες (ΤΙΤΑΝ, ΧΑΛΥΨ), βιομηχανία πυρομαχικών (ΠΥΡΚΑΛ). Επίσης υπάρχουν εγκαταστάσεις αποθήκευσης και διακίνησης προϊόντων πετρελαίου, μονάδες αναγέννησης ορυκτελαίων, πολλές χημικές βιομηχανίες, βιομηχανίες και βιοτεχνίες πλαστικών, ελαστικών, λατομεία και πολλές μικρότερες μονάδες.

Σε ότι αφορά τους οργανωμένους υποδοχείς βιομηχανικών δραστηριοτήτων παρατηρούνται τα ΒΙΠΑ Σχιστού και τα ΒΙΟΠΑ Κερατέας και Άνω Λιοσίων.

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.

Η περιφέρεια χαρακτηρίζεται από το υψηλό ποσοστό απασχόλησης στη μεταποίηση (το ποσοστό απασχόλησης στη μεταποίηση ως προς τη συνολική περιφερειακή απασχόληση είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της χώρας). Έτσι το 80,7% των εργαζομένων του δευτερογενή τομέα απασχολείται στη μεταποίηση ενώ παράγεται το 71,4% του ΑΕΠ (του δευτερογενή τομέα).

Ο νομός Θεσσαλονίκης συγκεντρώνει τα 2/3 των βιομηχανιών και βιοτεχνιών της περιφέρειας ενώ η πόλη της Θεσσαλονίκης αποτελεί το δεύτερο μετά την Αττική βιομηχανικό κέντρο της χώρας. Οι νομοί Πέλλας και Ημαθίας συγκεντρώνουν μεταποιητικές δραστηριότητες μεγάλης ειδίκευσης.

Στην περιφέρεια έχουν θεσμοθετηθεί οργανωμένοι χώροι υποδοχής βιομηχανικών δραστηριοτήτων, συγκεκριμένα: Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙ.ΠΕ) στους νομούς Θεσσαλονίκης, Σερρών, Κιλκίς, Χαλκιδικής, Πέλλας, Πέλλας – Ημαθίας, Πιερίας και Βιομηχανικά Πάρκα (ΒΙ.ΠΑ) στο νομό Θεσσαλονίκης.

Στην περιφέρεια είναι επίσης ανεπτυγμένος ο κλάδος της εξόρυξης με επίκεντρο την Κεντρική και ΒΑ Χαλκιδική (με σημαντικά αποθέματα και συνεπώς δυνατότητες μεταλλευτικής παραγωγής) ενώ μεμονωμένα λατομεία αδρανών υλικών υπάρχουν στη Βαρβάρα, στο Παλαιόκαστρο, στον Πολύγυρο και μαρμάρου στο Μεταγγίτσι.

Η περιφέρεια αποτελεί κομβικό σημείο για τη μεταφορά ενέργειας από τη δυτική στην ανατολική βόρειο Ελλάδα. Στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ανήκει ο σταθμός εισόδου του φυσικού αερίου από τη Βουλγαρία στην Ελληνοβουλγαρική μεθόριο (Κούλα). Ο βασικός αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου διέρχεται από την Περιφέρεια και κατευθύνεται νότια μέχρι την Αττική.

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης .

Η μεταποίηση είναι φθίνουσα στην περιφέρεια με έντονο το φαινόμενο της «αποβιομηχάνισης». Κυρίαρχοι κλάδοι είναι: των ενδυμάτων, των ειδών διατροφής, των προϊόντων μη μεταλλικών ορυκτών, των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, του καπνού και των προϊόντων του, των επίπλων και του ξύλου-φελλού. Εκτός από τις εγκαταστάσεις της Βιομηχανίας Φωσφορικών Λιπασμάτων και της Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης στην Ξάνθη άλλες μεγάλες βιομηχανίες δεν απαντώνται στην

περιοχή. Κατά κανόνα, οι βιομηχανίες της περιοχής επεξεργάζονται πρώτες ύλες που βρίσκονται στην περιοχή (μάρμαρα, πετρέλαιο) ή αποτελούν μονάδες μεταποίησης προϊόντων του πρωτογενούς τομέα (καπνός, ζάχαρη, γάλα, κρέας) καθώς και άλλων καταναλωτικών προϊόντων.

Στην περιφέρεια λειτουργούν πέντε Βιομηχανικές περιοχές (ΒΙΠΕ) μία σε κάθε νομό, το Βιοτεχνικό Πάρκο (ΒΙΟΠΑ) στις Σάπες, καθώς και τα υπό δημιουργία ΒΙΟΠΑ στην Καβάλα και στην Ορεστιάδα.

Παρά το γεγονός ότι η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης αποτελεί την πλουσιότερη Ελληνική περιοχή σε ορυκτό πλούτο ο βαθμός εκμετάλλευσης των μεταλλευτικών και βιομηχανικών ορυκτών και κοιτασμάτων παραμένει περιορισμένος . Δύο κατηγορίες ξεχωρίζουν: οι εκμεταλλεύσεις πετρελαίου στο νομό Καβάλας και τα λατομεία μαρμάρου στους νομούς Καβάλας και Δράμας (λειτουργούν 171 λατομεία).

Ως προς την παραγωγή και την μεταφορά ενέργειας η περιφέρεια έχει εξελιχτεί σε νέο ενεργειακό κέντρο της χώρας. Η περιφέρεια συγκεντρώνει έργα όπως, το σταθμό φυσικού αερίου, τον αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη, δίκτυα υψηλής τάσης, υδροηλεκτρικά έργα και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ιδιαίτερα τα αιολικά πάρκα, τα οποία καθιστούν την περιφέρεια αυτόνομη ενεργειακά.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Ο δευτερογενής τομέας είναι ο ισχυρότερος τομέας παραγωγικής δραστηριότητας της Περιφέρειας. Οι Νομοί Καστοριάς και Κοζάνης χαρακτηρίζονται από τη μεγαλύτερη μεταποιητική δραστηριότητα με έμφαση στους κλάδους της γούνας και της εξόρυξης-ηλεκτροπαραγωγής.

Σε ολόκληρο το νομό Καστοριάς αλλά και σε οικισμούς του νομού Κοζάνης γύρω από τη Σιάτιστα, λειτουργούν εκατοντάδες μικρές βιοτεχνίες – οικοτεχνίες γουνοποιίας. Πολλές από τις επιχειρήσεις αυτές δεν είναι καθετοποιημένες ως προς τη διαδικασία παραγωγής. Διάσπαρτες μονάδες μεταποίησης με απασχολούμενους άνω των 20 ατόμων παρατηρούνται

κυρίως στο νομό Κοζάνης και λιγότερο στους νομούς Φλωρίνης και Γρεβενών.

Οργανωμένοι χώροι υποδοχής για τη βιομηχανία αποτελούν οι ΒΙΠΕ Φλώρινας και Κοζάνης και τα ΒΙΟΠΑ Κοζάνης, Εράτυρας και Σιάτιστας (στο νομό Κοζάνης- που θα συγκεντρώσουν επιχειρήσεις επεξεργασίας ξύλου, γαλακτοκομικών προϊόντων και γούνας).

Η περιφέρεια αποτελεί το σημαντικότερο ηλεκτροπαραγωγικό κέντρο της χώρας, παράγοντας το 75% του εθνικού καταναλισκόμενου ηλεκτρικού ρεύματος. Βασική πρώτη ύλη για την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας είναι ο λιγνίτης που εξορύσσεται από τα λιγνιτικά πεδία της λεκάνης Φλώρινας – Αμύνταιου – Πτολεμαΐδας – Σαριγκιόλ. Σύμφωνα με στοιχεία της ΔΕΗ τα αποθέματα λιγνίτη επαρκούν για 60 περίπου έτη από σήμερα γεγονός που επιβάλλει μια σταδιακή αλλαγή χρήσης στη περιοχή.

Στην περιφέρεια εντοπίζονται και κοιτάσματα μαρμάρου αρίστης ποιότητας.

Επιχειρήσεις εξόρυξης και επεξεργασίας μαρμάρου έχουν αναπτυχθεί κατά μήκος των αξόνων Τρανόβαλτο – Σέρβια – Βέρμιο και Οινόη – Ροδίτης.

Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Η παραγωγική της εξειδίκευση στο δευτερογενή τομέα και η μεταλλουργική βιομηχανία, ιδίως τη συνδεδεμένη με το βωξίτη και την παραγωγή αλουμινίου αποτελούν δυνατά σημεία της περιφέρειας τόσο στον εθνικό όσο και στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο. Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος είναι πρώτη στην Ελλάδα από πλευράς παραγωγικότητας στον δευτερογενή τομέα, μαζί με την Περιφέρεια Δ. Μακεδονίας (46% του περιφερειακού ΑΕΠ). Χαρακτηρίζεται ως η Περιφέρεια των μεγάλων εταιρειών και ομίλων, αφού το 16% των εταιρειών αυτών (70 εταιρείες) λειτουργούν στην Περιφέρεια. Μεταξύ αυτών τα μεγαλύτερα ονόματα της ελληνικής επιχειρηματικής κοινότητας όπως ο όμιλος τσιμέντων ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, ο όμιλος ΒΙΟΧΑΛΚΟ, ο όμιλος ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΕΛΛΑΔΟΣ,

ο όμιλος ΛΑΡΚΟ, ο όμιλος ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ και ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ, ο όμιλος CHIRITA, ο όμιλος ΠΕΤΖΕΤΑΚΗΣ, ο όμιλος TITAN, η Ελληνική Βιομηχανία Οπλών.

Η βιομηχανία αναπτύσσεται γύρω από τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας και αφορά κυρίως τη μεταποίηση - επεξεργασία γεωργικών προϊόντων (τρόφιμα), την κλωστοϋφαντουργία, τα έπιπλα και τα μη μεταλλικά ορυκτά. Πολλά ορυχεία για την εξόρυξη βωξίτη εντοπίζονται κυρίως στον ορεινό όγκο του Παρνασσού.

Η Περιφέρεια διαθέτει οργανωμένη ΒΙΠΕ με μικρά περιθώρια προσφοράς βιομηχανικών χώρων στην ευρύτερη περιοχή της Λαμίας, την ΒΙΠΕ Θίσβης, το ΒΙΟΠΑ Άμφισσας, αλλά και την ΒΙΠΕ Οινοφύτων-Σχηματαρίου, περιοχή με υποδομές σε δίκτυα αλλά χωρίς οργάνωση και προσφορά γης στην ελεύθερη αγορά.

Τόσο τα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και του φυσικού αερίου διασχίζουν την Περιφέρεια, προμηθεύοντας με την απαραίτητη ενέργεια ικανοποιητικά τις σημαντικότερες παραγωγικές περιοχές της.

Η Περιφέρεια διαθέτει ικανοποιητικούς υδάτινους πόρους και έργα για την προμήθεια των δραστηριοτήτων της με την προϋπόθεση της ορθολογικής διαχείρισής τους, καθώς και της οριοθέτησης της σχέσης τους με τις ανάγκες της Αθηναϊκής κατανάλωσης. Εντονότερες είναι οι ανάγκες έργων υποδομής στο νησιωτικό νομό της Εύβοιας.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας .

Στην Περιφέρεια παράγεται το 4% της μεταποιητικής παραγωγής της χώρας.

Η κύρια μεταποιητική δραστηριότητα παρατηρείται στο νομό Αχαΐας ο οποίος παράγει το 3,1% του συνολικού ΑΕΠ της μεταποίησης της χώρας, συγκριτικά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από 0,5% που παράγουν οι νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας. Γενικά ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από την έντονη αποβιομηχάνιση που έπληξε κυρίως την

Πάτρα, μια πόλη με έντονη μεταποιητική παράδοση. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρουσιάστηκε ανάκαμψη μέσω της αναδιάρθρωσης της μεταποιητικής βάσης και της μετατόπισης των δραστηριοτήτων από τους παραδοσιακούς φθίνοντες κλάδους (μεγάλες μονάδες) προς ανταγωνιστικές και βιώσιμες δραστηριότητες. Οι κλάδοι που συγκεντρώνουν την κύρια μεταποιητική δραστηριότητα είναι ο κλάδος τροφίμων και ποτών, η ένδυση, η βιομηχανία ξύλου-φελλού, η κατασκευή μεταλλικών προϊόντων και οι κατασκευές. Οι κλάδοι αυτοί είναι διασκορπισμένοι και στους τρεις νομούς με κύριο νομό συγκέντρωσης την Αχαΐα, δεύτερο την Αιτωλοακαρνανία και τρίτο την Ηλεία. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το 92% των επιχειρήσεων απασχολεί μέχρι τέσσερις εργαζόμενους. Προοπτικές παρουσιάζει η περαιτέρω ανάπτυξη της μεταποίησης των γεωργικών, κτηνοτροφικών και αλιευτικών προϊόντων.

Οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρήσεων είναι η ΒΙΠΕ και το ΒΙΟΠΑ στην ευρύτερη περιοχή Πάτρας – Ρίου καθώς και η ΝΑΒΙΠΕ στο Πλατυγιάλι Αστακού.

Η εξόρυξη δεν αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική δραστηριότητα στην περιφέρεια παρατηρούνται μόνο δύο μονάδες εξόρυξης λιγνίτη και τύρφης στην Αχαΐα και στην Ηλεία), ενώ παρατηρούνται γύρω στα 20 λατομεία και ορυχεία στο σύνολο της περιφέρειας.

Περιφέρεια Ηπείρου.

Στον τομέα της μεταποίησης, όπου παράγεται το 20% του περιφερειακού ΑΕΠ, οι κλάδοι με την μεγαλύτερη συμμετοχή είναι αυτοί των τροφίμων (κυρίως επεξεργασίας γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων) και ποτών. Η πλειοψηφία των μονάδων του δευτερογενή τομέα είναι μικρές και απευθύνονται κατά κύριο λόγο στις τοπικές αγορές της Περιφέρειας. Ειδικότερα, υπάρχουν ελάχιστες βιομηχανικές μονάδες με απασχόληση άνω των 20 ατόμων.

Οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρήσεων αποτελούν οι δύο ΒΠΠΕ στους νομούς Ιωαννίνων και Πρεβέζης καθώς και το ΒΙΟΠΑ στο νομό Θεσπρωτίας.

Σε ότι αφορά την εξορυκτική δραστηριότητα παρατηρείται εξόρυξη μαρμάρου στα δυτικά του λεκανοπεδίου της πόλης των Ιωαννίνων.

Περιφέρεια Θεσσαλίας.

Ο δευτερογενής τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή του Νομού. Είναι ένας τομέας με πολύ σημαντικό ειδικό βάρος στην οικονομία του Νομού. Η μεγαλύτερη σημασία του δευτερογενούς τομέα για τον οικονομικό και κοινωνικό ιστό του νομού, φαίνεται από τις έντονες αλληλεξαρτήσεις του συγκεκριμένου τομέα με τον τριτογενή, αλλά και με τον πρωτογενή.

Η επεξεργασία γεωργικών προϊόντων κατέχει σημαντική θέση στην μεταποίηση, ιδιαίτερα αναπτύσσεται η επεξεργασία ξύλου, η υφαντουργία, η παραγωγή ενδυμάτων, τροφίμων, χάρτου και μηχανολογικών και μηχανουργικών κατεργασιών.

Ο σημαντικότερος κλάδος της μεταποίησης όσον αφορά τη συμμετοχή στη συνολική απασχόληση της μεταποίησης είναι ο κλάδος των τροφίμων που συγκεντρώνει το 22 % περίπου των απασχολουμένων. Ακολουθεί ο κλάδος της Υφαντουργίας που αντιπροσωπεύει το 19% της απασχόλησης με σημαντικές τάσεις μείωσης. Οι υπόλοιποι σημαντικοί κλάδοι της μεταποίησης ακολουθούν φθίνουσα πορεία.

Οι επιχειρήσεις είναι κυρίως μικρού μεγέθους ενώ σταδιακή μείωση παρατηρείται στις μεγάλες μεταποιητικές μονάδες (απασχόληση άνω των 20 ατόμων). Η σταδιακή μείωση των επιχειρήσεων της περιφέρειας έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των μικρών επιχειρήσεων που παράγουν το 12% περίπου της αξίας του προϊόντος που παράγεται από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν εντονότερα τα προβλήματα των μεγάλων, έχουν χαμηλή ανταγωνιστικότητα, αυξημένο

κόστος παραγωγής, μικρό κύκλο ζωής και αδυναμία προσαρμογής στις εκάστοτε συνθήκες της αγοράς.

Οργανωμένοι χώροι υποδοχής επιχειρήσεων στην περιφέρεια Θεσσαλίας λειτουργούν είναι: η ΒΙ.ΠΕ. Βόλου, η οποία βρίσκεται στην Αισωνία και το παράρτημα της ΒΙ.ΠΕ Βόλου που βρίσκεται στο Βελεστίνο, η ΒΙΠΕ Λάρισας, η ΒΙΠΕ Καρδίτσας, το ΒΙΠΑ Φαρκαδόνας και το ΒΙΟΠΑ Βόλου. Στην περιφέρεια παρατηρούνται αρκετά μαρμαροφόρα κοιτάσματα τα οποία αποτελούν σημαντικό πόρο για την περιφέρεια καθώς και κάποια λατομία αδρανών υλικών.

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.

Οι υπάρχουσες βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες στην περιφέρεια, είναι μικρού μεγέθους, διάσπαρτες με κύρια δραστηριότητα τη μεταποίηση της αγροτικής παραγωγής των νησιών της περιφέρειας. Έτσι η μεταποίηση αποτελείται από κλάδους όπως των τροφίμων/ποτών, ελαιουργεία, οινοποιεία και τυροκομεία.

Δεν υπάρχουν οργανωμένοι χώροι υποδοχής βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια.

Παρότι το υπέδαφος των νησιών διαθέτει ποικιλία ορυκτών και αξιοποιήσιμων πετρωμάτων δεν υπάρχουν ενεργά μεταλλεία. Στη Λέσβο, στη Χίο, στη Σάμο και στη Λήμνο υπάρχουν λατομικές περιοχές.

Στην περιφέρεια είναι εγκατεστημένες μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που χρησιμοποιούν ως καύσιμη ύλη το μαζούτ και το ντίζελ. Αιολικά πάρκα υπάρχουν στη Λέσβο, τη Λήμνο, τη Χίο, τα Ψαρά, τη Σάμο και την Ικαρία.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

Η μεταποιητική δραστηριότητα στην περιφέρεια αφορά κυρίως βιοτεχνικές μονάδες μικρού μεγέθους, με εξαίρεση περιπτώσεις όπως τα ναυπηγεία Νεωρίου της Σύρου. Σημαντική είναι η παρουσία μονάδων επεξεργασίας

αγροτικών προϊόντων, ετοιμών ενδυμάτων, χυμών/αναψυκτικών, κεραμικών, επίπλων και χρυσοχοΐας, ενώ ως προς την κλαδική διάρθρωση της μεταποίησης τα μεγαλύτερα ποσοστά σε αριθμό επιχειρήσεων και κύκλο εργασιών κατέχουν οι κλάδοι των τροφίμων – ποτών, της ένδυσης, του ξύλου, τα προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά και τα μεταλλικά προϊόντα.

Η εξορυκτική δραστηριότητα αναπτύσσεται στα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων με έμφαση στη Μήλο, την Κίμωλο, την Πάρο, τη Νάξο, την Τήνο, στη Νίσυρο, τη Ρόδο και την Κω .

Η παραγωγή ενέργειας βασίζεται σε μονάδες παραγωγής που χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη το πετρέλαιο και το μαζούτ και είναι εγκατεστημένες σχεδόν σε όλα τα μεγάλα νησιά (όπως η Θύρα, Κως, Μύκονος, Ρόδος, Σύρος, Κύθνος, Λέρος, Αμοργός κλπ.) εκτός της Νάξου της Κάσου και της Τήνου. Η τροφοδοσία των υπολοίπων γίνεται μέσω υποθαλάσσιων καλωδίων.

Αιολικά πάρκα έχουν δημιουργηθεί στην Άνδρο, την Κύθνο, την Κάρπαθο, τους Αρκούς, ενώ η Μάραθος εξυπηρετείται από μικρή κλίμακας φωτοβολταϊκό σύστημα.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων.

Η βιομηχανία είναι σχεδόν ανύπαρκτη ενώ η βιοτεχνία είναι περιορισμένη σε μικρές μονάδες κυρίως σε περιαστικές ζώνες. Βασικές βιοτεχνικές μονάδες είναι τα οινοποιεία, τα ελαιουργεία, τα τυροκομεία, η αρωματοποιία και οι μονάδες παρασκευής τοπικών τουριστικών προϊόντων. Επίσης υπάρχουν και μονάδες παραγωγής οικοδομικών υλικών και επίπλων.

Στο νομό Κεφαλονιάς υπάρχει θεσμοθετημένη ΒΙΠΕ στο Αργοστόλι στην είσοδο της πόλης.

Σε ότι αφορά την εξορυκτική δραστηριότητα υπάρχουν κυρίως διάσπαρτα λατομεία αδρανών υλικών και λατομεία μαρμάρου στη Λευκάδα και στη Ζάκυνθο. Τέλος υπάρχουν και κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

Περιφέρεια Κρήτης.

Η μεταποίηση συνδέεται κυρίως με την επεξεργασία προϊόντων του πρωτογενούς (τρόφιμα – ποτά), αλλά και με τους κλάδους των δομικών υλικών και των πλαστικών. Οι επιχειρήσεις της μεταποίησης είναι σχετικά μικρού μεγέθους με εξαίρεση τις συνεταιριστικές. Η Κρήτη, με κύριο βιομηχανικό κέντρο το νομό Ηρακλείου, συγκεντρώνει το 1,8% των καταστημάτων της μεγάλης βιομηχανίας και 25 μονάδες έχουν υψηλό κύκλο εργασιών.

Σε ότι αφορά τους οργανωμένους χώρους υποδοχής επιχειρήσεων παρατηρούνται η ΒΙΠΕ Ηρακλείου και τα ΒΙΟΠΑ Χανίων, Ανώπολης, Αρκαλοχωρίου, Αγίου Νικολάου και Ρεθύμνου. Σημειώνεται ότι τα τρία ΒΙΟΠΑ Αρκαλοχωρίου, Αγίου Νικολάου και Ρεθύμνου παραμένουν ανεκμετάλλευτα.

Η περιφέρεια διαθέτει πλήρεις κατευθύνσεις και λεπτομερές σχέδιο Περιφερειακού Ενεργειακού Προγραμματισμού που αφορά στην συμβατική ηλεκτροπαραγωγή καθώς και σε όλες τις μορφές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η προβλεπόμενη χωρική οργάνωση της παραγωγής της ενέργειας είναι, η λειτουργία νέου Θερμοηλεκτρικού σταθμού στον Αθρινόλακκο Λασιθίου, η εγκατάσταση νέου ΑΗΣ στο Ρέθυμνο και η αναβάθμιση των ΑΗΣ Λινοπεραμάτων – Ξυλοκαμάρας.

Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Η κύρια δραστηριότητα στο δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η μεταποίηση ενώ δεύτερη δραστηριότητα είναι οι κατασκευές και τρίτη η Ενέργεια (Ηλεκτρισμός). Οι κύριοι κλάδοι της μεταποίησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η βιομηχανία τροφίμων

και ποτών, ξύλου και μη μεταλλικών προϊόντων. Κύριο κέντρο συγκέντρωσης της μεταποιητικής δραστηριότητας είναι ο νομός Κορινθίας. Σε ότι αφορά τους οργανωμένους υποδοχείς βιομηχανικών δραστηριοτήτων παρατηρούνται οι ΒΠΠΕ Τρίπολης, Καλαμάτας Α΄ (Σπερχογεία), Καλαμάτας Β΄ (Μελιγαλάς).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

3.1. Εννοιολογική προσέγγιση.

Η εργασία μπορεί να προσφέρεται από όλους όσοι είναι σε θέση να εργαστούν. Έτσι η προσφορά εργασίας αναφέρεται στο υποσύνολο του συνολικού πληθυσμού, το οποίο περιλαμβάνει όλα τα μέλη της κοινωνίας που βρίσκονται σε κατάλληλη ηλικία και είναι σε θέση να προσφέρουν την εργασία τους. Το τμήμα αυτό του πληθυσμού αποκαλείται «πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας».

Από το συνολικό αριθμό των ατόμων που αποτελούν τον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας ένα τμήμα μόνο προσφέρει την εργασία του.

Το τμήμα αυτό αποτελεί τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, ο οποίος περιλαμβάνει τα άτομα, τα οποία συνήθως προσφέρουν εργασία και τα άτομα εκείνα που, για διάφορους λόγους, κατά τη στιγμή που διενεργείται η απογραφή ή η δειγματοληπτική έρευνα δεν είναι σε θέση να προσφέρουν εργασία προσωρινά.

Σε αντιδιαστολή προς την έννοια του συνήθως οικονομικά ενεργού πληθυσμού, χρησιμοποιείται η έννοια του εργατικού δυναμικού που αναφέρεται στο σύνολο των ατόμων που προσφέρει εργασία σε μια συγκεκριμένη περίοδο, συνήθως κατά την περίοδο της απογραφής ή της δειγματοληπτικής έρευνας. Συνήθως, οι δύο αυτές έννοιες χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και η πρακτική τείνει να τους προσδώσει κοινή σημασία.

Ένα άτομο θεωρείται ότι προσφέρει εργασία όταν, ή εργάζεται, κατά τη χρονική περίοδο αναφοράς ή απουσιάζει προσωρινά από την εργασία, την οποία συνήθως έχει, ή είναι άνεργο. Κατά συνέπεια, ο ορισμός του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού βασίζεται σε δύο ορισμούς: στον ορισμό της απασχόλησης και στον ορισμό της ανεργίας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της Δέκατης Τρίτης Διεθνούς Συνδιάσκεψης των Στατιστικολόγων της Εργασίας, το 1982, ο ορισμός των απασχολούμενων περιλαμβάνει τις εξής ομάδες:

Άτομα με μισθωτή εργασία: Άτομα, τα οποία κατά την περίοδο αναφοράς εργάζονταν έναντι ημερομισθίου ή μισθού, σε χρήμα ή σε είδος.

Άτομα, που είχαν εργασία, αλλά προσωρινά δεν εργάζονταν, διατηρώντας, ωστόσο, τη σχέση τους με την παρούσα εργασία τους.

Άτομα Αυτοαπασχολούμενα: Άτομα, τα οποία κατά την περίοδο αναφοράς εργάζονταν με σκοπό το κέρδος ή το οικονομικό όφελος της οικογένειας, σε χρήμα ή είδος.

Άτομα, ιδιοκτήτες επιχειρήσεως του πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα, τα οποία κατά την περίοδο αναφοράς δεν εργάζονταν προσωρινά.

Ως άνεργοι ορίζονται, στην ίδια συνδιάσκεψη, όλα τα άτομα τα οποία δεν απασχολούνται, σύμφωνα με τους ορισμούς των απασχολουμένων που παρατέθηκαν παραπάνω, αναζητούν εργασία, δηλαδή έχουν προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες κατά την περίοδο αναφοράς για να βρουν μισθωτή απασχόληση ή να ιδρύσουν δική τους επιχείρηση και είναι αμέσως διαθέσιμα να αναλάβουν εργασία (είτε ως μισθωτοί, είτε ως αυτοαπασχολούμενοι).

Το σύνολο των απασχολουμένων και των ανέργων αποτελεί τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ή το εργατικό δυναμικό, ενώ τα άτομα τα οποία δεν εντάσσονται στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, αποτελούν τον μη ενεργό πληθυσμό.

Είναι γεγονός, ότι υπάρχει πάντα ένα επίπεδο ανεργίας. Οι λόγοι είναι οι παρακάτω:

Ο πρώτος λόγος είναι η ανεργία τριβής, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι απαιτείται κάποιος ελάχιστος χρόνος σε κάποιον που έχασε την εργασία του ή που παραιτήθηκε από μια εργασία, προκειμένου να βρει μια νέα, όπως χρόνος χρειάζεται και σε κάποιον που εισέρχεται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας. Η ανεργία τριβής υπάρχει πάντοτε, ακόμη και στην περίπτωση που μια οικονομία λειτουργεί σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης.

Ο άλλος λόγος είναι η ύπαρξη διαρθρωτικής ανεργίας, η οποία οφείλεται στην ύπαρξη διαφορών ανάμεσα στις ειδικότητες των ανέργων και των ειδικοτήτων για τις οποίες υπάρχει ζήτηση στην αγορά εργασίας.

Μέχρι τη δημοσίευση το 1935 της Γενικής Θεωρίας της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος του Keynes η επικρατούσα αντίληψη στην οικονομική θεωρία υποστήριζε ότι η ανεργία είναι ένα φαινόμενο ελλειπούς προσαρμογής της προσφοράς εργασίας στη ζήτηση για εργασία. Οφείλεται στο ότι οι ισορροπίες δεν γίνονται αυτομάτως, μεσολαβεί χρόνος για να πληροφορηθούν οι άνεργοι ότι υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις. Η ανεργία δεν είναι παρά αποτέλεσμα αυτών των ατελειών, των τριβών του συστήματος. Πρόκειται συνεπώς για μια ανεργία τριβής ή για μια ανεργία που οφείλεται στην άρνηση των ανέργων να εργαστούν σε χαμηλότερο επίπεδο μισθού - ηθελημένη ανεργία (Δεδουσόπουλος, 2000).

Ο Marshall αναφέρει για τα αίτια της ανεργίας: «η ταχύτητα των εφευρέσεων, η ταχύτητα μεταβολής της μόδας, και πάνω απ' όλα η αστάθεια των χρηματοδοτικών πιστώσεων εισάγουν στοιχεία αναταράξεων στη σύγχρονη βιομηχανία», αναταράξεις που καταλήγουν στην εμφάνιση της ανεργίας. Στην πρόταση αυτή υπονοείται η τεχνολογική ανεργία, η διαρθρωτική ανεργία που προέρχεται από τις μεταβολές στη διάρθρωση της ζήτησης και ένα είδος κυκλικής ανεργίας.

Ο αριθμός των ανέργων που αντιμετωπίζουν ανεργία τριβής ακολουθεί τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομίας, καθώς αυξάνεται στις περιόδους άνθισης της οικονομίας και συρρικνώνεται στις περιόδους ύφεσης. Ο χρόνος που διαρκεί η αναζήτηση της νέας εργασίας εξαρτάται επίσης από τις κυκλικές διακυμάνσεις, καθώς μειώνεται στην περίοδο της άνθησης, όταν οι θέσεις απασχόλησης που είναι διαθέσιμες αυξάνονται, και αυξάνονται στην περίοδο της ύφεσης, όταν οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας σχετικώς σπανίζουν και ο εντοπισμός τους από τους άνεργους γίνεται δυσκολότερος. Επομένως, ο αριθμός των ανέργων με ανεργία τριβής και ο μέσος χρόνος διάρκειας της ανεργίας τριβής ακολουθούν αντίθετες

κατευθύνσεις κατά την περίοδο του οικονομικού κύκλου και γι αυτό το λόγο θεωρούνται συχνά στη σχετική βιβλιογραφία ότι αλληλοεξουδετερώνονται αφήνοντας το επίπεδο της ανεργίας τριβής σταθερό. Συχνά επομένως, το επίπεδο της ανεργίας τριβής έχει θεωρηθεί ως το ασυμπίεστο επίπεδο ανεργίας, δηλαδή εκείνο το επίπεδο που δεν μπορεί να μειωθεί (Δεδουσόπουλος, 2000).

Η νεότερη οικονομική σκέψη θεωρεί ότι η ανεργία τριβής, πέρα από τις περιοδικές κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας, εξαρτάται από δομικούς παράγοντες που ασκούν την επίδρασή τους κυρίως επηρεάζοντας το χρόνο διάρκειας της αναζήτησης της νέας εργασίας. Τέτοιοι παράγοντες θεωρούνται η διάχυση των πληροφοριών για τις διαθέσιμες κενές θέσεις εργασίας και το κόστος απόκτησης τέτοιων πληροφοριών και η διαθεσιμότητα επιδομάτων ανεργίας και συμπληρωματικής οικονομικής βοήθειας προς τους ανέργους (R.G. Ehrenberg R.S. Smith, 1991). Θα πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι οι νεότερες αυτές προσεγγίσεις τείνουν να εκλαμβάνουν την ανεργία τριβής ως οφειλόμενη περισσότερο στη βούληση του ανέργου και, επομένως, να τη μετατάσσουν στην ηθελημένη ανεργία.

Η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται σε διαρθρωτικές μεταβολές του οικονομικού συστήματος. Τέτοιες μπορεί να είναι μια μεταβολή του καταναλωτικού προτύπου, τεχνολογικές ή οργανωτικές μεταβολές που ακολουθούν οι επιχειρήσεις ή μεταβολές στη γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων. Οι μεταβολές αυτές προέρχονται από την πλευρά της ζήτησης για εργασία και σε αυτές καλούνται οι άνεργοι να προσαρμόσουν τις εργασιακές δεξιότητες και τα προσόντα τους. Συνήθως, η διαρθρωτική ανεργία εκφράζεται με τη συγκέντρωση της ανεργίας σε συγκεκριμένες ομάδες του εργατικού δυναμικού: παραδείγματος χάρη, στους εργαζόμενους ενός κλάδου ή μιας ειδικότητας ή στους εργαζόμενους μιας γεωγραφικής περιοχής που συγκεντρώνει υψηλό ποσοστό απασχόλησης σε κλάδους που φθίνουν ή που αλλάζουν τόπο εγκατάστασης.

Στη μεταπολεμική οικονομική σκέψη, η διαρθρωτική ανεργία δεν ήταν παρά μια ακραία μορφή της ανεργίας τριβής. Αιτία της ανεργίας θεωρείτο η έλλειψη κινητικότητας της εργασίας, καθώς οι άνεργοι όφειλαν να αποκτήσουν νέες εργασιακές δεξιότητες ή να είναι πρόθυμοι να μετακινηθούν γεωγραφικά. Οι αναγκαίες προσαρμογές απαιτούσαν μεγαλύτερο χρόνο και ήταν περισσότερο οδυνηρές από την αναζήτηση μιας κατάλληλης θέσης που υπήρχε διαθέσιμη στην περίπτωση της ανεργίας τριβής, αλλά αυτή ήταν ουσιαστικά το μόνο στοιχείο που διαφοροποιούσε την ανεργία τριβής από τη διαρθρωτική ανεργία.

Η ανεργία ελλιπούς ζήτησης ή κυκλική ανεργία έχει στενά συνδεθεί με την κεϋνσιανή θεωρία για τη μακροοικονομική ισορροπία στη βραχυχρόνια περίοδο. Η κυκλική ανεργία οφείλεται στην ελλιπή συνολική ζήτηση για προϊόντα, η οποία προκαλεί μειωμένη ζήτηση για εργασία και επομένως, ανεργία. Εξαιτίας, της ανεργίας το συνολικό εισόδημα από την εργασία είναι μικρότερο με συνέπεια τη μειωμένη καταναλωτική δαπάνη των ιδιωτών. Έτσι, το οικονομικό σύστημα αναπαράγει τις συνθήκες που δημιουργούν την ανεργία, χωρίς να υπάρχει ένας εγγενής μηχανισμός που να επαναφέρει το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και το επίπεδο απασχόλησης στα επίπεδα πλήρους απασχόλησης.

Η ανεργία ελλιπούς ζήτησης είναι μια θεωρία της ακούσιας ανεργίας, εφόσον ο άνεργος παραμένει άνεργος παρά την επιθυμία του να εργαστεί. Κατά συνέπεια, η θεωρία του Keynes για την ανεργία βρίσκεται στον αντίποδα της παραδοσιακής νεοκλασικής θεωρίας της ανεργίας, όπως την είχε μορφοποιήσει ο Pigou, αλλά και των νεότερων επαναδιατυπώσεων της νεοκλασικής θεωρίας.

Επέκταση στη μακροχρόνια περίοδο της κεϋνσιανής θεωρίας της ανεργίας ελλιπούς ζήτησης είναι η θεώρηση της ανεργίας ως αποτέλεσμα των μικρών ρυθμών μεγέθυνσης, που προτάθηκε στη διαμάχη για τα αίτια της ανεργίας μεταξύ Αμερικανών οικονομολόγων στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η ανεργία οφείλεται στο γεγονός ότι το

αναπτυξιακό δυναμικό μιας οικονομίας, προσδιορισμένο από τη συσσώρευση του κεφαλαίου, την τεχνολογία και το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, δηλαδή ο δυνητικός αριθμός αύξησης της παραγωγής, είναι μεγαλύτερος του ρυθμού αύξησης που πραγματοποιείται. Έτσι, η ανεργία ελλιπούς ζήτησης που εμφανίζεται αρχικά στο οικονομικό σύστημα μπορεί να αποτελέσει βασικό χαρακτηριστικό του για μεγάλες χρονικές περιόδους (Hughes Perlman, 1984).

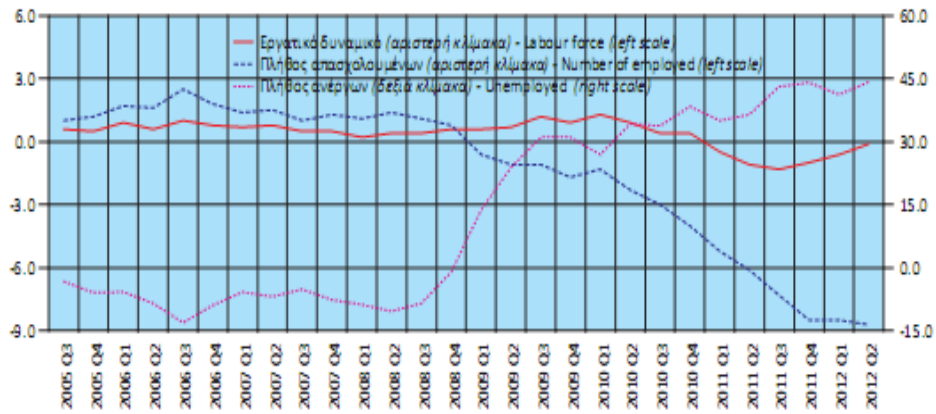
3.2. Διαστάσεις απασχόλησης.

Απασχολούμενοι είναι τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία την εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μία ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά.

Άνεργοι είναι τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών που ήταν χωρίς εργασία την εβδομάδα αναφοράς (δεν θεωρούνται απασχολούμενοι), ήταν άμεσα διαθέσιμοι για εργασία και είτε αναζητούσαν ενεργά εργασία τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες είτε έχουν βρει μια εργασία που θα αναλάβουν μέσα στους επόμενους τρεις μήνες.

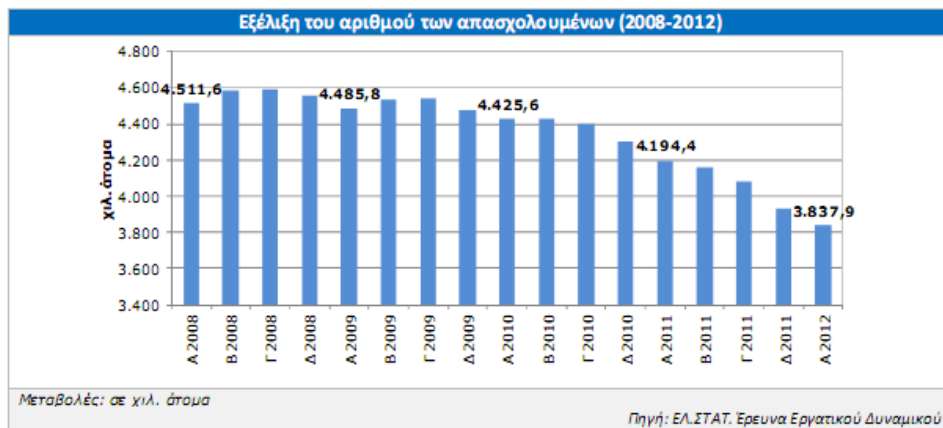
Μη ενεργοί είναι τα άτομα που δε χαρακτηρίζονται απασχολούμενοι ή άνεργοι.

Στους πίνακες που ακολουθούν, παρουσιάζονται το εργατικό δυναμικό, το πλήθος των απασχολουμένων και των ανέργων από το 2006 έως σήμερα, η εξέλιξη του αριθμού των απασχολουμένων από το 2008 έως σήμερα, η κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας το 2012, καθώς και οι ετήσιες μεταβολές απασχόλησης και εργατικού δυναμικού από το 2005 έως σήμερα. Από τον πίνακα ποσοστών ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης παρατηρούμε την άνοδο της ανεργίας το 2012, ιδιαίτερα στα άτομα που δεν έχουν λάβει καθόλου εκπαίδευση ή έχουν παρακολουθήσει μερικές τάξεις του δημοτικού και ακολουθούν τα άτομα με ανώτερη τεχνολογική επαγγελματική εκπαίδευση. Το πλήθος των απασχολουμένων μειώνεται συνεχώς από το 2006 έως σήμερα και ιδιαίτερα από το 2010 και έπειτα. Στον πίνακα 30 αναγράφεται η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού και των απασχολουμένων από το 1998 έως σήμερα, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

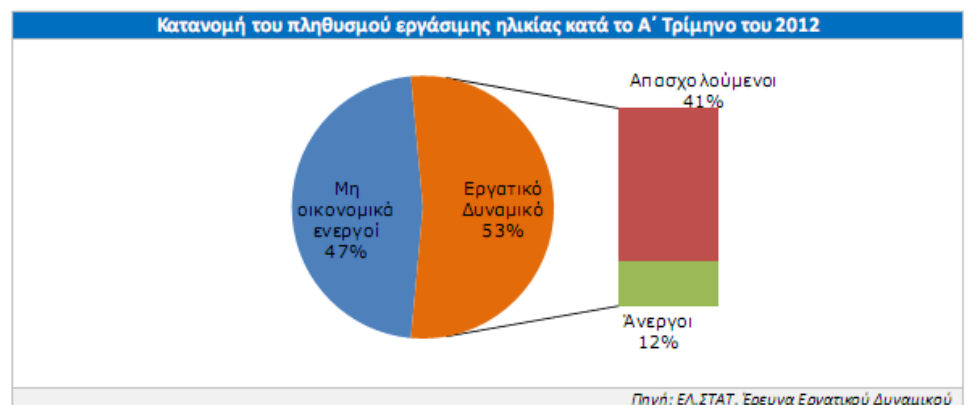
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 13. Εργατικό δυναμικό, απασχολούμενοι, άνεργοι.

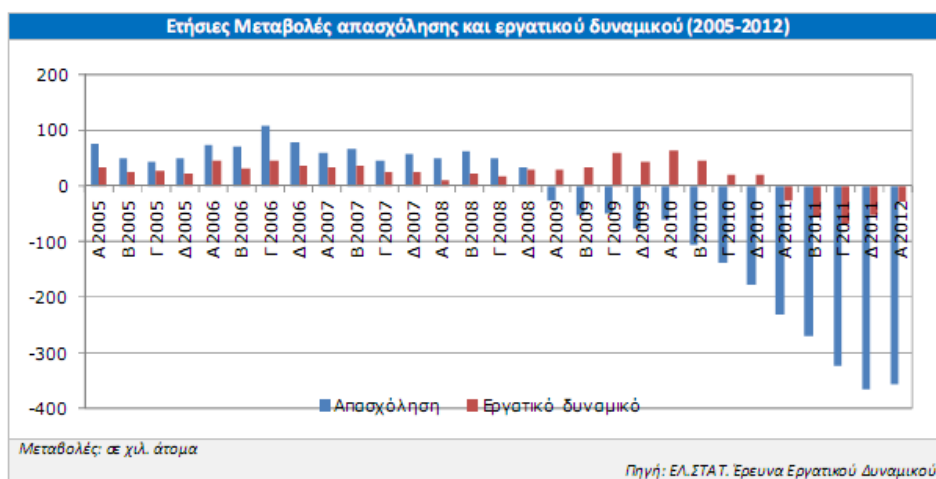
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γράφημα 9. Εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων (2008-2012).

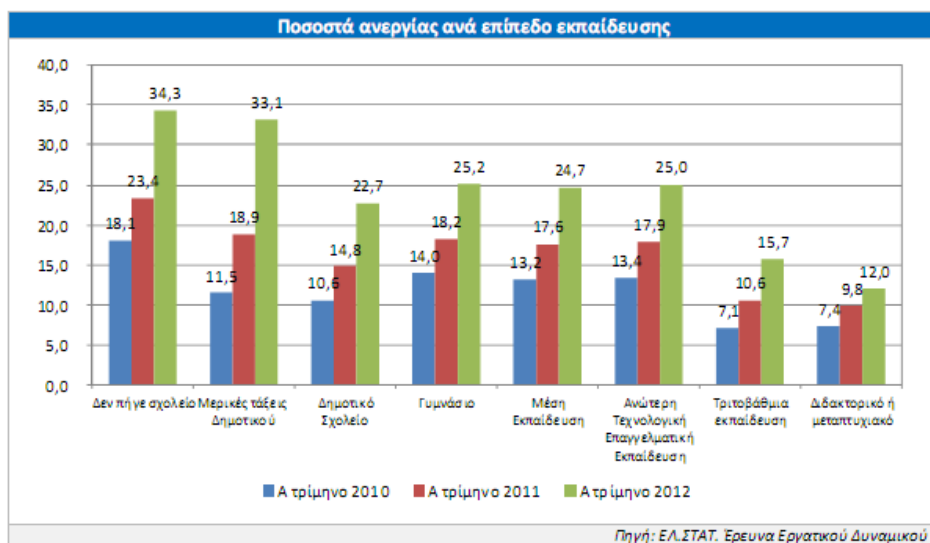
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γράφημα 10. Κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας κατά το Α τρίμηνο 2012.

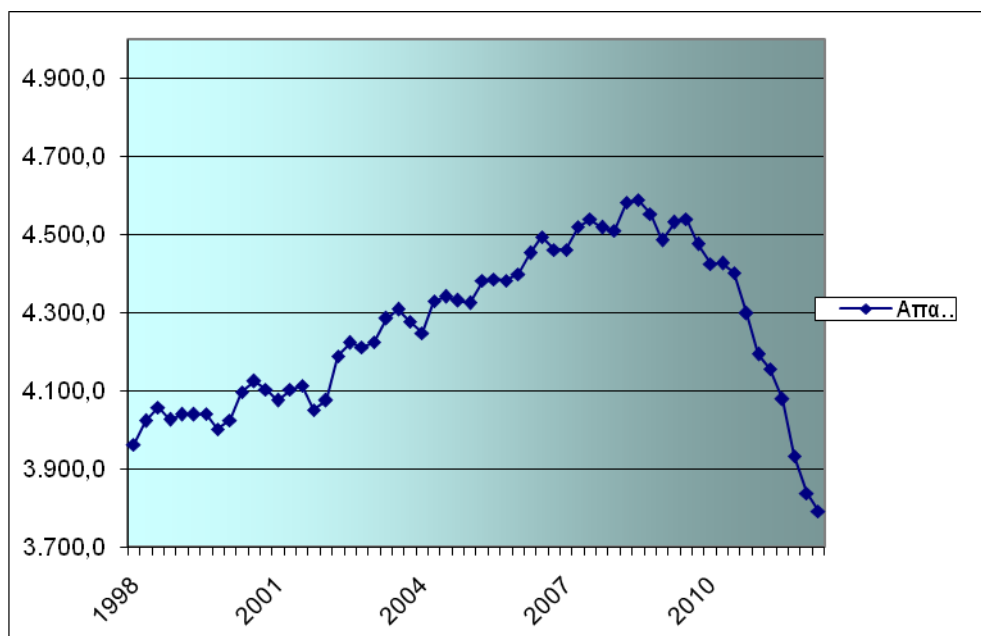
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γράφημα 11. Ετήσιες μεταβολές απασχόλησης και εργατικού δυναμικού (2005-2012).

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γράφημα 12. Ποσοστά ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 14. Απασχόληση στην Ελλάδα (1998-2012).

		Σύνολο Εργατικού Δυναμικού	Ποσοστό Εργατικού Δυναμικού (%) επί του συνολικού πληθυσμού (15 ετών και άνω)	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Ποσοστό ανεργίας (%)	Μη οικονομικά ενεργοί
1998	Α' τρίμηνο 1998	4.494,6	52,0	3.962,5	532,1	11,8	4.152,5
	Β' τρίμηνο 1998	4.512,8	52,1	4.023,7	489,2	10,8	4.156,3
	Γ' τρίμηνο 1998	4.549,8	52,3	4.058,5	491,3	10,8	4.141,6
	Δ' τρίμηνο 1998	4.545,8	52,2	4.026,8	519,0	11,4	4.168,0
1999	Α' τρίμηνο 1999	4.599,6	52,7	4.040,7	558,9	12,2	4.134,9
	Β' τρίμηνο 1999	4.583,7	52,4	4.040,4	543,3	11,9	4.171,0
	Γ' τρίμηνο 1999	4.577,9	52,2	4.041,6	536,4	11,7	4.196,8
	Δ' τρίμηνο 1999	4.583,2	52,1	4.002,8	580,4	12,7	4.211,0
2000	Α' τρίμηνο 2000	4.590,7	52,1	4.025,7	565,0	12,3	4.222,7
	Β' τρίμηνο 2000	4.617,2	52,3	4.097,9	519,3	11,2	4.213,6
	Γ' τρίμηνο 2000	4.630,5	52,3	4.125,8	504,7	10,9	4.218,0
	Δ' τρίμηνο 2000	4.609,4	52,0	4.104,5	504,9	11,0	4.257,3
2001	Α' τρίμηνο 2001	4.591,6	51,7	4.076,2	515,4	11,2	4.291,8
	Β' τρίμηνο 2001	4.581,6	51,5	4.103,2	478,4	10,4	4.316,9
	Γ' τρίμηνο 2001	4.582,6	51,4	4.114,0	468,6	10,2	4.331,2
	Δ' τρίμηνο 2001	4.565,2	51,1	4.051,8	513,4	11,2	4.364,6

2002	Α' τρίμηνο 2002	4.600,5	51,4	4.076,5	524,0	11,4	4.343,5
	Β' τρίμηνο 2002	4.652,2	51,9	4.190,2	462,1	9,9	4.305,4
	Γ' τρίμηνο 2002	4.682,5	52,2	4.223,6	458,9	9,8	4.288,8
	Δ' τρίμηνο 2002	4.688,8	52,2	4.212,8	476,0	10,2	4.295,3
2003	Α' τρίμηνο 2003	4.712,2	52,4	4.224,5	487,7	10,4	4.284,6
	Β' τρίμηνο 2003	4.728,4	52,5	4.286,6	441,8	9,3	4.280,5
	Γ' τρίμηνο 2003	4.748,3	52,6	4.309,1	439,2	9,3	4.272,5
	Δ' τρίμηνο 2003	4.748,9	52,6	4.277,9	471,1	9,9	4.284,2
2004	Α' τρίμηνο 2004	4.792,9	53,0	4.249,1	543,8	11,3	4.251,9
	Β' τρίμηνο 2004	4.823,2	53,2	4.330,5	492,7	10,2	4.233,7
	Γ' τρίμηνο 2004	4.827,5	53,2	4.341,6	485,9	10,1	4.242,4
	Δ' τρίμηνο 2004	4.831,8	53,2	4.331,4	500,4	10,4	4.250,7
2005	Α' τρίμηνο 2005	4.827,5	53,1	4.325,0	502,4	10,4	4.267,1
	Β' τρίμηνο 2005	4.848,8	53,3	4.381,9	466,9	9,6	4.253,9
	Γ' τρίμηνο 2005	4.855,3	53,3	4.385,6	469,8	9,7	4.257,5
	Δ' τρίμηνο 2005	4.854,3	53,2	4.383,4	470,9	9,7	4.268,0
2006	Α' τρίμηνο 2006	4.873,1	53,3	4.400,0	473,1	9,7	4.262,9
	Β' τρίμηνο 2006	4.880,2	53,3	4.452,8	427,4	8,8	4.269,9
	Γ' τρίμηνο 2006	4.902,5	53,5	4.494,2	408,3	8,3	4.261,8
	Δ' τρίμηνο 2006	4.891,2	53,3	4.462,1	429,1	8,8	4.287,9

2007	Α' τρίμηνο 2007	4906,9	53,4	4.461,2	445,7	9,1	4.288,5
	Β' τρίμηνο 2007	4917,9	53,4	4.519,9	398,0	8,1	4.288,8
	Γ' τρίμηνο 2007	4926,8	53,5	4.539,3	387,5	7,9	4.284,5
	Δ' τρίμηνο 2007	4.915,6	53,3	4.519,1	396,5	8,1	4.300,4
2008	Α' τρίμηνο 2008	4918,2	53,3	4.511,6	406,5	8,3	4.304,5
	Β' τρίμηνο 2008	4.939,3	53,5	4.582,1	357,1	7,2	4.290,8
	Γ' τρίμηνο 2008	4944,9	53,5	4.589,8	355,1	7,2	4.292,9
	Δ' τρίμηνο 2008	4.946,3	53,5	4.553,6	392,7	7,9	4.299,5
2009	Α' τρίμηνο 2009	4948,1	53,5	4.485,8	462,3	9,3	4.304,5
	Β' τρίμηνο 2009	4.974,5	53,7	4.531,9	442,6	8,9	4.287,9
	Γ' τρίμηνο 2009	5005,3	54,0	4.540,1	465,1	9,3	4.267,0
	Δ' τρίμηνο 2009	4.991,2	53,8	4.476,8	514,4	10,3	4.291,2
2010	Α' τρίμηνο 2010	5012,4	53,9	4.425,6	586,8	11,7	4.279,8
	Β' τρίμηνο 2010	5.021,0	54,0	4.427,0	594,0	11,8	4.280,5
	Γ' τρίμηνο 2010	5024,9	54,0	4.402,9	621,9	12,4	4.286,1
	Δ' τρίμηνο 2010	5.011,1	53,8	4.299,0	712,1	14,2	4.309,4
2011	Α' τρίμηνο 2011	4987,03	53,5	4.194,4	792,6	15,9	4.342,4
	Β' τρίμηνο 2011	4.967,2	53,2	4.156,3	810,8	16,3	4.370,5
	Γ' τρίμηνο 2011	4957,6	53,0	4.079,3	878,3	17,7	4.388,4
	Δ' τρίμηνο 2011	4.958,7	53,0	3.932,8	1.025,9	20,7	4.395,8

2012	Α' τρίμηνο 2012	4958,0	53,0	3.837,9	1.120,1	22,6	4.404,3
	Β' τρίμηνο 2012	4.961,9	53,0	3.793,1	1.168,8	23,6	4.407,8
	Γ' τρίμηνο 2012						
	Δ' τρίμηνο 2012						

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 30. Εργατικό Δυναμικό (1998-2012).

3.3. Κατανομή απασχόλησης ανά κλάδο βιομηχανίας.

Η εξέλιξη της απασχόλησης στην Ελλάδα, από το 2000 έως σήμερα, παρουσιάζει διάφορες διακυμάνσεις, όπως φαίνεται αναλυτικά παρακάτω:

Οι κλάδοι των ορυχείων και λατομείων στο χρονικό διάστημα 2000-2008 εμφανίζουν στασιμότητα τόσο στο πεδίο της απασχόλησης, όσο και στο πεδίο του παραγόμενου προϊόντος.

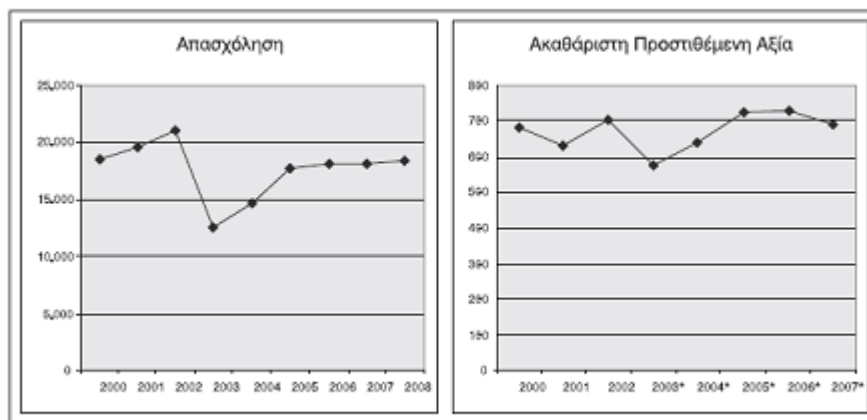
Η συνολική απασχόληση των ορυχείων - λατομείων το 2008 είναι ελαφρά χαμηλότερη κατά -2,5% από την αντίστοιχη του 2000, οδηγώντας στην απώλεια ενός περιορισμένου αριθμού (462) θέσεων εργασίας (πίνακας 31).

Όλοι σχεδόν οι επί μέρους κλάδοι των ορυχείων - μεταλλείων, με εξαίρεση αυτού της εξόρυξης άνθρακα, λιγνίτη και τύρφης (που συνιστά και τον κυρίαρχο από πλευράς προϊόντος κλάδο), εμφανίζουν μείωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας τους.

Ορυχεία και λατομεία ωστόσο συνδέονται στενά και με άλλους παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας καθώς εμφανίζουν υψηλές οριζόντιες διασυνδέσεις ως προς την παραγωγή για τα έτη 2000 και 2005 καθώς και υψηλές οριζόντιες διασυνδέσεις ως προς την απασχόληση για το 2005. Αυτό υποδηλώνει ότι μια ενδεχόμενη αύξηση των αρχικών εισροών του κλάδου επιφέρει υψηλότερες αναλογικά επιδράσεις στο παραγόμενο προϊόν και στην απασχόληση σε άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Τέλος, ο συνδυασμός της περιορισμένης αύξησης της προστιθέμενης αξίας με τη μείωση της απασχόλησης συνδέονται με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία ανέρχεται σε 3,7% στο διάστημα αυτό (διάγραμμα 15).

Εξέλιξη της απασχόλησης και προϊόντος στους κλάδους των Ορυχείων - Λατομείων. Σύνολο χώρας 2000-2008

Πηγή: INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
 Διάγραμμα 15. Εξέλιξη της απασχόλησης στους κλάδους ορυχείων-λατομείων (2000-2008).

Μεταβολές Απασχόλησης κατά Κλάδο βιομηχανικής Δραστηριότητας στην Ελλάδα (Σύνολο Χώρας 2000-2008)

	2000	2008	Απόλυτη Μεταβολή	% Μεταβολή
Γ. ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	18.610	18.408	-202	-1,1
10 Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη, εξόρυξη τύρφη	6.637	7.099	462	7,0
11 Άντληση αργού πετρελαίου & φυσικού αερίου	557	614	57	10,3
12 Εξόρυξη μεταλλευμάτων ουρανίου και θορίου	0	0	0	0,0
13 Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων	4.568	3.264	-1.304	-28,5
14 Λοιπά ορυχεία και λατομεία	6.847	7.430	583	8,5
Δ. ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	571.540	548.005	-23.534	-4,1
15 Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	120.819	114.146	-6.672	-5,5
16 Παραγωγή προϊόντων καπνού	8.326	3.321	-5.005	-60,1
17 Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	23.526	21.969	-1.557	-6,6
18 Κατασκευή ειδών ένδυσης, κατεργασία βαφή γουναρικών	80.050	43.577	-36.472	-45,6
19 Κατεργασία και δέψη δέρματος	11.397	7.872	-3.525	-30,9

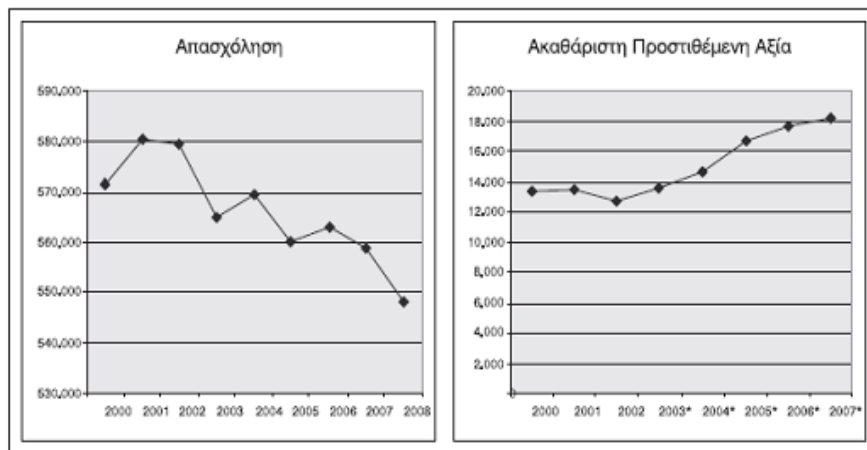
20 Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων ξύλου & φελλού	30.165	26.937	-3.228	-10,7
21 Κατασκευή χαρτοπολτού, χαρτιού και προϊόντων από χαρτί	9.243	8.137	-1.106	-12,0
22 Εκδόσεις, εκτυπώσεις, αναπαραγωγή ήχου, εικόνας κλπ	37.358	49.475	12.117	32,4
23 Παραγωγή κωκ, προϊόντα διύλισης πετρελαίου, άλλων καυσίμων	7.934	5.692	-2.242	-28,3
24 Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	24.278	31.214	6.936	28,6
25 Κατασκευή προϊόντων από καουτσούκ και πλαστικές ύλες	12.834	14.057	1.223	9,5
26 Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	33.277	35.113	1.836	5,5
27 Παραγωγή βασικών μετάλλων	13.381	21.819	8.438	63,1
28 Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων	50.155	52.946	2.791	5,6
29 Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού μ.α.κ.	26.177	26.044	-133	-0,5
30 Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών	697	323	-374	-53,6
31 Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ	9.452	8.151	-1.302	-13,8
32 Κατασκευή εξοπλισμού, συσκευών ραδιοφωνίας/τηλεόρασης κλπ	3.144	4.361	1.217	38,7
33 Κατασκευή ιατρικών, οπτικών οργάνων κλπ.	6.021	4.042	-1.980	-32,9
34 Κατασκευή αυτοκινήτων κλπ	3.576	2.683	-894	-25,0
35 Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	13.761	18.029	4.268	31,0
36 Κατασκευή επίπλων, λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.	45.793	46.066	273	0,6
37 Ανακύκλωση	175	2.032	1.856	1057,6
Ε. ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	40.102	46.608	6.506	16,2
40 Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού κλπ.	31.879	36.064	4.185	13,1
41 Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	8.222	10.544	2.322	28,2

Πηγή: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας 31. Μεταβολές απασχόλησης κατά κλάδο βιομηχανικής δραστηριότητας στην Ελλάδα (2000-2008).

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εξελίξεις διαπιστώνονται ωστόσο στους κλάδους της μεταποίησης. Η τάση μείωση της συνολικής απασχόλησης στη μεταποίηση, παρά την οριακή βελτίωση των πρώτων ετών, είναι ιδιαίτερα εμφανής (Διάγραμμα 16). Η απασχόληση το 2000 ανέρχεται σε 571.549 άτομα και μειώνεται σε 548.005 άτομα το 2008, καταγράφοντας μείωση της τάξεως του -4,1%, με μέσο ετήσιο ρυθμό που ανέρχεται σε 0,5% και απώλεια 23.535 θέσεων εργασίας.

**Εξέλιξη της απασχόλησης και του προϊόντος στη μεταποίηση
Σύνολο χώρας 2000-2008**

Πηγή: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Διάγραμμα 16. Εξέλιξη της απασχόλησης και του προϊόντος στη μεταποίηση (2000-2008).

Οι συνολικές αυτές εξελίξεις της απασχόλησης στη μεταποίηση συνιστούν το αποτέλεσμα ετερόκλητων εξελίξεων στο εσωτερικό της, με κλάδους να παρουσιάζουν σημαντικές μειώσεις και να καταδεικνύουν έντονες τάσεις αποβιομηχάνισης αλλά και κλάδους με σημαντικό δυναμισμό και συνεισφορά στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Από τους 23 κλάδους της μεταποίησης οι 13 εμφανίζουν μειώσεις της απασχόλησης με ρυθμούς που κυμαίνονται μεταξύ του 0,5% (κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού) και του -60,1% (παραγωγή προϊόντων καπνού). Οι υπόλοιποι δέκα κλάδοι της μεταποίησης, που εμφανίζουν αύξηση της απασχόλησης παρουσιάζουν ρυθμούς που κυμαίνονται μεταξύ του 0,6% και του 1057,6%. Η μείωση λοιπόν της απασχόλησης στη μεταποίηση μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι η παραγωγικότητα της εργασίας στη μεταποίηση (38,4%) αυξάνει ταχύτερα από την αντίστοιχη για το σύνολο της οικονομίας (21,0%) αλλά και από αυτή του συνόλου των υπηρεσιών, ενώ ταυτοχρόνως η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της αυξάνει με ρυθμό χαμηλότερο (35,3%) από τον αντίστοιχο της παραγωγικότητας. Ένας τέτοιος συνδυασμός

εξελίξεων οδηγεί σχεδόν αναπόφευκτα στη μείωση της απασχόλησης στη μεταποίηση.

Οι εξελίξεις των βασικών αυτών μεγεθών της μεταποίησης συνδέονται ασφαλώς με τα βασικά και διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του κλάδου, ανάμεσα στα οποία σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν η κατανομή των επί μέρους κλάδων σε εντάσεως εργασίας και εντάσεως κεφαλαίου, ο βαθμός ενσωμάτωσης στην παραγωγική διαδικασία των κλάδων νέων τεχνολογιών και σύγχρονων μορφών οργάνωσης της παραγωγής, το ύψος των επενδύσεων και ο αριθμός και το μέγεθος των παραγωγικών μονάδων. Με τη σειρά της η διάρθρωση αυτή της απασχόλησης συνδέεται με τον μεγάλο αριθμό των μικρών επιχειρήσεων.

Το 2004 η ΕΣΥΕ καταγράφει 96.252 επιχειρήσεις στο χώρο της μεταποίησης, εκ των οποίων οι 84.382 ή ποσοστό 87,7% είναι ιδιαίτερα μικρές καθώς απασχολούν κάτω από 4 άτομα η κάθε μία, ενώ μόλις 551 επιχειρήσεις ή ποσοστό 0,6% του συνολικού αριθμού τους είναι μεγάλες και απασχολούν πάνω από 100 άτομα η κάθε μία. Ο μεγάλος αυτός αριθμός μικρών επιχειρήσεων μπορεί να συνιστά μειονέκτημα αλλά υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να συνιστά και πλεονέκτημα της οικονομίας. Και τούτο γιατί πέραν ενός αριθμού επιχειρημάτων, που αφορούν στα ενδεχόμενα πλεονεκτήματα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, πρόσφατες θεωρήσεις έχουν επισημάνει μια μετακίνηση προς μια λιγότερο συγκεντρωτική δομή της μεταποίησης, με περιορισμό της ηγεμονίας των μεγάλων επιχειρήσεων και αντίστοιχα αύξηση των μικρών, με τρόπο ώστε οι χώρες που έχουν εμφανίσει υψηλότερους ρυθμούς μετακίνησης είναι και αυτές που εμφανίζουν και τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Από τους δέκα κλάδους της μεταποίησης που εμφανίζουν θετικές εξελίξεις στο πεδίο της απασχόλησης υψηλούς ρυθμούς μεταβολής παρουσιάζουν οι κλάδοι της παραγωγής βασικών μετάλλων (63,1%), της κατασκευής εξοπλισμού συσκευών ραδιοφωνίας και τηλεόρασης (38,7%), των εκδόσεων εκτυπώσεων (32,4%) της κατασκευής λοιπού εξοπλισμού

μεταφορών (31,0%) και της παραγωγής χημικών ουσιών και προϊόντων (28,6%). Ιδιαίτερη περίπτωση θα πρέπει να θεωρηθεί ο κλάδος της ανακύκλωσης, που ως νέος κλάδος της ελληνικής οικονομίας, εμφανίζει εξαιρετικά υψηλό ρυθμό αύξησης (1.057,6%) καταδεικνύοντας ένα δυναμισμό, με περιορισμένη ωστόσο σημασία ως εκ του ιδιαίτερα μικρού μεγέθους του. Οι υπόλοιποι τέσσερις κλάδοι της κατηγορίας αυτής εμφανίζουν περιορισμένους ρυθμούς αύξησης της απασχόλησής τους που κινούνται κάτω από το 10,0%, με τον κλάδο της κατασκευής επίπλων να παραμένει στάσιμος περιορίζοντας την αύξησή του σε 0,6%.

Από το σύνολο των κλάδων που εμφανίζουν μείωση της απασχόλησής τους υψηλότερους ρυθμούς εμφανίζουν οι κλάδοι παραγωγής προϊόντων καπνού (-60,1), της κατασκευής μηχανών γραφείου και Η/Υ (-53,6%), των ειδών ένδυσης και γουναρικών (-45,6%), της κατασκευής ιατρικών οργάνων (-32,9%) και της κατεργασίας και δέψης δέρματος (-30,9%). Οι κλάδοι αυτοί εμφανίζουν μειώσεις της απασχόλησής τους με ρυθμούς υψηλότερους του -30,0%. Χάνουν δηλαδή περισσότερο από το ένα τρίτο της απασχόλησής τους μέσα σε διάστημα οκτώ ετών. Και παρά το γεγονός ότι μερικοί εξ αυτών είναι μικροί σε μέγεθος κλάδοι (κατασκευή μηχανών γραφείου, κατασκευή ιατρικών και οπτικών οργάνων), που οδηγεί σε σημαντικές επιφυλάξεις αναφορικά με την ακρίβεια και την αξιοπιστία των σχετικών δεδομένων, οι εμφανιζόμενες τάσεις είναι σαφείς και στις πιο πολλές περιπτώσεις αναμφισβήτητες.

Θετικές θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν οι εξελίξεις στους κλάδους του ηλεκτρισμού, ύδρευσης και φυσικού αερίου καθώς τόσο η απασχόληση όσο και το παραγόμενο προϊόν εμφανίζουν αυξήσεις. Η απασχόληση στους κλάδους αυτούς εμφανίζει συνολικά αύξηση κατά 16,2% οδηγώντας στη δημιουργία 6.507 νέων θέσεων εργασίας

Αμφότεροι οι κλάδοι της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου και της συλλογής και διανομής νερού εμφανίζουν αυξήσεις της απασχόλησής τους κατά 13,1% ο πρώτος και κατά 28,2% ο δεύτερος

συμβάλλοντας έστω και σε μικρό ποσοστό στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Στους κλάδους αυτούς συνολικά δραστηριοποιούνται 1.299 επιχειρήσεις το 2004, η μεγάλη πλειονότητα των οποίων (87,2%) έχουν ιδιαίτερα μικρό μέγεθος, ενώ μόλις 16 επιχειρήσεις είναι μεγάλες, με τις τρεις εξ αυτών να εντοπίζονται στον κλάδο του ηλεκτρισμού και τις υπόλοιπες στον κλάδο της ύδρευσης. Αποτέλεσμα τόσο αυτής καθ' αυτής της οικονομικής δραστηριότητας των κλάδων όσο όμως κυρίως του γεγονότος ότι οι επιχειρήσεις, στην πλειονότητα τους, ανήκουν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Οι εξελίξεις αυτές στο πεδίο της απασχόλησης συνδέονται και με θετικές μεταβολές στο πεδίο της παραγωγής του προϊόντος. Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία των κλάδων συνολικά αυξάνει κατά 8,6%, έτσι ώστε η συνολική τους συμμετοχή στο ΑΕΠ της χώρας να ανέρχεται, το 2007, σε 1,8%. Η συνολική αυτή αύξηση του προϊόντος έχει προκύψει μέσα από διαχρονικές διακυμάνσεις, με τις υψηλότερες επιδόσεις να εμφανίζονται σε έτη 2002 και 2005 και χαμηλότερες στα άλλα έτη. Τα έτη 2005-2007 παρατηρείται εκ νέου μείωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Θετικές μεταβολές παρατηρούνται και στο πεδίο της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία εμφανίζει αύξηση κατά 8,9%.

Αξίζει τέλος να επισημανθεί ότι οι κλάδοι του ηλεκτρισμού ύδρευσης και φυσικού αερίου στο σύνολό τους για το έτος 2000 εμφανίζουν, ως προς την παραγωγή, ισχυρές οριζόντιες και χαλαρές κάθετες διασυνδέσεις, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι κλάδοι αυτοί επηρεάζονται περισσότερο από τις γενικότερες μεταβολές της παραγωγής στο σύνολο της οικονομίας, συγκριτικά με τη δική τους δυνατότητα να επηρεάσουν τους άλλους κλάδους (πίνακας 32).

Μεταβολές Απασχόλησης, Προστιθέμενης Αξίας και Παραγωγικότητας στους Κλάδους του Ηλεκτρισμού, της Ύδρευσης και του Φυσικού Αερίου

ΚΛΑΔΟΙ	Ρυθμός Μεταβολής Απασχόλησης 2000-2008	Ρυθμός Μεταβολής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας	Ρυθμός Μεταβολής Παραγωγικότητας	Ένταση Απασχόλησης
40 Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, σπμού κλπ.	13,1	-3,1	-3,9	-0,3
41 Συλλογή, καθαρισμός και διανομή νερού	28,2	88,3	96,8	0,0
Σύνολο	16,2	8,6	8,9	0,0

Πηγή: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας 32. Μεταβολές απασχόλησης, Προστιθέμενης Αξίας και Παραγωγικότητας στους κλάδους του ηλεκτρισμού, της ύδρευσης και του φυσικού αερίου.

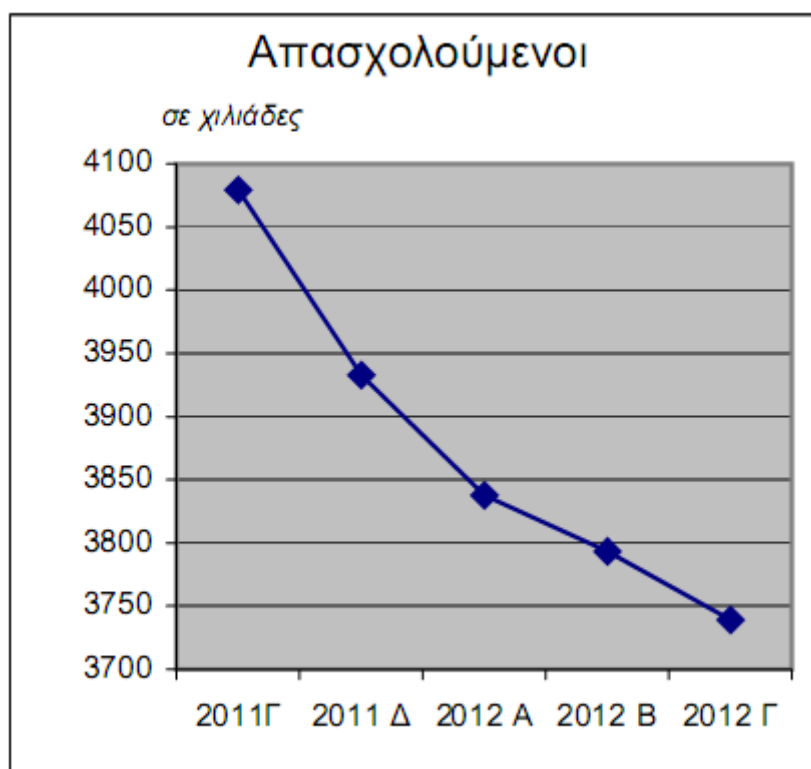
Σε ότι αφορά την επενδυτική δραστηριότητα ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι κλάδοι της μεταποίησης που παρά τις έντονες ετήσιες διακυμάνσεις παρουσιάζουν συνολικά μια ανοδική πορεία. Οι έντονες ετήσιες διακυμάνσεις οφείλονται στο ότι η θετική ή η αρνητική εξέλιξη των επενδύσεων στη βιομηχανία αντικατοπτρίζει, πολλές φορές, την επίδραση των επενδυτικών επιλογών σε ένα κλάδο ο οποίος επηρεάζει θετικά ή αρνητικά το κλίμα γενικότερα στη βιομηχανία. Στο πλαίσιο αυτό οι κλάδοι διύλισης πετρελαίου (περιλαμβάνεται στους λοιπούς κλάδους) και ένδυσης υπόδησης το 2006 επηρέασαν θετικά το επενδυτικό κλίμα στη βιομηχανία. Έντονα δυσμενές είναι και το περιβάλλον των επενδύσεων στην κλωστοϋφαντουργία όπου παρά την ανάσχεση που δημιουργήθηκε από τους δύο κύκλους του προγράμματος του ΥΠΑΝ για την ενίσχυση του κλάδου (θετική αύξηση το 2003 και το 2007), η τάση είναι πτωτική (-73,7% το 2008). Αξιοσημείωτη είναι η σημαντική αύξηση επενδύσεων στον κλάδο των χημικών το 2008 (21,4%) ενώ τα προηγούμενα έτη κυμαινόταν σε αρνητικά επίπεδα.

Εξετάζοντας την εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων, ανά τομέα της οικονομίας, παρατηρούμε ότι σε όλους τους τομείς παρατηρείται μείωση στον αριθμό των απασχολούμενων σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό τρίμηνο. Στον πρωτογενή τομέα η μείωση ανέρχεται σε 2,5%, στο

δευτερογενή 13,8% και στο τριτογενή 8,0%. Στο Διάγραμμα 17 παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων κατά τομέα της οικονομίας για το Γ' Τρίμηνο του 2012.

Κατά το Γ' Τρίμηνο του 2012 ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε σε 3.739.018 άτομα και των ανέργων σε 1.230.918. Το ποσοστό ανεργίας ήταν 24,8%, έναντι 23,6% του προηγούμενου τριμήνου και 17,7% του αντίστοιχου τριμήνου 2011.

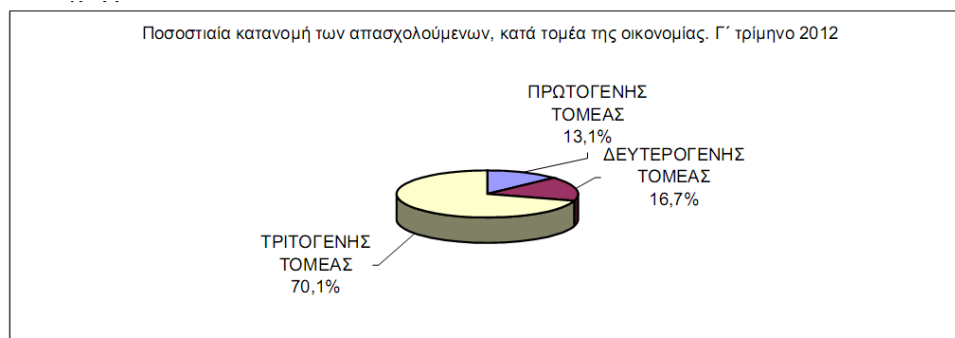
Η απασχόληση μειώθηκε κατά 1,4% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 8,3% σε σχέση με το Γ' Τρίμηνο του 2011. Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά 5,3% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 40,2% σε σχέση με το Γ' Τρίμηνο του 2011.

Πηγή: IOBE
Διάγραμμα 17. Απασχολούμενοι στην Ελλάδα, 2011-2012.

Κατά το Γ' Τρίμηνο του 2012, βρήκαν απασχόληση 95.355 άτομα, τα οποία ήταν άνεργα πριν από ένα έτος. Παράλληλα, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, 36.844 άτομα μετακινήθηκαν από τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό σε θέσεις απασχόλησης. Αντίθετα, 207.924 άτομα, τα οποία ένα χρόνο πριν ήταν απασχολούμενα, σήμερα είναι άνεργα και άλλα 93.198 άτομα που ήταν απασχολούμενα, είναι πλέον οικονομικά μη ενεργά. Επιπλέον, 130.114 άτομα, που πριν ένα έτος ανήκαν στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό, εισήλθαν στην αγορά εργασίας αναζητώντας απασχόληση, αλλά είναι άνεργα.

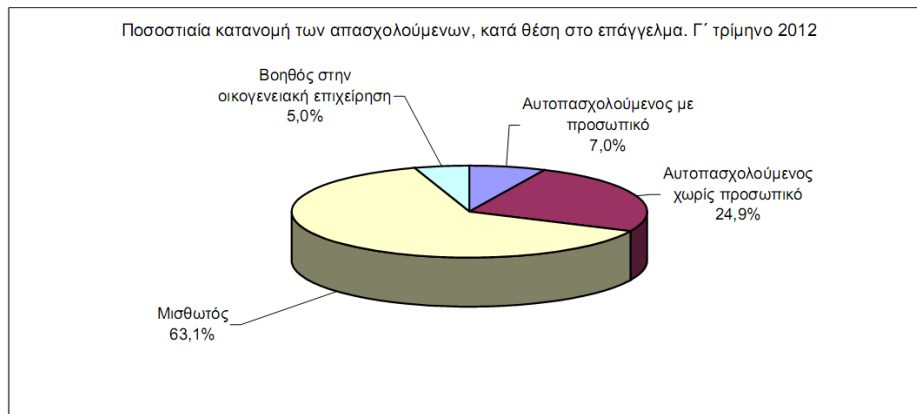
Πηγή: IOBE

Γράφημα 13. Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων κατά τομέα της οικονομίας, Γ' τρίμηνο 2012.

Το ποσοστό της μερικής απασχόλησης ανέρχεται στο 7,9% του συνόλου των απασχολούμενων. Από το υποσύνολο αυτό των εργαζομένων το 62,0% έκανε αυτή την επιλογή διότι δεν μπόρεσε να βρει πλήρη απασχόληση, το 8,7% για άλλους προσωπικούς ή οικογενειακούς λόγους, το 5,0% διότι φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες και το 24,3% για διάφορους άλλους λόγους.

Το ποσοστό των μισθωτών, το οποίο εκτιμάται σε 63,1%, (Γράφημα 14) εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής

Ένωσης, στην οποία ανέρχεται στο 80% του συνόλου των απασχολουμένων.

Πηγή: IOBE

Γράφημα.14. Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων, κατά θέση στο επάγγελμα, Γ' τρίμηνο 2012.

Στον πίνακα 33 που ακολουθεί, δίνεται ο αριθμός των απασχολούμενων κατά μονοψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το Γ' Τρίμηνο του έτους 2012 σε σύγκριση με το Β' τρίμηνο του 2012 και το Γ' Τρίμηνο του 2011, ενώ στον πίνακα 34 περιλαμβάνονται τα ποσοστά των απασχολούμενων, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, στις 13 περιφέρειες της χώρας.

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ = 08)	Γ' Τρίμηνο 2011	Β' τρίμηνο 2012	Γ' Τρίμηνο 2012
Σύνολο	4.079,3	3.793,1	3.739,0
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	504,1	494,0	491,5
Ορυχεία και Λατομεία	12,8	10,3	12,7
Μεταποίηση	419,0	359,5	356,9
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	25,4	26,0	27,3
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυπηρέτησης	26,3	20,3	22,9
Κατασκευές	241,8	213,5	204,8
Χονδρικά και λιανικά εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	744,8	679,4	684,6
Μεταφορά και αποθήκευση	196,8	182,7	185,2
Δραστηριότητες υπηρεσιών παραχής καταλύματος και εστίασης	317,4	275,1	296,0
Ενημέρωση και επικοινωνία	70,8	72,2	68,0
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	115,2	122,4	106,1
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	6,3	6,5	6,3
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	213,0	220,5	223,4
Διακνητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	74,4	72,3	64,8
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	359,0	323,7	327,3
Εκπαίδευση	304,3	308,3	287,6
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	241,3	230,0	219,9
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	49,7	41,8	40,6
Άλλες δραστηριότητες παραχής υπηρεσιών	88,4	75,9	77,6
Δραστηριότητες ναυπηγικών ως εργοστασίων	88,2	58,4	54,1
Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	2,8	2,2	1,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Πίνακας 33. Απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας σε χιλιάδες.

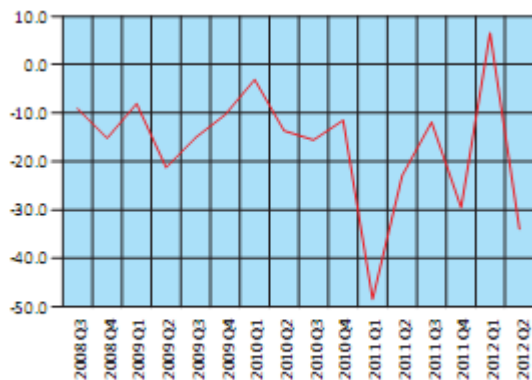
Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Γ' Τρίμηνο 2012						
	Εύνολο Χώρας	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	Κεντρική Μακεδονία	Δυτική Μακεδονία	Ηπείρος	Θεσσαλία	Ιόνιοι Νήσοι
Εύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	13,1	26,7	13,9	18,8	19,5	25,0	18,1
Ορυχεία και Λατομεία	0,3	0,3	0,2	4,7	0,1	0,3	0,0
Μεταποίηση	9,5	8,2	10,8	10,8	7,8	8,8	5,5
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	0,7	0,2	0,8	4,4	0,8	0,8	0,0
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	0,6	0,8	0,5	0,4	0,8	0,9	0,1
Κατασκευές	5,5	5,4	4,3	6,8	9,9	5,4	5,8
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	17,8	14,1	19,2	13,2	16,2	15,1	16,7
Μεταφορά και αποθήκευση	5,0	2,9	4,0	2,8	4,1	3,0	4,7
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	7,9	5,0	7,1	6,8	8,1	6,9	21,1
Ενημέρωση και επικοινωνία	1,8	0,4	1,3	0,2	0,7	0,9	0,4
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	2,8	2,3	2,8	1,3	0,4	1,0	1,1
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	6,0	3,2	6,5	3,1	2,9	5,1	3,7
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	1,7	1,5	2,0	0,5	1,1	0,7	1,8
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	8,8	12,5	7,2	7,8	8,8	8,3	6,2
Εκπαίδευση	7,7	6,4	9,3	9,8	8,1	8,2	6,0
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	5,9	5,4	6,0	3,5	8,1	5,7	3,0
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	1,1	0,3	1,4	2,4	0,7	0,7	0,9
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	2,1	1,7	2,2	3,3	1,8	2,3	2,8
Δραστηριότητες ναυακουριών ως εργοδοτών	1,4	0,4	0,9	0,2	0,3	1,2	2,1
Δραστηριότητες ετεροδίκων οργανισμών και φορέων	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Γ' Τρίμηνο 2012						
	Δυτική Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα	Αττική	Πελοπόννησος	Βόρεια Ελλάδα	Νότια Ελλάδα	Κρήτη
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	26,1	19,3	0,8	29,9	13,2	9,9	20,7
Ορυχεία και Λατομεία	0,0	1,3	0,1	0,3	0,0	1,5	0,1
Μεταποίηση	6,5	15,9	10,5	8,3	7,9	7,8	6,0
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	0,5	0,9	0,8	0,7	0,8	1,5	0,4
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	0,8	0,7	0,7	0,1	0,3	1,5	0,3
Κατασκευές	6,2	6,7	4,5	7,3	6,4	10,2	6,3
Χανδρικά και λανικά εμπόρια, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	17,0	18,6	19,8	13,1	21,3	16,7	17,0
Μεταφορά και αποθήκευση	4,5	3,6	7,0	4,2	3,9	4,8	3,5
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	6,8	9,5	5,8	7,4	8,8	18,2	16,2
Ενημέρωση και επικοινωνία	1,0	0,8	3,4	0,8	0,4	1,0	0,8
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	1,0	1,2	4,8	2,0	1,8	0,7	1,6
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,2	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,2
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	3,9	3,1	8,5	3,4	5,7	4,5	4,0
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	0,4	1,9	2,4	0,5	1,3	2,3	1,7
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	7,5	7,1	10,2	7,7	14,0	5,8	6,5
Εκπαίδευση	9,1	6,5	7,8	5,2	7,2	6,8	5,5
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	6,3	3,4	7,1	4,3	4,2	3,8	4,8
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	0,4	0,5	1,3	1,5	1,1	1,1	1,0
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	1,5	1,7	2,0	2,2	2,0	2,1	2,4
Δραστηριότητες ναυοκυριών ως εργασιών	0,7	0,6	2,5	0,9	0,1	0,7	1,1
Δραστηριότητες στερεόδικων οργανισμών και φορέων	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας	Γ' Τρίμηνο 2012						
	Δυτική Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα	Αττική	Πελοπόννησος	Βόρειο Αιγαίο	Νότιο Αιγαίο	Κρήτη
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	26,1	19,3	0,8	29,9	13,2	9,9	20,7
Ορυχεία και Λατομεία	0,0	1,3	0,1	0,3	0,0	1,5	0,1
Μεταποίηση	6,5	15,9	10,5	8,3	7,9	7,6	6,0
Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	0,5	0,9	0,8	0,7	0,6	1,5	0,4
Παραγωγή νερού, επεξεργασία λιμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	0,8	0,7	0,7	0,1	0,3	1,5	0,3
Κατασκευές	6,2	5,7	4,5	7,3	6,4	10,2	6,3
Χονδρικά και λιανικά εμπόρια, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	17,0	16,8	19,6	13,1	21,3	16,7	17,0
Μεταφορά και αποθήκευση	4,5	3,8	7,0	4,2	3,9	4,8	3,5
Δραστηριότητες υπηρεσιών παραχής καταλύματος και εστίασης	6,8	9,5	5,8	7,4	8,8	18,2	16,2
Ενημέρωση και επικοινωνία	1,0	0,8	3,4	0,8	0,4	1,0	0,8
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	1,0	1,2	4,8	2,0	1,6	0,7	1,6
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,2	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,2
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	3,9	3,1	8,5	3,4	5,7	4,5	4,0
Διακομικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	0,4	1,9	2,4	0,5	1,3	2,3	1,7
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	7,5	7,1	10,2	7,7	14,0	5,8	6,5
Εκπαίδευση	9,1	6,5	7,8	5,2	7,2	6,8	5,5
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	6,3	3,4	7,1	4,3	4,2	3,8	4,6
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	0,4	0,5	1,3	1,5	1,1	1,1	1,0
Άλλες δραστηριότητες παραχής υπηρεσιών	1,5	1,7	2,0	2,2	2,0	2,1	2,4
Δραστηριότητες ναυοκυριών ως εργαζοτών	0,7	0,6	2,5	0,9	0,1	0,7	1,1
Δραστηριότητες ετερόδοξων οργανισμών και φορέων	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

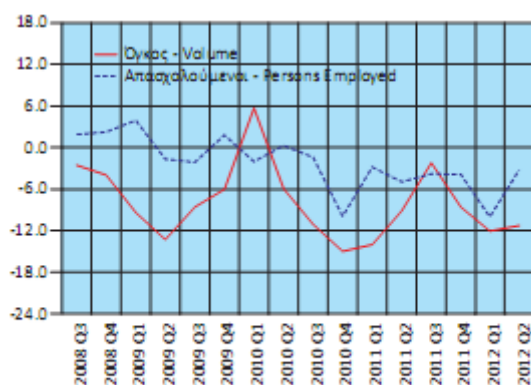
Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Πίνακας 34. Αναλογία % απασχολουμένων ηλικίας 15 ετών και άνω σε επίπεδο Περιφέρειας, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 18. Οικοδομική δραστηριότητα, Αριθμός οικοδομικών αδειών, ετήσια μεταβολή %.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 19. Δείκτες όγκου και απασχολουμένων στο λιανικό εμπόριο, ετήσια μεταβολή %.

Σύμφωνα με αποτελέσματα έρευνας του IOBE οι παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις τα τελευταία χρόνια είναι πρωτίστως οι «τεχνολογικές εξελίξεις» και δευτερευόντως η «προσδοκώμενη ζήτηση για τα παραγόμενα προϊόντα». Ακολουθούν τα «κίνητρα για τις επενδύσεις» και τα «κέρδη της επιχείρησης» ενώ φαίνεται να αυξάνει, κατά την περίοδο

της οικονομικής κρίσης (2008-2009), ο ρόλος παραγόντων όπως η «οικονομική πολιτική» και η «φορολογία των κερδών».

Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι οι εξελίξεις στις βιομηχανικές επενδύσεις επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τους αναπτυξιακούς νόμους αλλά και τους πόρους και τις πολιτικές της ΕΕ η οποία μέσω των τομεακών και περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων και των διαφόρων πρωτοβουλιών ενίσχυσε σημαντικά τις επενδυτικές πρωτοβουλίες των ΜΜΕ.

Εξετάζοντας την απασχόληση στις εταιρίες που δημοσίευσαν ισολογισμό έτους χρήσης 2010, προκύπτει ότι το 60% περίπου των απασχολούμενων εργάζεται σε ζημιογόνες ή οριακά κερδοφόρες επιχειρήσεις, οι οποίες ξεπερνούν το 60% του συνόλου των επιχειρήσεων (Πίνακας 35). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις ενδείξεις για τη συνέχιση της αρνητικής πορείας των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων το 2011 και το 2012, καταδεικνύει την ανάγκη λήψης μέτρων για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας και την προσαρμογή τους στο πλαίσιο των ευρύτερων αλλαγών που έχουν επέλθει τόσο στην οικονομία ευρύτερα όσο και στο χώρο εργασίας ειδικότερα.

Τάξεις απασχόλησης	Ζημιογόνες		Οριακά κερδοφόρες*		Κερδοφόρες	
	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ
Έως 9	52,5%	35,4%	2,9%	4,9%	44,6%	59,6%
10 έως 49	28,1%	27,5%	7,2%	7,7%	64,7%	64,9%
50 έως 99	30,7%	31,1%	8,0%	8,3%	61,3%	60,6%
100 έως 249	25,7%	25,7%	7,8%	7,7%	66,4%	66,6%
250 και άνω	35,2%	29,6%	5,4%	8,9%	59,4%	61,5%
Σύνολο	43,0%	29,0%	4,6%	8,2%	52,4%	62,8%

* Σημ: Οριακά κερδοφόρες είναι οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μικρότερο από το 25% του μέσου καθαρού περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων του δείγματος (όλων – κερδοφόρων και ζημιογόνων) δηλαδή λιγότερο από 0,5%. Κερδοφόρες είναι αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μεγαλύτερο από 0,5%.

Πηγή ΣΕΒ. Επεξεργασία στοιχείων ICAP

Πίνακας 35: Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας. Χρήση 2009.

Χρήση 2009 με το κριτήριο του 2010 για τις οριακά κερδοφόρες

Τάξεις απασχόλησης	Ζημιογόνες		Οριακά κερδοφόρες*		Κερδοφόρες	
	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ
Έως 9	50,0%	34,9%	10,2%	17,3%	39,7%	47,8%
10 έως 49	27,9%	27,3%	24,0%	24,8%	48,1%	47,9%
50 έως 99	30,5%	30,9%	24,4%	24,9%	45,1%	44,2%
100 έως 249	25,7%	25,7%	24,9%	24,3%	49,3%	50,0%
250 και άνω	34,7%	29,2%	20,5%	19,4%	44,8%	51,4%
Σύνολο	41,7%	28,8%	15,5%	21,7%	42,8%	49,5%

* Σημ: Οριακά κερδοφόρες είναι οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μικρότερο από το 25% του μέσου καθαρού περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων του δείγματος που κατέγραψαν κέρδη, δηλαδή λιγότερο από 2% (ενώ με το προηγούμενο κριτήριο ήταν 0,5%). Κερδοφόρες είναι αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μεγαλύτερο από 2%.

Πηγή ΣΕΒ. Επεξεργασία στοιχείων ICAP

Πίνακας 36. Χρήση 2009 με το κριτήριο του 2010 για τις οριακά κερδοφόρες.

Τάξεις απασχόλησης	Ζημιογόνες		Οριακά κερδοφόρες*		Κερδοφόρες	
	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ
Έως 9	55,8%	43,4%	8,2%	14,2%	36,0%	42,4%
10 έως 49	38,3%	38,0%	18,7%	19,1%	43,0%	42,9%
50 έως 99	44,4%	44,8%	17,4%	17,3%	38,2%	37,9%
100 έως 249	38,1%	37,6%	20,7%	21,3%	41,2%	41,1%
250 και άνω	44,9%	43,2%	17,3%	17,5%	37,9%	39,3%
Σύνολο	49,7%	41,5%	12,0%	18,1%	38,3%	40,4%

* Σημ: Οριακά κερδοφόρες είναι οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μικρότερο από το 25% του μέσου καθαρού περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων του δείγματος που κατέγραψαν κέρδη, δηλαδή λιγότερο από 1,65%. Κερδοφόρες είναι αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μεγαλύτερο από 1,65%.

Πηγή: ΣΕΒ – Επεξεργασία στοιχείων ICAP

Πίνακας 37. Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας Χρήση 2010.

Τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων το 2011 διαμορφώνουν μια εξαιρετικά αρνητική εικόνα για την πορεία των βασικών μεγεθών τους. Καταγράφονται νέα ρεκόρ μειώσεων σε πωλήσεις, έσοδα και κέρδη ως αποτέλεσμα της γενικότερης ύφεσης και της περιορισμένης ρευστότητας καθώς επίσης και της φορολογικής πολιτικής των τελευταίων ετών που περιλάμβανε αυξήσεις του ΦΠΑ και κατ' επέκταση των τιμών των προϊόντων, ειδικές έκτακτες φορολογίες, περαίωση κλπ. Σύμφωνα με στοιχεία της ΒΕΤΑ Χρηματιστηριακή Α.Ε.Π.Ε.Υ., οι ζημιές των παραπάνω εταιριών εκτιμάται ότι θα προσεγγίσουν τα 40 δις ευρώ, λόγω κυρίως της

πολύ μεγαλύτερης καταγραφής ζημιών από το PSI, ενώ οι κλάδοι που δέχονται τις μεγαλύτερες πιέσεις είναι οι τράπεζες, οι κατασκευές, οι εκδόσεις και οι μεταφορές.

Όπως αναφέρεται στην τελευταία ανάλυση της BETA Χρηματιστηριακή Α.Ε.Π.Ε.Υ., ο κύκλος εργασιών παρουσιάζει αύξηση στο σύνολο (+2,0%) και έχει επηρεαστεί από την μεγάλη συνεισφορά του κλάδου καυσίμων που χωρίς αυτόν θα εμφανιζόταν μειωμένος κατά 3,3%. Οι κυριότερες μειώσεις στην δραστηριότητα παρατηρούνται στις μεταφορές (-25%), στις εκδόσεις (24%) και στις κατασκευές (-16%). Η συρρίκνωση της εγχώριας κατασκευαστικής δραστηριότητας (διάγραμμα 18) έχει επιφέρει ανάλογες μειώσεις σε τζίρο και κέρδη σε κοντινούς κλάδους (μεταλλουργία, τσιμέντα, ξυλεία) γεγονός το οποίο αποτυπώνεται πολύ έντονα στα εταιρικά μεγέθη τα οποία αφορούν τις μητρικές εταιρίες. Παράλληλα, το λειτουργικό αποτέλεσμα των εμποροβιομηχανικών εταιριών συρρικνώθηκε σε πρωτοφανή επίπεδα (7,33%). Ένας λόγος για τον οποίο παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του λειτουργικού κόστους αφορά την αύξηση της τιμής των πρώτων υλών και ειδικότερα του ενεργειακού κόστους το οποίο «ακύρωσε» τις όποιες προσπάθειες μείωσης των διοικητικών εξόδων ή των αναδιαρθρώσεων που προηγήθηκαν στα προηγούμενα τρίμηνα. Την μεγαλύτερη επίπτωση στην μείωση της λειτουργικής κερδοφορίας έχουν υποστεί οι μικρές εταιρίες με απώλειες που προσεγγίζουν το 60%.

	2011	Μεταβολή 2011/2010
Καθαρή θέση	40.433.322	-40,0%
Τραπεζικός Δανεισμός	42.565.949	3,4%
Υποχρεώσεις (σύνολο)	72.410.310	1,3%
Κύκλος Εργασιών (χιλ. ευρώ)	77.025.226	2,0%
Λειτουργικά Κέρδη (EBITDA)	5.656.687	-26,0%
Καθαρή Κερδοφορία	-35.907.414	-3.251,9%

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: BETA Χρηματιστηριακή Α.Ε.Π.Ε.Υ.

Πίνακας 38: Βασικά μεγέθη 247 εταιριών εισηγμένων στο Χ.Α.

Το 2012 είναι ακόμη πιο δύσκολο από τα προηγούμενα χρόνια. Για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες, όλοι οι κλάδοι της οικονομίας έχουν συρρικνωθεί. Τα περιθώρια αναδιάρθρωσης και εξοικονόμησης κόστους έχουν πλέον εξαντληθεί, ακόμη και για τις σύγχρονες οργανωμένες επιχειρήσεις που μέχρι σήμερα αιμοδοτούσαν την οικονομία με φόρους, εισφορές και θέσεις εργασίας. Είναι επομένως ανάγκη να αντιμετωπιστούν άμεσα βασικά προβλήματα, όπως η μείωση επιβαρύνσεων που επιδρούν ευθέως στο κόστος των εταιριών και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που εμποδίζουν την ευκολότερη συμμόρφωσή τους με τον νόμο, οπότε και την προώθηση της ανάπτυξης.

Πρέπει να τονιστεί ότι η παράταση της αβεβαιότητας σχετικά με την ικανότητα της χώρας να διατηρήσει τις προοπτικές ανάκαμψης από την υφιστάμενη κρίση πλέον επιδρά σημαντικά στην ικανότητα, ακόμα και ισχυρών και υγιών, επιχειρήσεων να χρηματοδοτήσουν τις καθημερινές δραστηριότητές τους. Οι επιπτώσεις αυτής της αβεβαιότητας δεν αντανακλώνται μόνο στην αδυναμία ή τους όρους άντλησης χρηματοδότησης των καθημερινών λειτουργικών αναγκών μιας επιχείρησης, καθώς οποιαδήποτε επενδυτική πρωτοβουλία πλήττεται ακόμα περισσότερο από αυτή την εξέλιξη. Αντανακλώνται ακόμα και στους όρους συναλλαγών με πελάτες και προμηθευτές που έχουν οι ελληνικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό, όπου ακόμα και ένα ιστορικό πολυετούς καλής συνεργασίας δεν προστατεύει την αλλαγή αυτών των όρων κατά τρόπο που ουσιαστικά οδηγεί στη διακοπή των οικονομικών συνεργασιών. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει την πιεστική ανάγκη να αποκατασταθεί άμεσα η προοπτική μακροοικονομικής σταθεροποίησης της χώρας, καθώς η παρούσα κατάσταση αντισταθμίζει στο πολλαπλάσιο τα οποιαδήποτε οφέλη μπορούν να έχουν οι επιχειρήσεις από νομοθετικές πρωτοβουλίες βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος ή ακόμα και μείωσης του μισθολογικού κόστους – καθιστώντας ειδικά το τελευταίο μια θυσία χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Κλάδος (Nace2)	Ζημιγόνες		Οριακά κερδοφόρες		Κερδοφόρες	
	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ
A ΓΕΩΡΓΙΑ, ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑ	54,5%	38,0%	14,7%	23,5%	30,8%	38,5%
B ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	53,0%	41,2%	10,1%	24,7%	36,9%	34,1%
Γ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	43,2%	41,8%	18,0%	18,2%	38,8%	40,0%
Δ ΠΑΡΟΧΗ ΗΛ. ΡΕΥΜΑΤΟΣ, Φ.Α., ΑΤΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ	75,2%	8,8%	4,6%	0,3%	20,2%	90,9%
E ΠΑΡΟΧΗ ΝΕΡΟΥ, ΕΠΕΞ. ΛΥΜΑΤΩΝ, ΔΙΑΧ. ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ	43,8%	4,2%	10,8%	4,7%	45,4%	91,1%
ΣΤ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	52,9%	34,1%	6,6%	21,2%	40,4%	44,7%
Z ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	41,3%	34,2%	19,4%	25,8%	39,2%	40,0%
H ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ	45,3%	53,4%	15,9%	28,3%	38,8%	18,3%
Θ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	65,3%	68,7%	4,8%	5,9%	29,9%	25,4%
I ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	48,7%	42,2%	12,0%	8,3%	39,3%	49,5%
K ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	53,1%	52,0%	5,6%	23,1%	41,3%	24,8%
Λ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	62,5%	53,7%	1,5%	2,4%	36,0%	43,8%
M ΕΠΙΛΕΓΜΑΤΙΚΕΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	41,0%	22,2%	9,0%	9,1%	49,9%	68,7%
N ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	49,4%	22,9%	12,4%	15,8%	38,2%	61,3%
Ξ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚ. ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ, ΥΠΟΧΡ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	40,0%	100,0%	0,0%	0,0%	60,0%	0,0%
O ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	40,6%	29,8%	6,3%	7,7%	53,1%	62,6%
Π ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	36,2%	58,7%	3,8%	4,8%	59,9%	36,5%
P ΤΕΧΝΕΣ, ΔΙΔΑΣΚΕΔΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ	70,4%	55,5%	4,2%	7,9%	25,4%	36,8%
Σ ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	62,2%	63,5%	7,1%	10,9%	30,6%	25,6%
Σύνολο	49,7%	41,5%	12,0%	18,1%	38,3%	40,4%

Σημ: Οριακά κερδοφόρες είναι οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μικρότερο από το 25% του μέσου καθαρού περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων του δείγματος που κατέγραψαν κέρδη, δηλαδή λιγότερο από 1,65%. Κερδοφόρες είναι αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μεγαλύτερο από 1,65%.

Πηγή: ΣΕΒ. Επεξεργασία στοιχείων ICAP.

Πίνακας 41. Κατανομή επιχειρήσεων κατά κλάδο και κατηγορία κερδοφορίας – Χρήση 2010.

Τάξεις απασάλησης	Ζημιγόνες		Οριακά κερδοφόρες		Κερδοφόρες	
	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ	Επιχ	Απασχ
Έως 9	55,8%	43,4%	8,2%	14,2%	36,0%	42,4%
10 έως 49	38,3%	38,0%	18,7%	19,1%	43,0%	42,9%
50 έως 99	44,4%	44,8%	17,4%	17,3%	38,2%	37,9%
100 έως 249	38,1%	37,6%	20,7%	21,3%	41,2%	41,1%
250 και άνω	44,9%	43,2%	17,3%	17,5%	37,9%	39,3%
Σύνολο	49,7%	41,5%	12,0%	18,1%	38,3%	40,4%

Σημ: Οριακά κερδοφόρες είναι οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μικρότερο από το 25% του μέσου καθαρού περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων του δείγματος που κατέγραψαν κέρδη, δηλαδή λιγότερο από 1,65%. Κερδοφόρες είναι αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που έχουν καθαρό περιθώριο κέρδους μεγαλύτερο από 1,65%.

Πηγή: ΣΕΒ. Επεξεργασία στοιχείων ICAP.

Πίνακας 42. Κατανομή επιχειρήσεων κατά τάξεις μεγέθους και κατηγορία κερδοφορίας – Χρήση 2010.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η χωροταξική κατανομή της βιομηχανίας αποτελεί την πιο χαρακτηριστική εκδήλωση του περιφερειακού προβλήματος της χώρας και αποτελεί μια από τις κυριότερες αιτίες στην ανισομέρεια του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Στην Αθήνα έχει συγκεντρωθεί το 35% του πληθυσμού και το 45% των βιομηχανικών δραστηριοτήτων της χώρας. Τα δεδομένα αυτά δείχνουν την υπερβολική συγκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας στην Αττική.

Τη δεύτερη θέση από πλευράς συγκεντρώσεως της Βιομηχανίας έχει η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία με κύρια βιομηχανικά κέντρα τη Θεσσαλονίκη και την Πτολεμαΐδα. Την τρίτη θέση κατέχει η Πάτρα, η Κόρινθος, το Αγρίνιο, η Καλαμάτα. Στην Ανατολική Μακεδονία, Κρήτη, Ηπειρο, Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου είναι συγκεντρωμένο λιγότερο από το 10% της βιομηχανίας.

Έτσι ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι παρά την ανάπτυξη κλάδων που είναι εντάσεως πρώτων υλών η Ελληνική βιομηχανία εξακολουθεί να κυριαρχείται από κλάδους που από τη φύση τους είναι προσανατολισμένοι προς τα μεγάλα καταναλωτικά κέντρα.

Σύμφωνα με την απογραφή βιομηχανικών κτηρίων του 2005 έχουν καταγραφεί 36.311 βιομηχανικά κτήρια στην Ελλάδα, το 59,8% των οποίων χωροθετούνται σε αστικές περιοχές και το υπόλοιπο σε αγροτικές.

Σε ότι αφορά τους κλάδους των ορυχείων – λατομείων, εξόρυξη άνθρακα, λιγνίτη και τύρφης, άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου, βοηθητικές δραστηριότητες, εξόρυξη μεταλλευμάτων ουρανίου και θορίου, εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων, άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες, κύριο χαρακτηριστικό είναι η άνιση χωρική τους κατανομή, γεγονός που καθορίζεται, αποκλειστικά, από την ανομοιογενή ύπαρξη πρώτων υλών σε διάφορες περιοχές της χώρας.

Περιοχές υψηλής εξειδίκευσης είναι: η ΒΑ Χαλκιδική, η περιοχή Κοζάνης-

Πτολεμαΐδας, η μέση Βόρεια Εύβοια και το νότιο άκρο της Εύβοιας καθώς και περιοχές στη Βοιωτία, την Καβάλα και ορισμένα νησιά.

Σε ότι αφορά τους κλάδους ηλεκτρισμού – φυσικού αερίου – νερού παρατηρούνται μεγάλες χωρικές ανισότητες με τρεις ισχυρούς πόλους να ξεχωρίζουν: ζώνη Κοζάνης – Πτολεμαΐδας στο βορρά, ζώνη Μεγαλόπολης στο νότο και η μικρότερη ζώνη Αλιβερίου.

Με βάση τα παραπάνω, προκύπτει ότι η χωροταξική κατανομή της βιομηχανίας είναι έντονα άνιση τόσο σε επίπεδο περιφερειών όσο και σε επίπεδο νομών.

Από την οπτική γωνία των γεωμορφολογικών ιδιαιτεροτήτων γίνεται αντιληπτό ότι, κυρίως, εξειδικευμένες βιομηχανικές μονάδες ελκύονται από περιοχές που τις έχουν ανάγκη λόγω της εξειδίκευσης τους, όπως πρώτες ύλες (ορεινοί όγκοι του Παρνασσού κ.α.). Γίνεται φανερό, έτσι, ότι η βιομηχανία δεν αναζητά πάντα προνομιακές περιοχές εγκατάστασης.

Το φαινόμενο αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι οι παράκτιες ζώνες αποτελούν πόλο έλξης σχεδόν αποκλειστικά για εξειδικευμένες βιομηχανίες. Οι κύριοι λόγοι προσέλκυσης βιομηχανικών μονάδων στις παράκτιες περιοχές είναι: - η γενική χρήση λιμενικών εγκαταστάσεων, - και η θαλάσσια πρόσβαση ως κύριο δίκτυο επικοινωνίας.

Οι σημαντικότερες περιοχές συγκέντρωσης βιομηχανικών δραστηριοτήτων βρίσκονται στη Δ. Αττική και τη Θεσσαλονίκη, στα Άσπρα- Σπίτια της Βοιωτίας και (σε μικρότερη έκταση) σε κάποιες ζώνες στα όρια των Νομών Φθιώτιδας και Μαγνησίας. Επιπλέον υπάρχει μια ζώνη προς τα Ανατολικά της Καβάλας μέχρι την Αλεξανδρούπολη.

Η διαπίστωση αυτή είναι σημαντική, γιατί δείχνει ότι δεν υπάρχει δομική ασυμβατότητα για συστηματική δημιουργία «συγκρούσεων» βιομηχανίας και άλλων δραστηριοτήτων που προσελκύονται από τη θάλασσα όπως ο

τουρισμός, η παραθεριστική κατοικία αλλά και σε κάποιο βαθμό γενικότερα η αναψυχή.

Η συμβολή της βιομηχανίας στην ανάπτυξη της οικονομίας και ο χωροταξικός σχεδιασμός για τη βιομηχανία προτάσσει την κοινωνική ευημερία, εξισώνει τις χωρικές ανισότητες, διασφαλίζει την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και δύναται να εξασφαλίσει μια μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη. Κύριος σκοπός είναι η προσέγγιση της «βέλτιστης» βιομηχανικής ανάπτυξης. Η ενεργοποίηση όμως και εφαρμογή του χωροταξικού σχεδιασμού προαπαιτεί την ύπαρξη πολιτικής βούλησης. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί ο χωροταξικός σχεδιασμός για τη βιομηχανία και συνεπώς η βέλτιστη (ή όχι) βιομηχανική ανάπτυξη εξαρτάται κυρίως από την πολιτική κάθε κράτους. Έτσι από την πολιτική που ακολουθείται καθορίζεται το αν η βιομηχανική χωροθέτηση θα είναι άναρχη εξαρτώμενη από την ιδιωτική πρωτοβουλία των επιχειρήσεων με μοναδικό σκοπό το κέρδος (ανύπαρκτη κρατική παρέμβαση, ελεύθερος ανταγωνισμός), ή αντιθέτως θα αποτελέσει μια ολοκληρωμένη πολιτική με στόχο τη μείωση των γεωγραφικών ανισοτήτων (καθοριστική κρατική παρέμβαση). Μπορεί ακόμα το κράτος να παρεμβαίνει μερικώς στοχεύοντας μόνο στη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων, για την προσέλκυση επιχειρήσεων, χωρίς να ενδιαφέρεται ουσιαστικά για την περαιτέρω διαχείριση των ανισοτήτων, την κοινωνική ευημερία κ.α.

Το συμπέρασμα αυτό οδηγεί στην ανάλυση σε πρώτη φάση της πολιτικής που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση έτσι ώστε να διερευνηθούν οι μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται και οι στόχοι που έχουν τεθεί για τη βιομηχανία και την βέλτιστη βιομηχανική ανάπτυξη. Επίσης είναι σημαντικό να διερευνηθεί αν η ευρωπαϊκή πολιτική λαμβάνοντας υπόψη τις εξωτερικές πιέσεις (όπως ο ανταγωνισμός των προϊόντων ξένων χωρών), από την παγκοσμιοποίηση και τα προβλήματα (χωρικών ανισοτήτων κ.α.)

που δημιουργούνται από την ένταξη των νέων χωρών στην ΕΕ επιτυγχάνει τελικά, (στα πλαίσια της ισόρροπης ανάπτυξης του χώρου) να διαφυλάξει αλλά και να ενισχύσει την ανθρώπινη ευημερία σ' αυτόν τον τομέα.

Στη διάρθρωση της βιομηχανίας στην Ελλάδα, συνέβαλαν σημαντικά το μικρό μέγεθος της εθνικής αγοράς, η μεγάλη απόσταση από τις υπόλοιπες αγορές, τα κλειστά σύνορα με τις γειτονικές χώρες για τέσσερις δεκαετίες που δεν επέτρεψαν τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας στην παραγωγή.

Μια από τις βασικές αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας σχετίζεται με το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, το οποίο δεν επιτρέπει την εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας στην παραγωγή. Η Ελλάδα έχει το μικρότερο μέσο μέγεθος επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Το μέγεθος αυτό είναι ίσο ή μικρότερο από το 1/3 ή το 1/4 του αντίστοιχου μεγέθους των περισσότερων άλλων χωρών (με μέσο μέγεθος ίσο με 5,85 εργαζομένους ανά επιχείρηση, έχει το μισό μέγεθος από αυτό της Πορτογαλίας και της Ισπανίας.). Οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν βιομηχανικά μεγέθη τα οποία κατά μέσο όρο ξεπερνούν τους 20 εργαζόμενους.

Μάλιστα, χώρες όπως η Γερμανία, η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο ξεπερνούν κατά πολύ αυτό το μέγεθος.

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το νέο οικονομικό περιβάλλον της Ενιαίας Αγοράς δημιούργησε περισσότερες πιέσεις και λιγότερες ευκαιρίες στην μεταποιητική βάση της χώρας. Έτσι κλάδοι όπως τα τρόφιμα μπορεί να έχουν μεγαλύτερες αντιστάσεις λόγω του ότι ο Έλληνας καταναλωτής εμπιστεύεται περισσότερο τα εθνικά προϊόντα, όμως σε κλάδους όπως το ύφασμα ή το ρούχο οι μεγάλες διαφορές τιμών δημιουργούν προβλήματα επιβίωσης στις μεγάλες παραγωγικές μονάδες. Η μετανάστευση των κλάδων αυτών σε χώρες με μικρότερο κόστος παραγωγής αποτελεί σημαντική απόδειξη.

Οι μεγάλες μονάδες έχουν μειωθεί σημαντικά στην Ελληνική βιομηχανία αφενός λόγω των πιέσεων που ασκεί το νέο διεθνές περιβάλλον και αφετέρου λόγω των προσπαθειών αναδιάρθρωσης μιας σειράς κλάδων σε μεγαλύτερες και πλέον αποτελεσματικές μονάδες. Αν και ο αριθμός και το σχετικό μερίδιο απασχόλησης μειώνεται, οι μεγάλες μονάδες διαχρονικά γίνονται κατά μέσο όρο μεγαλύτερες σε μέγεθος και εξακολουθούν να απασχολούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα της συνολική απασχόλησης.

Το γεγονός ότι τονίζονται κυρίως οι κίνδυνοι για τη βιομηχανία από το νέο διεθνές περιβάλλον δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες. Ευκαιρίες υπάρχουν τόσο στις ανεπτυγμένες ή ώριμες αγορές της ΕΕ-15 όσο και στις νέες αγορές των Νέων Κρατών Μελών της ΕΕ-27 και των λοιπών χωρών της Ευρώπης. Σχεδόν σε κάθε κλάδο παραγωγής υπάρχουν επιχειρήσεις οι οποίες ανταγωνίζονται με επιτυχία τόσο στις παλιές όσο και στις νέες αγορές και καταφέρνουν να εξάγουν ένα σημαντικό μέρος της παραγωγής τους. Οι επιχειρήσεις αυτές παράγουν σύγχρονα ή παραδοσιακά προϊόντα και προσφέρουν ένα συνδυασμό ποιότητας και τιμής που τις καθιστά ανταγωνιστικές διεθνώς. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί και η έντονη επενδυτική δραστηριότητα της ελληνικής βιομηχανίας στο εξωτερικό και κατά κύριο λόγο στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη η οποία μακροχρόνια αναμένεται να έχει θετικά αποτελέσματα για την Ελληνική οικονομία συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης.

Η επιχειρηματικότητα συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη (αποτελεσματικότητα υφισταμένων επιχειρήσεων δημιουργία και ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων), άρα και στην επίτευξη του βασικού πολιτικού στόχου της βελτίωσης της ευημερίας στην περιφέρεια.

Αποτελεί βασικό παράγοντα για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών, νέων προϊόντων κ.λπ., βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνολικά).

Η επιχειρηματικότητα απελευθερώνει το δυναμικό των πολιτών (τα άτομα θέτουν υψηλότερους στόχους και επιτυγχάνουν υψηλότερες θέσεις και καλύτερο βιοτικό επίπεδο) και κατά προέκταση οδηγεί στην κοινωνική συνοχή και ευημερία (περισσότεροι άνθρωποι στον οικονομικό στίβο, αλλά και στις κοινωνικές επιχειρήσεις, καλύτερη διανομή του εισοδήματος).

Η προσδοκώμενη δημιουργία θέσεων απασχόλησης από τις νέες επιχειρήσεις αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο σχετικά με τη συμβολή τους στην εθνική ανταγωνιστικότητα. Άλλωστε, όσον αφορά την Ε.Ε, ο κύριος στόχος της «πλήρους απασχόλησης» δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη διαρκή και σημαντική συμβολή του ιδιωτικού τομέα στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η ενίσχυση της προσφοράς βιώσιμων θέσεων εργασίας, μέσω νέων επιχειρηματικών κινήσεων, έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την πορεία της εθνικής οικονομίας, κυρίως μέσω των θετικών προοπτικών ενίσχυσης της κατανάλωσης.

Στην Ελλάδα, το ποσοστό των νέων επιχειρηματικών κινήσεων που δεν δημιουργούν αντίστοιχες νέες θέσεις εργασίας είναι υψηλό. Στις περισσότερες χώρες, η πλειονότητα των νέων επιχειρηματικών κινήσεων δύναται να δημιουργήσει 1-19 θέσεις εργασίας, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό μπορεί να δημιουργήσει άνω των 19 θέσεων εργασίας. Στην τελευταία αυτή κατηγορία, η Ελλάδα εμφανίζει πολύ χαμηλή επίδοση, φαινόμενο το οποίο υποδηλώνει ένα διαρθρωτικό πρόβλημα της επιχειρηματικότητας στη χώρα: Την περιορισμένη συμβολή στη δημιουργία θέσεων εργασίας, λόγω κυρίως των περιορισμένων νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υψηλών δυνατοτήτων.

Η αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας κατέστησε την απασχόληση απόλυτη προτεραιότητα, πράγμα που αντικατοπτρίζεται στον

προγραμματισμό των κοινοτικών χρηματοδοτικών μέσων για την περίοδο 2007-2013 (κοινοτικό πρόγραμμα για την απασχόληση και την κοινωνική αλληλεγγύη, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης). Συγχρόνως, η Επιτροπή στηρίζει την καταπολέμηση της ανεργίας και της αδήλωτης εργασίας μέσω του εκσυγχρονισμού των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και της προαγωγής της ευελιξίας στους εργοδότες και τους εργαζόμενους. Προωθεί τη διαφοροποίηση των πολιτικών προσεγγίσεων συναρτήσει των βασικών οικονομικών τομέων, όπως οι υπηρεσίες, και των κατηγοριών εργαζομένων που δύνανται να ενταχθούν καλύτερα στην αγορά εργασίας (γυναίκες, ηλικιωμένοι). Η Επιτροπή επιτρέπει στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν τις κρατικές ενισχύσεις και την ελάφρυνση του ΦΠΑ ως μέσα προώθησης της απασχόλησης.

Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση των επιπέδων επιχειρηματικότητας ως εξής:

- ✓ Άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- ✓ Άρση των εμποδίων στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας (διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου). Το νέο νομοσχέδιο του ΥΠΑΝ περιορίζει το χρόνο, και το κόστος δημιουργίας νέων επιχειρήσεων αλλά θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια διευκόλυνσης νέων επιχειρηματιών.
- ✓ Κίνδυνος και ανταμοιβή. Οι πολίτες είναι διστακτικοί στο ρίσκο ενώ πολλές φορές τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και όπου χρειάζεται να υπάρχει κοινωνική ανοχή στην αποτυχία (αποφυγή κοινωνικού στιγματισμού) ή επιφόρτιση της πολιτείας (εγγυοδοτικοί μηχανισμοί).

✓ Ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.

✓ Υποστήριξη της ανάπτυξης των υφισταμένων επιχειρήσεων.

Οι επιχειρηματίες της περιφέρειας αντιμετωπίζουν πολλά και διαφορετικά προβλήματα. Η συμμόρφωση με τους διοικητικούς κανονισμούς και το σχετικό κόστος εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο. Η πρόσβαση σε εξειδικευμένο προσωπικό, ο βαθμός ευελιξίας της αγοράς εργασίας και η κατάλληλη χρηματοδότηση εξακολουθούν να αποτελούν παράγοντες που περιορίζουν τις επιδόσεις των επιχειρήσεων.

✓ Εκσυγχρονισμός των επιχειρηματικών υποδομών και υποστήριξη των επενδύσεων που απαιτούνται (ΒΙΟ.ΠΕ, ΒΙΟ.ΠΑ, Επιχειρηματικά Πάρκα, Θερμοκοιτίδες / Εκκολαπτήρια Επιχειρήσεων, κλπ.).

Ενώ το ποσοστό εργατικού παραμένει σχεδόν σταθερό από το 1998 έως σήμερα, ο αριθμός των απασχολούμενων στην Ελλάδα έχει μειωθεί δραματικά, με το ποσοστό ανεργίας να φθάνει το 23,6% το Β' Τρίμηνο του 2012. Για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες, όλοι οι κλάδοι της οικονομίας έχουν συρρικνωθεί.

Το γενικό συμπέρασμα από όλα τα παραπάνω είναι ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας, εξαρτάται από τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Η βελτίωση της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας, θα έχει πολλαπλασιαστικά αναπτυξιακά αποτελέσματα σε όρους ΑΕΠ, εμπορικού ισοζυγίου και απασχόλησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξιάκης Παναγιώτης, Κατριβέσης Βασίλης (7-9 Νοεμβρίου 1990).
Τα αναπτυξιακά κίνητρα για τις Βιομηχανικές Περιοχές στην Ελλάδα (εισήγηση στο διεθνές επιστημονικό συνέδριο «Βιομηχανικές Περιοχές-Προβλήματα και Προοπτικές» που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Βασιλειάδης Αναστάσιος (Φεβρουάριος 2003). Επιχειρηματικότητα: Αρχικές Προσεγγίσεις.
- Βλιάμος Σ., Γεωργούλης Δ., Κουρλιούρος Η. (1991). Βιομηχανικά Πάρκα – θεσμοί, θεωρία και μεθοδολογία σχεδιασμού. Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
- Γιαννακούρου Γ., Μενουδάκος Κ., Βασενχόβεν Λ. (2008). Ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα. Νομικό πλαίσιο και εφαρμογή στην πράξη. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Γενική Συνομοσπονδία Εμπόρων, Βιοτεχνών και Επαγγελματιών Ελλάδας (Ιούνιος 2006). Κίνητρα και εμπόδια για την αύξηση της απασχόλησης στις πολύ μικρές επιχειρήσεις και στους αυτοαπασχολούμενους
- Γ.Γ. ΕΣΥΕ (2002). Μητρώο επιχειρήσεων.
- GEM (Global Entrepreneurship Monitor). <http://www.gemconsortium.org>
- EOMMEX (2009). Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις .
- Η Ελληνική οικονομία, 1/12 (Μάρτιος 2012). Αρ. τεύχους 67.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ελληνική Στατιστική Αρχή) (Δεκέμβριος 2012). Έρευνα Εργατικού Δυναμικού Γ΄ Τρίμηνο 2012
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Πειραιάς 2012). Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Σεπτέμβριος 2012). Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Πειραιάς, Νοέμβριος 2012). Η Ελληνική Οικονομία (Νοέμβριος 2012).

ΕΛ.ΣΤΑΤ.(2006). Μητρώο Επιχειρήσεων.

Ζουμπουλάκης Μ, Κόλλιας Χ.,Μανωλάς Γ., Παλαιολόγου Σ., Ζαρωτιάδης Γ., Γκέκας Ρ., Πετράκος Γ., Πολύζος Σ., Βαβουράς Ι., Συριόπουλος Θ., Γκολέτσης Γ., Χλέτσος Μ., Ραφαηλίδης Α., Τσελεκίδης Ι., Ναζάκης Χ., Συρακούλης Κ. (2008). Σύγχρονες προσεγγίσεις της ελληνικής οικονομίας, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.

ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ (Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων-Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών, Εμπόρων Ελλάδας) (Νοέμβριος 2008). Μελέτη διερεύνησης αναγκών των μικρών Ελληνικών επιχειρήσεων, Έκδοση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ –ΑΔΕΔΥ (2009). Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση, ετήσια έκθεση, Αθήνα, ΙΝΕ.

ΙΟΒΕ. (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών).
<http://www.iobe.gr> .

ΙΟΒΕ (2008). Η Ελληνική Οικονομία 4/08. Αθήνα, ΙΟΒΕ.

ΙΟΒΕ (2009). Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας, Αθήνα ΙΟΒΕ.

ΙΟΒΕ (2009). Δελτίο αποτελεσμάτων έρευνας επενδύσεων στη βιομηχανία. Αθήνα.

ΙΟΒΕ (2012). Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2010-2011, Η «μικρή» επιχειρηματικότητα σε περίοδο κρίσης, Αθήνα Ιανουάριος 2012.

Ιωαννίδης Σ. (2007). Επιχειρησιακό πρόγραμμα ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματικότητα: 2007-2013. Αθήνα, ΙΟΒΕ.

Κατσανέβας Θ. (2009). Η Οικονομία & η απασχόληση στις 13 Περιφέρειες & Περιφερειακή Πολιτική, Αθήνα, εκδ. Σταμούλη.

ΚΕΠΕ (1990). Η ανάπτυξη της Ελλάδας, παρελθόν, παρόν και προτάσεις πολιτικής. Αθήνα, ΚΕΠΕ.

Κόνσολας, Ν. Ι. (1970) Βιομηχανικές Περιοχές. Μελέτη Οικονομικής του Χώρου. Αθήνα.

- Κόνσολας, Ν. Ι. (1985). Μελέτη αξιολόγησης και αναπροσαρμογής του προγράμματος Βιομηχανικών Περιοχών. Αθήνα, ΚΕΠΕ.
- Κόνσολας, Ν. Ι. (1997). Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική. Αθήνα, Παπαζήσης.
- Λαμπριανίδης Λ. (1992). Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας. Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.
- Μαγγανά – Κακαουνάκη Σ. (1991), Η χωροθέτηση των βιομηχανικών περιοχών στην Ελλάδα και των μεταποιητικών μονάδων μέσα σ' αυτές. Αθήνα, εκδ. Παπαζήση & ΕΤΒΑ.
- Myrdal, G. (1985). Το πολιτικό Στοιχείο στην Οικονομική Θεωρία. Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΣΕΒ (Μάιος 2012). ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟ 2010, Ανάλυση αποτελεσμάτων και απασχόλησης .
- Παπαδούλης Απόστολος, Πετράκος Γιώργος, Ψυχάρης Γιάννης, (Απρίλιος 2003). Πολιτικές επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακή ανάπτυξη. Επισκόπηση και πρώτη αξιολόγηση, Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 9 (15):313-356.
- Πετράκος Γ, Rodriguez-Pose A, (2003). Περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο ΤΟΠΙΟΣ Επιθεώρηση χωρικής ανάπτυξης, σχεδιασμού και περιβάλλοντος.
- Παλάσκας Θ., Παπαναστασίου Μ., Φιλιππίος Φ. (2007). Ο ρόλος των Ελληνικών πολυεθνικών επιχειρήσεων στην οικονομία και προϋποθέσεις περαιτέρω ανάπτυξης τους. Αθήνα, ΙΟΒΕ.
- Παλάσκας Θ. (2003). Ανταγωνιστικότητα-Απασχόληση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα και την Ε.Ε: Προοπτικές και Προτάσεις, εκδ. Σιδέρης.
- Πολύζος Σεραφεΐμ (2011). Περιφερειακή Ανάπτυξη, Αθήνα, εκδ. Κριτική.
- Στρατηγική της Λιτσαβόνας – στόχοι και πορεία επίτευξης τους. Αθήνα.
- ΣΕΒ (Στέγη της Ελληνικής Βιομηχανίας). (Μάιος 2012). Οι ελληνικές επιχειρήσεις το 2010. Ανάλυση αποτελεσμάτων και απασχόληση.

- Storey D., Green F., Χασσίδ Ι., Φαφάλιου Ε. (2011). Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, Αθήνα, εκδ. Κριτική.
- ΥΠΑΝ. Υπουργείο Ανάπτυξης – Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα (2005). Ετήσια έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2005. Αθήνα.
- Υπουργείο Ανάπτυξης – Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (2006). ΕΣΠΑ 2007 – 2013 Κείμενο εργασίας – εσωτερικής διαβούλευσης στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ 2007-2013.
- ΥΠΑΝ – ΕΤΒΑ ΒΙΠΕ Α.Ε. Μελέτη Προσανατολισμού της παρέμβασης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα στον τομέα των νέων βιομηχανικών και επιχειρηματικών περιοχών Εθνικής Εμβέλειας. Αθήνα.
- Walker D., Charman K. (1987). Η χωροθέτηση της βιομηχανίας, θεωρία και πολιτική, μετάφραση στα Ελληνικά Νικηταρίδης Μ. (1992), εκδ. Παπαζήσης.